

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk-İslam Sanatları Anabilim Dalı'nda
DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan... Doç. Dr. Mehmet TUNÇEL

Üye... Prof. Dr. M. Zeki TERZİ

Üye... Doç. Dr. Tınaz CAN

Üye... Yrd. Doç. Dr. İhsan TERZİ

Üye... Yrd. Doç. Dr. Recep GÜN

Onay

**TC. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

122601
122601

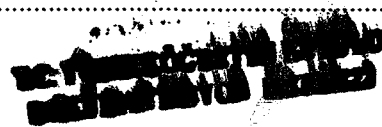
Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet DAĞ
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

I- GİRİŞ	1
A- KONUNUN ÖNEMİ, AMACI, TANIMI, SINIRLARI, YÖNTEM Ve KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	1
B- TÜRKLER'DE MEZAR GELENEĞİ	8
C- SAMSUN MEZARLIKLARI	13
D- SAMSUN'UN TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ	15
II- KATALOG	17
III- KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME	173
A- FORM TİPLERİ	173
1- Şahideli prizmatik lahitler	173
2- Şahideli Pehleli Mezarlar	176
3- Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen Lahitler	176
4- Şahideli Mezarlar	178
B- BAŞLIK TİPLERİ	183
1- Oval Başlıklı Sarıklar	183
2- Çubuklu Başlıklı Taşkın Sarıklı Kavuklar	184
3- Kallavi	184
4- Çapraz Eğimde Dilimli Sarık	185
5- Fesler	185
C- SÜSLEME ÖZELLİKLERİ	186
1- Bitkisel Süsleme	186
2- Geometrik Süsleme	195
3- Nesnel Süsleme	197
D- MALZEME VE İŞLENİŞ	201
E- KİTABELERDEKİ KONULAR	202
1- Başlangıç İfadesi	203
2- Durum Bildirme	205
3- Sebep Bildirme	208
4- Tanrıdan İstek	209
5- İnsanlardan Dilek	210
6- Meslek	211
7- Nasihat	212

8- Ayet veya Ayete Atıf.....	213
9- Hadis veya Hadise Atıf.....	214
10- Memleket	214
11- Aile veya Baba Adı	215
12- Ölenin Yaşı	215
12- Dua	216
13- Ölenin Adı	216
14- İnsanlardan İstek	217
15- Tarih	218
 F- YAZI TÜRLERİ	 219
IV- SONUÇ	221
V- ÖZET.....	224
VI- ABSTRACT	225
VII- KAYNAKÇA	226
VIII- LÜGATÇE	231
IX- TABLOLAR.....	242
A- TABLO 1	243
B- TABLO 2.....	247
C- TABLO 3	251
D- TABLO 4.....	256
X- ÇİZİMLER	259
A- ÇİZİM LİSTESİ	260
B- ÇİZİMLER.....	261
XI- RESİMLER	274
A- RESİM LİSTESİ	275
B- RESİMLER	284

ÖNSÖZ

Türk mezar taşı geleneği, yüzyıllar boyunca kendini sürekli yenileyen ve geliştiren bir seyir izlemiştir. Türkler, İslam diniyle tanışmadan önce ölümlerine önem vermişler ve onların anısını, ölümlerinden sonra da yaşatma çabası içinde olmuşlardır. Özellikle ölümden sonra yaşamın devam edeceğine olan inançları nedeniyle olsa gerek, hayatı düzenleme çabasını, ölümden sonrası için de düşünmüşlerdir. Türklerle ilgili en eski verileri, mezar unsurlarının sağladığı düşünülürse, bu durum kendini daha iyi göstermektedir.

İslam diniyle tanışmalarından sonra Türkler, mezar geleneklerini, yeni kimliklerine ve anlayışlarına uygun olarak devam ettirmişlerdir. En eski Türk-İslam eserleri arasında mezar yapılarının hatırı sayılır bir yer işgal etmesi, bunun en bariz örneğidir. Esasen, İslam dininin mezar geleneğine çok da sıcak bakmamasına rağmen, bu geleneğin yeni sentez ve yorumlarla sürekli kendini geliştiren bir çizgi takip etmesini, pek çok nedene bağlamak mümkündür.

Anadolu'yu yurt edinen Türkler, aynı geleneği daha zengin ve yeni anlayışlarla devam ettirmişlerdir. Ülkemizin pek çok yerinde, birbirinden abidevi ve görkemli sayısız türbe ve mezar taşının olması bunun en bariz ispatıdır. Söz konusu bu mezar yapıları, sadece ölenin kimliğini vermekle yetinen günümüz mezar taşlarının aksine, dönemin hat ve süsleme zevkine ve anlayışına uygun olarak mükemmel denecek biçimde düzenlenmiştir. Bu mezar yapılarının sanat abidelerimiz arasında önemli bir yer işgal ettiğini söylemek her halde malumu ilandan başka bir şey değildir. Hal böyleyken, yakın tarihimizde bu mezar taşları önemsiz ve basit görülerek, pek çok kere gereksiz nedenlerle yok edilmişlerdir. Hatta bu süreç bugün çeşitli şekillerde devam ede gelmektedir. Bu nedenle gerekli önlemler alınmadığı takdirde, çok da uzak olmayan bir gelecekte, bu nadide mezar taşlarımızı, eğer haklarında bir çalışma yapılmışsa sadece o çalışmalarla tanıma durumunda kalacağız demektir. Bu arada hakkında henüz bir çalışma yapılmayan sayısız mezar taşları ise ya kaybolmaya mahkum olacak, ya da bu konuya ilgi duyacak araştırmacıları bekleyecektir.

İşte bu düşünceden hareketle yok olma süreci henüz önlenememiş olan Samsun yöresindeki mezar taşlarını çalışmaya karar verdik. Çalışmamız sırasında belli başlı form tiplerini belirlemek yerine, mezarlık veya hazirelerde bulabildiğimiz bütün mezar taşlarını çalışmamızın konusu haline getirmeye çalıştık. Böylece açık arazide korumasız ve kendi başına terkedilmiş olan bu eserleri kayıt altına alarak, yöredeki mezar taşı geleneği ile ilgili pek çok veri elde etmeyi ve bunları bir bütün olarak değerlendirmeyi amaçladık. Bu şekilde, dar anlamda çalışmayı yaptığımız bölgenin kültürüne, geniş anlamda Türk kültür mirasına katkı sağlamaya hedefledik.

Bu çalışmanın her safhasında çok değerli katkılarını gördüğüm danışman hocam Doç. Dr. Yılmaz Can'a, kitabelerin okunuşlarını titizlikle kontrol eden Yrd. Doç. Dr. Recep Gün ve Yrd. Doç. Dr. Ahmet Çakır'a teşekkür ederim.

Eyüp NEFES

I- GİRİŞ

A-KONUNUN ÖNEMİ, AMACI, SINIRLARI, YÖNTEM VE KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mezar taşları, onları bize topluca sergileyen mezarlıklar ve hazireler, herşeyden önce bir ülkenin inkar edilemez tapu senetlerindendir. Zira bir toprak parçasının kime ait olduğunu, üzerinde duran izlerden ve yapılardan anlarız. Bugün Anadolu'da şehirlerimizi süsleyen ata yadigarı camiler, hanlar, hamamlar ve tabi ki mezarlıklarımızda yükselen mezar taşları, bu toprakların eski sahiplerinin ve varislerinin kimler olduğunu bize sürekli tekrar edip durmaktadır. Mezar taşları, bizden önce yaşanmış bir hayatın, toplumsal olayların ve bazen kültürel mirasın gerçek bir aynasıdır. Zira her mezar taşı orada yaşayan bir insana ait olup, onun dünyadaki varlığının geride bıraktığı son izi olduğuna göre, mutlaka o şehrin veya o bölgenin geçmişinden bir parçadır¹.

Türkler, özellikle Anadolu'da benzersiz bir mezar ve mezar taşı kültürü ortaya koymuştur. Bazılarının ifadesiyle bugün var olan sanat abidelerimiz olmasaydı da sadece mezarlıklarımızda bulunan şaheser mezar taşları olsaydı, bu durum bile bu millete sanat şanı getirmeye yeterdi². Türk mezarlıkları ve mezar taşları topluluğu, kültürümüzün paha biçilemez bir etnografya müzesini oluşturmaktadır. Bir başka deyişle mezar taşları, altında yatan kişileri belirlemenin yanı sıra, büyük ve tamamlanmış bir adetler ve inançlar müzesini de oluşturmaktadır. Mezar taşları konusunda yapılacak olan araştırmalar neticesinde, taşların mermer işçiliği, metinlerdeki bilgiler doğrultusunda medfun olanların bağlı bulundukları tarikatlar, ölüm tarihleri, ölüm sebepleri, belli bir dönemdeki bulaşıcı hastalıklar ve üzerlerine yapılan süslemeler gibi pek çok veri elde edileceği muhakkaktır³. Dolayısıyla Türk mezar taşları, incelenmeye ve araştırılmaya değer önemli kültür varlıklarımızdandır.

Ayrıca, Türk mezar taşları dikkatlice incelendiğinde, belli dönemlere ait üslupların, mimari gibi tarih içinde malzeme, teknik ve fonksiyonun yön verdiği bir disiplinin izlediği

¹ S. Eyice, "Mezarlıklar ve Hazireler", *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, Ankara 1996, C.1, s. 123-134 (s.124);<http://www.discoverturkey.com/kultursanat/halk-mez.html>.

² F. İ. Ayanoglu, "Fatih Devri Ricali Mezar Taşları ve Kitabeleri", *Vakıflar Dergisi*, S. IV, Ankara 1958, s. 193-208 (s.194); A. Akar, "Yüzyıllar Boyunca Mezar Yazıtlarında Süslemeler", *Atatürk Konferansları 1973-1974*, Ankara 1977, s. 73-77 (s. 73).

³ A. R. Önder, "Mezar Taşlarında Halk Kültürü", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, C. V, Ankara 1987, s. 278; A. H. Bayat, "Mezar Taşı Tezminatından İsa Bey Camii Mihrabına", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999, s. 432-452 (s.433).

gelişmelere paralellik gösterdiği görülecektir⁴. Örneğin, Türk sanatı gelişim çizgisinde Osmanlı'nın son dönemine damgasını vurmuş olan Batı kaynaklı etkileri, aynı dönem içinde mezar taşlarında da görmek mümkündür. İlk dönemlerde, mezar taşı süslemelerinde, rumiler ve palmetler görülmekteyken, incelediğimiz örneklerde de görüleceği üzere, son dönemlerde natüralist öğeler ağırlık kazanmakta ve Batı'da gelişen natürmort süslemelerin yanında barok üslup da kendini göstermektedir. Bu durumda belli dönemlere ait ekol ve üsluplar, üzerlerine tarihi kayıt düşülmesi nedeniyle, mezar taşlarından da rahatlıkla izlenebilecektir. Bu açıdan bakıldığında, mezar taşı incelemelerinin, Türk mimari geleneğinin gelişim seyrini, farklı bir açıdan izlemeye imkan verdiği söylenebilir.

Kimi zaman mezar taşlarına yazılan kitabelerin dönemin ünlü hattatlarına sipariş usulüyle yazdırıldığı bilinmektedir⁵. Bu yönüyle mezar taşı kitabelerinin, hat sanatımızın nadide örneklerini içerdiğini de söyleyebiliriz. Dolayısıyla bu yazılar üzerinde yapılacak olan incelemelerin, hat sanatımızın gelişimi hakkında fikir sahibi olmamıza katkı sağlayacağı kuşkusuzdur.

Mezar taşlarının yukarıda saydığımız önemlerinin yanı sıra, nadiren de olsa, kaybolmuş veya tahrip edilmiş bir sanat eserinin veya sanat eserinin bir parçasının orijinal halinin tespitinde rol oynadığı görülmektedir. A. H. Bayat, Aydınoğlu İsa Bey Camii'nin mihrabında yer alan tahrip edilmiş bir süslemenin orijinal halini tespit ederken, İzmir Agora Açık Hava Müzesi'nde bulunan aynı tarzdaki bir mezar taşı süslemesinden faydalandıklarını bildirmektedir. Durumdan haberdar edilen Vakıflar Bölge Müdürlüğü, zengi üslubundaki bu süsleme motifinin aslına uygun biçimde onarılmasını sağlamıştır⁶.

Günümüzde mezar taşı incelemelerinin ayrı bir bilim konusu olarak da kabul edilmesi gerektiği söylenmektedir. Mezaroloji olarak adlandırılan bu disiplinin en önemli amacının tarih bilimine katkı sağlamak olduğu ifade edilmektedir⁷. Doğruyu yanlıştan ayırmak için, geçmişe ait bütün vesikalardan faydalanma durumunda olan tarih biliminin, birinci elden kaynak durumunda olan mezar taşlarını göz ardı etmesi imkansızdır⁸. Aslında

⁴ M. Haseki, **Plastik Açıdan Türk Mezar Taşları**, İstanbul 1976, s.45, Ayanoğlu, a.g.m., s.195.

⁵ Geniş bilgi için bkz. S. Açıkgözoğlu, "Hattat Sami Efendinin Mezar Taşı Kitabeleri", **Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu**, İstanbul 1999, s. 128-139 (s.128 vd).

⁶ Geniş bilgi için bkz. Bayat, a.g.m., s.434-436.

⁷ M. Şeker, "Türk Mezar Bilimi Bir Disiplin Olarak Kurulmalı", **Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu**, İstanbul 1999, s. 25-32 (s.26); J. L. Bacqué – Gramment, "L'étude Des Cimetières Ottomans: Méthods et Perspectives", **İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri**, C.1, Ankara 1996, s. 135-157 (s.141).

⁸ Şeker, a.g.m., s.25.

mezar taşları diğer bütün sanat dallarından daha fazla bizlere geçmişin örf, adet ve toplumsal olayları hakkında bilgi sunar. Zira ölüm hadisesi insanları en çok etkileyen olaylardan birisidir. Bu nedenle ölen kişi veya yakınları inanç ve geleneklerin etkisiyle ölümden sonrası için inandıkları yaşam biçimini düzenleme gayreti içine girer. Dolayısıyla belli bir döneme ait olan örf ve adetler, mezar taşı üzerine işlenerek, sonraki nesillere geçmişin vesikaları olarak, asırları aşarak ulaşırlar⁹.

Kültür varlıklarımızın önemli bir bölümünü oluşturan mezar taşları bilinçli veya bilinçsizce hızla yok edilmektedir¹⁰. Ayrıca geçen yüzyılın ilk yıllarında yol genişletme veya yeni iskan yerleri açma bahanesiyle eski mezarlıklar hiç önemsenmeden yok edilmiştir¹¹. Öte yandan halkımızın, mezar taşlarına alelade bir taş muamelesi yaparak onları şahsi işlerinde kullanmaları, yok olma sürecini hızlandırmıştır. Bu konuda araştırmacılar, mezar taşlarının bazen ev, ev temeli, kuyu, duvar, set, badana için mermer tozu, sokak kaldırımı, kapı eşiği gibi ihtiyaçlar için kullanıldığını ifade etmektedirler¹². Mezar taşlarının kaybolmasının önüne geçmek için kimi zaman, sanatsal açıdan önemli görülenleri müzelere kaldırılmıştır. Fakat mezar taşlarının yerlerinden sökülerek müzeler başta olmak üzere çeşitli yerlerde koruma altına alınması, bu taşların yok olma sürecini önleyememiştir. Ayrıca bu uygulama sebebiyle mezar taşları ile ilgili araştırma yapan bazı araştırmacılar, önceden var olduğu bildirilen

⁹ B. Karamağaralı, "Kültür Tarihimiz Bakımından Mezar Taşlarının Önemi ve İkonografisi", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999, s. 33-46 (s.33); C. Özer, "Edirne'de Üsküfî Mezar Taşı Örnekleri", *Sanat Tarihi Yıllığı VII*, İstanbul 1977, s.47.

¹⁰ Eyice başta İstanbul'da olmak üzere mezarlıkların nasıl yok olduğunu örnekler vererek bildirmektedir. Geniş bilgi için bkz. Eyice, "Mezarlıklar ve Hazireler", *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, C.2, Ankara 1996, s.123 vd; "Tarihi Mezarlar ve Mezarlıklara Dair Notlar", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999, s. 495-541 (s.495 vd).

¹¹ H. P. Laquer, *Hüve'l-Baki*, İstanbul 1997, s.169; S. Nüzhet erken bir dönem sayılabilecek kendi döneminde dahi mezarlıkların yok edilmesinden, bakımsızlık ve ilgisizlik gibi nedenlerden dolayı mezar taşlarının yok olduklarından şikayetçidir bkz. S. Nüzhet, *İstanbul'da Meşhur Meşahire Ait Mezar Taşları*, by. 1932, s.5. Ayrıca basımlımızda çıkan kimi haberler, bu durumu teyit etmektedir. Örneğin Akşam gazetesinde çıkan bir habere göre, Çanakkale Belediyesinin Yah Caddesi üzerindeki yol çalışmaları sırasında, daha önce rögar kapağı olarak kullanılan mezar taşları ortaya çıkarılmıştır. İçlerinden sağlam olarak tespit edilen mezar taşları müzeye teslim edilirken sağlam olarak görülmeyenler tekrar buldozerlerle toprağa gömülmüştür. Bkz. <http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2001/07/05/egeb/egeb1.html>. Yine Milliyet gazetesinin bir haberine göre, İstanbul'da bulunan Miskinler Mezarlığı, bugün bir çöp yığını haline getirilmiştir. Bkz. <http://www.milliyet.com.tr/2000/04/16/gazpazar/gaz11.html>.

¹² F. İ. Ayanoğlu, "Vakıflar İdaresince Tanzim Ettirilen Tarihi Makbereler", *Vakıflar Dergisi*, S. II, Ankara 1942, s.399.

mezar taşlarını görmeye gittiklerinde, kimi zaman aradıklarını yerlerinde bulamadıklarını belirtmektedirler¹³.

Mezar taşlarına karşı halkımızın ilgisine gelince; İncelemelerimiz sırasında kimi mezarlıklarda bulunan mezar taşlarının perişan halini bizzat müşahade ettik. Örneğin, Kökçüoğlu Mezarlığı'nda gördüğümüz bira ve içki şişeleri, burayı sarhoşların mekan tuttuğunu göstermektedir. Anlaşıldığına göre, mezarlık korumasız kaldığı için mezar taşlarından bir kısmı tahrip edilmiştir¹⁴. Bu kırık mezar taşlarından bazılarının, civardaki gönüllü bazı kişilerce tamir edildiği tarafımızdan tespit edilmiştir.

Sözünü ettiğimiz bu gerekçeler dikkate alındığında Samsun yöresinde bulunan mezar taşlarının daha fazla tahrip edilmeden, bir bütün olarak incelenip ilim alemine tanıtılmasının, Samsun bölge kültürüne sağlayacağı katkının yanı sıra, geniş anlamda Türk Kültürü'nün tespit ve tesciline de hizmet edeceği şüphesizdir. Bu gerekçelerle incelemeye karar verdiğimiz yöredeki mezar taşlarını tespit ve tescil ederek zamana karşı direnmeye çalışan, belki de en korumasız kültür varlıklarımızın gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sağlamayı hedeflemekteyiz. Kanaatimiz odur ki, hazireler veya mezarlıklardaki farklı tipleri incelemek yerine, çalışmayı düşündüğümüz sahada yer alan mezar taşlarının tamamının taranması daha doğru olacaktır. Bir müddet sonra çalınma veya kırılma sebebiyle yok olacak kimi mezar taşlarının, çalışmamız yardımıyla, daha sonra yapılacak yeni çalışmalara ışık tutabileceğini düşünüyoruz.

“Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları” adlı bu çalışmamızda, Samsun Merkez, Tekkeköy, Bafra ve Alaçam ilçelerinde bulunan 119 mezar taşı incelenmiştir. Samsun ve çevresi, mezar taşları açısından zengin sayılabilecek bir yöredir. Dolayısıyla Samsun ve bütün ilçelerinde bulunan mezar taşlarının tamamının bir çalışma kapsamında ele alınması, mümkün gözükmemektedir. Biz bu çalışmamıza, Samsun merkezde ve kıyı şeridindeki ilçelerde bulunan mezar taşlarını konu edindik. Kıyı şeridinden uzak olan Vezirköprü İlçesi

¹³ B. Karamağaralı, *Ahlat Mezar Taşları*, Ankara 1992, s.6-7; Z. Başar, *Erzurum'da Eski Mezarlıklar ve Resimli Mezar Taşları*, Ankara 1973, s.5 vd; G. Öney, “Anadolu'da Selçuk Geleneginde Kuşlu, Çift Başlı, Kartallı, Şahinli ve Aslanlı Mezar Taşları”, *Vakıflar Dergisi*, S. VIII, Ankara 1969. s 284. Bazı Araştırmacılar ise eski mezarlıklarımızın bakımı yapılarak bir kısmının açık hava müzesi haline getirilmesini, bir kısmının milli parklar haline getirilmesini teklif etmektedir. Kaybolmalarının önüne geçilebilmesi için de sanat değeri büyük olan mezar taşlarının kapalı müze çatısı altında teşhir edilmesi gerektiği savunulmaktadır. Geniş bilgi için bkz. M. Z. Kuşoğlu, *Mezar Taşlarında Hüve'l-Baki*, İstanbul 1984, s.3.

¹⁴ Özellikle kadınlara ait süslü şahide başlıklarının kırılıp çeşitli amaçlar için götürüldüğü söylenmektedir. Nerelelere götürüldüklerini sorduğumuzda, süs eşyası olarak batı sahillerinde bulunan

eski bir yerleşim yeridir. Bu ilçede Osmanlı dönemine ait pek çok mimari unsur ve mezar taşı bulunmaktadır. Tek bir çalışma konusu nitelik ve nicelikte olduğunu düşündüğümüz bu ilçedeki mezar taşlarını, daha sonra yapmayı düşündüğümüz farklı bir çalışma için mütalaa etmekteyiz. Çarşamba'daki mezar taşları ise halen bir çalışmanın konusu olarak değerlendirilmektedir¹⁵.

Samsun yöresindeki mezar taşları ile ilgili yapılan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Kökçüoğlu Mezarlığı'nda bulunan bazı mezar taşları bir makaleye konu edilmiştir¹⁶. Ayrıca Samsun şehir müzesinde bulunan sanduka tipi mezar taşları da ayrı bir çalışma halinde yayınlanmıştır¹⁷.

Çalışmamız sırasında büyük çoğunluğu açık arazideki mezarlık ve hazirelerde yer alan bütün mezar taşları, dönem farklılığına ve sanatsal değerine bakılmaksızın olabildiğince katalog içine alınarak, inceleme konumuzun kapsamına dahil edilmiştir. Türk mezar taşı gelişiminin tarihi seyri, fişlemenin detaylı yapılması ve hiçbir ayrıntının atlanmaması durumunda, daha sağlıklı bir şekilde ortaya konulabilecektir. Bu şekilde, mezar taşlarının tipolojik sınıflanmasının yanı sıra hangi tezyini unsurun ne zaman ortaya çıktığı, hangi tarihte yoğunluk kazandığı ve şayet varsa hangi tarihlerde biçim değiştirdiğini öğrenmek mümkün olacaktır. Ayrıca şahidelerdeki kitabe kullanımı ve içerdiği konularla ilgili pek çok veri de elde edilmiş olacaktır¹⁸.

Çalışmada takip ettiğimiz yöntem gelince; önce mezar taşları tek tek fotoğraflanmış ve mezar taşı unsurlarının bütün ölçüleri tespit edilmiştir. Bu arada gerektiğinde kimi kitabe ve tezyini unsurların da mulajları alınmıştır. Ayrıca yöreye ait bibliyografya taraması yapılmış ve Samsun'un tarih ve kültürüne ışık tutan önemli eserlerden faydalanılmıştır. Bunlardan başka Kültür Bakanlığı'ndan gerekli izin alınarak, Samsun Müzesi'nde bulunan mezar taşları aynı yöntemle incelenmiştir.

yazlık bahçelerine götürüldüğü cevabı alınmıştır. Yine kandil motifli mezar taşlarının define avcılara tarafından tahrip edildiği gözlenmiştir.

¹⁵ Söz konusu yörede bulunan mezar taşları, Recep Gün tarafından çalışılmaktadır.

¹⁶ İ. Terzi, "Samsun'daki Mezarlıklar ve Kökçüoğlu Mezarlığındaki Tasvirli Bazı Mezartaşları", **O.M.Ü. İlahiyat Fakültesi dergisi**, S.9, Samsun 1997, S. 205-216 (s.205 vd).

¹⁷ R. Gün, "Samsun Arkeoloji Müzesinde Bulunan Sanduka Tipli Mezar Taşları" <http://www.dinbilimleri.com/dergi/cilt1/sayi3/> (Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Yıl: 1, S: 3, Mayıs-Haziran-Temmuz 2001).

¹⁸ H. Akıllı, "Edirne Osmanlı Mezarlıklarının Restorasyon ve Konservasyon Işığı Altında Değerlendirilmesi", **Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu**, İstanbul 1999, s. 140-159 (s.150).

Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde (giriş), inceleme konumuzu seçme gerekçesi, amacımız, konunun önemi ile çalışma yöntemimiz belirtilmiş ve literatür değerlendirilmesi yapılmıştır. Ayrıca bu bölümde Türklerde mezar geleneği ile Samsun tarihi ve mezarlıklarıyla ilgili kısa bir bilgi de sunulmuştur.

İkinci bölüm, çalışmamızın katalog kısmından meydana gelmektedir. Kataloglama işlemini yaparken, her mezar taşına ait önceden bir gözlem fişi hazırladık. Hazırlamış olduğumuz bu ayrıntılı gözlem fişinde örnek no, fotoğraf no, bulunduğu yer, inceleme tarihi, bugünkü durumu, tarihi, kimliği, ölçüleri, malzemesi, işlenişi, formu, kitabesi, genel tanımı, süslemede kullanılan motifler ve kompozisyon özellikleri şeklinde belirlediğimiz hususlar yer almaktadır. Baş taşı kırık veya devrilmiş olan mezar taşlarını da çalışmamıza dahil ederek, bir müddet sonra yok olacak bazı mezar taşlarını, yer yer tahrip edilmiş olsalar da bu şekilde kayıt altına almış. Çalışmanın yazımı aşamasında bu örnekleri kronolojik olarak katalog kısmına yerleştirdik. Üzerinde tarihi bulunmayan mezar taşlarını, kitabeleri ve süslemeleri dikkate alarak, kataloğumuzun sonunda kendi içinde tahmini bir kronolojik sınıflandırmaya tabi tuttuk.

Mezar taşlarında yer alan kitabeleri titizlikle okumaya çalıştık. Söz konusu yazıların ve yazı içindeki rumuzların okunuşlarını gözlem fişine Latin harfleriyle yazdık. Okuduğumuz kitabeleri kontrol ettirerek hata payını olabildiğince azaltmaya çalıştık. Buna rağmen okunamayan bazı kelimelerin yerlerini (?) şeklinde boş bıraktık. Silik veya dökülmüş kelimelerin yerlerini ise (...) şeklinde ifade ettik.

Yeri gelmişken belirtelim ki, kimi kitabelerin üzerinde kişinin ölüm tarihi verilirken , aylar rumuz şeklinde ifade edilmiştir. م harfi muharrem, ص harfi safer, ر rabiu'l-evvel, ر rabiu'lahir, ج cemaziye'l-evvel, ج cemaziye'l-ahir, ب recep, ش şaban, ن ramazan, ل şevval, ذ zilkade, ذ zilhicce ayların temsil etmektedir. Eğer ölen kişinin ölüm tarihi gün olarak bilinmiyorsa, غر (ğurre) kelimesiyle ayın ilk gününde öldüğü (selh) kelimesiyle ise ayın son gününde öldüğü ifade edilmiştir¹⁹.

Ayrıntılı gözlem fişindeki hicri ayların miladiye çevrilmesinde, Dateconvert adlı bilgisayar programının 15.1 versiyonunu kullandık. Rumi tarihlerin miladiye çevrilmesinde ise F. R. Unat'ın "Hicri Tarihleri Miladi Tarihlerle Çevirme Kılavuzu"nu kullandık²⁰.

¹⁹ F. R. Unat, *Hicri Tarihleri Milâdî Tarihlerle Çevirme Kılavuzu*, Ankara 1974, s.98.

²⁰ Unat, a.g.e..

III. bölümde ise yaptığımız çalışmalardan elde ettiğimiz verileri, mezar taşlarının biçim, süsleme, işleme tekniği ve yazıların içeriği açısından taşıdıkları özelliklere göre değerlendirmeye tabi tuttuk. Yöreyle ait tipolojik sınıflamanın tespitinden sonra süslemede kullanılan motifleri bitkisel, geometrik ve nesnel motifler şeklinde gruplandırarak, mezar taşlarını süsleme unsur ve özellikleriyle belirlemeye çalıştık. Daha sonra şahidelere yazılan kitabeleri konteksine göre tasnifleyerek mezar taşı yazıtlarının içerdiği konuları belirlemeye çalıştık. Sonuç kısmıyla nihayet bulan çalışmamızın ek kısmında sunduğumuz terimler sözlüğünün, Osmanlıca olan metnin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağını umuyoruz. Bundan başka ek kısmında, tablolara, çizimlere ve fotoğraflara yer verdik.

Günümüzde Türk sanatına olan ilgi giderek artmaktadır. Buna rağmen bu alandaki çalışmaların henüz yetersiz oluşu herkesin ortak kabulüdür. Hala Türk sanatının bir envanterinin çıkarılamamış olması, bu görüşü desteklemektedir. Ayrıca Türk sanatına var olan ilginin daha çok mimari alana kaymış olması, mezar taşları konusunun gözden kaçırılmasına neden olmuştur. Son yıllarda, mezar taşlarına yönelik ilginin artmasına rağmen, bu alandaki çalışmaların henüz yeterli olduğu söylenemez. Yapılan çalışmaların çoğu ise münferit makaleler şeklinde yoğunlaşmakta ve toplu bir değerlendirme imkanı sunmamaktadır.

Çalışmalarımız sırasında Beyhan Karamağaralı'nın "*Ahlat Mezar Taşları*" adlı eserinden oldukça istifade ettik. Bu alan ile ilgili ilk çalışmaları yürüten ve mezar taşları konusunun mutlaka çalışılması gerektiğini ifade eden Semavi Eyice'nin çeşitli makaleleri, oldukça önemlidir. Hans Peter Laquer'in "*Hüve'l-Baki*" adlı eseri, İstanbul'daki mezar taşlarını konu edinmesine rağmen, yeri geldikçe Batı'daki mezarlıkların durumu ile ilgili karşılaştırma imkanı sunması nedeniyle dikkate değerdir. Sistematiği açıdan doyurucu bilgiler sunan bu eser, süsleme ve tezyinat konusuna fazla değinmemektedir. Metin Haseki'nin "*Plastik Açısından Türk Mezar Taşları*" adlı eseri örnekleme metodu kullanılarak hazırlanmış ve mezar taşlarını plastik açıdan değerlendirerek bu alandaki ilk çalışma olmuştur. Son yıllarda gerçekleşen en sevindirici olay ise düzenlenen bilimsel toplantılarla araştırmacıların ortaya koydukları mezar taşları ile ilgili çalışmaların, düzenli bir biçimde ilim alemine sunulmuş olmasıdır. İlk Ankara'da yapılan ve 1996 yılında yayınlanan "*İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*" adlı sempozyumdaki tebliğler genel olarak mezar, mezar taşı geleneği üzerinde yoğunlaşmıştır. 1998 yılında İstanbul'da yapılan "*Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri*" adlı sempozyum, mezar kültürü ile ilgili çalışmaları muhtevası açısından oldukça önemlidir. Her iki

sempozyumda önemle vurgulanan nokta ise mezar taşlarımızın incelemeye değer olduğu ve araştırmacıların ilgilerini bu alana yönelterek sahipsiz ve korumasız biçimde yok olmaya terk edilen bu kültür varlıklarımızın en azından tespit ve tescilinin yapılması gerektiği olmuştur. Mezar ve mezar taşları ile ilgili Hüseyin Türkmenoğlu'nun yayınladığı bibliyografya denemesi bu alanda çalışma yapanlar için önemli bir müracaat kaynağıdır. Benzer bir bibliyografya denemesi "İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri" adlı sempozyumda bir kaynakça olarak sunulmuştur. Ayrıca Halit Çal'ın, çalışmamız sırasında oldukça istifade ettiğimiz, "İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar" adlı makalesi, yöntem konusunda kaynak olabilecek niteliktedir²¹. Bunlardan başka çeşitli Enstitülerde, sayıları her geçen gün artan, mezar taşları ile ilgili yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları yapılmaktadır²².

B- TÜRKLER'DE MEZAR GELENEĞİ

"Ziyaret edilen yer" anlamına gelen mezar, genel olarak ölülerin konduğu mekana denir. Kabir, sin, makber ve gömüt aynı anlam için kullanılan eşanlamli kelimelerdir²³. Mezarların topluca bulunduğu alanlara mezarlık, kabristan, makbere gibi adlar verilmektedir. Daha özel bir anlama sahip olan hazire ise cami, medrese gibi yapıların bahçesinde yer alan duvar ya da parmaklıklarla çevrili küçük mezarlıklardır²⁴.

²¹ H. Çal, "İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar", *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüpsultan Sempozyumu*, İstanbul 2000, s. 206-225.

²² K. Akarsu, *Celvetiye Tekkelerinde Bulunan Mezar taşları ve Kitabeleri*, Gazi Üniversitesi Sos. Bil. Enst., 1985; E. N. İşli, *İstanbul'da Gömülü Şairlerin Mezar Kitabeleri*, İstanbul Üniversitesi Sos. Bil. Enst., 1991; Y. Benli, *Akşehir'de Bulunan Süslemeli Türk Mezar Taşları*, Selçuk Üniversitesi Sos. Bil. Enst., 1992; D. Karaçay, *Bursa Mezar Taşları*, Gazi Üniversitesi Sos. Bil. Enst., 1992; C. Özer, *Edirne'de Osmanlı Dönemi Natürmort Süslemeli Mezar Taşları*, Gazi Üniversitesi Sos. Bil. Enst., 1993; Ü. Hatipoğlu, *Anadolu'da Koç Koyun ve At Nalı Biçimli Mezar Taşları*, Mimar Sinan Üniversitesi Sos. Bil. Enst., 1993; A. Alım Güven, *15. Yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları (İznik, Bursa, Edirne, Bursa)*, İstanbul Üniversitesi Sos. Bil. Enst., 1995; B. N. Efe, *Mezar Taşlarında Plastik Düzen (Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Haziresi Üzerine Bir Araştırma)*, Marmara Üniversitesi Sos. Bil. Enst., 1995; A. S. Açıkgözoğlu, *Eyüp Sultan Civarında İmzalı Mezar Taşı Kitabeleri*, Marmara Üniversitesi Sos. Bil. Enst., 1995; G. Elitez, *Türk Mezar Taşlarında Bitki Motifleri*, Mimar Sinan Üniversitesi Sos. Bil. Enst., 1996; E. Çoktan, *Karacaahmet 9. Ada Mezar Taşı Kitabeleri*, Marmara Üniversitesi Sos. Bil. Enst., 1996; G. Aydoğdu, *Amasya Mezar Taşları*, Gazi Üniversitesi Sos. Bil. Enst., 1997; Ç. E. Çelik, *Bitlis Güroymak'taki Tarihi Mezar Taşları*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sos. Bil. Enst., 1998; S. Sekendiz, *Yenikapı Mevlevihanesi Mezar Taşlarına Sanatsal Eleştiri Açısından Bir Bakış*, Gazi Üniversitesi Sos. Bil. Enst., 1998; N. Bakırcı, *İç Anadolu Bölgesinde Görülen Mevlevi Mezar Taşlarında Görülen Dekoratif Sanatlar ve Semboller*, Selçuk Üniversitesi Sos. Bil. Enst., 1999; A. Kayapınar, *Karakoyunlu-Akkoyunlu Mezar Taşları*, Erciyes Üniversitesi Sos. Bil. Enst., 1999.

²³ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, C.2, İstanbul 1992, s.1020.

²⁴ M. Sözen ve U. Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1992, s.102.

Mezar ve mezarlık kültürü Türklerin İslamiyet öncesi dönemlerinde köklü bir geçmişe sahiptir. Güney Sibiry'a'da Altay Dağları eteklerinde Pazırık başta olmak üzere Berel, Noin Ula ve Başadur'da pek çok kurgan bulunmuştur. “*Kurmak*” veya “*Korumak*” mastarından türetildiği belirtilen kurganlar, özel bir biçimde yapılmış olan mezarlardır. Gün ışığına göre yön verilerek hazırlanan dikdörtgen mezar odasının etrafı, çam kütükleri ile kaplanmakta ve odanın döşeme dahil bütün cepheleri keçe ve halılarla süslenmekteydi. Ceset, kabrin güney bölümünde inşa edilen küçük bir odacığa mumyalanarak başı doğuya çevrili vaziyette yerleştirilirdi. Ölümünden sonra hayatın devam edeceğine olan inançlarından olsa gerek, ölünün yanı sıra elbiseleri, çeşitli eşyaları, silahları ve atları da gömülmekteydi. Bu eşyalar arasında kılıç, süngü, bıçak, zırh, orak, makas, balta, kazma, iğne, çömlek, silah, koşum takımları, kemer, bilezik, ayna gibi gündelik hayatta kullanılan eşyalar görülmektedir. Kabrin üstü tomruklarla örtülmekte, üzerine toprak serilerek en üste taşlar yığılırdı²⁵. Bu yığının üzerine ise, ölen kişiyi temsil ettiği sanılan, “*taş baba*” adı verilen kaba insan heykelleri konulmaktaydı. Boyları 2,5 metreden 30 santimetreye kadar değişen bu heykellerin çoğu bıyıklı ve cepheden betimlenmiş figürlerdi. Ayrıca bu heykellerin belden aşağıları da gösterilmiyordu²⁶.

Orta Asya'ya ait bir başka mezar anıtı ise balballardır. Balballar öldürülen düşmanları tasvir eden taş heykellerdir. Önceleri, ölen kişinin hayatta iken öldürdüğü düşmanları tasvir eder biçimde kahramanlık nişanı olarak dikilirken sonraları çeşitli amaçlar için de dikilmiş olduğu zannedilmektedir. Balbalların büyük çoğunluğu 7. ve 8.yüzyılda Göktürk'lerden, kalan kısmı ise 8. ve 9.yüzyılda Uygurlardan kalmıştır. Balballarda portre özelliği oldukça belirgindir. Öyle ki elbise, kemer, başlık, saç, sakal gibi unsurlar aslına uygun olarak yontulmuştur²⁷. Taş baba ile balballar arasında nasıl bir ilişkinin olduğunu belirlemek mümkün olmasa da bu ikilinin arasındaki benzerlik dikkat çekicidir.

²⁵ N. Diyarbakirli, *Hun Sanatı*, İstanbul 1972, s.65 vd.; O. Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1993, s.1-2; Şeker, *a.g.m.*, s.27; N. Çam, “Türk Mezar ve Türbelerinin Özellikleri ile İlgili Bazı Düşünceler, Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu”, s. 63-71 (s.64-65); H. Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Ankara 1996, s.2-4.

²⁶ V. Sevin, *Taş Suretler*, <http://www.atlasturkey.com/sayilar/102s/arkco/ark1.html>.

²⁷ W. Barthol, “Türklerde ve Moğollarda Defin Meselesine Dair”, *Belleten*, C.XI, Temmuz 1947, S. 43, s. 515-539 (s.525); A. İnan, “Altay Dağlarında Bulunan Eski Türk Mezarları”, *Belleten*, C.X, Sayı 41-44, Ankara 1947, s.569-570 (s. 569-570); N. Diyarbakirli, “Artukoğullarına Ait Olması Muhtemel Bir Mezar Taşı”, *Türk Sanat Tarihi Araştırma ve İncelemeleri I*, İstanbul 1963, s. 576; Aslanapa, *a.g.e.*, s.9.

Türk kültür mirasının önemli bir halkasını teşkil eden Orhun Abideleri, bilinen özellikleriyle tam bir mezar taşı olarak mütalaa edilemezse de, bu anıtların Türk mezar taşı geleneğinde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir²⁸.

Buraya kadar eski Türkler’de mezar ve mezar taşı geleneğine değinmeye çalıştık. Türkler’in İslamiyet’i kabulünden sonraki mezar taşı ve mezarlık kültürüne geçmeden önce İslam dininin konuya bakışına göz atmanın çalışmamızın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağını düşünüyoruz.

İslam dininin temel kaynağı olan Kuran’ı-Kerim’de konuya ışık tutacak net bir bilgi mevcut değildir²⁹. Hadis kitaplarında ise, mezar geleneği ve mezarlıklarla ilgili değişik rivayetlerin bulunduğu görülmektedir³⁰.

Mezarın yerden bir-iki karış yükseltilmesi, şeklinin deve hörgücü gibi olması, kerpiç kullanılarak inşa edilmesi hep tartışma konusu olmuştur. İslam bilginlerinin çoğu, kabirlerin

²⁸ Orhun Abideleri Göktürk devrinden kalma anıtsal kitabelerdir. Bu kitabelerden birincisi, Bilge Kağan’ın 720’de öldüğü sanılan veziri Tonyukok’un hizmetlerini belirtmek için onun adına dikilmiştir. Bu kitabeyi vezirin kendisi diktirmiştir. Bilge Kağan’ın tahta çıkmasında ve düşmanları yenmesinde kardeşi Kültigin’in büyük gayretleri vardır. Bu nedenle Bilge Kağan, 732 yılında kardeşi Kültigin ölünce, onun anısına bir kitabe yazdırıp anıt dikmiştir. Bilge Kağan Abidesini ise 735 yılında oğlu Kağan diktirmiştir. Bunlar yarı tarihi mezar taşları niteliğindedir. Orhun abidelerinin en önemlileri olan Kültigin ve Bilge Kağan anıtlarının kitabelerini yazan ve yaptıran, onların kız kardeşlerinin oğlu Prens Tuluğ Yiğün olmuştur ki, Türk edebiyatında onun ayrı bir yeri vardır. Kültigin Abidesi, Kaplumbağa biçimindeki oyuk bir kaide taşına oturmaktadır. Kalker taşından ve yüksekliği 3,75 metre olup aşağıdan yukarıya doğru daralmaktadır. Bilge Kağan abidesi bu anıta oldukça benzemektedir. Tonyukok abidesi ise dikdörtgen biçimindedir. Cepheleri kitabelerle işlenmiş olan bu anıtların 6. ve 7.yüzyıla ait daha eski öncülerinin olduğu ifade edilmektedir. Geniş bilgi için bkz. M. Ergin, *Orhun Kitabeleri*, İstanbul 1999; Aslanapa, a.g.e., s.7.

²⁹ Kur’an’da Hz. Adem’in oğullarından Kabil’in Habil’i öldürmesi olayında ölü gömme ile ilgili bir kıssa bulunmaktadır. konu ile ilgili ayetlerin anlamı şöyledir. “Nefsi onu kardeşini çağırdı, (o da nefesine uyarak) onu öldürdü, ziyana uğrayanlardan oldu. Derken Allah, ona kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. (Karganın yaptığı görüncü) yazık bana, şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini gömmekten aciz miyim?” Kur’an 5/30,31.

³⁰ Kasım bin Muhammet’ten rivayet edilen bir hadis şöyledir: “Aişe radiyallahu anha’nın yanına girip dedim ki: ‘Anneciğim! Bana örtülerini aç da, Allah rasülü sallallahu aleyhi ve sellem kabri ile iki sahabisinin kabirlerini göreyim.’ Üç kabri de benim için açıp gösterdi. (Yer seviyesinden) ne yüksekti, ne de alçaktı. Kırmızı arsanın kumlarıyla etrafı üstü çevrilmiştir.” İbni Abbas’tan rivayet edilen bir başka hadis ise şu şekildedir: “O, peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kabrini yer seviyesinden biraz yükseltilmiş görmüş.” Rudani, *Büyük Hadis Külliyyatı*, İstanbul b.y., C.1, s.365. Peygamberimizin eşi Hz. Aişe, Rasûlullahın son hastalığında şöyle buyurduğunu söylemektedir: “Allah, peygamberlerin kabirlerini mabet haline getiren Yahudi ve Hristiyanlara lanet etsin” Hz. Aişe devamla “Eğer bundan korkulmasaydı Hz. Peygamberin kabri dışardan belli olacak şekilde yapılacaktı” demektedir.” Geniş bilgi için bkz H. Karaman, “Ölüm, Ölü, Defin ve Merasimler”, *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, C.1, Ankara 1996, s.9; V. Akyüz, *İbadetler İlmihali*, C.2, İstanbul 1995, s.322-323. Cabir’den rivayet edildiğine göre Rasûlullah kabrin kireçle yapılmasını, kabir üzerine oturulmasını ve kabir üzerine bina ve kubbe yapılmasını nehyetti. Bkz. M. Nevevi, *Riyazü’s-Salihin*, ter. K. Burslan-H. H. Erdem, C. 3, Ankara 1960, 2.278,279.

kireç ve benzeri yapı unsurları ile yapılmasının, kendi toprağına toprak ilave edilerek yükseltilmesinin, üzerine kubbeli bina yapılmasının, taşına övücü veya kederli ifadeler yazılmasının meşru olmadığı konusunda ittifak etmişlerdir. Mezar üzerine yapı inşasına karşı çıkılması, tevhit inancını koruma ve mezarda yatanın yüceltilmesinin önüne geçme gerekçelerine dayanmaktadır. Ayrıca, gösterişli ve tezyinatlı mezar inşa edilmesi, İslam dininin israf anlayışıyla da çelişiyor gözükmektedir. Fakat uygulamada, İslam dünyasında, özellikle Türkler ve İranlılar'da, bütün bu gerekçelere rağmen eşsiz güzellikte bir mezar yapısı kültürü ortaya çıkmıştır. Bu durum ya mezar kültürünün İslam dışı farklı kültürlerin uzantısı olarak devam etmesiyle ya da Müslümanların yukarıda sayılan sakıncaların ortadan kalkmasını düşünceleriyle ve insanların artık bu gibi yapılara tapınma ihtiyaçlarından kurtulmalarıyla izah edilebilir³¹. Yine bazı sahabelerin mezarlarına kubbe³² inşa ettiklerine dair rivayetlerin mevcut olması, mezar üzerine bina yapılmasını veya taş dikilmesini, hoş karşılamayan anlayışın zayıflamasına neden olduğu da söylenebilir. Bunun yanı sıra, İslamiyet'in ilk yıllarında kabir ziyaretlerinin tevhide muhafaza etme endişesine binaen önce yasaklanıp bu tehlikenin ortadan kalkmasından sonra Peygamberimizin talimatıyla serbest bırakılması, kabirlerin düzenli ve tertipli yapılmasına imkan sağlamış ve böylece ziyaret edilmeye müsait kabir inşası çabası, mezar ve mezar taşı kültürünün gelişmesinin önünü açmıştır. Mezar kitabelerinde Allah'ın varlığı, hayatın geçici olduğu, ziyaretçilerden dua talebi gibi hususlar hep mezarlıkların ziyaret edilmesi hikmetine binaen mezar taşlarında yer almış gözükmektedir. Bu şekilde, zaman geçtikçe, ziyaretçilerin daha fazla dikkatini çekmek için oldukça tezyinatlı ve çoğu zaman kafiyeli ve veciz ifadeli kitabeler de mezar taşlarında görülmeye başlamıştır³³.

Türkler 10.yüzyılda Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han'ın İslamiyet'i kabulüyle birlikte 12 asır devam eden Şamanlık devrini kapatmışlardır. Karahanlı mimarisinde mezar yapısı önemli bir mimari unsur olarak dikkati çekmektedir. Tim Arap Ata Türbesi, Ayşe Bibi Türbesi ve Balacı Hatun Türbesi gibi mezar anıtları ilk ve önemli örnekler arasındadır³⁴.

³¹ Karaman, a.m., s.9; Akyüz, a.e., s.322-323.

³² Akyüz, a.g.e., s.323. Fakat buradaki kubbe lafzından, bildiğimiz kubbe değil, bez yardımıyla mezarın üzerinin örtüldüğünün kastedildiği ifade edilmektedir. Zira o günkü koşullarda bildik kubbe yapımının söz konusu coğrafyada henüz imkansız olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Daha geniş bilgi için Akyüz'ün aynı eserine müracaat edilebilir.

³³ Karaman, a.g.m., s.11; Akyüz, a.g.e., s.323.

³⁴ Aslanapa, a.g.e., s.32,33; Türk Cumhuriyetleri Mimarlık Abideleri, Ankara 1996, s.211 vd.

Gazneli'lerin mezar anıtları Karahanlılar'a göre az olsa da bu dönemde türbe mimarisi devam etmiştir. Önemli eserler arasında, Sultan Mahmut Türbesi, Aslan Cazip Türbesi gibi mezar yapıları sayılabilir³⁵.

Büyük Selçuklularda türbe mimarisi çok gelişmiş ve muhteşem örnekler verilmiştir. Kümbet-i Surh, Mü'mine Hatun, Karagan Kümbetleri, Sultan Sencer Türbesi gibi mezar anıtları dönemin abidevi eserlerinden sadece bir kaçıdır³⁶.

Anadolu Selçukluları ile başlayan Anadolu'daki türbe ve kümbet mimarisi, Osmanlı'nın sonlarına kadar mevcudiyetini devam ettirdiğini biliyoruz. Bu dönemde sayısız türbe ve kümbet mimarisinin yanı sıra sanduka ve şahide tipli mezar taşları da görülmeye başlamıştır. Anadolu'nun hemen her yerinde görülen bu mezar taşları belirli bir gelişim çizgisi takip etmektedir. Anadolu Selçuklularına ait olan ilk örnekler genellikle sanduka tipli mezar taşlarıdır. Sanduka tipi mezar taşlarından, zamanla şahideli mezarlara doğru bir geçişin sağlandığı anlaşılmaktadır.

İslamiyet'i kabulünden bu yana Türkler'de mezar mimarisinin sürekli gelişen bir seyir izlediği görülmektedir. Buna karşılık İslam'ın doğduğu ve geliştiği Arabistan ve Kuzey Afrika bölgelerinde mezar mimarisinin bu kadar yaygın olmadığı bilinmektedir. Bu durum, mezar yapımını dışlayıcı görüşlere sahip olan Vahhabilik gibi katı tutum ve anlayışın, bu coğrafyalarda egemen olmasıyla izah edilebilir. Dolayısıyla özellikle Müslüman Türkler'de bu kültürün oldukça önemli eserler vererek gelişmesini ya Orta Asya mezar geleneğine ya da Türkler'in göç ettikleri ülkelerdeki kültürlerin etkisine bağlamak gerekecektir. Fakat bu türden bir söylemi, kesin olarak ifade edebilecek bilgi birikimine ise henüz sahip değiliz. Hangi kültürlerin, Türkler'de görülen mezar anıtı geleneğinde ne kadar etkili olduğu hususunun, bu alanda yapılacak çalışmalarla aydınlanacağı kanaatindeyiz³⁷.

Orta Anadolu'da mezar taşlarının en yoğun bulunduğu merkezlerden biri Konya ve civarıdır. Buradaki ilk örnekler kademeli sandukalar ve sivri kemerli şahideli mezarlardır. Bu yöredeki bir diğer önemli merkez Akşehir'dir. Akşehir'de şahideli mezarların daha çok olduğu bildirilmektedir. Ayrıca Akşehir'de oldukça fazla figürlü mezar taşları

³⁵ Aslanapa, a.e., s.46.

³⁶ Aslanapa, a.e., s.69 vd.

³⁷ Örneğin Roma dönemine ait bir lahit Amasya'da Halifet Gazi Türbesinde Emir Mübarazettin Halifet Alp Gazi'nin mezarında kullanılmıştır. Bu durum bize, az da olsa farklı dine ait bir mezar anıtının Müslümanlar içinde kullanılabildiğini göstermektedir. Bkz T. Cantay, "Bir Kuzey-Batı Anadolu Gezisinden Notlar", Dokuzuncu Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi Bildiri Özetleri, C.3, Ankara 1995, s.22 vd.

bulunmaktadır. Ermenek'te bulunan mezar taşları ise insan şekline benzemektedir. 14.yüzyıldan itibaren Ankara'da görülen mezar taşları nispeten daha sade sanduka ve şahideli mezarlardır. Yine Afyon'da sanduka tipli mezar taşları, şahideli mezar taşlarına oranla daha çoktur. Doğu Anadolu mezar taşları genellikle dikdörtgen prizmatik lahit görünümünde olmasına rağmen pek çok mahalli etkilerle yapılmış örneklere de rastlanır. Tatvan, Halep, Van Gölü civarı ve Erciş önemli mezarlıklara sahiptir. Bu yöredeki en ilginç mezar taşı örnekleri koç, koyun ve at şeklinde olanlardır. Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Kars ve Van müzelerinde bu şekilde pek çok mezar taşı örneği bulunmaktadır. Bu yöredeki en önemli mezar anıtları ise hiç şüphesiz abidevi görünümleriyle Ahlat mezar taşlarıdır. Sivas ve Tokat'taki örnekler sanduka ve şahideli mezarlardır. Bunlar mukarnaslı mihrap şeklindeki biçim ve ince işlenişleri ile diğer şahideli örneklerden ayrılırlar. Bu yörede figürlü mezar taşlarına da rastlanmaktadır. Kayseri'deki mezarlar daha çok lahit biçimindedir. 18.yüzyıl ve daha sonrasına ait olan bu mezarlar genellikle varlıklı insanlara aittir. Osmanlı'nın Bursa mezar taşları yeni bir anlayışın gelişmesine neden olmuştur. Bu mezarlarda Orta Anadolu'daki örneklerle nazaran baş ve ayak taşları daha büyüktür. Manisa, Aydın, İzmir gibi yörelerde pek çok sanduka ve şahideli mezar bulunmaktadır. Bu yörede ayrıca cami tasvirli mezar taşları bulunmaktadır³⁸. Osmanlı'nın başkenti olan İstanbul'da ise oldukça çok sayıda ve zengin çeşitlilikte mezar taşı örneği bulunmaktadır.

Osmanlı döneminin sonlarına doğru mezar taşlarındaki şahide boylarının büyüdüğü görülmektedir. Yazı konusu ve bezeme anlayışında yoğun bir zenginlik izlenmektedir. Sosyal hayatta yaşanan Batılılaşma etkisinin izleri, mezar taşı süsleme ve yazımında da kendini göstermektedir.

C- SAMSUN MEZARLIKLARI

19. yüzyılda Samsun'da 3 mezarlık olduğu bilinmektedir³⁹. Bu mezarlıklardan şehrin güney ve kuzeyinde yer alan iki tanesi kaldırılmıştır. Şehir meydanındaki büyük mezarlığı Samsun valisi Kazım Paşa 1930'lu yıllarda kaldırarak bu alanı park yapmıştır⁴⁰. Kökçüoğlu

³⁸ Geniş bilgi için bkz. Ş. Yetkin, "Yeni Bulunmuş Figürlü Mezar Taşları", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi* I, Ankara 1969, s.149; Karamağaralı, *Ahlat....*, s.2vd.; *Türk Mimari Eserlerinde Ahlat Mezar Taşları*, Ankara 1993, s.4,5; G. Tunçel, *Batı Anadolu Bölgesinde Cami Tasvirli Mezartaşları*, Ankara 1989; D. Karaçağ, *Bursa'daki 14-15.Yüzyıl Mezartaşları*, Ankara 1994; M. O. Bayrak, *İstanbul'da Gömülü Meşhur Adamlar*, İstanbul 1998.

³⁹ Uzuneminoğlu, "Şehirlerin Alan Bakımından Gelişmesi ve Samsun Örneği", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.8, Samsun 1993, s.282.

⁴⁰ Veli Akyol, *Bütün Yönleriyle Samsun*, Samsun 1977, C.III, s.14

Mezarlığı ise 1950-60 yıllarına kadar işlevine devam etmiş bu tarihten sonra gömü yapılması yasaklanarak tarihi mezarlık hüviyetine kavuşmuştur⁴¹.

Bu mezarlıklardan başka şehir içindeki bazı cami hazirelerinde eski mezar taşı kalıntılarının olduğunu belirtmek isteriz⁴².

Günümüzde Samsun'da halen mevcut olan mezarlıklar şunlardır: Kökçüoğlu Mezarlığı (Seyyid-i Kutbittin Mezarlığı), Asri Mezarlık (Şehir Mezarlığı), Karşıyaka Mezarlığı, Derebahçe Mezarlığı, Kıranköy Mezarlığı, İlyasköy Mezarlığı, Toramantepe Mezarlığı, Çatalarmut Mezarlığı, Kalkancı Mezarlığı.

İncelediğimiz mezar taşları daha çok Kökçüoğlu mezarlığında bulunmaktadır. Asri Mezarlık'ta bulunan ve incelememize konu olan tarihi mezar taşlarının buraya sonradan nakledildiği anlaşılmaktadır. Zira bu mezarlığın 1950 den sonra kurulduğu bilinmektedir. Karşıyaka Mezarlığı'nda ise bir tane eski mezar taşı tespit edilebilmiştir.

Tekkeköy'deki halen kullanılan şehir mezarlığı içinde görülen mezar taşları ise daha çok geç döneme aittir. Fakat kitabelerinin Osmanlıca yazılmış olması nedeniyle bu mezar taşlarını çalışmamıza dahil ettik.

Bafra Büyük Camii haziresindeki, çalışmaya dahil ettiğimiz mezar taşları korumaya alınmıştır. Hazirenin çevresi bir duvar ile çevrilerek giriş kapısı kilitlemiştir. Bu nedenle, buradaki mezar taşları, çalıştığımız diğer örneklerle oranla, daha sağlam durumdadır.

Alaçam'da şehir mezarlığında bulunan ve çalışmamıza dahil ettiğimiz az sayıdaki mezar taşları, nispeten sağlam durumdadır.

Bafra'nın kuzeyinde Türbe köyünde Emirze (Emir Mirza) bey ailesine ait bir türbe vardır. Bu mezar yapısı, dört köşe şeklinde üzeri horasanla berkitilmiş kiremitlerle kaplı, kubbeli ve taş duvarlı bir türbedir. Çevresinde 16 mezar taşı olduğu bildirilen bu türbenin içindeki mezar taşlarının Selçuklu dönemi sanduka tipinde olması nedeniyle bu taşları çalışmamızın dışında tuttuk⁴³.

⁴¹ Terzi, a.g.m., s.208.

⁴² İsa Baba Camii haziresinde kırık dökük eski mezar taşları parçası mevcuttur. Fakat bunlar incelenebilecek ölçüde sağlam değildir. Kurşunlu camii haziresinde sembolik mezarlıklar bulunmaktadır. Camiyi yaptıran molla Fahrettin vakfiyesi büyük evlatları ruhlarına fatiha adlı bir notun altında 4 mezar görülmektedir. Müftüzade Hikmet, Müftüzade Ahmet, Müftüzade Ahmet Şevki ve Müftüzade Ahmet Hulusi adlarına düzenlenmiş olan bu mezar kitabeleri Türkçe olarak mermer üzerine yazılmıştır.

⁴³ Cembelioğlu, a.g.e., s.42. Türbeyi görmeye gittiğimizde sanduka biçiminde olan bu mezar taşlarının türbe içine alındığını gördük. Türbe ve içindeki sandukaların çoğu define avcıları tarafından harap edilmiştir. Bu nedenle Selçuklu dönemine ait olan bu sandukaların çoğu kırık durumdadır. Katalog kısmını oluşturduğumuz mezar taşlarının Osmanlı'nın son dönemine ait olmasını göz önüne alarak

D- SAMSUN TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

Yapılan kazı çalışmaları ve elde edilen yeni bilgiler neticesinde Samsun tarihinin M.Ö. 4 ila 6 bin yılına kadar uzandığı anlaşılmıştır⁴⁴. İddia edildiğinin aksine, kentin antik çağdaki adı olan Amisos'un Yunanca değil, Asya kökenli bir kelime olduğu, bugün hemen herkesçe kabul edilen bir gerçektir⁴⁵. Roma imparatoru Pompeius, M.Ö. 64 yılında Amisos'a geldiğinde şehrin adını Pompeiopolis şeklinde değiştirmişse de bu isim kalıcı olmamıştır. Türklerin hakimiyetinden sonra, 12. ve 13.yüzyıl Türk kaynaklarında Samsun olarak geçen şehrin ismi, Batı kaynaklarında Sampson olarak geçmektedir⁴⁶.

Türklerden önce Hitit, Friky, Yunan, Pers ve Bizans başta olmak üzere pek çok irili ufaklı devletin hakimiyetini tanıyan Amisos, 11.yüzyıl sonlarında Selçuklu Sultanı II.Kılıçarslan döneminde Türk hakimiyetine girdi. II.Kılıçarslan, ülkesinin sınırlarını deniz kenarında kurulmuş olan Amisos'a kadar genişletti, fakat şehri ele geçiremedi. Bu şehrin hemen yanı başına, bugünkü Kale Mahallesi'nin bulunduğu yere, müstahkem bir kale inşa ederek yeni bir yerleşim yeri kurdu. Müslüman Samsun ile Cenevizlilerin elinde bulunan Amisos'un ticari menfaat birlikteliği uzun yıllar, bu iki kale şehrin, birlikte yaşamalarını sağladı. Moğollar 1243 yılında Selçukluları Köseadağ Savaşı'nda mağlup edince Müslüman Samsun'un yönetimi İlhanlıların eline geçti. Bir dönem Candaroğullarının hakimiyetini de tanıyan şehri Yıldırım Beyazıt, 1399 yılında fethederek, Osmanlı devleti sınırlarına dahil etti. Söz konusu bu yıllarda yerli halk, Batılı kaynaklarda "Simisso" olarak da zikredilen Cenevizlerin elinde bulunan kaleye "Gavur Samsun" adını vermiştir. Daha sonra Kubatoğullarının eline geçen Samsun, nihayet 1418 yılında Çelebi Mehmet tarafından bütünüyle Osmanlıların eline geçmiştir. Bu sırada kalenin Osmanlıların eline geçeceğini anlayan Cenevizliler, kaleyi teslim etmeden önce tamamen yakmışlardır. Gavur Samsun adıyla bilinen bu kale, bugün Samsun merkezde, "Kara Samsun" olarak adlandırılan bölgedir⁴⁷.

bu sandukaları çalışmamızın sınırları dışında tuttuk. Zira çalıştığımız mezar taşları ile bu sandukalar arasında çok büyük bir zaman kopukluğu mevcuttur.

⁴⁴ Ö. Orhun, *Samsun Tarih Coğrafya Ekonomi*, Samsun 1949, s.5-6.

⁴⁵ M. Torun, *Samsun ve İlçeleri Tarihi Araştırmaları*, İstanbul 1954.

⁴⁶ Geniş bilgi için bkz. A. Sarcan, *Samsun Tarihi*, Ankara 1966, s.7 vd; M.E. Yolaçıcı, *XIX Yüzyılda Canik (Samsun) Sancağının Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara 1998, s.9-10; Samsun Valiliği, *Samsun 2000*, s.65

⁴⁷ Orhun, a.g.e., s.7, A. Altaylı, *Samsun Tarihi*, Samsun 1967, s.17; S. Cembeloğlu-M. Cembeloğlu, *İlimiz ve Bölgemiz Samsun ve İlçeleri*, Ankara 1969, s.19; M. Öz, *XV-XVI Yüzyıllarda Canik Sancağı*, Ankara 1999, s.21.

Osmanlı idaresinde önce Amasya'ya bağlı olduğu ifade edilen Samsun, bir müddet sonra Canik Sancağı içinde bir kaza olarak Sivas Eyaleti'ne bağlanmıştır. 1760 yılında aynı sancak içinde Trabzon Eyaletine bağlanan Samsun, 1871 yılında Tanzimat'ın ilanından sonra Trabzon Eyaletine bağlı Canik Sancağı'nın merkezi haline getirilmiştir⁴⁸.

1879 yılında Samsun'da yaklaşık 10 saat devam eden bir yangın felaketi olmuştur. Bu yangın sırasında şehir tamamen yanmıştır. Fransa'dan getirilen bir mimarın planı esas alınarak denize doğru yatay ve dikey caddeler açılmak suretiyle şehir yeniden inşa edilmiştir⁴⁹.

Samsun, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 19 Mayıs 1919 yılında ulusal kurtuluş savaşını Samsun'dan başlatmasıyla artık yeni bir anlam ve önem kazanmıştır. Bu tarihten itibaren Samsun ili Türk Kurtuluş Savaşı'nın simgesi olmuştur.

⁴⁸ Altaylı, a.g.e., s.21-23; H. Uzuneminoğlu, **Samsun Bir Uygulamalı Şehir Coğrafyası**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı, İstanbul 1992 (Basılmamış Doktora Tezi).

⁴⁹ Sarcan, a.g.e., s.78; Orhun, a.g.e., s.9.

II- KATALOG

Katalog No	: 1.
Fotoğraf No	: 1.
Bulunduğu Yer	: Bafra Büyük Camii haziresi.
İnceleme Tarihi	: 16.08.2001.
Bugünkü Durumu	: Sağlam.
Tarihi	: H. 1106/ M. 1694.
Kimliği	: Fatıma.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 63cm. En: 29cm. Kalınlık: 8cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Basık sivri kemerli prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının batı yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Rûhiçün fâtiha

Lâ ilâhe illallah

Muhammedün rasûlüllah

Zibâde cennet olsun Fâtıma mekân

Sene sittün ve mietün ve elfün

Genel Tanımı : Basık sivri kemerli prizmal şahidenin batı yüzeyine işlenmiş olan 5 satırlık kitabe, sülüs hatla yazılmıştır. Kitabe sonundaki tarih kısmı rakamla değil yazıyla belirtilmiştir. Şahide yüzeyinde tezyini unsur görülmez.

Katalog No : 2.

Fotoğraf No : 2.

Bulunduğu Yer : Bafra Büyük Camii haziresi.
İnceleme Tarihi : 16.08.2001.
Bugünkü Durumu : Sağlam.
Tarihi : H. 1152/ M. 1739.
Kimliği : Bozoğlu Hacı Ahmet Ağa.
Ölçüleri : Baş taşı, boy: 133cm. En: 27cm. Kalınlık: 14cm.
Başlık: Çap: 25cm. Yükseklik: 15cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının batı yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Ziyâretten murâd ancak duâdır

Bugün bana ise yarın sanadır

Merhûm ve mağfûr Boz

Oğlu Hacî Ahmed Ağa

Rûhuna bihurmeti 'l-fâtîha

Sene 1152

Genel Tanımı : Baş taşının batı yüzeyindeki 6 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Üst kısmında oval bir başlığın yer aldığı şahide yüzeyinde tezyini unsura rastlanmaz.

Katalog No : 3.

Fotoğraf No : 3.

Çizim No : 1.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.

İnceleme Tarihi : 10.06.2001.

Bugünkü Durumu	: Başlık kırık.
Tarihi	: H. 1 Şevval 1158/ M. 27 Ekim 1745.
Kimliği	: Başlayan ağası el-Hac İbrahim Ağa el-Hac Ishak Ağa.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 110cm. En: 38cm. Kalınlık: 20cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide (başlığı kırık).
Kitabesi	: Baş taşının doğu (iç) yüzüne sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-hallâgu 'l-bâkî

Merhûm ve mağfûr

el-Muhtâc ilâ rahmeti Rabbihi 'l-gafûr

Başlayân ağâsî el-hâc

İbrâhîm Ağa bin el-hâc Ishâk Ağa

Rûhiçün el-fâtîha

1 şevvâl sene 1158 Pazar irtesi

Genel Tanımı : Baş taşının doğu (iç) yüzeyine, 7 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Başlığı kırık olan şahidenin dış kenarları burmalı sütunce şeklinde düzenlenmiştir. Bitkisel karakterli olan süsleme, şahidenin alnlığında görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, papatya, sütunce.

Kompozisyon : Süsleme, şahidenin alnlığında, Allah sıfatıyla kitabe arasındadır. Rozet şeklinde işlenmiş stilize iri yarım papatya, büyük ölçüde alnlığa hakim olmuştur. Bu çiçeğin çevresini, yanlardan yarı daire biçiminde çevreleyen ince bir silme, üstte düğümlenerek şahidenin boyun kısmını dolanmakta ve kenarlardan aşağıya dönerek kitabeyi çevrelemektedir. Şahidenin alnlığında kalan boşluk kısımlar ise, simetrik olarak her iki yanda stilize bir çiçek dalıyla doldurulmuştur. Keskin profilli olan şahidenin kenarları ince birer burmalı sütunceyle yumuşatılmıştır.

Katalog No	: 4.
Fotoğraf No	: 4.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusunda.
İnceleme Tarihi	: 02.11.2000.
Bugünkü Durumu	: Baş taşındaki başlık kırık, ayak taşı devrilmiş durumda.
Tarihi	: H. 1 Safer 1166/ M. 8 Aralık 1752.
Kimliği	: Hacı Ishak'ın oğlu Hacı Mustafa.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 150cm. En: 34cm. Kalınlık: 15cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide (başlığı kırık).
Kitabesi	: Şahidenin doğu (iç) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir: <i>Okûyalar fâtiha ey</i> <i>Rahmeten li'l-âlemîn durâ</i> <i>Ğı cennet ola fî makâmin</i> <i>Âminîn merhûm ve mağfûr</i> <i>el-Muhtâc ilâ rahmet-i rabbihi'</i> <i>l-Ğafûr el-Hâc Mustafa</i> <i>Ağa ibni el-Hc Ishâk</i> <i>Rûhiçûn el-fâtiha</i> <i>Fî ğurreti safer sene 1166</i>
Genel Tanımı	: Baş taşının iç yüzeyine, 9 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Başlığı kırık olan şahidenin alınluğunda, bitkisel karakterli tezyinat görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu.

Kompozisyon : Şahidenin kitabe olan cephesindeki alınlık kısım, boşluğu dolduracak biçimde, stilize edilmiş çiçeklerle bezelidir.

Katalog No : 5⁴⁹.

Fotoğraf No : 5, 6, 7.

Çizim No : 2-3-4.

Bulunduğu Yer : Samsun müzesinin ön bahçesi.

İnceleme Tarihi : 05.06.2002.

Bugünkü Durumu : Kısmen tahrip olmuş durumda.

Tarihi : H. 1167/ M. 753.

Kimliği : -

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 75cm. En: 20cm. Kalınlık: 12cm.
Lahit, boy: 123cm. En: 40cm. Yükseklik: 42cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit.

Baş taşı: Kendinden kaideli prizmal şahide (üst kısmı kırık).

Ayak taşı: Kendinden kaideli prizmal şahide (kırık).

Kitabesi : Baş taşının dış yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Rıhlet ide kabrini

Hakk ravza-i cennet

Rûhuna fâtiha sene 1167

⁴⁹ Samsun müzesi bahçesinde bulunan ve çalışmamız sınırlarına dahil ettiğimiz bu ve örnek no 6 da incelediğimiz mezarların, Samsun'un Vezirköprü ilçesinden hibe yolu ile getirildiği müze envanter defterinde belirtilmektedir

Genel Tanımı : Ayak taşı kırık olan mezar, baş taşı ve üstü açık dikdörtgen lahitten oluşmaktadır. Baş taşının üst kısmı da kırıktır. Baş taşı, müzede envanter no: 9.3.1990 ile ayak taşı ise envanter no: 9.4.1990 ile kayıtlıdır. Baş taşının dış yüzeyinde 3 satır olarak kalan ve sülüs hatla yazılmış kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahidelerin kaide kısmında ve lahit dış cephelerinde zengin süslemeler görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, hatayi, servi, rozet, yıldız.

Kompozisyon : Üst kısmı kırık olan baş taşının alt kısmında hatayilerin bir dizi oluşturacak biçimde örgülü olarak işlendiği görülür. Şahidenin kaide kısmının ortasına, içi stilize çiçekle doldurulmuş, büyükçe bir rozet işlenmiştir. Bu süslemenin her iki yanında örgülü hatayiler yer alır. Süslemeler alt ve üstte ince silmelerle kartuşlanmıştır. Şahidenin kaide kısmının yan yüzeylerinde, simetrik olarak birer servi motifi görülür. Şahidenin üst kısmında görülen hatayi dizisi, bu kısmın üzerinde devam etmektedir. Baş taşına oranla, üst kısmı daha çok kırık olan ayak taşının alt kısmına, baş taşında gördüğümüz hatayi dizisi simetrik olarak işlenmiştir. Yine kaide kısmının ortasına, baş taşında olduğu gibi, rozet görülür. Fakat yanlarda, simetrik olarak birer servi motifi yer alır. Kaide kısmındaki bu tezyinat, baş taşında olduğu gibi, ince silmelerle kartuşlanmıştır. Şahidenin yan yüzeylerindeki süslemeler, baş taşındaki yan yüzey süslemeleri ile simetrik olarak işlenmiştir. Lahdin üst kısmında, şahidelerin alt kısmında gördüğümüz hatayi dizisinin devam ettiği görülür. Yan yüzeyin ortasına ise, şahidelerin kaide kısmında görülen rozet, simetrik olarak işlenmiştir. Bunun her iki yanında, baş taşında olduğu gibi, örgülü hatayiler görülür. Bu süslemelerin dışına gelecek biçimde, lahadin baş taşına ve ayak taşına bitiştiği kısımlara, simetrik iki rozet daha yerleştirilmiştir. Simetrik olan bu rozetlerin içinde, iki karenin iç içe geçmesiyle oluşturulmuş birer yıldız görülmektedir. Yıldızın ortasına ise stilize edilmiş bir çiçek yerleştirilmiştir. Lahit yüzeyindeki bu süslemeler simetrik olarak kırık olan lahadin diğer yüzeyinde tekrarlanmaktadır.

Katalog No : 6.

Fotoğraf No : 8, 9.

Çizim No : 5.

Bulunduğu Yer : Samsun Müzesi'nin ön bahçesi.

İnceleme Tarihi : 05.06.2002.

Bugünkü Durumu : Mezar unsurları, müze bahçesine ulaşan yolun kenarına yerleştirilmiştir. Baş ve ayak taşı kısmen sağlamdır. Lahit parçası olduğunu sandığımız bir unsur, şahidelerin kenarına yerleştirilmiştir.

Tarihi : H. 1168/ M. 1754.

Kimliği : Muhammet Paşa.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 136cm. En: 50cm Kalınlık: 25cm.

Başlık, çap: 30cm. Yükseklik: 30cm.

Ayak taşı, boy: 106cm. En: 50cm. Kalınlık: 25cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Kendinden kaideli başlıklı prizmal şahide.

Ayak taşı: Üst kısmı piramidal alt kısmı poligonal prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının dış yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-hayyü 'l-bâki

Merhûm Muhammed Paşa

Eyledi rihlet ide kabrini

Hakk ravza-i cennet rûhuna fâtiha

Sene 1168

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve lahit parçasından oluşmaktadır. Yan kenarları S kıvrımlı olan baş taşı, müzede envanter no: 9.32.1990 ile kayıtlıdır. Üst kısmı külah biçiminde olan ayak taşı ise envanter no: 9.1.1990 ile kayıtlıdır. Üst kısmında çubuklu başlıklı taşkın sarıklı kavuğun yer aldığı baş taşının dış yüzeyine 5 satır olarak sülüs hatla işlenmiş kitabe, konturlanarak birbirinden ayrılmıştır. Şahidenin başlık ve kaide kısmında, ayak taşının ve lahit parçasının dış yüzeyinde süsleme görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Servi, rozet, mühr-i süleyman.

Kompozisyon : Baş taşının başlık kısmındaki sarık kenarına, ince bir servi motifi işlenmiştir. Şahidenin kaide kısmında, mihrabiyemsi ince silmelerle konturlanmış iki servi motifi görülür. Ayak taşının kaide kısmının ortasında iç içe geçmiş iki mühr-i süleyman motifi, rozet biçiminde yüzeye işlenmiştir. Bu bezemenin yanlarında iki servi yer alır. Lahit parçasının dış yüzeyinin kenarında bir servi daha görülmektedir. Lahit yüzeyinde görülen ve kalan parçalardan rozet ve mihrabiyemsi şeritlerin olduğu anlaşılan süslemeler, ince şeritlerle konturlanmıştır.

Katalog No : 7.

Fotoğraf No : 10.

Bulunduğu Yer : Bafra Büyük Camii haziresi.

İnceleme Tarihi : 16.08.2001.

Bugünkü Durumu : Üst kısmı kırık olan baş taşı bir ağaca dayandırılmış durumdadır.

Tarihi : H. 1181/ M. 1767.

Kimliği : Bozzade Hacı Muhammet Ağa.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 120cm. En: 28cm. Kalınlık: 7cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Prizmal şahide (üst kısmı kırık).

Kitabesi : Baş taşının bir yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Ziyâretten murâd olâ duâdır

Bugün bana ise yârın sanadır

Bozzâde merhûm el-Hâcî

Muhammed Ağa rûhîcûn

el-Fâtîha sene 1181

Genel Tanımı : İncelediğimiz bu Şahide topraktan sökülerek bir ağaca dayandırılmıştır. Ayak taşı ve diğer mezar unsurları yoktur. Kitabenin üst kısmı ve

şahide başlığı kırıktır. Ayrıca, şahidenin kalan diğer kısımlarında herhangi bir tezyini unsura rastlanmaz.

Katalog No	: 8.
Fotoğraf No	: 11.
Bulunduğu Yer	: Bafra Büyük Camii haziresi.
İnceleme Tarihi	: 16.08.2001.
Bugünkü Durumu	: Baş taşındaki kitabe bozulmuş durumdadır. Bu nedenle kitabeyi okumak oldukça zordur.
Tarihi	: H. 1189/ M. 1775.
Kimliği	: Muhammet Kaşif Efendi.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 107cm. En: 33cm. Kalınlık: 20cm. Başlık, çap: 23cm. Yükseklik: 25cm. Ayak taşı, boy: 105cm. En: 30cm. Kalınlık: 12cm. Lahit, boy: 198cm. En: 80cm. Yükseklik: 29cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit. Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide. Ayak taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının batı (dış) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve'l-bâkî

....

...âfiyet ki taştı...

...a'lemu'l-ulemâ ..

İ.C. İslamî Halkın İhtiyarına
Kütüphane Kurulmuştur

Merhûm ve mağfûr

Muhammed Kâşif Efendî

Rûhiçûn el-fâtîha

Sene 1189

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik sandukadan oluşmaktadır. Başlık kısmını sarıksız oval bir başlığın oluşturduğu baş taşının batı (dış) yüzündeki 8 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Mezarda, baş taşıdaki kitabe hariç süsleme yoktur.

Katalog No : 9.

Fotoğraf No : 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20.

Bulunduğu Yer : Bafra Büyük Camii haziresi.

İnceleme Tarihi : 16.08.2001.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Tarihi : H. 1190, M. 1776.

Kimliği : Erzurum seraskeri Hacı Paşanın eşi, civarın büyük müftüsünün kızı ve Vezir Battal Seyit Hacı Hüseyin Paşanın annesi Havva Hanım.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 210cm. En: 57cm. Kalınlık: 15cm.

Ayak taşı, boy: 197cm. En: 52cm. Kalınlık: 15cm.

Lahit, boy: 227cm. En: 80cm. Yükseklik: 53cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit.

Baş taşı: Kendinden kaideli tepelikli prizmal şahide.

Ayak taşı: Kendinden kaideli tepelikli prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının batı (dış) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-hayyü 'l-bâkî

Erzurum seraskeri Hacı Paşa ki odur

Haydâr-ı kerrâr-ı heycâ safdur ceng-i ezmâ

Zevce-i menkûhası fahru 'n-nisâi 's-sâlihât

Ehl-i hâcete iderdi lütfunı hâcet-i revây-ı

Mâder-i Battâl Beyin evvel meydan sehâ

Kahramân-ı bî muâdil-i cenk-cûy ve bâd-ı pây-ı

Duhter-i pâkize-i müfti-i kibri-i civâr

Nâmdâş-ı hazreti ümmü 'l-beşer ferhûnde rây

Çün ecel geldi vedâ-i âlem fânî idüp

El çeküp dünyâdan îdî sahn-ı adne vaz-ı pây

Seyyiâtın cümle afv idüp bi hakkı fâtiha

Rûhunu rahmetle şâdân eyler Bârî Hüdâ

Kaldırıp dest-i duâyı dîdîler târihini

Kıla Havva Hanımın Hakk kûy-ı adne cilve cây

Sene 1190

Ayrıca, baş taşının kaide kısmından başlangıç yapan, sülüs hatlı besmele ve ayete'l-kürsi, lahit üst kısımlarını boydan boya dolanmaktadır.

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve üstü açık dikdörtgen lahitten oluşmaktadır. Baş taşının batı (dış) yüzeyindeki 16 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Kaidenin üst kısmından başlayarak tüm lahdi dolanan besmele ve ayete'l-kürsi, ince bir silmeyle konturlanmıştır. Şahidenin batı cephesinde görülen süsleme bitkisel karakterlidir. Tezyinat, ağırlıklı olarak şahide kaidesinde ve tepelikte görülür. İncelediğimiz diğer şahidelere oranla daha kalın olan şahidenin yan yüzeylerinde de bitkisel karakterli süsleme görülür. Şahidenin doğu (iç) yüzeyindeki ve tepelikteki süsleme yine bitkisel karakterlidir. Ayak taşının batı (iç), doğu (dış) yüzeyi ve şahide kenarları, aynı şekilde bitkisel karakterli süslemelerle tezyinatludur.

Lahit yüzeylerinde görülen süsleme, sütuncelerle birbirinden ayrılan büyük rozetler şeklinde düzenlenmiştir. Demir rabitalarla birbirine bağlanmış olan lahdin üstüne sonradan beton dökülmüştür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, servi, hurma, sütunce, vazo, çelenk.

Kompozisyon : Baş taşındaki kitabe kenarları silmelerle konturlanmıştır. Kitabenin alınlığı kitabe başlangıcına kadar stilize edilmiş çiçek ve yapraklarla bezenmiştir. Şahidenin tepelik kısmı stilize edilmiş yapraklarla süslenmiştir. Şahidenin alt kısmı, lahdin enine uyacak biçimde kartuşlanmıştır. Bu kısmın altında, silmeler içinde, lahdi boydan boya dolanan ayete'l-kürsi işlenmiştir. Yalnız bu kitabe yazılırken, şahidelerin kaide kısmın yan yüzeyleri atlanmış ve buralara süsleme unsurları işlenmiştir. Kaide kısmındaki süslemenin ana unsurunu, ortasına stilize bir çiçeğin yerleştirilmiş olduğunu gördüğümüz bir çelenk oluşturmaktadır. Kaide kısmın tam ortasında yer alan çelenk, yivli sütuncelerle sınırlandırılmıştır. Köşelerde kalan boşluklar, örgülü stilize çiçek dallarıyla doldurulmuştur. Bu kısım da yine simetrik sütuncelerle konturlanmıştır. Kalan dar koridor stilize yaprak ve çiçeklerle bezenmiştir. Şahide oldukça kalın olduğu için yan yüzeylere de süsleme imkanı tanımıştır. Başlık yan yüzeyinde üç yiv görülmektedir. Gövde yan yüzeylerinde ise, şahidenin alt kısmından başlayan servi ağacı motifi, şahide boyunca yükselerek alınlıkta son bulmaktadır. Şahidenin doğu (iç) yüzeyinde yer alan süsleme, dilimli ve kulplu bir vazo içinden yükselen küresel hayat ağacı motifidir. Alınlık yan kenarlarından yüzeye kıvrılan simetrik iki çiçek motifinin, küresel hayat ağacı şeklinde tanımlayabildiğimiz süsleme motifini kartuşladığı görülür. Bu iki motifin ortasına stilize edilmiş bir yaprak konmuştur. Tepeliğin bu kısmındaki süslemeler, tepeliğin ön yüzeyindeki süslemelerle simetriktir. Kaidenin yan yüzeyinde görülen boşluk kısım, sütuncelerle kartuşlanmış stilize yapraklarla doldurulmuştur. Ayak taşının doğu (iç) yüzeyinde, dilimli ve kulplu vazoda yükselen stilize çiçek motifi yer almaktadır. Batı (dış) yüzeyinde ise, meyveli bir hurma motifinin yüzeyi kapladığı görülür. Şahidenin tepelik kısmında, çeşitli stilize edilmiş yapraklar, yüzeyi boşluktan bırakmayacak biçimde kaplamaktadır. Tepelikteki her iki yüzeyde görülen süslemeler simetriktir. Şahidenin yan yüzey süslemeleri, baş taşın yan yüzey süslemeleri ile simetriktir. Lahit yan yüzeylerindeki süslemenin ana unsurunu, şahide kaidelerinde görülen çelenkler oluşturmaktadır. Üçlü süsleme panosu biçiminde düzenlenen yüzeydeki bezemeler yine sütuncelerle kartuşlanmıştır. Panoların her biri, içleri stilize yaprak ve

çiçeklerle bezeli çelenklerden meydana gelmiştir. Lahit yan yüzeylerinde kalan dar koridor, sütuncelerle kartuşlanmış ve buralara benzer şekilde stilize çiçek ve yapraklar konmuştur. Lahit yüzeyinde gördüğümüz bu bezeme biçimi smetrik olup diğer cephede aynı şekilde tekrar edilmiştir.

Katalog No	: 10.
Fotoğraf No	: 21.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin güneyi.
İnceleme Tarihi	: 09.06.2001.
Bugünkü Durumu	: Sağlam.
Tarihi	: H.12 Rebiu'l-evvel 1212/ M. 4 Eylül 1797.
Kimliği	: Osman Ağanın eşi Şerife Neslihan Hatun.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 155cm. En: 35cm. Kalınlık: 8cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide.
Kitabesi	: Şahidenin doğu (iç) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve'l-bâki

Hamlini vaz' eylerîken eyledi terk-i fenâ

Hem harâret virmiş idi cismine nâr-ı vebâ

Bunların hakkında şeksiz şüphesiz vardır eser

Nûş ider câm-ı şehâdet dîr Rasûlü Kibriyâ

Osman Ağanın kerîmesi merhûme

Şerife Neslihân Hâtun rûhuna fâtiha

Fî 12 ra sene 1212

Genel Tanımı : Baş taşının doğu (iç) yüzeyine, 8 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Bitkisel karakterli süsleme, şahidenin üst kısmında ve üçgen alınlıkta görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, gül.

Kompozisyon : Kitabenin üst kısmında görülen Allah sıfatının iki yanı, yapraklı iki gül dalıyla süslenmiştir. Üçgen alınlık ise, stilize edilmiş çiçeklerle, satıhta boşluk bırakmayacak biçimde bezelidir.

Katalog No : 11.

Fotoğraf No : 22, 23, 24, 25.

Bulunduğu Yer : Bafra Büyük Caminin haziresi.

İnceleme Tarihi : 16.08.2001.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Tarihi : H. Şaban 1215/ M. Aralık 1800.

Kimliği : Emiru'l-hac, Mısır Kahire seraskeri, Trabzon ve Erzurum valiliğinde bulunan ve Canik Sancağı Muhassılı olan, Vezir Battal es-Seyyit el-Hac Hüseyin Paşa.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 220cm. En: 40cm. Kalınlık: 17cm.
Başlık, üst çap: 15cm. Alt çap: 38cm. Yükseklik: 45cm.
Ayak taşı, boy: 220cm. En: 30cm. Kalınlık: 20cm.
Lahit, boy: 225cm. En: 74cm. Yükseklik: 67cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit.

Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.

Ayak taşı: Tepelikli prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının batı (dış) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-hallâku 'l-bâkî

Sâbikan Emîr el-Hâc ve serasker-i Mısır Kahire

Ve Vâli-i Trabzon olup hâlâ Erzurum

Vâlisi ve Canik Sancağı Muhassılı

İken biemri 'llâhi teâlâ irtîhâl-i

Dâr-ı bekâ iden merhûm ve mağfûr

el- Muhtâc ilâ rahmet-i Rabbihi 'l-ğafûr

Cennetmekân firdevs-i âşîyân Vezîr

Battâl es-Seyyîd el-Hâc Hüseyin Paşa

Hazretlerinin rûhiçün rızâen

Li 'llâhi teâlâ 'l-fâtîha şın sene 1215

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve üstü açık dikdörtgen lahitten oluşmaktadır. Baş taşının batı (dış) yüzeyindeki 11 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Başlık kısmını, kallavi tipli bir kavuğun oluşturduğu şahidenin, batı (dış) yüzeyindeki alınlık ve kaide kısmında, bitkisel karakterli ve nesnel süsleme görülür. Şahidenin, kaideye birleştiği kısımda olması gereken kenarlıkları kırıktır. Batı (iç) yüzeyi oval olan ayak taşının doğu (dış) yüzeyinde ve kaide kısmında yine bitkisel ve nesnel süsleme görülür. Şahidenin kaideye birleştiği kısımdaki kenarlıklardan doğudaki kırıktır. Lahdin kuzeydeki ve güneydeki cephelerinde simetrik, nesnel ve bitkisel karakterli süslemeler yer alır. Lahit, kendi ölçülerinden yaklaşık 20cm dışa taşan dikdörtgen bir platforma yerleştirilmiştir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, yaprak, üzüm, armut, kase.

Kompozisyon : Baş taşında, şahidenin alınlığında, boyun kısma doğru yönelmiş stilize bir yaprak işlenmiştir. Bu yaprağın alt kısmından başlayan ve şahide kenarlarına kıvrılan stilize yaprak parçacıkları, kitabenin üst kısmındaki süslemeyi tamamlamaktadır. Baş taşında asıl süsleme şahidenin kaidesinde görülür. Kaidenin üst kısmında yer alan ve bir dizi halinde sıralanan stilize çiçekler, ince silmelerle konturlanmıştır. Dizi halindeki

bu çiçekler lahit kenarlarını boydan boya dolanmaktadır. Kaidenin kenarları, silmeli ve boğumlu iki sütunceyle sınırlandırılmıştır. Bu sütunceler altta silmeli ve yivli ortada katlı silmeli, üstte stilize çiçekli ve tepede, kaidenin üst kısmında görülen süslemenin devamı olarak dizayn edilmiştir. Şahide yüzeyine ise, ortasında ve uçlarında stilize yaprakların görüldüğü büyük bir rozet işlenmiştir. Üst kısmında, kat kat ve boğumlu bir tepeliğin yer aldığı ayak taşının doğu (dış) yüzeyinde, alt ve üstte kartuşlanan stilize çiçek ve yaprak motifleri görülür. Şahidenin kaide kısmındaki süsleme, baş taşın kaide kısmındaki süslemeyle simetrik. Lahit yüzeylerini, kaidelerdeki sütuncelere simetrik 4 sütunce, eşit üç parçaya bölmüştür. Bu bölümlerdeki süslemeler, ortasında tabak içinde meyvelerin yer aldığı rozetler şeklindedir. Sağ ve soldaki kase içinde üzüm, ortadaki kase içinde ise armut meyvesi görülür. Rozetlerin tepesi, sütuncelerin üst kısmında olduğu gibi yüzeyde hafif taşkın durmaktadır. Lahit yüzeylerindeki süslemeler simetrik olup barok karakter göstermektedir. Şahide kaideleri ve lahit yüzeyleri demir rabitalarla birbirine bağlanmıştır.

Katalog No	: 12.
Fotoğraf No	: 26.
Bulunduğu Yer	: Kökcüoğlu Mezarlığı'nda Caminin doğusunda.
İnceleme Tarihi	: 20.05.2002.
Bugünkü Durumu	: Baş taşı bir mezara dayandırılmış durumda (14 ile karşılıklı).
Tarihi	: H. 1217/ M. 1802.
Kimliği	: Ömer Ağanın kızı Osman Ağanın eşi Hatice Hatun.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 110cm En: 27cm Kalınlık: 13cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide (tepeligi kırık).
Kitabesi	: Baş taşının bir yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâkî

Hamlini vaz' eyleriken eyledi terk-i

*Fenâ hem hararet virmiş idi cismine
 Nâr-ı vebâ aldı mahdûmun bile azm itti
 Bağ-ı cinân-ı cennete bunların hakkında
 Bunların hakkında bu kadar şüphe vardır
 Nûş ider câm-ı şehâdet dir rasûl-ü
 Kibriyâ Ömer Ağanın kerîmesi Osman
 Ağanın zevcesi merhûme şehîd
 Hatîce hâtun rûhuna fâtîha sene 1217*

Genel Tanımı : Baş taşının bir yüzeyindeki 10 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahide yüzeyinde başka tezyinata rastlanmaz.

Katalog No : 13.

Fotoğraf No : 27.

Bulunduğu Yer : Bafra Büyük Camii haziresi.

İnceleme Tarihi : 16.08.2001.

Bugünkü Durumu : Şahideler sağlam, lahit kısmen bozulmuş.

Tarihi : H. 1 Şaban 1227/ M. 10 Ağustos 1812.

Kimliği : Selim Ağanın eşi Nezaket Kadın.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 80cm. En: 33cm. Kalınlık: 10cm.
 Ayak taşı, boy: 70cm. En: 30cm. Kalınlık: 9cm.
 Lahit: boy: 170cm. En: 80cm. Yükseklik: 36cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit.

Baş taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.

Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının doğu (dış) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

el-Bâkî

Fenâdan bekâya eyledi rihlet

İde kabrini Hakk ravza-i cennet

Selim Ağanın hailesi

Merhûme ve mağfûre Nezâket

Kadın rûhuna fâtîha

Fî ğurreti sin sene 1227

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve üstü açık dikdörtgen lahitten oluşmaktadır. Baş taşının batı (dış) yüzeyindeki 7 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Mezarda, baş taşındaki kitabe hariç süsleme yoktur.

Ör Katalog nek No : 14.

Fotoğraf No : 28, 29.

Bulunduğu Yer : Bafra Büyük Camii haziresi.

İnceleme Tarihi : 16.08.2001.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Tarihi : H. 3 Şaban 1227/ M. 12 Ağustos 1812.

Kimliği : Hazinekar Süleyman Paşanın yeğeni Seyyit Ali Bey.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 150cm. En: 31cm. Kalınlık: 16cm.

Başlık, çap: 27cm. Yükseklik: 24cm.

Ayak taşı, boy: 116cm. En: 35cm. Kalınlık: 13cm.

Lahit, boy: 185cm. En: 76cm. Yükseklik: 50cm.

Malzemesi : Mermer.

BAFRA BÜYÜK CAMİİ HAZİRESİ

İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit. Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide. Ayak taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının batı (dış) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâkî

Âh ile zâr kılarak tâzeliğime

Doymadım çün ecel peymânesi

Dolmuş murâdım almadım hasretâ

Fâni cihânda tûl-î ömür sürmedim

Firkatâ takdîr bu imiş tâ ezelden

Bilmedim Hâzinedârzâde Süleyman

Paşanın yeğeni merhûm Seyyid

Ali Bey rûhuna fâtîha

Fî 3 şın sene 1227

Genel Tanımı : : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve üstü açık dikdörtgen lahitten oluşmaktadır. Başlık kısmı, çubuklu başlıklı ve kısa sarıklı kavuktan oluşan baş taşının batı (dış) yüzeyindeki 12 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahide yüzeyinde kitabeden başka tezyinata rastlanmaz. Ayak taşının dış (batı) yüzeyini boydan boya kaplayan süsleme bitkisel karakterlidir. Ortası betonla doldurulan lahit oldukça sadedir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Servi ve üzüm.

Kompozisyon : Mezardaki süsleme ayak taşındadır. Şahidenin ortasından şahide boyunca uzanan stilize hurma dalı, üçgen alınlıklı tepede hafifçe güneye kıvrılarak sona ermektedir. Şahidenin alt kısmında, servi ağacının iki yanında birer üzüm yaprağı görülmektedir. Şahide yüzeyinde kalan boşluk ise, uçlarında meyveleri olan bir üzüm

asmaşının, servi ağacını alttan dolanması şeklinde düzenlenen bir form ile doldurulmuştur.

Katalog No	: 15.
Fotoğraf No	: 30, 31.
Çizim No	: 6.
Bulunduğu Yer	: Bafra Büyük Camii haziresi.
İnceleme Tarihi	: 16.08.2001.
Bugünkü Durumu	: Şahideler sağlam, lahit kısmen bozulmuş.
Tarihi	: H. 1227/ M. 1812.
Kimliği	: Canikli Ali Beyin Yeğeni Şerife Tûtî (Dudu) Hatun.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 100cm. En: 27cm. Kalınlık: 14cm. Ayak taşı, boy: 80cm. En: 26cm. Kalınlık: 9cm. Lahit, boy: 184cm. En: 68cm. Yükseklik: 30cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit. Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide. Ayak taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının batı (dış) yüzeyine sülüs işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâkî

Âh ile zâr kılarak gençliğime doymadım

Çün ecel peymânesi dolmuş murâdım almadım.

Hasretâ cihânda tûl-i ömür sürmedim

Fırgatâ takdîr bu imiş tâ ezelden bilmedim

Ali bey yeğeni Canikli

Merhûme ve ma'fûrun lehâ Şerife

Tûfî Hâtûn rûhuna

Rızâen li 'llâhi fâtiha

Sene 1227

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve üstü açık dikdörtgen prizmatik lahitten oluşmaktadır. Baş taşının batı (dış) yüzündeki 10 satırlık sülûs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Üst kısmında yassı bir tepelik bulunan şahidenin batı yüzeyinde bitkisel karakterli süsleme görülür. Ayak taşının iç (batı) cephesinde stilize bir çiçek motifi vardır. Bozulmuş olan lahit yüzeylerinde süsleme yoktur.

Süslemede Kullanılan Motifler: Akant yaprağı, Serbest çiçek formu, papatya,nar, geometrik dizi, vazo.

Kompozisyon : Baş taşında kitabenin çevresi, ince silmelerle konturlanmış olan çiçek filizi dizisiyle tezyinatlıdır. Şahidenin alınlığında bulunan bir sıra akant yaprağı, kalan boşluğu doldurmaktadır. Boyun kısmında ise, ince şeritlerin ortasına kondurulan bir papatyanın, gerdanlık gibi durduğu görülmektedir. Bu kısmın üzerinde, fonda yaprakların yer aldığı henüz olgunlaşmamış bir nar meyvesi görülür. Yassı tepeliğin üzerindeki geometrik dizi ise, başlık kenarını dolanarak yüzeydeki masifliği ortadan kaldırmaktadır. Ayak taşının batı (iç) yüzeyindeki süsleme, altta vazo içinde yükselen meyveli bir nar ağacı biçimindedir. Boğumlanarak daralan şahidenin tepe kısmındaki şekil, bir şekerliği andırmaktadır.

Katalog No : 16.

Fotoğraf No : 32.

Bulunduğu Yer : Bafra Büyük Camii haziresi.

İnceleme Tarihi : 16.08.2001.

Bugünkü Durumu : Şahideler sağlam, lahit tahrip olmuş ve büyük ölçüde toprağa gömülmüş durumdadır. Bu nedenle lahadin ölçüsü alınamamıştır.

Tarihi : H. 1227/ M. 1812.

Kimliği	: Hacı Ahmet Ağanın kızı Emine Hanım.		
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 155cm.	En: 53cm.	Kalınlık: 7cm.
	: Ayak taşı, boy: 150cm.	En: 34cm.	Kalınlık: 10cm.
Malzemesi	: Mermer.		
İşlenişi	: Kabartma.		
Formu	: Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit		
	Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide.		
	Ayak taşı: Tepelikli prizmal şahide.		
	: Baş taşının doğu (dış) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:		

Hüve 'l-hayyü 'l-bâkî

Yâ ilâhî ol mübârek ismi pâkin izzeti

Hem rasûlün fahr-ı âlem şâh-ı kevneyn hürmeti

Eyle kabrim ravza-i cennet yâ ilâhe 'l-âlemîn

Gece gündüz eylesünler hûr gılman hizmeti

Samsunlu el-Hâc Ahmed Ağanın

Kerîmesi merhûme Emine Hânımın rûhuna fâtîha

Sene 1227

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı ve ayak taşından ibarettir. Şahidelerin kaidesi yerinde değildir. Baş taşının batı (dış) yüzeyindeki 8 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Bitkisel karakterli süsleme, kitabe çevresinde ince bir firiz şeklinde, şahidenin alınlığında ve tepelik kısmında görülmektedir. Ayak taşının tepelik kısmı kulplu bir kapak görünümünde olup şahide yüzeyinde süsleme görülmez.

Süslemede Kullanılan Motifler: Lale, akant yaprağı, çeşitli formda yapraklar.

Kompozisyon : Baş taşındaki kitabenin çevresini çevreleyen stilize lale dizisi, ince silmelerle konturlanmıştır. Kitabenin üst kısmı akant yapraklarıyla konturlanmış kalan boşluk yapraklı dal ile doldurulmuştur. Tepelik kısmının üstünde ise akant

yaprağının, kıvrımlanarak tepelik kenarlarını konturladığı görülür. Yüzeyde kalan boşluk, içi acurlu oldukça stilize rozet biçimindeki ince yapraklara doldurulmuştur.

Katalog No	: 17.
Fotoğraf No	: 33, 34.
Çizim No	: 7.
Bulunduğu Yer	: Bafra Büyük Camii haziresi.
İnceleme Tarihi	: 16.08.2001.
Bugünkü Durumu	: Sağlam.
Tarihi	: H. 1227/ M. 1812.
Kimliği	: Tayyar Paşa'nın annesi Fatıma Selva Hanım.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 189cm. En: 50cm. Kalınlık: 12cm. Ayak taşı, boy: 147cm. En: 44cm. Kalınlık: 12cm. Lahit, boy: 170cm. En: 75cm. Yükseklik: 48cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit. Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide. Ayak taşı: Tepelikli prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının batı (dış) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâkî

Beni kıl ma'fîret ey Rabbi yezdân

Bi Hakk-ı arş-ı a'zam ve nur-u kur'an

Gelüp kabrim ziyâret iden ihvân

İdeler rûhuma bir fâtiha ihsân

Cennetmekân Tayyar Paşa vâlidesi

Merhûme ve mağfûrun lehâ Fatımâ Selvâ

Hanım rûhiçün fâtîha

Sene 1227

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve üstü açık dikdörtgen lahitten oluşmaktadır. Baş taşının batı (dış) yüzeyindeki 9 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Baş taşındaki süsleme, ince bir firiz halinde kitabe çevresinde görülür. Bundan başka şahidenin alınlığı ve tepeliği de bitkisel karakterli bezeme ile süslenmiştir. Ayak taşının dış (doğu) yüzeyi tamamen süslemeye ayrılmıştır. Burada görülen zengin süsleme bitkisel karakterlidir. İçi toprakla dolu olan lahdin yüzeylerinde ise tezyinata rastlanmaz.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, nar, üzüm, armut, erik, yaprak, sütunce ve kase.

Kompozisyon : Baş taşındaki kitabe, ince bir firiz şeklinde düzenlenen nar meyveleriyle süslenmiştir. Bir dizi halindeki bu nar meyveleri kitabenin her iki üst yanından başlangıç yaparak, ince bir silme içinde C ve S kıvrımlarıyla, yukardan aşağı dönük olarak dolanmaktadır. Şahidenin alınlığı, yatay ve ince bir silmeyle ikiye ayrılmaktadır. Alınlıkta yer alan Allah sıfatının üst kısmı stilize ince bir dalla, yarı daire şeklinde çerçevelenmiştir. Kalan boşluk, şahide kenarlarındaki sütuncelerden çıkan simetrik iki kıvrık nar dalı motifi ile doldurulmuştur. Bu kısmın üzerinde yer alan süsleme şeridi ise oldukça zengin olarak yüzeye işlenmiştir. Alt ve üstte boğumlu olan sütunceler, şahide kenarlarına ve süsleme şeridinin ortasına yerleştirilmiştir. Stilize bir kase içinde, yapraklı ve kıvrık dallı üzüm meyvesinin görüldüğü süsleme motifi, sütuncenin ikiye ayırdığı yüzeye simetrik olarak işlenmiştir. Şahidenin tepelik kısmındaki süsleme, esas olarak stilize yapraklardan oluşmaktadır. Kenarlarda kıvrımlanan bu yapraklar, şahidenin kenarlarını oluşturacak bir şekilde, C ve S şeklinde yükselerek, tepede enli bir yaprakla nihayetlenmektedir. Yüzeydeki kalan boşluk, stilize bir kase içindeki armut meyveleriyle doldurulmuştur. Bu kasenin çevresi, stilize yapraklarla çevrilmiştir. Baş taşındaki bu form, büyük ölçüde ayak taşında tekrarlanmıştır. Yalnız baş taşında kitabenin bulunduğu yüzeye ayak taşında tezyinat işlenmiştir. Şahidenin alt kısmın ortasından şahide boyunca yükselen servi motifini iki yandan C ve S kıvrımları yapan iki üzüm asması dolanmaktadır. Baş taşında olduğu gibi, bu kısmın çevresini ince

silmeler içinde bir dizi halinde işlenen nar meyveleri konturlamaktadır. Şahidenin üst kısmında, servi ve üzüm asmasının uçları, yukarı dönük yay şeklinde ince bir dal ile çerçevelendirilmiştir. Şahidenin ince bir silmeyle yüzeyden ayrılan alınlıktaki süsleme kuşağında ise, ortasında stilize bir çiçeğin yer aldığı iki kıvrık dalın yanlara sarktığı görülür. Bu kıvrık dalların her iki yanında (şahide kenarlarında) yine stilize çiçekler yer alır. Ayak taşının tepelik kısmı baş taşının tepelik kısmıyla büyük ölçüde simetriktr. Sadece kase içinde armut değil erik meyvesi görülür. Ebat olarak baş taşının tepeliğinden biraz daha küçük olan ayak taşının tepeliğine, mekan darlığından dolayı armut değil daha küçük olan erik meyvesi işlenmiş olmalıdır. Demir rabitalarla birbirine bağlanmış olan lahit yüzeylerinde tezyinata rastlanmaz.

Katalog No	: 18.
Fotoğraf No	: 35.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzeyindedir.
İnceleme Tarihi	: 05.06.2000.
Bugünkü Durumu	: Sağlam.
Tarihi	: H. 1227/ M. 1812.
Kimliği	: Ömer Yazıcı'nın eşi Havva Hatun.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 82cm. En: 34. Kalınlık: 10cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide.
Kitabesi	: Şahidenin doğu (iç) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve'l-bâki

Takdîr bu imiş böyle emretti Sübhân

On beş günde evlâdım Hakk emriyle oldu yetim

Onun kaydını kayıra ol Cenâb-ı Rabb-i Yezdân

Mezarına gelen mü'min ider fâtiha ihsân

Ömer Yazıcının zevcesi merhûme

Havvâ Hâtunun râhuna fâtiha

Sene 1227

Genel Tanımı : Üçgen alınlıklı Şahidenin doğu (iç) yüzeyine, 8 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Alınlıktaki süsleme bitkisel karakterlidir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Yaprak.

Kompozisyon : Şahidenin doğu yüzeyinde görülen kitabe, üst kısımda kavisli bir şekille konturlanmıştır. Üçgen alınlık, stilize edilmiş yapraklarla, boşluk kalmayacak biçimde doldurulmuştur.

Katalog No : 19.

Fotoğraf No : 36.

Bulunduğu Yer : Bafra Büyük Camii haziresi.

İnceleme Tarihi : 16.08.2001.

Bugünkü Durumu : Şahidelerin dayanağı olmadığı için eğik durumdadır.

Tarihi : H: 27 Şevval 1235/ M. 7 Ağustos 1820.

Kimliği : Süleyman Paşanın Kuyucular Kethudası Seyyit Hacı Ali Ağa

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 120cm. En: 36cm. Kalınlık: 17cm.

Başlık: çap: 29cm. Yükseklik: 20cm.

Ayak taşı, boy: 80cm. En: 32cm. Kalınlık: 7cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.

Ayak taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının doğu (dış) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâkî

Miskinim kıl lütfunla yâ Hüdâ dârü 's-selâm

Eyle hândân bu fakirin çâkerin rûz-i kıyâm

Cürmümü afv et İlahî cümleden sensin rahîm

Şol zamânkim ümmetî der çağırır fahru 'l-enâm

Hazînedârzâde Süleyman Paşa efendimizin

Kuyucular kethudâsı merhûm Seyyid el-Hâc

Alî Ağanın rûhiçün fâtîha

Fi 27 lam sene 1235

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı ve ayak taşından oluşmakta olup şahidelere dayanak görevi gören unsurlar yerinde yoktur. Başlık kısmını, çubuklu dilimli ve kısa sarıklı bir kavuğun oluşturduğu baş taşının, batı (dış) yüzeyindeki 9 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahide yüzeylerinde başka bir tezyini unsura rastlanmamaktadır.

Katalog No : 20.

Fotoğraf No : 37.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzeyi.

İnceleme Tarihi : 10.09.2001.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Tarihi : H. Cemaziye'l-ahir 1240/ M. Ocak 1825.

Kimliği : Abdurrahman Ağazade Abdullah Zâde oğlu Seyyid Muhammed Bey.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 105cm. En: 22cm. Kalınlık: 13cm.

Başlık, çap: 25cm. Yükseklik: 18cm.

Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.
Kitabesi	: Şahidenin doğu (iç) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

el-Bâkî

Abdurrahman Ağa

Zâde Abdullahzade

Mahdûmi merhûm

es-Seyyid Muhammed Bey

Ruhuna fâtiha

Cim sene 1240

Genel Tanımı : Baş taşının doğu (iç) yüzeyine 7 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Üst kısmı oval bir sarıktan oluşturulmuş olan şahide yüzeyinde tezyini unsura rastlanmaz.

Katalog No	: 21.
Fotoğraf No	: 38, 39.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.
İnceleme Tarihi	: 10.09.2001.
Bugünkü Durumu	: Baş taşındaki başlık kırık. Biraz çaprazda yer alan ayak taşının bu mezara ait olması şüpheli.
Tarihi	: H. 1240/ M. 1825.
Kimliği	: Samsun vergi tahsildarı Selim Ağa.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 123cm. En: 36cm. Kalınlık: 20cm. Ayak taşı, boy: 142cm. En: 50cm. Kalınlık: 10cm.
Malzemesi	: Mermer.

İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide (başlığı kırık). Ayak taşı: Prizmal şahide (üst kısmı kırık).
Kitabesi	: Baş taşının batı (dış) yüzüne sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-hayyü 'l-bâki

Emr-i Hakk ile türlü emrâz kâr eyledi tenime

Bulmadı sıhhat vücûdum sebep oldu mevtime

Âkabet irdi ecel rihlet göründü cânıma

Okuyup bir fâtiha irsâl iderler

Rûhuma, merhûm ve mağfûr

Samsun mütesellimi Selim

Ağanın rûhiçün el-fâtiha

Sene 1240

Genel Tanımı : Mezar, başlıkları kırık baş ve ayak taşından⁵⁰ oluşmaktadır. Baş taşının batı (dış) yüzüne 8 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Süsleme, ayak taşının batı (dış) yüzeyinde olup bitkisel karakterlidir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Servi ve üzüm.

Kompozisyon : Ayak taşında görülen stilize servi ağacı motifi, şahidenin ortasından yukarıya doğru yükselmektedir. Bu motifin her iki yanından yukarı çıkan üzüm asması görülmektedir. Şahide boyunca biraz yükseldikten sonra karşılıklı dolanarak C ve S kıvrımlarıyla şahide yüzeyini kaplayan bu üzüm asmasının dalları, üzüm meyvesi ve yaprağı ile doldurulmuştur.

Katalog No : 22.

⁵⁰ Ayak taşının bu mezara ait olması şüphelidir. Baş taşının arkasına konmasından dolayı şahideyi burada incelemeyi uygun gördük. Mezarlığı ilk incelemelerimiz sırasında bu mezar taşları yoktu. Yerde atıl durumda görüntülediğimiz bu taşlar, daha sonra belediye görevliklerince rasgele boş ve uygun görülen yerlere dikilmiştir.

Fotoğraf No	: 40.
Bulunduğu Yer	: Bafra Büyük Camii haziresi.
İnceleme Tarihi	: 16.08.2001.
Bugünkü Durumu	: Şahideler sağlam, lahit kısmen bozulmuş.
Tarihi	: H. 1240/ M. 1825.
Kimliği	: Terme vergi tahsildarı Süleyman Ağanın eşi Hatice Hanım.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 110cm. En: 28cm. Kalınlık: 15cm. Ayak taşı, boy: 80cm. En: 28cm. Kalınlık: 7cm. Lahit: boy: 200cm. En: 73cm. Yükseklik: 36cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit. Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide. Ayak taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının doğu (dış) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-hayyü 'l-bâkî

Âh ile zâr kılarak tâzeliğime doymadım

Çün ecel peymânesi dolmuş murâdım almadım

Hasretâ fânî cihânda tûl-î ömür sürmedim

Fîrkatâ takdîr bu imiş tâ ezelden bilmedim

Terme mütesellimi Süleyman Ağanın

Zevcesi merhûme ve mağfûrun lehâ

Hatice Hânımın râhiçün

el-Fâtîha sene 1240

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve üstü açık dikdörtgen lahitten oluşmaktadır. Baş taşının batı (dış) yüzündeki 9 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Üst kısmında yassı bir tepeliğin bulunduğu şahide yüzeyinde kitabe hariç süsleme görülmez. Aynı şekilde, üçgen alınlıklı ayak taşı ve lahitte sadedir.

Katalog No : 23.

Fotoğraf No : 41, 42.

Bulunduğu Yer : Kökcüoğlu mezarlığının kuzeyi.

İnceleme Tarihi : 02.11.2000.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Tarihi : H. Zilhicce 1242/ M. Haziran 1827.

Kimliği : Hazinesdar zade Süleyman Paşanın oğlu Abdullah Beyin eşi ve Geliş Beyin kızı Râbia Hanım.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 165cm. En: 45cm. Kalınlık: 18cm.
Ayak taşı, boy: 130cm. En: 30cm. Kalınlık: 13cm.
Lahit, boy: 180cm. En: 55cm. Yükseklik: 65cm.

Malzemesi : Şahideler ve lahit kapağı mermer, lahit kara taş.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Şahideli prizmatik lahit.

Baş taşı: Yüksek kemerli prizmal şahide.

Ayak taşı: Tepelikli prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının iç yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-hayyü 'l-bâki

Cennet mekân firdevs-i âşiyân

Hazinesdârzâde Süleymân

Paşa merhûmun mahdûmları

Abdullah bey halîle-i

Muhteremleri merhûme ve mağfurun lehâ

Geliş Bey kerîmesi Râbia

Hânımın râhiçün Hakk

Rızâsiçün el-fâtiha

Fî zî sene 1242

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten meydana gelmiştir. Baş taşının doğu (iç) yüzeyine 10 satırlık sülûs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Süsleme, bitkisel karakterli olup başlıkta ve kitabe çevresinde ince bir firiz halinde görülür. Tepeliğinin üst kısmı hafif kırık olan ayak taşının batı (iç) yüzeyini boydan boya bitkisel karakterli bir tezyinat kaplamaktadır. Kapağı mermer olan kara taş lahit ise sadedir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, yaprak, akant yaprağı, vazo.

Kompozisyon : Baş taşında kitabenin çevresini dolanan yaprak filizi, ince silmelerle konturlanmıştır. Şahidenin yüksek kemerli alınlığında, yüzeyi kaplayan akant yaprağı görülür. Ayak taşının iç yüzeyini kaplayan stilize çiçek dalı altta geniş, kulplu ve dilimli bir vazodan yükselerek yüzeyi kaplamaktadır. Sivri kemerli alınlığın üzerinde, tepesi kırık şekerliğe benzeyen bir başlık yer alır. Kenarları derin silmelerle yumuşatılan lahit kapağının ortasında, çiçek dikmeye elverişli bir boşluk bırakılmıştır. Lahit, basit olup üzerinde tezyini unsura rastlanmaz.

Katalog No : 24.

Fotoğraf No : 43, 44.

Bulunduğu Yer : Bafra Büyük Camii haziresi.

İnceleme Tarihi : 16.08.2001.

Bugünkü Durumu : Şahideler sağlam, lahit kısmen tahrip olmuş.

Tarihi : H. 1245/ M. 1829.

Kimliği : Süleyman Paşazade Memiş Paşanın kızı Emine Hanım.

Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 98cm.	En: 23cm.	Kalınlık: 10cm.
	Ayak taşı, boy: 77cm.	En: 17cm.	Kalınlık: 10cm.
	Lahit, boy: 90cm.	En: 17cm.	Yükseklik: 20cm.
Malzemesi	: Mermer.		
İşlenişi	: Kabartma.		
Formu	: Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit.		
	Baş taşı: Kendinden kaideli tepelikli prizmal şahide.		
	Ayak taşı: Kendinden kaideli dilimli kemerli prizmal şahide.		
Kitabesi	: Baş taşının doğu (dış) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:		

Hüve 'l-bâkî

Hâsılı ömrüm çekerim yarası

Gitti elden kaldı dilde yarası

Vâlideynin gayri yoktur çâresi

Hazînedâr oğlu Süleyman Paşazâde

Memiş Paşa efendimizin kerîmesi merhûme

Emine Hanım rûhiçün fâtîha

Fi sene 1245

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve üstü açık dikdörtgen lahitten oluşmaktadır. Yassı tepelikli baş taşının batı (dış) yüzündeki 8 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahidenin kaide kısmında, bitkisel karakterli süsleme görülür. Ayak taşının doğu (dış) yüzeyinde görülen süsleme yüzeyi tamamen kaplamıştır. Lahit yüzeyleri ise sadedir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, üzüm, hurma, gerdanlık.

Kompozisyon : Baş taşında, şahidenin boyun kısmında sade bir gerdanlık görülmektedir. Altta kartujlanmış olan kitabenin her iki yanına kondurulan stilize

çiçekler, yüzeyde kalan dar üçgen boşluğu doldurmaktadır. Buranın altında, silmelerle konturlanmış iki yapraklı dal, ortada başlayarak kaide kenarlarına uzanmaktadır. Kaidenin gövdesinde ise meyveli üzüm asması cepheyi kaplamıştır. Baş taşının kaidesinde görülen bu süsleme, simetrik olarak ayak taşında tekrarlanmaktadır. Şahide yüzeyine ise meyveli bir hurma ağacı işlenmiştir.

Katalog No : 25.

Fotoğraf No : 45.

Bulunduğu Yer : Bafra Büyük Camii haziresi.

İnceleme Tarihi : 16.08.2001.

Bugünkü Durumu : Şahide yüzeyi ortadan ikiye parçalanmış ve bir onarım sırasında kırık olan kısım tekrar yerine yapıştırılmıştır.

Tarihi : H. 1250/ M. 1834.

Kimliği : Solak Kaptan Hacı Ahmet Ağa.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 160cm. En: 36cm. Kalınlık: 16cm.
Başlık, çap: 30cm. Yükseklik: 20cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının batı yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâkî

Beni kul ma'firet ey Rabb-i Yezdân

Bi Hakk-ı arş-ı a'zam ve nur-u Kur'ân

Gelüp kabrim ziyâret îden ihvân

Îdeler rûhuma bir fâtiha ihsân

Merhûm Bafralı Kapudân-ı

Yesîr el-Hâc Ahmed Ağanın

Rûhiçün el-fâtîha

Sene 1250

Genel Tanımı : Baş taşının batı yüzeyindeki 9 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Üst kısmını oval başlığın oluşturduğu şahide yüzeyinde her hangi bir tezyini unsura rastlanmaz.

Katalog No : 26.

Fotoğraf No : 46, 47.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusunda ve yolun üzerinde.

İnceleme Tarihi : 31.10.2000.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Tarihi : H. 1251/ M. 1835.

Kimliği : Hacı Muhammet Ağanın eşi Tuti (Dudu) Kadın.

Ölçüleri : Baş taşı boy: 195cm. En: 42cm. Kalınlık: 7cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide.

Kitabesi : Şahidenin doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve'l-Bâki

Zevce-i Hacı Muhammed Ağâ ol ismet-i nişân

Harman-ı ömrin savurdu rüzgar küllü fân

Ircîî yâd-ı münâdîsinde erişti ecele

Dâvet-i Hakk'a icâbet ile teslim itti cân

Hüsn-ü hulka âşinâ bir sâliha hâtun idi

Hakk teâlâ lutf idüp vire azaptan emân

Ruhuna yâd ola dâim fâtiha ihlâs ile

Rahmet-i gufrân olsun vuslatıyla şâdumân

Âzîm-i dâr-ı bekâ olduğumun bu tarihi

Tûti Kadın hamîyyet içre buldu zib-i câh-ı cinân

Rızâen lillâhi teâle 'l-fâtiha

Sene 1251

Genel Tanımı : Baş taşının doğu (iç) yüzeyini, alınlığa kadar kaplayan 13 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahidenin alınlık kısmıyla tepelik kısmı tamamen tezyinata ayrılmış olup bu kısımdaki süslemeler bitkisel karakterli ve barok üsluptadır. Kitabe çevresi ince bir süsleme şeridiyle tezyinatlıdır.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, yaprak, gül ve vazı.

Kompozisyon : Baş taşının⁵¹ doğu (iç) yüzeyinde yer alan, 11 satırlık rik'a hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Çerçevenin dışında, ince bir çiçek filizinin, firiz halinde alttan başlayarak kitabe çevresini dolandığı görülmektedir. Kitabenin hemen üstüne ise, iki yana sarkan iri bir yaprak motifi işlenmiştir. Şahidenin alınlığındaki kalan boşluk üç dallı bir çiçek motifiyle bezenmiştir. Alınlıktaki bu yaprak bezeme, şahidenin tepelik kısmında tekrarlanmıştır. Yalnız burada motifin biraz daha büyütüldüğünü görüyoruz. Yanlara sarkıtılan yapraklar ise altta kıvrımlanarak nihayetlenmektedir. Alınlığın ortasında, ince yapraklarla bezeli bir vazı görülmektedir. Vazonun içinde bir demet gül buketi görülmektedir. Yüzeyde kalan boşluk, vazodan yanlara sarkan gül demetleriyle doldurulmuştur.

Katalog No : 27.

Fotoğraf No : 48, 49, 50, 51.

Bulunduğu Yer : Bafra Büyük Camii haziresi.

⁵¹ Bu mezar taşı, ilk incelemelerimiz sırasında, mezarlığın doğusunda bir yığın atık durumdaki mezar taşının en üstünde bulunuyordu (fotoğraf no: 46). Sonraki incelemelerimiz sırasında belediye görevlilerince bu taşların kaldırılarak, mezarlık içinde uygun yerlere dikildiğini müşahade ettik.

İnceleme Tarihi	: 16.08.2001.
Bugünkü Durumu	: Sağlam.
Tarihi	: H. 27 Şevval 1257/ M. 12 Aralık 1841.
Kimliği	: Bafra kaymakamı Ahmet Beyin annesi Naime Hanım.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 160cm. En: 40cm. Kalınlık: 15cm. Ayak taşı, boy: 154cm. En: 30cm. Kalınlık: 20cm. Lahit, boy: 210cm. En: 60cm. Yükseklik: 65cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit. Baş taşı: Kendinden kaideli tepelikli prizmal şahide. Ayak taşı: Kendinden kaideli tepelikli prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının batı (dış) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir: <i>Hüve 'l-hayyü 'l- bâkî</i> <i>Dergâh-ı âlî kapûcî bâşîlarından</i> <i>Bafra a 'yanî âtîfetlû Ahmed Bey</i> <i>Efendi hazretlerinin vâlidesi merhûme</i> <i>Ve mağfûrun lehâ cennetmekân firdevs-i</i> <i>Âşîyân ismetlû Naime Hanım</i> <i>Hazretlerinin rûhiçûn rızâen</i> <i>Li 'llâhi teâlâ 'l-fâtiha</i> <i>Fî 27 lam sene 1257</i>
Genel Tanımı	: Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten oluşmaktadır. Baş taşının batı (dış) yüzündeki 9 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahide yüzeyindeki bitkisel karakterli süsleme, tepelikte, kitabe çevresinde ve şahidenin kaidesinde görülür. Ayak taşındaki süsleme

şahidenin doğu (dış) yüzeyinde ve kaide kısmında görülür. Şahidenin tepelik kısmı boğumlu külah şeklinde düzenlenmiştir. Lahit cepheleri barok tarzda süslemelerle tezyinatlıdır.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, yaprak, gül, kurdele, perde, çelenk ve vazo.

Kompozisyon : Baş taşının tepelik kısmında, ortasında stilize goncanın bulunduğu uçları kesik yapraklardan oluşturulmuş bir rozet görülmektedir. Bu rozetin sağ ve soluna, şahidenin boyun kısmında başlayan stilize yapraklar yerleştirilmiştir. Üstünde ise, dalı düzgün bir şekilde kesilen ve iki sıra bağla tutturulan stilize yapraklar, kıvrımlanarak başlığı tamamlamaktadır. Kitabenin çevresi, silmelerle konturlanan düğümlü kurdele dizisiyle bezelidir. Şahidenin kenarları, kitabe çevresindeki dalgalı süslemeye benzer biçimde dalgalı yontulmuştur. Şahidenin alt kısmında ise, düğümlü bir kurdeleyle bağlanmış iki stilize yaprağın kenarlara uzandığı görülmektedir. Kaidenin üstünde, kitabe çevresinde görülen düğümlü kurdele dizisi, ince silmelerle konturlanmıştır. Kaide üzerinde ise silmelerle kuşatılmış büyükçe bir çelenk görülmektedir. İnce yaprakların bir kurdele yardımıyla sıkıca bağlanmasından meydana gelen çelengin ortasında barok karakterli geniş yapraklar görülür. Kurdelenin uçları yüzeye sarkıtılarak kalan boşluk doldurulmaya çalışılmıştır. Ayak taşının başlık kısmı boğumlu bir şekerliğe benzer biçimde düzenlenmiştir. Şahidenin gövdesi boyunca uzanan stilize çiçek, altta dilimli ve kulplu bir vazo içinden yükselerek yüzeyi tamamen kaplamaktadır. Kenarları ayak taşında olduğu gibi dalgalı biçimde yontulan şahidenin üst kısmından başlayarak, kenarlardan şahide ortalarına kadar sarkan perde, uçları püsküllü bağlarla bağlanmıştır. Altta ise kurdeleyle bağlanmış stilize yapraklar, ayak taşına simetrik biçimde yerleştirilmiştir. Kaide kısmındaki süsleme, baş taşı kaidesindeki süslemeyle simetrik. Lahit yüzeyinde görülen simetrik süsleme, esas olarak ortada- baş ve ayak taşlarında görülen- bir çelenk ve yanlara uzanan stilize yapraklar şeklindedir. Bu çelengin ortasında stilize bir çiçek yerleştirilmiştir. Kalan boşluk ise kurdelelerin birbirine geçmesiyle oluşturulan serbest tarzda bir desenle doldurulmuştur. Çelenk, alttan yanlara sarkan oldukça stilize edilmiş iri yaprak dalına, uçları yanlara sarkan, bir kurdeleyle sıkıca bağlanmıştır. Çelenge bağlanmış olan bu yapraklar, şahide yüzeyinde kıvrımlanarak nihayetlenmektedir. Uçlarında stilize çiçekler bulunan bu form, ince silmelerle konturlanmaktadır. Lahdin üst kısmında ise ince silmelerle çerçeve içine alınan düğümlü bir kurdele dizisi görülmektedir.

Katalog No : 28.
Fotoğraf No : 52.
Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin batısında.
İnceleme Tarihi : 20.05.2002.
Bugünkü Durumu : Şahidelerin üst kısımları kırık.
Tarihi : H. 8 Zilhicce 1264/ M. 5 Kasım 1848.
Kimliği : Seyyid Ahmet Efendi.
Ölçüleri : Baş taşı, boy: 50cm En: 27cm Kalınlık: 12cm.
Ayak taşı, boy: 40cm En: 26cm Kalınlık: 7cm.
Malzemesi : Mermer.
İşlenişi : Kabartma.
Formu : Baş taşı: Prizmal şahide (üst kısmı kırık).
Ayak taşı: Prizmal şahide (üst kısmı kırık).
Kitabesi : Baş taşının doğu (iç) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:
es-Seyyid Ahmed Efendi
Ruhuna fatiha 8 gurre zel sene 1264
Genel Tanımı : Mezar, baş taşı ve ayak taşından oluşmaktadır. Baş taşının doğu (iç) yüzeyindeki sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay bir çizgiyle ayrılmıştır. Üst kısımları kırık olan şahidelerin yüzeyinde başka bir tezyinat görülmez.

Katalog No : 29.
Fotoğraf No : 53.
Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin batısında.
İnceleme Tarihi : 20.05.2002.

Bugünkü Durumu	: Şahidenin üst kısmı kırık.
Tarihi	: H. 1278/ H. 1861.
Kimliği	: Raşit kızı Fatıma.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 44cm En: 30cm Kalınlık: 9cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Prizmal şahide (üst kısmı kırık).
Kitabesi	: Baş taşının batı yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Âh ve hasretle bıraktı.....beni

İsmimi soran olursa binti Râşid Fâtıma

Söyleyem târih-i fevtim hüsn-ü ma'nada beni

İkiyüz yetmiş sekiz nisânında azm-i âhiret

Eyledüm ma'lûm olsun ömrüm mîyâda beni

Sene 1278.

Genel Tanımı	: Baş taşının batı yüzeyindeki ta'lik hatla işlenmiş kitabe, iki dize biçiminde düzenlenmiş olup bu diziler yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Yüzeyde tezyinat görülmez.
---------------------	--

Katalog No	: 30.
Fotoğraf No	: 54.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzeyinde ve mezarlık içinde.
İnceleme Tarihi	: 02.11.2000.
Bugünkü Durumu	: Sağlam.
Tarihi	: H. 1 Cemaziye'l-evvel 1281, M. 2 Ekim 1864.
Kimliği	: Müderris-i Kiramdan eski Samsun müfettişi Ahmed Efendi.

Ölçüleri	: Şahide, Boy: 170cm. En: 38cm. Kalınlık: 18cm. Başlık, üst çap: 28cm. Alt çap: 32cm. Yükseklik: 23cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.
Kitabesi	: Şahidenin doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-hayyü 'l-bâki

el'Mevtû ke'sün küllü nâsin şâribun

ve 'l-Kefenü siyâbun küllü nâşin lâbisun

ve 'l-Cenâzu merkebun küllü nâsin râkibun

ve 'l-Kabru bâbun küllü nâsin dâhilun

Hayf sâd hayf bağ-ı dehir ekmeli

Gitti dünyâdan yıkıldı ilim evi

Gitti tevhîd ile râh-ı Hakka ol

İlim ile tutmuş idi doğru yol

Ey Hulusi söyle mevt-i târihini 1281

Rahmet ile yâd ideler nâmını

Müderrisîn-i kirâmdan esbak Samsun

Müftîsi fazîletlu merhûm Ahmed Efendinin

Rûh-i şerîfi içün el-fâtiha

Fî ğurreti cim sene 1281

Kitabede Arapça olan, ilk dört satırın Türkçe'si şöyledir:

Ölüm kasedir her insan ondan içer

Ve kefen elbisedir her insan giyer

Ve ölüm binektir her insan biner

Ve kabir kapıdır her insan girer

Genel Tanımı : Baş taşının doğu (iç) yüzeyine 15 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Üst kısmında oval bir başlığın yer aldığı şahidenin yüzeyinde bulunan kitabe çevresinde süsleme, ince bir firiz şeklinde görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu ve yaprak.

Kompozisyon : Şahidenin kenarları dalgalı biçimde yontulmuştur. Kitabenin çevresini dolanan defne yaprağına benzer stilize yaprak dizisi, ince silmelerle konturlanmıştır. Dalgalı şahide yüzeyine paralel olarak dalgalanan bu yaprak filizi, kitabenin üstünde mihrabiyemsi bir şekil almakta ve bir çiçek motifi ile başlayarak kitabe nihayetinde sona ermektedir.

Katalog No : 31.

Fotoğraf No : 55, 56.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzey batısı.

İnceleme Tarihi : 01.11.2000.

Bugünkü Durumu : Baş taşı sağlam durumdadır. Fakat ayak taşının bulunduğu yerde bu mezara ait olmadığını düşündüğümüz bir taşın üst kısmı görülmektedir. Çok az bir kısmı toprak üzerinde olduğundan bu taşın ölçüsü alınmamıştır.

Tarihi : H. 1 Receb 1283/ M. 9 Kasım 1866.

Kimliği : Ahıskalı Seyit Mehmet Halim Efendi.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 108. En: 33cm. Kalınlık: 12cm.
Başlık, çap: 25cm. Yükseklik: 15cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.

Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-hallâku 'l-bâki

Dilerim bakmaya Rabbim yüzümün karasına

Merâmı rahmet ura ma'siyetim yarasına

Görmekten ne kadar mücrim isem kesmem ümîd

Giremez kimse efendiyle kulun arasına

Târikât-ı âliye-i nakşibendiye sâliklerinden

Merhûm ve mağfûr el-muhtâc ilâ rahmet-i

Rabbihi 'l-ğafûr Ahîshavî es-Seyyid Mehmed Halîm Efendi

Ruhuna fâtîha fî ğurreti receb sene 1283

Genel Tanımı : Baş taşının iç (doğu) yüzeyini kaplayan 9 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Üst kısmında oval bir başlığın görüldüğü şahide yüzeyinde başka tezyinata rastlanmaz. Ayak taşının olduğu yerdeki üçgen alınlıklı şahidenin toprak üstünde kalan yüzeyinde, bitkisel karakterli tezyinat görülür. Fakat 30.05.2001 tarihindeki incelemelerimiz sırasında şahidenin, bu mezara ait bir ayak taşı olmadığını tespit ettik. Yüzeyde görülen müsennâ biçimindeki tezyinatın altında, sülûs hatla işlenmiş bir yazı görülmüştür. Örnek no 99 ile aynı karakteri gösteren bu taş, muhtemelen başka bir mezara ait baş taşı olmalıdır. Toprağa gömülü olduğu için kitabesini okuyamadığımız bu taşı, incelediğimiz mezarın ayak taşı şeklinde yerleştirilmiş olması nedeniyle, çalışmamıza burada dahil ettik.

Süslemede Kullanılan Motifler: Rumi ve hatayi.

Kompozisyon : Ayak taşının olduğu yerde bulunan şahidenin batı yüzeyine, üçgen alınlığı dolduracak biçimde, rumi ve hatayiler, müsenna biçiminde işlenmiştir. Taşın arka yüzeyinde ise rumi ve hatayiler örgülü biçimde yüzeye işlenmiştir.

Katalog No : 32.

Fotoğraf No : 57, 58.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu mezarlığının kuzey girişi.

İnceleme Tarihi : 02.11.2000.

Bugünkü Durumu	: Şahidelerin tepelikleri kırık durumdadır.		
Tarihi	: H. 1288/ M. 1871.		
Kimliği	: Osman Hayri'nin eşi Gülşen Hanım.		
Ölçüleri	Baş taşı, boy: 165cm.	En: 35cm.	Kalınlık: 10cm.
	Ayak taşı, boy: 165cm.	En: 34cm.	Kalınlık: 8cm.
	Lahit, boy: 155cm.	En: 70cm.	Yükseklik: 60cm.
Malzemesi	: Mermer.		
İşlenişi	: Kabartma.		
Formu	: Şahideli prizmatik lahit.		

Kitabesi	Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide (tepeliği kırık).
	Ayak taşı: Tepelikli prizmal şahide (tepeliği kırık).
	: Baş taşının doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-hayyü 'l-bâki

Zevce-i Osman Hayrî nâm Gülşên Hanımın

Bâğ-ı ömrîn târumâr etti felek gör hâlini

Bu fenâ gülzârına meftûn âkil değil

Hah-ı dil üzre geçirmez kimsenin âmâlini

Devlet-i dünyâyâ istinâd ile mağrûr olan

Âkibet bâşın döğêr gördükte ol âcâlini

Bunca servetle yeter ibret sana ey hoş yâr

Bulmadı âhir ecel fermânın ihmâlini

Gitti çün çi fânde afv ide isyânın Hüdâ

Yevme tüble 's-serâir anın setr ide sû-i ef'âlini

Geldi bir cevher gibi târîh-i rızâ-i hânedân

Hayr ide rûz-i cezâ Hakk fakr-i a'mâlini

Ruhuna li'llahi'l-fâtiha

sene 1288

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten oluşmaktadır. Baş taşının doğu (iç) yüzeyine 13 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, hafif eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Tezyinat, kitabe çevresinde görülür. Şahidenin tepelik kısmı kırıktır. Kalan parçalarından tepeliğin tezyinatlı olduğu anlaşılmaktadır. Ayak taşının batı (iç) yüzeyini kaplayan tezyinat bitkisel karakterlidir. Çalışmalarımız sırasında yerde duran tezyinatlı tepelik yerine konarak şahidenin fotoğrafı alınmıştır. Parçalanmış bir vaziyette olan lahit, tuğla malzeme kullanılarak yapılmış ve üzeri basit bir sıva ile sıvanmıştır.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, yaprak, gül, vazo.

Kompozisyon : Baş taşında, ince silmelerle konturlanmış yaprak filizi, şahide altında ve üstünde kartujlanarak kitabenin çevresini dolanmaktadır. Kitabenin sonu küçük bir çiçek dalıyla süslüdür. Ayak taşının iç yüzeyini kaplayan stilize çiçek dalı, şahidenin alt kısmında dilimli ve kulplu bir vazodan yükselerek, C ve S kıvrımlarıyla yüzeyi kaplamaktadır. Şahidenin boyun kısmında boğumlu bir vazodan çıkan gül demeti görülmektedir. Tepelik, fonda yaprakların bulunduğu bu gül demetlerinden oluşturulmuştur. Şahidenin alınlık kenarlarında başlıktan kalan yaprakların kıvrımları görülmektedir.

Katalog No : 33.

Fotoğraf No : 59.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.

İnceleme Tarihi : 09.06.2001.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Tarihi : H. Ramazan 1289/ M. Kasım 1872.

Kimliği : Tersane-i amire kul ağalarından Süleyman Efendi.

Ölçüleri : Şahide, boy: 115cm. En: 30cm. Kalınlık: 7cm.

Başlık, çap: 20cm. Yükseklik: 15cm.

Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.
Kitabesi	: Şahidenin batı (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâki

Beni kıl ma'fret ey Rabbi yezdân

Bi hakkı arş-ı âzâm ve nûr-u Kur'ân

Gelub kabrimi ziyâret iden ihvân

İdeler ruhuma bir fâtiha ihsân

Tersâne-i âmire-i kul ağalarından

Merhûm ve mağfûr Süleyman

Efendinin rûhiçün el-fâtiha

Fi nûn sene 1289

Genel Tanımı	: Baş taşının batı (iç) yüzeyine 9 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, hafif eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Başlık kısmı aziziye kalıplı bir festen oluşan şahidenin yüzeyinde başka bir tezyinat yoktur.
---------------------	--

Katalog No	: 34.
Fotoğraf No	: 60, 61.
Çizim No	: 8.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzeyi.
İnceleme Tarihi	: 22.06.2000.
Bugünkü Durumu	: Şahideler sağlam, kara taş lahit parçalanmış vaziyette. Bu nedenle lahadin ölçüsü alınmamıştır.
Tarihi	: H. 25 Zilhicce 1289/ M. 23 Şubat 1873
Kimliği	: Saray seyislerinden (hara işçilerinden) Kaptan Mehmed Ağa.

Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 190cm. En: 39cm. Kalınlık: 15cm. Başlık, üst çap: 20cm. Alt Çap:30cm. Yükseklik: 18cm. Ayak taşı, boy: 185cm. En: 33cm. Kalınlık: 10cm.
Malzemesi	: Şahideler mermer, lahit kara taş.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli prizmatik lahit. Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide. Ayak taşı: Tepelikli prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının doğu (iç) yüzeyine muhakkak hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-hayyü 'l-gayyûm

Fi 'l-asıl Trabzon ahâlisinden

Olup yirmi sene müddet Samsun 'da

İkâmet ve hânedânlıkla işâa-i

Şöhret etmiş olan âmire-i istabla

Müdürlüğü pâyelûlerinden merhûm

Ve mağfûr Kabûdan Mehmed

Ağanın medfenidir

Ruhuna fâtiha

Fi 25 zel sene 1289

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten oluşmaktadır. Baş taşının doğu (iç) yüzeyine, 10 satırlık muhakkak hatla işlenmiş kitabe, eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Başlık kısmını aziziye kalıplı bir fesin oluşturduğu şahidenin alt kısmında, alınlığında ve kitabe çevresinde, bitkisel karakterli tezyinat görülür. Ayak taşının batı (iç) yüzeyi tamamen tezyinatlıdır. Parçalanmış olan kara taş lahit ise, toprağa gömülüdür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, yaprak, gül, kurdele, vazo.

Kompozisyon : Baş taşının alt kısmında görülen kurdelelerin, düğümlenerek simetrik biçimde boşluğu doldurduğu görülmektedir. Kurdelelerin üzerinde, kitabeyi boydan boya dolanan ince yaprak filizi, ince silmelerle konturlanmıştır. Şahidenin alt kısmında genişçe dalgalanan bu filiz, bir firiz şeklinde, kenarlarda daha sık dalgalanmakta ve alınlıkta yine geniş bir dalga yaparak nihayetlenmektedir. Şahidenin kenarları, dalgalı olan bu firize uygun biçimde, dalgalı olarak yontulmuştur. Başlık kısım ile alınlık arasında kalan boşluk ise, iki yanda simetrik çiçeklerle bezenmiştir. Başlık hariç, şahidenin bu şekli, ayak taşında tekrarlanmaktadır. Fakat burada, baş taşında olduğu gibi, alt kısmında kurdele yoktur. Kenarlardaki firizin içinde ise stilize çiçek motifi yer almaktadır. Yüzeyde, vazo içinde yükselen, oldukça stilize bir çiçek, elips şeklinde iki form oluşturarak yükselmektedir. Elipslerin ortasında çiçek görülür. Tepelik ise, altta kurdeleyle düğümlenen yaprak dallarının kenarları konturlamasından oluşmuştur. Yüzeyde kalan boşluk, fonda yaprakların yer aldığı üç gül ile doldurulmuştur.

Katalog No : 35.

Fotoğraf No : 62, 63, 64, 65.

Çizim No : 9.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzeyi.

İnceleme Tarihi : 22.06.2000.

Bugünkü Durumu : Mezar ilk incelemelerimiz sırasında mezarlıkta bulunan en sağlam mezarlar arasında idi. Fakat 20.05.2002 tarihindeki incelemelerimiz sırasında ayak taşının parçalanmış olduğunu tespit ettik. (Fotoğraf no: 65)

Tarihi : H. 1290/ M. 1873.

Kimliği : Trabzonlu Yelkencizade Ömer Efendi.

Ölçüleri : Baş taşı, üst çap: 30cm. Alt çap: 27cm. Yükseklik: 175cm.

Ayak taşı, üst çap: 30cm. Alt çap: 27cm. Yükseklik: 165cm.

Lahit, boy: 218cm. En: 90cm. Yükseklik: 75cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

- Formu** : Şahideli prizmatik lahit.
- Baş taşı: Silindirik şahide.
- Ayak taşı: Silindirik şahide.
- Kitabesi** : Baş taşının doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hû

Sâdiku 'l-makâl

Sâhib-i hüsn-ü hâl

Muhibb-i fukarâ

Mütevekkil-i Hüdâ

Fâruk-u hayr u şer

Hâluk-u benî beşer

Hayriyye-i tüccârdan

Trabzonî Yelkencizâde

Ömer Efendinin rûhuna

el-Fâtîha sene 1290

Nemekâhu Mısırzâde

Genel Tanımı : Mezar, silindirik baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten oluşmaktadır. Baş taşının doğu (iç) yüzeyine, 11 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahidenin alt kısmında bitkisel karakterli tezyinat görülür. Ayak taşının batı (iç) yüzeyindeki süsleme ise nesneli bezemedir. Dikdörtgen prizmatik lahdin üst kısmında bitkisel karakterli ince bir süsleme şeridi görülmektedir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Akant yaprağı, yaprak ve kandil motifi.

Kompozisyon : Baş taşının alt kısmında görülen akant yaprağı dizisi, şahidenin boğumlu alt kısmında başlamakta ve kitabe sonunda dışa kıvrım yaparak nihayetlenmektedir. Baş taşındaki bu kompozisyon ayak taşında aynı şekilde tekrarlanmaktadır. Şahidenin alınlığında, çengelli halkaya tutturulan zincirli bir kandil

şahide boyunca sarkıtılmaktadır. Lahdin üst kısmında ince bir yaprak filizi, boydan boya dolanmaktadır. Ortasında çiçek dikmeye elverişli bir boşluğun yer aldığı lahit kapağının kenarları derin silmelerle yumuşatılmıştır.

Katalog No	: 36.
Fotoğraf No	: 66, 67.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzey batısı.
İnceleme Tarihi	: 01.11.2000.
Bugünkü Durumu	: Şahide başlıkları kırık lahit tamamen parçalanmış durumda.
Tarihi	: H. 22 Rebiu'l-evvel 1291/ M. 9 Mayıs 1874.
Kimliği	: Yahya oğlu Seyit Mehmet Ağanın kızı Hediye Hanım.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 117cm. En: 28cm. Kalınlık: 7cm. Ayak taşı, Boy: 86cm. En: 31cm. Kalınlık: 6cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli prizmatik lahit. Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide (tepeligi kırık). Ayak taşı: Tepelikli prizmal şahide (tepeligi kırık).
Kitabesi	: Baş taşının doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Âh mine 'l-mevt

Dâr-ı dünyâda civân iken gezerdim bir zamân

Nâgehân erdi ecel etti yerim bâğ-ı cinân

Fâni dünyâda murâd almadım terk eyledim

Vâlideynim eylesünler bir zaman âh u figân

Yahya oğlu Seyyid Mehmed Ağanın

Kerimesi Hediye Hanım ruhuna fâtiha

Fî ra sene 1291

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten oluşmaktadır. Baş taşının doğu (iç) yüzeyine, 8 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, hafif eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Tezyinat, kırık olan tepeliğin altındaki kısımda görülür. Ayak taşının batı (iç) yüzeyinde ve kırık olan başlığına altında, bitkisel karakterli süsleme göze çarpar.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, akant yaprağı, kurdele.

Kompozisyon : Baş taşında, kitabenin üst kısmında görülen yaprak parçaları, tepeliğin tezyinatlı olduğuna işaret eder. Ayak taşının iç yüzeyinde görülen stilize çiçek motifi, altta kurdelelerle bağlanmıştır. Yükseldikçe C ve S kıvrımları yapan çiçek dalının uçlarına, boşluğu dolduracak biçimde çiçekler yerleştirilmiştir. Tepelik kısmı kırık olan şahidenin üst kısmında, yanlara sarkan akant yaprakları görülür.

Katalog No : 37.

Fotoğraf No : 68, 69, 70.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzeyi.

İnceleme Tarihi : 05.08.2000.

Bugünkü Durumu : Şahideler sağlam, lahit parçalanmış.

Tarihi : H. 20 Zilhicce 1291/ M. 28 Ocak 1875.

Kimliği : Hacı Kaspulut Beyin oğlu Lefiş Bey.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 180cm. En: 35cm. Kalınlık: 10cm.
Başlık, üst Çap: 13cm. Alt çap: 20cm. Yükseklik: 13cm.
Ayak taşı, boy: 180cm. En: 30cm. Kalınlık: 13cm.
Lahit, boy: 290cm. En: 88cm. Yükseklik: 90cm.

Malzemesi : Şahideler mermer, lahit kara taş.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Şahideli prizmatik lahit.

Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.

Ayak taşı: Tepelikli prizmal şahide.

Kitabesi : Şahidenin dış yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Âh mine 'l-mevt

Deriğâ câm-ı mevti nûş idub rahm-i atâ ittim

Geçirdüm serîh-i ömrüm hezarı şükrü Hüdâ itmedim

İlâhi beyt-i kabrim rahmetinle nûra garg eyle

Hüdânın hikmetine râzı olub cânım fedâ ittim

İlâhi rûz-i mizânda sakîl kıl hayr-ı a'malîm

Kamu ısyânım hakikat ile sehvide hatâ ittim

Merhûm ve mağfûrun lehâ el-muhtâç

Hacı Kaspulut Bey ibni Lefiş

Beyin ruhuna rızâen lillahi teâle 'l-fâtîha

Fi 20 zî sene 1291

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten oluşmaktadır. Baş taşının doğu (iç) yüzeyine, 11 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Başlık kısmı, azîziye kalıplı bir fesle oluşturulan şahidenin alınlık kısmında ve kitabe çevresinde bitkisel karakterli tezyinat görülür. Ayak taşındaki bitkisel karakterli tezyinat tepelikte ve şahidenin batı (iç) yüzeyinde yer alır. Kara taş olan lahit büyük ölçüde parçalanmış olup cephelerinde süsleme görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Akant yaprağı, yaprak, gülbezek, nar, servi ve kurdele.

Kompozisyon : Baş taşındaki kitabenin çevresinde, ince silmelerle konturlanan yaprak filizi dolanmaktadır. Şahidenin alınlığında, ortada kurdeleyle düğümlenmiş iki akant yaprağı yüzeyde boşluk bırakmamaktadır. Ayak taşının iç yüzeyine, kurdeleli ve stilize nar ağacı işlenmiştir. İnce bir silmeyle konturlanan dalın uçları nar çiçekleri ile bezelidir. Alınlıkta kalan boşluk, şahide boynunda başlangıç yapan iki akant yaprağının, simetrik olarak yanlara uzanmasıyla doldurulmuştur. Tepelik, şahidenin üst kısmında ince bir kurdeleyle bağlanan yaprakların yanlara sarkıtılmasıyla oluşturulmuştur. Tepeliğin ortasına, fonda yaprakların yer aldığı üç gülbezek işlenmiştir. Şahidelere oranla oldukça

harap görünen lahit cephelerindeki süslemeler bozulmuştur. İç içe geçmiş geniş yapraklardan oluşturulan süslemenin yanlarında, birbirine dönük iki servi motifini lahit cephesine işlenmiştir.

Katalog No	: 38.
Fotoğraf No	: 71.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.
İnceleme Tarihi	: 31.10.2000.
Bugünkü Durumu	: Üzeri sıvalı ve kitabesi kısmen silinmiş.
Tarihi	: H. 1291/ M. 1875.
Kimliği	: Kadiri tarikatı Nakiplerinden Şeyh Muhammed Efendi.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 40cm. En: 110cm. Kalınlık: 15cm.
Malzemesi	: Sıvalı Taş.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Yatay Dikdörtgen plaka prizmal şahide.
Kitabesi	: Dikdörtgen cepheli baş taşının güneyinde görülen, sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-Bâki

*Nakîbun aleyh Kâdiriyyeden merhûm Şeyh Muhammed ...
Efendinin rûhiçün el-fâtîha*

Sene 1291

Genel Tanımı : Dikdörtgen cepheli baş taşında, 4 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe hariç tezyini unsur yer almamaktadır. Mezar yapısı oldukça yeni olduğu için çalışmada dikkate alınmamıştır.

Katalog No	: 39.
Fotoğraf No	: 72.

Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzey batısı.
İnceleme Tarihi	: 01.11.2000.
Bugünkü Durumu	: Sağlam.
Tarihi	: H. 1293/ M. 1876.
Kimliği	: Muhasebeci İbrâhim Ethem Efendinin eşi Fâtıma Hanım.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 85cm. En: 125cm. Kalınlık: 10cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Yatay dikdörtgen plaka prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının doğu (dış) yüzeyine ta'lik hatla işlenen kitabe şöyledir:

Hüve'l-bâki

Bu dünyâda bulmadım hiç rahatı

İhtiyâr ettim ânın için rihleti

Muhasebeci izzetlu İbrâhim Edhem Efendinin

Zevcesi Merhûme ve Mağfûre Fâtıma Hanımın ruhuna fâtiha

1293

Genel Tanımı : baş taşının dış yüzeyine, ta'lik hatla işlenmiş kitabe yatay ve dikey çizgiyle ayrılmıştır. Şahidenin üst kısmında tezyinat görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Güneş motifi, ışın halesi.

Kompozisyon : Şahidenin üst kısmında görülen ve yarı daire biçiminde düzenlenen süsleme, bir dağın arkasında yükselen güneş ışınlarının etrafa yayılması şeklindedir.

Katalog No : 40.

Fotoğraf No : 73.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin batısında.

İnceleme Tarihi	: 20.05.2002.
Bugünkü Durumu	: Yerde devrilmiş durumda.
Tarihi	: H. 15 Şevval 1294/ M. 23 Ekim 1877.
Kimliği	: Hacı Kaspolut Zade Mustafa Bey.
Ölçüleri	: Baş taşı, çap: 25cm Yükseklik: 177cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Silindirik şahide.
Kitabesi	: Baş taşının bir yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Âh mine 'l-mevt

Bir gonca iken açılmadan soldum

Bağ-ı cihâm terk idüp cennet-i a'lâyı buldum

Vâlideynim hasretimle giryân oldular ammâ

Ben gül gibi hândân olup güldüm

Ümerâyı çerâkizeden Hacı Kaspolut Bey

Zade Mustafa beyin rûhuna fâtiha

15 lam sene 1294

Genel Tanımı : Baş taşının bir yüzeyindeki 8 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Silindirik şahidenin yüzeyinde tezyinata rastlanmaz.

Katalog No	: 41.
Fotoğraf No	: 74.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin kezeyinde.
İnceleme Tarihi	: 20.05.2002.

Bugünkü Durumu : Karataş olan lahit ve ayak taşı sağlamdır. Lahit kapağındaki yuvasından, baş taşının, ayak taşı gibi prizmal gövdeli olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kapağın ortasındaki boşluğa bırakılan silindirik şahide bu mezara ait değildir. Silindirik şahidedeki dikkati çeken diğer husus, şahidenin lahit kapağındaki yuvaya girebilmesi için prizmal olarak kesilmeye çalışılmasıdır. Bu mezara bırakılmasından dolayı şahideyi burada incelemeyi uygun gördük.

Tarihi : H. 27 Şevval 1294/ M. 4 Kasım 1877.

Kimliği : Çerkez emirlerinden Hacı Kaspolut Bey Zade Nuh Bey.

Ölçüleri : Baş taşı, çap: 22cm Yükseklik: 130cm.
Ayak taşı, boy: 90cm En: 30cm Kalınlık: 9cm.
Lahit, boy: 160cm En: 65cm Yükseklik: 60cm.

Malzemesi : Şahideler ve lahit kapağı Mermer, lahit kesme taş.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Şahideli prizmatik lahit.

Baş taşı: Silindirik şahide.

Ayak taşı: Tepelikli prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının bir yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Âh mine 'l-mevt

Âh ile zâr kılarak tazeliğime doymadım

Çün ecel peymânesi dolmuş mûrâd almadım

Hasretâ fâni cihanda tûl-i ömür sürmedim

Fırkatâ takdîr bû imiş ezelden bilmedim

Ümerây-ı Çerâkiseden Hacı Kaspulut

Bey Zade Nuh Bey ruhunâ fâtîha

27 lam sene 1294

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten oluşmaktadır. Baş taşının bir yüzeyine 8 satır olarak ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay

çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Ayak taşında bitkisel karakterli süsleme görülür. Lahit kapağının ortasında çiçek dikmeye yarayan bir boşluk bırakılmıştır. İnce silmelerle konturlanan lahit kapağının batı kenarı dışa taşkın elips biçiminde düzenlenmiştir. Taş olan lahit sadedir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, yaprak, gül ve vazo.

Kompozisyon : Mezar üzerinde sadece ayak taşında süsleme görülmektedir. Kenarları ince yapraklarla konturlanan şahidenin yüzeyinde, altta bir vazodan yükselen çiçek dalı kıvrımlar yaparak yüzeyi kaplamaktadır. Şahidenin tepeliği ise fonda yaprakların yer aldığı bir gül ile oluşturulmuştur.

Katalog No	: 42.
Fotoğraf No	: 75, 76.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.
İnceleme Tarihi	: 21.06.2000.
Bugünkü Durumu	: Baş taşındaki başlık kırık, lahit parçalanmış durumda.
Tarihi	: H. 15 Şaban 1295/ M. 14 Ağustos 1878.
Kimliği	: Çerkez emirlerinden ve Saray seyislerinden (hara çalışanlarından) Hüsrev Ağa.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 105cm. En: 28cm. Kalınlık: 7cm. Ayak taşı, boy: 95cm. En: 28cm. Kalınlık: 8cm. Lahit, boy: 158cm. En: 82cm. Yükseklik: 42cm.
Malzemesi	: Şahideler mermer, lahit kara taş.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli prizmatik lahit. Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide (başlığı kırık). Ayak taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının batı (dış) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-Bâki

Yâ ilâhi ol mübârek ismi pâkin izzetî

Bism-i Rasûlün fahri âlem şâh-ı kevneyn hürmeti

Eyle kabrim ravza-i cennet yâ ilâhe 'l-âlemîn

Gece gündüz eylesunler hur-i gilmân hıdmeti

Ümerâyı çerâkizeden ve istabl-ı âmire

Payelûlerinden izzetlu Hüsrev Ağanın

Ruhuna rızâen lillahi teâle 'l-fâtîha

Fî 10 şâban sene 1295

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten oluşmaktadır. Başlık kısmı kırık olan baş taşının batı (dış) yüzeyini boydan boya ve kenarlarda hiç boşluk bırakmayacak biçimde kaplayan ta'lik hatla işlenmiş 9 satırlık kitabe, eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahidenin yüzeyinde tezyinata rastlanmaz. Ayak taşının batı (iç) yüzeyi ise boydan boya bitkisel karakterli tezyinatla süslenmiştir. Harap görünümde olan kara taş lahit sadedir. Lahit kapağının ortasında ise çiçek dikmeye elverişli bir boşluk görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu ve gül.

Kompozisyon : Sivri kemerli ayak taşında görülen stilize edilmiş çiçek dalı, altta ince bir kıvrılma başlamakta ve yükseldikçe C ve S kıvrımları yaparak yüzeyi dolanmaktadır. Uçlarında küçük çiçekler yerleştirilen bu dalın üzerinde, boşluğu dolduracak tarzda yapraklar yerleştirilmiştir. Başlık kısmında ise bir gül motifi öne çıkmaktadır. Her iki yanda birer küçük çiçekle bezenen bu kısım, fonda yapraklarla zenginleştirilmiştir.

Katalog No : 43.

Fotoğraf No : 77, 78, 79, 80.

Çizim No : 10.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzeyi.

İnceleme Tarihi	: 22.03.2000.
Bugünkü Durumu	: Şahideler sağlam, lahit toprağa gömülü.
Tarihi	: H. 3 Zilkade 1295/ M. 29 Ekim 1878.
Kimliği	: Merhûm Niksarlı Hacı Sâlih Efendinin kızı Emine Melek Hanım.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 95cm. En: 25cm. Kalınlık: 12cm. Ayak taşı, boy: 80cm. En: 20cm. Kalınlık: 10cm. Lahit, boy: 150cm. En: 70cm. Yükseklik: 60cm.
Malzemesi	: Şahideler mermer, lahit kara taş.
İşlenişi	: Baş taşı kabartma, ayak taşı oyma.
Formu	: Şahideli prizmatik lahit. Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide. Ayak taşı: Üçgen alınlıklı prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Âh mine 'l-mevt

Hicret etti bu fenâdan bâki içre duhterim

Eyle yârab bâğ-ı cennette refik-ı rehberim

Vâlideyni ciğerine hasret ateşi koyup

Bu fenâyı terk edup gitti gonca gülüm

Merhûm Niksarlı Hacı Sâlih Efendinin

Kerîmesi Emine Melek Hanımın ruhuna fâtîha

Fî 3 zâ sene 1295

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten meydana gelmektedir. Baş taşının doğu (iç) yüzeyine, 8 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahidenin alınlık ve tepelik kısmında görülen tezyinat bitkisel ve geometrik karakter göstermektedir. Ayak taşının batı (iç)

yüzeyinde görülen bitkisel motif, şahidenin yüzeyini kaplamıştır. Dikdörtgen prizmatik lahit büyük ölçüde toprağa gömülü vaziyettedir. Lahit cepheleri geometrik ve bitkisel karakterli motiflerle bezelidir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Işın halesi, yaprak, hurma ağacı, baklava dilimi.

Kompozisyon : Baş taşındaki kitabe, alınlıkta yarı daireyle konturlanmıştır. Bunun üzerine ise dairemsi geometrik bir dizi yerleştirilmiştir. Hemen sağda ve solda kıvrım yaparak başlangıç yapan stilize ince bir yaprak motifi, yükseldikçe şahidenin boyun kısmını oluşturacak biçimde daralmaktadır. Tepelik, bu iki yaprağın üzerine kondurulmuş, ortası çiçekli ışın halesinden oluşmaktadır. Ayak taşının iç yüzeyi, stilize bir hurma ağacı ile kaplanmıştır. Yalnız burada süsleme, diğer örneklerde olduğu gibi, etrafi konturlanarak motifin kabartma şeklinde ortaya çıkarılması metoduyla değil sadece tezyinatı oluşturan kısmın yüzeyde kazınmasıyla (oyma metodu) meydana getirilmiştir. Lahdin dar olan doğu ve batı cephelerine bir, daha geniş olan kuzey ve güney cephelerine iki geniş yelpaze şeklinde yaprak motifi, iri birer kabartma olarak işlenmiştir. Kapağın hemen altında, lahdi boydan boya dolanan baklava dizisi yer almaktadır. Kara taştan mamul lahit parçalanmış olduğundan, bu süslemeler de kısmen bozulmuştur. Ortasında çiçek dikmeye elverişli bir boşluğun yer aldığı lahit kapağının kenarları silmelerle yumuşatılmıştır.

Katalog No : 44.

Fotoğraf No : 81, 82.

Bulunduğu Yer : Kökcüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzeyi.

İnceleme Tarihi : 22.06.2000.

Bugünkü Durumu : Şahideler sağlam, lahit parçalanmış ve toprağa gömülmüş durumda. Bu nedenle lahit yüksekliğinin ölçüsü alınmadı.

Tarihi : H. 1296/ M. 1878.

Kimliği : Kel Onbaşı zâde Mehmet Efendi.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 125cm. En: 25cm. Kalınlık: 9 cm.
Başlık, çap: 20cm. Yükseklik: 13cm.
Ayak taşı, boy: 112cm. En: 24cm. Kalınlık : 8cm.

	Lahit, Boy: 138cm. En: 75cm.
Malzemesi	: Şahideler mermer, lahit kara taş.
İşlenişi	: Baş taşı kabartma, ayak taşı oyma.
Formu	: Şahideli prizmatik lahit.
	Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.
	Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve'l-Bâki

Nev civân iken deriğa Zâde Kel Onbaşı

Sâkî-i hummâ elinden içdi hem zehri âb-ı câm

Ey deriğa bûlbûl âmâli uçdı bağdan

Zâğlar şimden gerû gülzârîde îtsün

Âsumanın hakkı var gân ağlasa bu yerlere

Kim ayak çekti Muhammed bu cihândan vesselâm

Var ise afv eyle yâ Râb lütüfla isyânını

Hem penâh ve destgîr ola ona hayru'l-enâm

İki yaş çıktı gözünden sabır yâ târihine

İrcîî emriyle kıldı dâr-ı ukbâya makâm

Kel Onbaşızâde merhûm Mehmed Efendinin

Ruhuna rızâen lillahi teâle'l-fâtiha

Sene 1296

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten oluşmaktadır. Baş taşının iç (doğu) yüzeyine, 14 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Alınlığında bitkisel karakterli tezyinatın görüldüğü şahidenin başlık kısmını aziziye kalıplı bir fes oluşturmaktadır. Ayak taşının iç yüzeyini

kaplayan tezyinat oyma tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Kara taş lahit ise büyük ölçüde parçalanmıştır.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu.

Kompozisyon : Baş taşının iç (doğu) yüzeyine işlenmiş olan kitabe, şahidenin alt kısmında, medfunun ölüm tarihinin yazılı olduğu yerde, parantez şeklinde konturlanmış, şahidenin alınlığında ise yarı daire ile çerçevelenmiştir. Bu çerçevenin üstünde kurdele ile bağlanmış çiçek dalları, alınlıktaki boşluğu doldurmaktadır. Ayak taşının iç yüzeyinde görülen stilize çiçek dalı, şahide yüzeyine oyma tekniği ile işlenmiştir. Uçlarına çiçekler yerleştirilmiş olan bu stilize çiçek dalı, şahidenin alt kısmından başlayarak, C ve S kıvrımlarıyla, şahide boyunca yükselmektedir.

Katalog No : 45.

Fotoğraf No : 83.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzeyi.

İnceleme Tarihi : 22.06.2000.

Bugünkü Durumu : Baş taşı sağlam, ayak taşı kayıp, lahit kısmen tahrip edilmiş durumdadır.

Tarihi : H. 1 Ramazan 1297/ M. 7 Ağustos 1880.

Kimliği : Hacı Kaspulut Efendinin kızı Arslan Han Hanım.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 100cm. En: 25cm. Kalınlık: 8cm.

Lahit, boy: 178cm. En: 75cm. Yükseklik: 60cm.

Malzemesi : Şahide mermer, lahit kara taş.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Şahideli prizmatik lahit.

Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide.

Kitabesi : Şahidenin doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Âh mine 'l-mevt

Âh ile zâr kılarak tâzeliğime doymadım

Çün ecel peymânesi dolmuş murâdım almadım

Hacı Kaspulut Efendinin

Kerimesi Arslan Han Hanımın

Rûhiçün fâtiha

Ğurreti nun sene 1297

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten meydana gelmiştir. Lahit kapağındaki yuvasında kırık taban kısmı görülen ayak taşı ise yerinde değildir. Baş taşının doğu (iç) yüzeyine, 7 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Tezyinat, şahidenin alınlığında ve tepeliğinde görülür. Kısmen bozulmuş olan kara taş lahit ise sade olup üzerinde tezyinat yoktur.

Süslemede Kullanılan Motifler: Yaprak, serbest geometrik dizi, ışın halesi.

Kompozisyon : Kitabenin üstü alınlıkta yarı daireyle konturlanmıştır. Bunun üzerinde ise dairemsi geometrik bir dizi yer alır. Bu dizinin iki yanında stilize bir yaprak kıvrım yaparak yükselmektedir. Şahidenin tepeliği ise, söz konusu yapraklar ortasına konulan ışın halesinden oluşturulmuştur. Lahit kapağında, çiçek dikmeye elverişli bir boşluk yer alır.

Katalog No : 46.

Fotoğraf No : 84, 85.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.

İnceleme Tarihi : 02.11.2000.

Bugünkü Durumu : Etrafı 2m yüksekliğinde demir parmaklıklarla çevrili olup sağlam durumdadır.

Tarihi : H. 23 Şaban 1298/ M. 21 Temmuz 1881.

Kimliği : Hacı İbrahim Efendi.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 160cm. En: 30cm. Kalınlık: 10cm.

Başlık, üst çap: 10cm. Alt çap: 18cm. Yükseklik: 15cm.

	Ayak taşı, boy: 140cm.	En: 30cm.	Kalınlık: 10cm.
	Lahit, boy: 200cm.	En: 80cm.	Yükseklik: 85cm.
Malzemesi	: Mermer.		
İşlenişi	: Kabartma.		
Formu	: Şahideli prizmatik lahit.		
	Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.		
	Ayak taşı: Tepelikli prizmal şahide.		
Kitabesi	: Baş taşının doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:		

Hüve 'l-hallâgu 'l-bâki

Kahveci başı iken bir pâdişaha bir zamân

Etti İbrahim Efendi âkabet terk-i cihân

Hep gelen bu bender fâniye eyler irtihâl

Âh gelur bezm ki âlemden de kalmaz hiç nişân

Âdem oldur hayr ile ibkây-ı şöhret eylesun

İşte İbrahim Efendi koydu bu yola nâm ve şân

Rahmet-i Hakk ruhuna bir dem refik olsun ânın

Eylesun Mevlâ durağın kasr-ı bâlây-ı cinân

Çaktı bi târihi mağfuriyyetin isbât için

Sıla-i cennet Hacı İbrahim Efendiye mekân

el-Fâtîha 23 şın sene 1298

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten meydana gelmiştir. Baş taşının doğu (iç) yüzeyini kaplayan 12 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, hafif eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Başlık kısmında Aziziye kalıplı bir fesin yer aldığı şahidenin yüzeyinde bitkisel karakterli süsleme görünür. Ayak taşının iç yüzeyinde, cepheyi kaplayan tezyinat yine bitkisel karakterlidir. Kenarları derin silmelerle konturlanan lahit kapağının ortasında çiçek dikmeye elverişli bir boşluk

görülür. Şahidelerin lahit kapağına bitiştiği yerin sağında ve solunda, muhtemelen kuşların su içmesi düşüncesiyle bırakılmış küçük boşluklar bulunmaktadır. Sade olan mermer lahit üzerinde bezemeye rastlanılmaz.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, gül, lale, üzüm, kurdele ve vazo.

Kompozisyon : Baş taşında yer alan kitabenin üst kısmı mihrabiye bir şekilde konturlanmıştır. Alınlığın ortasında kurdelelerle düğümlenen çiçekler, boşluğu dolduracak biçimde yanlara uzanmaktadır. Aynı çiçek motifini, kitabenin nihayetinde de görüyoruz. Ayak taşının iç yüzeyinde, altta kulplu ve dilimli bir vazodan stilize bir asma dalının yükseldiği görülmektedir. C ve S kıvrımlarıyla yükselen bu dalın uçlarında üzüm ve lale yer alır. Şahidenin tepelik kısmı, fonda yaprakların bulunduğu lale ve üç gül motifiyle oluşturulmuştur.

Katalog No : 47.

Fotoğraf No : 86, 87.

Bulunduğu Yer : Kökcüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzey batısı.

İnceleme Tarihi : 01.11.2000.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Tarihi : H. 30 Zilhicce 1298/ M. 23 Kasım 1881.

Kimliği : Ahmedullah Paşa zade Zaptiye Mareşali Emir Muhammet Paşanın damadı ve Rumeli Beylerbeyi rütbesine sahip, Canik Sancağı komutanı Hasan Paşa.

Ölçüleri : Baş taşı, üst çap: 40cm. Alt çap: 30cm. Yükseklik: 156cm.

Ayak taşı, üst çap: 40cm. Alt çap: 30cm. Yükseklik: 154cm.

Lahit, boy: 246cm. En: 102cm. Yükseklik: 75cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit.

Baş taşı: Silindirik şahide.

Ayak taşı: Silindirik şahide.

Kitabesi : Baş taşının doğu (iç) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Sadr-ı esbâk Ahmedu'llah Paşa

Zâde zaptiye müşîri sâbık

Emir Muhammed Paşa dâmâdı

Rumeli Beylerbeyi pâyesinden

Canik Sancağı mutasarrıfı iken

İrtihâl-i dâr-ı bekâ iden Hasan

Paşa hazretlerinin râhiçün

el-Fâtîha fi selhi zilhicce yevmi Salı 1298

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen lahitten oluşmuştur. Baş taşının doğu (iç) yüzeyine, 9 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Alınlıkta, kavuk rölyefi görülür. Ayak taşı ise sadedir. Şahidelerin tepe kısmı, oval biçimde yontulmuştur. Lahit yüzeylerinde görülen silmelerden başka mezarda tezyinata rastlanmaz. Mezar, doğu ve batı yönde 15cm, kuzey ve güney yönde 20cm dışa taşan dikdörtgen bir platforma yerleştirilmiştir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Kavuk rölyefi.

Kompozisyon : Kitabenin üst kısmında, sarıklı bir kavuk rölyefi görülür. Baş taşında görülen kavuk rölyefinin alt kısmı bir sarıkla sarılmıştır. Bu kavuğun içine ise, içi ajurlu ve çift kanatlı kapı şeklinde düzenlenmiş olan yüzeysel bir kabartma işlenmiştir.

Katalog No : 48.

Fotoğraf No : 88, 89.

Çizim No : 11.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.

İnceleme Tarihi : 21.06.2000.

Bugünkü Durumu : Şahideler sağlam, lahit ise kısmen bozulmuş.

Tarihi	: H. 1299/ M. 1881.
Kimliği	: Hediye Kadın.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 127cm. En: 30cm. Kalınlık: 7cm. Ayak taşı, boy: 119cm En: 22cm Kalınlık: 9cm. Lahit, boy: 165cm. En: 68cm. Yükseklik: 62cm.
Malzemesi	: Şahideler mermer, lahit kara taş.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli prizmatik lahit.

Baş taşı: Tepelikli lale biçimli prizmal şahide.

Ayak taşı: Tepelikli lale biçimli prizmal şahide.

Kitabesi : Ayak taşının batı (dış) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-Bâki

Ziya Yusuf Efendi bin ibnû 'l-hac Hüseyinîn âh

Eğerçi itibâr ve şöhreti var ise de bir sonu

O huri tal'atın on dörde bâliğ olurmu sîmâ

Nişanı geldiği gün itti azm-i gülşen menu âhirân

Tahammül olunur mu ey felek bu hali gamnâk

Kılup valideynin eyledin âhirân ile memlû'

Vire bâkiyelere ömr-ü tâvîl ve âkibet Allah

Hırâm ettikçe bâğ-ı cennet-i âlâda ol evveli eknû

Hediye Kadın ruhuna fâtîha

Sene 1299

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten meydana gelmiştir. Lale biçiminde olan şahidelerden baş taşının dış yüzeyi bordo bir boya ile boyanmış ve zamanla bu boyanın silinmesiyle yüzeyde lekeler meydana gelmiştir. Şahidenin batı (dış) yüzeyine, 11 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, eğik

çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Bitkisel karakterli tezyinat, kitabe çevresinde, alınlıkta ve tepelikte görülür. Simetrik olan ayak taşının iç yüzeyi boydan boya bitkisel karakterli bir motifle bezenmiştir. Dikdörtgen prizmatik kara taştan mamul lahdin cephelerine ise geometrik ve bitkisel karakterli tezyinat ahenkli bir biçimde yerleştirilmiştir. Derin silmelerle konturlanmış olan lahit kapağının ortasına çiçek dikmeye elverişli bir boşluk bırakılmıştır.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, akant yaprağı, gül, servi, yaprak, çarkıfelek ve çeyrek rozet.

Kompozisyon : Baş taşındaki, kitabenin her iki yanında, alttan başlayan ince akant yaprağı uçları, bir şerit halinde şahidenin ortasına kadar uzanmaktadır. Alınlıkta ise sade bir çiçek göze çarpıyor. Bu çiçeğin sağ ve solunda, şahidenin alt kısmında gördüğümüz, akant yaprağı ucu firiz halinde tekrarlanmaktadır. Saçakları kitabenin olduğu kısma kadar uzanan bu firiz, şahidenin alınlık köşelerinde kıvrımlaşarak başlığın hemen altında gergin biçimde konturlanmıştır. Alınlıktaki çiçeği çevreleyen gerdanlık biçimindeki bir çiçek demeti kalan boşluğu doldurmaktadır. Tepelik ise, şahidenin boyun kısmında bir bağ ile sıkıca kavranmış, fonda yaprakların yer aldığı iki gülden oluşturulmuştur. Baş taşındaki bu form, simetrik olarak ayak taşında tekrarlanmıştır. Baş taşında kitabenin işlendiği yere ayak taşında, yüzeyi tamamen kaplayacak biçimde, stilize bir çiçek işlenmiştir. Şahidenin geniş olan alt kısmında, boşluğu dolduracak tarzda yüzeye yayılan dalların uçlarına çiçekler konmuştur. Sık dallı bu çiçek yükseldikçe, daralan yüzeye uygun biçimde, yapraklarla donatılmıştır. Lahdin doğu ve batı cephelerinde yüzeyi kaplayan geniş bir yaprak motifi yer alır. Köşelerde ise çeyrek rozet formu dikkati çeker. Güney ve kuzey cephelerde ise süsleme daha görkemlidir. Cephenin orta kısmında, uçları sağa ve sola dönük, bir çiçeğin yer aldığı iki servi, görülür. Servi uçlarının dönük olduğu yönde yer alan iki çarkıfelek, yüzeye tamamen hakim bir görüntü vermektedir. Lahit cephelerinde gördüğümüz süsleme, köşelere yerleştirilen çeyrek rozet motifleriyle tamamlanmıştır.

Katalog No : 49.

Fotoğraf No : 91, 92, 93, 94.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.

İnceleme Tarihi : 21.06.2000.

Bugünkü Durumu : Kırık olan ayak taşındaki başlık bir onarım sırasında yapıştırılmış olmalıdır. Lahit kısmen parçalanmıştır.

Tarihi : H. 9 Safer 1300/ M. 20 Aralık 1882.

Kimliği : Hacı Hüseyin oğullarından Hacı Seyit Ağanın oğlu Hamdi Efendinin zevcesi Fâtıma Hanım.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 138cm. En: 32cm. Kalınlık: 6cm.
Ayak taşı, boy: 115cm. En: 32cm. Kalınlık: 6cm.
Lahit, boy: 155cm. En: 75cm. Yükseklik: 65cm.

Malzemesi : Şahideler mermer, lahit kara taş.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Şahideli prizmatik lahit.

Baş taşı: Tepelikli prizmal Şahide.

Ayak taşı: Tepelikli prizmal Şahide.

Kitabesi : Baş taşının batı (dış) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Âh mine'l-mevt

Âh ne yazık oldu bana gençliğime doymadım

Çâresiz derde düştüm def'e imkan bulamadım

Yakdı yandırdı vücûdum şehrinin kahr-ı elem

Gül gibi soldum cihanda ne olduğumu bilmedim

Hacı Hüseyin oğlu Hacı Seyyid Ağanın

Mahdûmu Hamdi Efendinin zevcesi

Fâtıma Hanımın ruhuna fâtiha

Fi 9 safer sene 1300

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten ibarettir. Baş taşının batı (dış) yüzeyine, 9 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Bitkisel karakterli tezyinat kitabenin çevresinde ve

tepelikte yoğunlaşmıştır. Ayak taşının batı (iç) yüzeyi yine bitkisel karakterli bir süsleme ile boydan boya bezenmiştir. Kara taştan mamul lahit parçalanmış olup kısmen toprağa gömülüdür. Ayrıca, caminin doğusunda kalan yolu kuşatan duvar, lahde bitişmiş olup lahdin bu yüzeyinde yer alan süslemeleri kapatmıştır.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, yaprak, servi ve ışın halesi.

Kompozisyon : Baş taşındaki kitabenin etrafında ince silmelerle konturlanmış olan yaprağı filizi, bir firiz şeklinde, şahidenin alt kısmında yer alan silmelere uygun biçimde kavislenerek başlangıç yapmakta ve kitabenin etrafını dolanarak, alınlıkta içe girintiyle küçük bir mihrabiye oluşturacak biçimde nihayetlenmektedir. Şahidenin tepelik kısmındaki süslemede barok üslup hakimdir. Şahidenin boyun kısmında 3 tane gül ince bir bağ ile sıkıca bağlanmıştır. Fonda yer alan yapraklar gül buketinin altından yanlara sarkarak şahidenin alınlığını süslemektedir. Baş taşındaki bu tepelik formu ayak taşında aynen tekrarlanmıştır. Buradaki tepelik kırık olup sonradan yerine yapıştırılmıştır. Şahidenin batı (iç) yüzeyi ise, taban kısmında başlangıç yaparak yükselen üç stilize çiçek motifi ile bezelidir. Şahide, lahde düşmüş olduğundan süslemenin alt kısmı net olarak gözükmemektedir. Yükseldikçe S ve C kıvrımları yapan çiçek dallarının uçlarına boşluğu dolduracak biçimde çiçekler yerleştirilmiştir. Kara taştan mamul lahit kısmen tahrip olmuştur. Lahdin güney cephesinde, elips biçiminde büyükçe bir ışın halesi görünür. Bunun her iki yanında 2 servi motifi yer alır. Lahit harap bir durumda olduğu için servilerin sadece üst kısımları görünmektedir. Muhtemelen kuzey cephede aynen tekrarlanmış olan bu süsleme bu cepheye başka bir mezarın bitişmesi nedeniyle kapanmıştır. Diğer yüzeyler ise tahrip edildiği için buralarda tezeyinat görülmemektedir.

Katalog No : 50.

Fotoğraf No : 95, 96.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.

İnceleme Tarihi : 21.06.2000.

Bugünkü Durumu : Şahideler sağlam, lahit parçalanmış ve toprağa gömülmüş durumda. bu nedenle ölçüsü alınmamıştır.

Tarihi : H. 9 Zilkade 1301/ M. 31 Ağustos 1884.

Kimliği : Hacı Hüseyin zade Hamdi Efendinin oğlu Ali Rıza Bey.

Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 70cm.	En: 26cm.	Kalınlık: 8cm.
	Ayak taşı, boy: 70cm.	En: 23cm.	Kalınlık: 5cm.
Malzemesi	: Şahideler mermer, lahit kara taş.		
İşlenişi	: Kabartma.		
Formu	: Şahideli prizmatik lahit.		
	Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.		
	Ayak taşı: Sivri kemerli şahide.		
Kitabesi	: Baş taşının batı (dış) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:		

Âh mine 'l-mevt

Tıfl iken erişti va'demi

Ağlayup kaldı pederiyle hem büyük vâlidesi

Nûr-i aynım bu idi hem çekerim yâresi

Gitti elden dilde kaldı yarası

Hacı Hüseyinzâde Hamdi Efendinin

Mahdûmu Ali Rıza Beyin ruhuna fâtîha

Fî 9 zilkade sene 1301

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten meydana gelmiştir. Başlık kısmı azîziye kalıplı bir festen oluşan baş taşının batı (dış) yüzeyini boydan boya kaplayan 8 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Bitkisel karakterli tezyinat bu kitabenin çevresinde ince bir firiz halinde görülür. Aynı şekilde ayak taşının batı (iç) yüzeyini kaplayan süsleme bitkisel karakterlidir. Kalan parçalarından lahit olduğunu sandığımız mezar ise tamamen harap olup toprağa gömülü durumdadır.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, yaprak ve vazo.

Kompozisyon : Baş taşındaki süsleme kitabe çevresindedir. Burada ince silmelerle konturlanmış bir yaprak filizi kitabeyi, altta ve üstte oval bir şekil alarak, dolanmaktadır. Ayak taşının iç yüzeyinde ise, beş dilimli ve kulplu bir vazodan yükselen

stilize çiçek formu görünmektedir. Yükseldikçe S ve C kıvrımları yapan bu dalların uçlarına boşluğu dolduracak biçimde stilize çiçekler yerleştirilmiştir. Parçalanmış ve kısmen toprağa gömülmüş olan mezar sade olup üzerinde tezyini unsur görülmez.

Katalog No	: 51.
Fotoğraf No	: 97.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.
İnceleme Tarihi	: 09.06.2001.
Bugünkü Durumu	: Sağlam.
Tarihi	: H. 26 Zilkade 1301/ M. 17 Eylül 1884.
Kimliği	: Samsun kadı vekili Hüseyin Rüşdî Efendinin torunu Hasan Tahsin Efendi.
Ölçüleri	: Şahide, boy: 70cm. En: 24cm. Kalınlık: 7cm. Başlık, çap: 13cm. Yükseklik: 7cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide
Kitabesi	: Baş taşının batı (dış) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâki

Sağ selîm râkib olup vâpura ben

Bâd-ı sarsar esti buldum mihneti

Duydu ruhum ırcîf sadâsını

Dedi Rabbim fedhulî fî cennetî

Samsun nâibi faziletlu Hüseyin Rüşdî

Efendinin hafîdi Hasan Tahsin Efendi ruhuna fâtiha

Fî 26 zilkade sene 1301

Kitabedeki beşinci satırın sonu Kur'an ayetinden oluşturulmuştur⁵². Bu kısmın Türkçesi "Cennetime gir" şeklindedir.

Genel Tanımı : Baş taşının batı (dış) yüzeyine 8 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, hafif eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Başlık kısmı aziziye kalıplı bir festen oluşan şahidenin yüzeyinde başka bir tezyinat yoktur.

Katalog No : 52.

Fotoğraf No : 98, 99.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzeyi.

İnceleme Tarihi :22.06.2000.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Tarihi : R. 1 Teşrinevvel 1306, M. 1890.

Kimliği : İlmidar Zade Hacı Osman Efendi.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 110cm. En: 30cm. Kalınlık: 10cm.

Başlık, çap: 20cm. Yükseklik: 15cm.

Ayak taşı, boy: 83cm. En: 26cm. Kalınlık: 8cm.

Lahit, boy: 260cm. En: 134cm. Yükseklik: 80cm.

Malzemesi : Şahideler mermer, lahit taş.

İşlenişi : Baş taşı ve lahit kabartma, ayak taşı oyma.

Formu : Şahideli prizmatik lahit.

Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide

Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının batı (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve'l-Bâki

⁵² Kur'an, 89/30. Ayetin aslı, "ırcı ilâ Rabbiki.....vedhulî fi cenneti" şeklindedir.

Âh kim bu âlem içre bende şâdân olmadım
Derdime dermân aradım bir ilacın bulmadım
Âh ile zâr kılarak tâzeliğime doymadım
Çün ecel peymânesi dolmuş murâd almadım
İlmidârzâde Hacı Osman
Efendinin rûhiçün fâtiha
Fî 1 teşrînevvel sene 1302

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten meydana gelmiştir. Baş taşının iç yüzeyine, ta'lik hatla işlenmiş 8 satırlık kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahidenin üst kısmında oval bir başlık bulunmaktadır. Ayak taşının iç yüzeyinde görülen tezyinat bitkisel karakterlidir. Lahdin cephelerinde geometrik karakterli süsleme görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, lale, baklava dilimi, vazo.

Kompozisyon : Ayak taşının iç yüzeyini boydan boya kaplayan çiçek formu, motifin yer aldığı kısımların şahide yüzeyine kazınmasıyla oluşturulmuştur. Altta, bir vazodan yükselen serbest formdaki çiçek dalı, şahide yüzeyine paralel uzanırken, boşluk kısımlar, bu gövdeden yanlara uzanan dallarla doldurulmaktadır. Lahdin doğu ve batı cephelerinde yüzeyi tamamen kaplayan baklava dilimi, derin silmelerle konturlanmıştır. Uçlarında stilize edilmiş lalelerin yer aldığı bu geometrik süslemenin ortasına, sade bir çiçek konmuştur. Daha geniş olan güney ve kuzey cephelerde bu form, silmelerle konturlanarak, simetrik olarak ikişer kez tekrarlanmıştır.

Katalog No : 53.
Fotoğraf No : 100, 101, 102.
Bulunduğu Yer : Kökcüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzeyi.
İnceleme Tarihi : 22.06.2000.
Bugünkü Durumu : Ayak taşı kırık, lahit kısmen toprağa gömülü.
Tarihi : H. 1307/ M. 1890.

Kimliği	: Telgraf ve posta memuru Çarşambalı Mehmet Feyzi Efendinin eşi Hayriye Hanım.		
Ölçüleri	: Şahide, boy: 95cm.	En: 28cm.	Kalınlık: 8cm.
	Lahit, boy: 155cm.	En: 85cm.	Yükseklik: 66cm.
Malzemesi	: Şahide mermer, lahit kara taş.		
İşlenişi	: Kabartma.		
Formu	: Şahideli prizmatik lahit.		
	Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide.		
Kitabesi	: Baş taşının güney yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:		

el-Fırâk

Fenâdan bekâya eyledi rıhlet

Ede Hakk kabrini ravza-i cennet

Telgraf ve posta memuru

Çarşambavî Mehmed Feyzi

Efendinin haremi merhûme

Hayriye Hanımın ruhuna fâtîha

Sene 1307

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten meydana gelmiştir⁵³. Şahidenin güneye dönük cephesine, ta'lik hatla işlenmiş 8 satırlık kitabe, eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Tepelikte bitkisel karakterli tezyinat görülür. Dikdörtgen prizmatik lahit kısmen toprağa gömülüdür. Lahdin cepheleri bitkisel ve geometrik karakterli tezyinatla bezelidir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, yaprak, ay- yıldız ve lale.

Kompozisyon : Baş taşındaki tepeliğin kırılıp sonradan yerine yerleştirildiği boyun kısmındaki kaba harçtan anlaşılmaktadır. Burada, şahide alınlığına kıvrım yapan

⁵³ Muhtemelen bir onarım sırasında baş taşının yönü, doğudan güneye çevrilmiş olmalıdır. Bu şekilde, camiye gelenler tarafından rahatlıkla okunması amaçlanmış olabilir. Şahidenin başlık kısmının sonradan yerine yapıştırılmış olması ve ayak taşının yerinde olmaması bu ihtimali kuvvetlendirmektedir

yaprakların ekseriyeti kapanmıştır. Şahidenin tepelik kısmı, her iki yana simetrik bir biçimde sarkan yapraklardan oluşturulmuştur. Ortada bir rozetin yer aldığı bu kısım düğümlenerek yarı daire oluşturmakta ve alınlığa bağlanmaktadır. Lahdin doğu ve batı cephesinde, simetrik olarak ve barok tarzda, uçlarında meyve bulunan bir ağaç motifi yer almaktadır. Güney ve kuzey cephelerine ise, uçlarında lale bulunan, kartuşlanmış geometrik bir tezeyinat hakimdir. Bu motifin ortasında, ortada hilal, sağ ve solunda birer yıldız olan süsleme kompozisyonu bulunmaktadır.

Katalog No	: 54.
Fotoğraf No	: 103, 104.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.
İnceleme Tarihi	: 09.06.2001.
Bugünkü Durumu	: Baş taşındaki başlık kırık, ayak taşı sağlam.
Tarihi	: H. 1307/ M. 1890.
Kimliği	: Müftü zade Haydar Efendi.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 118cm. En: 33cm. Kalınlık: 7cm. Ayak taşı, boy: 130cm. En: 28cm. Kalınlık: 8cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide (başlığı kırık). Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının doğu (iç) cephesine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Âh mine 'l-mevt

Tâze iken Zâde-i müfti Efendi âh kim

Sâki-i devr-i felekden içdi çün zehr-i âb-ı câm

Ey derîğa bûlbûl-i âmâli uçdı bağdan

Zâğlar şimden gerü gülzâr da kulsun hurâm
Âsumanın hakkıdır kan ağlaya bu yerlere
Kim ayağın çekti Haydar Bu cihândan vesselâm
Var ise avf eyle yâ Rab lûtufla isyânım
Hem penâh ve destkir ola ona hayru 'l-enâm
Fâtiha kastıyla dedim sabır yâ târihine
Genç iken Haydar Efendi tuttî ukbâda makâm
Sene 1307

Genel Tanımı : Baş taşının doğu (iç) cephesine 12 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, hafif eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Başlığı kırık olan şahidenin alınlığında süsleme görülür. Üçgen alınlıklı ayak taşının doğu cephesinde bitkisel karakterli tezyinat bulunmaktadır.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, hurma ve vazo.

Kompozisyon : Baş taşının alınlık kısmında, ortada bir çiçekle düğümlenen yaprak motifi, yanlara sarkarak, boşluğu kaplamıştır. Ayak taşının doğu yüzeyinde görülen meyveli hurma ağacı, altta dilimli ve kulplu bir vazodan yükselerek şahide yüzeyini kaplamaktadır.

Katalog No	:55.
Fotoğraf No	: 105.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin doğusunda.
İnceleme Tarihi	: 20.05.2002.
Bugünkü Durumu	: Baş taşındaki başlık kırık durumdadır.
Tarihi	: H. 1307/ M. 1890.
Kimliği	: Canik sancağı muhasebecisi Tahsin Bey.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 115cm En: 32cm Kalınlık: 8cm.
Malzemesi	: Mermer.

İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Başlıklı prizmal şahide (başlığı kırık).
Kitabesi	: Baş taşının doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Âh dest-i ecel

Mâ sivâyı eyleyüp tasvîp ile tecrübe

Hoş demişler küllü mâ fi 'l-kevnî zillün ev hayâlün

Âkil olan dâim eşyâyâ bakar bu noktadan

Virmez ona âlemin varı yoğun zevk-i melâl

İşte Tahsin bey dahi bu hale dikkat eyleyüp

Eylemişti ömrünü vakf-ı rızayı zi 'l-Celâl

Sâdikâne hizmet-i devlette eritti vücûd

Elliyeye varmıştı ancak itti hakka intikâl

Şâfi' olsun hazret-i sıbt-ı nebiyy-i rûz-i ceza

Vâr ise taksiri afv ide ilâhi bî zevâl

Hâtıfî tarihini hâfız çaktı çar-ı etraftan

eyledi Tahsin Bey üçyüz yedide irtihâl

Canik Sancağı muhasebecisi

Tahsin Bey Efendinin rûhuna

Rızaen li 'llâhi teâlâ fâtîha

Sene 1307

Genel Tanımı	: Baş taşının doğu (iç) yüzeyindeki 17 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, hafif eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahide yüzeyinde başka bir tezyinata rastlanmaz.
---------------------	---

Katalog No	: 56.
-------------------	-------

Fotoğraf No : 106
Çizim No : 12.
Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusunda ve mezarlığın içinde.
İnceleme Tarihi : 02.11.2000.
Bugünkü Durumu : Mezar biraz eğik durumda.
Tarihi : H. 1308/ M. 1891.
Kimliği : Hamîdiye kazasına bağlı Ersekilü şeref hanedanından Hacı Abidin zade Mehmet Efendi.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 145cm. En: 34cm. Kalınlık: 17cm.
Başlık, üst çap: 13cm. Alt Çap: 23cm. Yükseklik: 16cm.
Ayak taşı, boy: 142cm. En: 34cm. Kalınlık: 10cm.
Lahit, boy: 168cm. En: 77cm. Yükseklik: 65cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Şahideli prizmatik lahit.

Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.

Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının doğu (iç) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Beni kıl ma'firet ey Rabbi yezdân

Bi hakkı arş-ı âzâm ve nûr-u kur'ân

Gelip kabrimi ziyâret eden ihvân

İdeler ruhuma fâtîha ihsân

Hamîdiye kazâsına tâbi

Ersekilü şeref hânedânından

Hacı Âbidinzâde Mehmed

Efendinin ruhuna fâtiha

Sene 1308

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten meydana gelmiştir. Başlık kısmında azîziye kalıplı bir fesin yer aldığı baş taşının doğu (iç) yüzeyini kaplayan 9 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Tezyinat, şahidenin alınlığında görülür. Ayak taşı oldukça sade olup yüzeyde tezyini bir unsura rastlanmaz. Ortasında çiçek dikmeye elverişli bir boşluğun yer aldığı mermer lahit kapağı iki parçadır. Lahit kapağının kenarları silmelerle yumuşatılmıştır. Lahdin yüzeyinde nesneli bezeme görülür. Lahit, kendi ölçülerinden 25cm dışa taşan dikdörtgen bir platforma yerleştirilmiştir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, yaprak ve ay-yıldız.

Kompozisyon : Baş taşında, şahidenin alınlığında görülen yaprak motifi, yüzeye müsenna biçiminde işlenmiştir. Lahdin güney ve kuzey cephesine, ay ve ışık saçan yıldız rölyefi işlenmiştir.

Katalog No : 57.

Fotoğraf No : 107

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.

İnceleme Tarihi : 21.06.2000.

Bugünkü Durumu : Baş taşındaki başlık kırık.

Tarihi : H. 11 Ramazan 1309/ M. 9 Nisan 1892.

Kimliği : Tüccarlardan Hacı Hüseyin zade Hacı Hasan Ağanın eşi Hacı Havva Hanım.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 77cm. En: 25cm. Kalınlık: 6cm.
Ayak taşı, boy: 80cm. En: 22cm. Kalınlık: 6cm.
Lahit, boy: 145cm. En: 70cm. Yükseklik: 68cm.

Malzemesi : Şahideler mermer, lahit kesme taş.

İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli prizmatik lahit.
	Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide (tepeligi kırık).
	Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının batı (dış) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-Bâki

Gelüp kabrimi ziyâret iden ihvân

İdeler ruhuma bir fâtiha ihsân

Tüccârândan Hacı Hüseyinzâde

Hacı Hasan Ağanın zevcesi

Hacı Havva Hanımın ruhuna fâtiha

Fî 11 nın sene 1309

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten oluşmaktadır. Tepelik kısmı kırık olan baş taşının batı (dış) yüzeyinde yer alan 7 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahidenin üst kısmında, kırık olan tepelikten kalan bitkisel süsleme parçaları görülmektedir. Prizmatik lahit ve şahide yüzeylerinde başka bir tezyinata rastlanmaz.

Katalog No	: 58.
Fotoğraf No	: 108.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin batısında.
İnceleme Tarihi	: 20.05.2002.
Bugünkü Durumu	: Şahide, harap durumda olan bir mezarın üzerinde ve yere yatık durumdadır.
Tarihi	: H. 1309/ M. 1892.
Kimliği	: Ali Paşa Zade Mustafa Bey.

Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 145cm	En: 33cm	Kalınlık: 15cm.
Malzemesi	: Mermer.		
İşlenişi	: Kabartma.		
Formu	: Başlıklı prizmal şahide (başlığı kırık).		
Kitabesi	: Baş taşının bir yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:		

Mâsivây-ı ehl-i dîl vasf eyleyüb hoş dîdiler

Küllü mâ fi 'l-kevn zıllün ev misâlün ev hayal

Âkilân bu noktadan eşyâya eyler nazâr

Âlemin vâri yoğu onlara virmez hiç melâl

İşte Hacı Mustafa Bey ona dikkat ederek

Eylemişti ömrünü vakf-ı rızayı zi 'l-celâl

Hidmeti devlette ibrâr-ı sadâkat eyleyüb

Yetmiş yîtmişti ömrü itti Hakka irtihâl

Sadr-ı esbak merhûm Ali Paşa Zade

Mustafa Bey ruhûna rızâen li 'llâhi

el-Fâtîha sene 1309

Kitabedeki Arapça olan ikinci satırın Türkçesi şöyledir:

Kainattaki her şey gölgedir veya misaldir veya hayaldir.

Genel Tanımı : Baş taşının yüzeyindeki 11 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahide yüzeyinde başka tezyini unsura rastlanmaz.

Katalog No :59.

Fotoğraf No : 109.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.

İnceleme Tarihi : 09.06.2001.

Bugünkü Durumu : Mezar göçük vaziyette, yeşil bir boya ile boyanmış olan baş taşı güneye çevrilerek demir bir rabıta ile mezarın sağlam kalan kenarına tutturulmuştur.

Tarihi : H. 17 Şaban 1311/ M. 23 Şubat 1894.

Kimliği : Samsun telgraf müfettiş muavini Yaver Efendinin eşi Camile hanım.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 70cm. En: 25cm. Kalınlık: 10cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Yüksek kemerli prizmal şahide.

Kitabesi : Şahidenin güneye çevrilen yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâki

Samsun telgraf

Müfettiş muavini

Yâver Efendinin

Zevcesi

Cemile Hanımın

Ruhuna 17 şın sene 1311

Genel Tanımı : Şahidenin güneye çevrilen yüzeyine 8 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Alınlık kısmında tezyinat görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, yaprak ve yıldız.

Kompozisyon : Şahidenin alınlığındaki kitabenin başlangıcını oluşturan Allah sıfatı, 5 kollu bir yıldızın içine işlenmiştir. Bu şeklin çevresini yarı daire biçiminde çevreleyen 3 çiçek motifi, fondaki yapraklarla zenginleştirilmiştir.

Katalog No : 60.

Fotoğraf No : 110, 111.

Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.
İnceleme Tarihi	: 21.06.2000.
Bugünkü Durumu	: Sağlam.
Tarihi	: H. 25 Ramazan 1311/ M. 1 Nisan 1894.
Kimliği	: Hacı Hüseyin zade Hacı Muhammet Ali Efendi.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 107cm. En: 31cm. Kalınlık: 10cm. Başlık, çap: 27cm. Yükseklik: 15cm. Ayak taşı, boy: 86cm. En: 25cm. Kalınlık: 6cm. Lahit, boy: 182cm. En: 86cm. Yükseklik: 77cm.
Malzemesi	: Şahideler mermer, lahit kara taş.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli prizmatik lahit. Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının batı (dış) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-Bâki

Yâ ilâhi ol mübârek ismi pâkin izzeti

Hem rasûlün fahr-i âlem şân-ı mübin hurmeti

Eyle kabrim ravza-i cennet yâ ilâhe 'l-âlemin

Gece gündüz eylesünler hûr-i gûlmân hıdmeti

Hacı Hüseyinzâde Hacı Muhammed

Ali Efendinin rûhiçûn fâtîha

25 şın Sene 1311 h

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten ibarettir. Baş taşının batı (dış) yüzeyini hiç boşluk bırakmayacak biçimde kaplayan 8

satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahidenin başlık kısmında oval bir başlık bulunmaktadır. Ayak taşının iç yüzeyi ise bitkisel karakterli tezyinatla bezelidir. Kesme taştan mamul prizmatik lahdin yüzeylerinde geometrik tezyinat görülür. Kenarları silmelerle konturlanmış olan lahit kapağının ortasında çiçek dikmeye elverişli bir boşluk bırakılmıştır. Lahit, kendi ölçülerinden 20 cm dışa taşan dikdörtgen bir platforma yerleştirilmiştir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, ve serbest geometrik şekil.

Kompozisyon : Ayak taşının iç yüzeyinde yer alan serbest çiçek dalı motifi altta ince yapraklarla başlamakta yukarı çıktıkça C ve S kıvrımlarıyla nihayetlenmektedir. Yüzeyi tamamen kaplayan bu motif, ince bir silmeyle konturlanmıştır. Lahit yüzeylerinde görülen süsleme serbest geometrik bir özellik göstermektedir.

Katalog No : 61

Fotoğraf No : 112.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.

İnceleme Tarihi : 09.06.2001.

Bugünkü Durumu : Şahide yüzeyindeki kitabe kısmen karıncalanmıştır.

Tarihi : H. 1311/ M. 1894.

Kimliği : Şemsi Paşanın muhtarı Teğmen Numan Bey.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 73cm. En: 33cm. Kalınlık: 9cm.

Malzemesi : Kum taşı.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Teget kemerli prizmal şahide.

Kitabesi : Şahidenin doğu (iç) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve'l-bâki

Nizâmiye sekizinci

Fırka kumandanı ferîk

Şemsi Paşanın mahdûmu

Mülâzım Nû'man Beyin ruhuna

Fâtîha sene 1311

Genel Tanımı : Baş taşının doğu (iç) yüzeyini kaplayan 6 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Oldukça sade olan şahide yüzeyinde kitabe dışında tezyinat yoktur.

Katalog No : 62.

Fotoğraf No : 113.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzeyi.

İnceleme Tarihi : 10.09.2001.

Bugünkü Durumu : Kırık ve yerde atıl vaziyette.

Tarihi : H. 14 Cemaziye'l-ahir 1315/ M. 10 kasım 1897.

Kimliği : Hacı Tahir Efendi zade İsmail Hakkı Efendinin eşi Emine Hanım.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 105cm. En: 32cm. Kalınlık: 5cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide.

Kitabesi : Şahidenin bir yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve'l-bâki

Emri hakla türlü emrâz geldi tenime

Bî sıhhat vücûdum sebep oldu mevtime

Âkıbet irdi ecel rihlet göründü cânıma

Okuyup bir fâtîha irsâl ideler ruhuma

Hacı Tahir Efendi Zâde İsmail

Hakkı Efendinin halilesi Emine

Hanımın ruhuna fatiha

Fi 14 cemâziye'l-âhir sene 1315

Genel Tanımı : Baş taşının bir yüzeyine 9 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahidenin tepeliğinde, bitkisel karakterli tezyinat görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Yaprak.

Kompozisyon : Şahidenin tepelik kısmı yanlara kıvrım yapan yapraklardan oluşturulmuştur. Tepelik haricinde şahide yüzeyinde süsleme unsuruna rastlanılmaz.

Katalog No : 63.

Fotoğraf No : 114, 115.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzey batısı.

İnceleme Tarihi : 01.11.2000.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Tarihi : H. 11 Ramazan 1316/ M. 23 ocak 1899.

Kimliği : Yelkenci zade Hasan Efendinin annesi Emine Hanım.

Ölçüleri : Baş taşı, üst çap: 25cm. Alt çap: 20cm. Yükseklik: 125cm.

Ayak taşı, üst çap: 25cm. Alt çap: 20cm. Yükseklik: 110cm.

Mezar, boy: 155cm. En: 63cm. Yükseklik: 60cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit.

Baş taşı: Silindirik şahide.

Ayak taşı: Silindirik şahide.

Kitabesi : Şahidenin doğu (dış) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve'l-hallâku'l-bâki

Herkesin mürsile-i âkıbeti makberdir

Bi bekâ debdebesi ve gavgası dünyanın

Kim neyleye soldu nice zühre-rânay-ı hayât

Serilüp sath-ı turâbında bu kabristânın

İşte bu sâhibe-i levha dahi ölmüş idî

Şân ile şöhret ile seyyidesi nisvânın

Tâir rûhi oldu ravda-i rıdvâna karîn

Nâil nûri olup mağfîret rahmânın

Yelkencizâde Hasan Efendinin

Vâlidesi Emine Hanımın ruhuna fâtîha

Fî 11 ramazan sene 1316

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen lahitten meydana gelmiştir. Baş taşının doğu (dış) yüzeyine, 8 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahidelerde, alt kısımlarında yer alan bitkisel karakterli tezyinattan başka süsleme yoktur. Üstü açık dikdörtgen prizmatik lahit, köşelerde demir rabitalarla birbirine bağlanmıştır. Mezar cephelerinde dekoratif unsurlar yer alır.

Süslemede Kullanılan Motifler: Akant yaprağı, rozet ve çeyrek rozet.

Kompozisyon : Baş taşının alt kısmındaki akant yaprağı dizisi, şahidenin boğumlu alt kısmında başlamakta ve kitabe sonuna kadar uzanmaktadır. Baş taşındaki bu kompozisyon ayak taşında aynı şekilde tekrarlanmaktadır. Lahdin cephelerinde, ince silmelerle konturlanan büyükçe bir rozet görülür. Köşelerdeki çeyrek rozet motifleri, bu rozete dönük olarak yüzeye işlenmiştir.

Katalog No : 64.

Fotoğraf No : 116, 117.

- Bulunduğu Yer** : Kökçüoğlu mezarlığının doğusu.
- İnceleme Tarihi** : 09.06.2001.
- Bugünkü Durumu** : Bir ağaca dayandırılmış olan baş taşının üst kısmı kırık durumdadır. Ayak taşı ise sağlamdır.
- Tarihi** : H. 14 Rebiu'l-evvel 1317/ M. 23 Temmuz 1899.
- Kimliği** : Dava vekili Hacı İbrahim Sâim Efendinin kayın validesi Habibe Hanım.
- Ölçüleri** : Baş taşı, boy: 75cm. En: 35cm. Kalınlık: 9cm.
Ayak taşı, boy: 80cm. En: 26cm. Kalınlık: 12cm.
- Malzemesi** : Mermer.
- İşlenişi** : Kabartma.
- Formu** : Baş taşı: Lale biçimli prizmal Şahide (üst kısmı kırık).
Ayak taşı: Üst kısmı pramidal prizmal şahide.
- Kitabesi** : Baş taşının bir yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:
- Hüve 'l-bâki*
Da 'va vekili Hacı İbrahim
Sâim Efendinin kâine
Vâlidesi merhûme Habibe
Hanımın ruhuna el-fâtiha
Fî 14 ra sene 1317
- Genel Tanımı** : Üst kısmı kırılmış olan baş taşı, toprak üzerinde olup bir ağaca dayandırılmıştır. Şahidenin bir yüzeyine 6 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, hafif eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Kitabenin çevresinde, bitkisel karakterli süsleme görülür. Aynı mezara ait olması şüpheli ayak taşının iç (batı) yüzeyine, stilize edilmiş bitkisel bir motif işlenmiştir.
- Süslemede Kullanılan Motifler:** Serbest çiçek formu, yaprak, vazo.

Kompozisyon : Lale şeklindeki baş taşındaki kitabe çevresini, ince bir silmeyle konturlanmış yaprak filizi boydan boya dolanmaktadır. Üst kısmı kırık olan şahide yüzeyinde başka bir tezeyinat görülmez. Prizmatik ayak taşının bir yüzeyinde yer alan çiçek dalı, dilimli bir vazodan yükselmektedir. Uçlarında çiçekler yer alan bu çiçek dalı, şahide yüzeyini tamamen kaplamaktadır.

Katalog No : 65.

Fotoğraf No : 118.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.

İnceleme Tarihi : 21.06.2000.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Tarihi : H. 4 Ramazan 1317/ M. 6 Ocak 1900.

Kimliği : Hacı Hüseyin zade Yusuf Ziya Efendi.

Ölçüleri : Baş taşı, üst çap: 25cm. Alt çap: 19cm. Boy: 135cm.
Ayak taşı, üst çap: 22cm. Alt Çap: 17cm. Boy: 132cm.
Mezar, boy: 175cm. En: 63cm. Yükseklik: 63cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit.

Baş taşı: Silindirik şahide.

Ayak taşı: Silindirik şahide.

Kitabesi : Baş taşının batı (dış) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve'l-Bâki

Dikkat eyle nazar kıl şu mezar taşına

Âkil isen gafıl olma aklını al başına

Salınp gezerdim her dem neler geldi başıma

Âkıbet turâb oldum taş dikildi başıma

Hacı Hüseyinzâde Yusuf Ziya

Efendinin rûhiçün fâtiha

Fî 4 Ramazan sene 1317

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen lahitten ibarettir. Baş taşının batı (dış) yüzeyine, 8 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Her iki şahidenin alt kısmında bitkisel karakterli bezeme görülür. Dikdörtgen prizmatik lahit yüzeylerinde silmelerle oluşturulmuş şeritlerden başka tezyinat yoktur. Mezar, yaklaşık 20 cm dışa taşkın dikdörtgen bir platforma yerleştirilmiştir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Akant yaprağı.

Kompozisyon : Her iki şahidenin alt kısmında sekiz sıra akant yaprağı motifi yar alır. Mezar cephelerinde, ince kazıma şeridiyle kartuşlanmış geometrik desenden başka bir tezyinat görülmez.

Katalog No : 66.

Fotoğraf No : 119.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin batısında.

İnceleme Tarihi : 20.05.2002.

Bugünkü Durumu : Başlığı kırık, toprağa gömülü ve eğik durumda.

Tarihi : H. 1317/ M. 1900.

Kimliği : İlmidarzade Hacı Hüseyin Efendi.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 65cm En: 27cm Kalınlık: 8cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide (başlığı kırık).

Kitabesi : Baş taşının doğu yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve'l-bâkî

Beni kıl ma'fîret ey Rabb-i yezdân

Bi hakk-ı arş-ı âzam ve nûr-u Kur'ân

İlmidâr zade Hacı Hüseyin

Efendinin rûhuna

el-Fâtîha sene 1317

Genel Tanımı : Şahidenin doğu yüzeyindeki 6 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Başlığı kırık olan şahide yüzeyinde başka tezyinat görülmez.

Katalog No : 67.

Fotoğraf No : 120.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.

İnceleme Tarihi : 09.06.2001.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Tarihi : H. 17 Zilkade 1318/ M. 8 Mart 1901.

Kimliği : Trabzonlu Gargaş zade Hasan Kaptan.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 140cm. En: 35cm. Kalınlık: 8cm.
Başlık, üst çap: 15cm. Alt çap: 22cm. Yükseklik: 22cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının doğu (iç) yüzeyine sülûs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve'l-bâkî

Beni kıl ma'fîret ey Rabb-i Yezdân

Bi hakk-ı arş-ı âzam ve nur-u Kur'ân

Gelub kabrimi ziyaret iden ihvân

İdeler ruhuma bir fâtiha ihsân

Trabzonlu gargaşzâde

Hasan Kapudânın rûhuna

Li 'llâhi teâle 'l-fâtiha

Fi 17 zilkade sene 1318

Genel Tanımı : Baş taşının iç yüzeyine 9 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Üst kısmı oval bir başlıktan oluşan şahidenin yüzeyinde tezyinata rastlanmaz.

Katalog No : 68.

Fotoğraf No : 121, 122.

Bulunduğu Yer : Alaçam şehir mezarlığı içi.

İnceleme Tarihi : 26.05.2002.

Bugünkü Durumu : Sağlam

Tarihi : H. Zilhicce 1320/ M. Mart 1902.

Kimliği : İsmail.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 107cm En: 27cm Kalınlık: 7cm.

Başlık, çap: 18cm Yükseklik: 13cm

Ayak taşı, boy: 90cm En: 27cm Kalınlık: 6cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.

Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının doğu (dış) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-hayyü 'l-bâki

Zâirâ oku ihlasla ihlâsı bana

Bugün bana ise nöbet yarın sana

Neşîdin ibretle asker olmuştum cifâ

Kul ağalığına kadar iderek irtikâ

Fikir iderdim olmak üzre hep i 'tilâ

Maziye tahatturla iderken hamd-ü senâ

Âkıbet mi 'de hastalığına olarak mübtelâ

Senelerce çektim ecelden bulmadım rehâ

Üç gün evvel gitmeden id-i duhâ

Oldu İsmail şehîd-i şühedâ

Sene zilhicce 1320

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı ve ayak taşından oluşmaktadır. Baş taşının batı (dış) yüzeyindeki 12 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, hafif eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Üst kısmında aziziye kalıplı bir fesin yer aldığı şahide yüzeyinde başka bir tezyini unsura rastlanılmaz. Ayak taşının batı (dış) yüzeyinde ve tepelik kısmında bitkisel karakterli süsleme görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Hurma ve yaprak.

Kompozisyon : Ayak taşının dış yüzeyinde meyveli bir hurma ağacının yüzeyi kapladığı görülmektedir. Şahidenin sivri kemerli tepelik kısmı ise, sıkıca bağlanmış yaprakların yanlara sarkıtılmasıyla oluşturulmuştur.

Katalog No :69.

Fotoğraf No : 123.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin doğusunda.

İnceleme Tarihi	: 20.05.2002.
Bugünkü Durumu	: Sağlam.
Tarihi	: H. 1322/ M. 1904.
Kimliği	: Derviş Kaptanzade Mustafa Vasfi Efendi.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 110cm En: 27cm Kalınlık: 8cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının bir yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâkî

Zâir encâmın budur mahsul-i âmâlin budur

Bin yıl olsan kamver âlemde bir vefki merâm

İşte meşhûdun olan kabri hazinemin sâkini

Çeşmi ibret yine arz etmektedir bir dersi tâm

Tu'menin siyâh etmiş ânı baht-ı siyâh

Hayli demler kendine olmuş mekîn hakkıyla râm

Eyleyüp her dem tenzilgâh-ı rahmet kabrini

Rûhuna firdevs-i me'vâ eylesun Rabbü 'l-enâm

Gel üç ihlâs ile Cevdeti sende yaz tarihi

Mustafa Vasfi Efendi kıldı cinân-ı makâm

Dervîş kaptanzade Mustafa Vasfi Efendinin

Rûhuna fâtiha sene 1322.

Genel Tanımı : Baş taşının bir yüzeyindeki 13 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Başlık kısmında aziziye kalıplı bir fesin görüldüğü şahide yüzeyinde tezyinata rastlanmaz.

Katalog No	: 70.
Fotoğraf No	: 124.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusunda ve mezarlık içinde.
İnceleme Tarihi	: 02.11.2000.
Bugünkü Durumu	: Sağlam.
Tarihi	: H. 4 Şevval 1323/ M. 2 Aralık 1905.
Kimliği	: Canik asliye mahkemesi icra dairesi reisi Enver Beyin eşi Ayşe Şerife Hanım.
Ölçüleri	: Baş taşı, üst çap: 24cm. Alt çap: 20cm. Yükseklik: 124cm. Ayak taşı, üst çap: 24cm. Alt çap: 20cm. Yükseklik: 88cm. Lahit, boy: 150cm. En: 55cm. Yükseklik: 70cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli prizmatik lahit. Baş taşı: Silindirik şahide. Ayak taşı: Silindirik şahide.
Kitabesi	: Baş taşının doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâki

Canik bidâyet mahkemesi

Cirâ dâiresi reisi

Mehmed Enver Beyin halîlesi

Ayşe Şerife Hanımın

Rûhiçün rızâden

Li 'llâhi teâle 'l-fâtîha

Fi 4 şevval sene 1323

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten ibarettir. Baş taşının doğu (iç) yüzeyini kaplayan 8 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Ayak taşının doğu (dış) yüzeyinde bitkisel karakterli tezyinat görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Servi.

Kompozisyon : Mezarda süsleme ayak taşına işlenmiştir. Muhtemelen bir onarım sırasında, bir miktar lahit içine kayan ve yönü ters istikamete çevrilen şahidenin dış yüzeyinde stilize edilmiş servi ağacı motifi görülür. Şahidenin alt kısmı lahdin içine düşürüldüğünden süslemenin alt kısmı gözükmemektedir. Kenarları derin silmelerle yumuşatılan lahit kapağının ortasında çiçek dikmeye elverişli bir boşluk yer alır.

Katalog No : 71.

Fotoğraf No : 125.

Çizim No : 13.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.

İnceleme Tarihi : 21.06.2000.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Tarihi : H. 25 Cemaziye'l-evvel 1324/ R. 27 Mayıs 1329/ M. 17 Temmuz 1906.

Kimliği : Samsun tugay komutanı Ahmed Fehmi Paşa.

Ölçüleri : Baş taşı, üst çap: 27cm. Alt çap: 25cm.Yükseklik: 145cm.

Ayak taşı, üst çap: 25cm. Alt çap: 20cm.Yükseklik: 135cm.

Pehle, boy: 180cm. En: 83cm. Yükseklik: 75cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Şahideli prizmatik pehleli mezar.

Baş taşı: Silindirik şahide.

Ayak taşı: Silindirik şahide.

Kitabesi : Baş taşının dış (batı) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve'l-Hayyü'l-Bâki

Yarım asrı mütecâviz

Bir müddet şân u şerefi

Milleti a'lâ ederek cümlemin

Hüsn-ü teveccühüne mazhâr olan

Samsun rediflivâ

Kumandanı Ahmed Fehmi

Paşanın ruhuna fâtiha

H sene 1324 r sene 1329

Fî 25 cemâziye'l-evvel ve fî 27 mayıs yevm Salı

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik pehleden oluşmaktadır. Baş taşının batı (dış) yüzeyine, 10 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Bitkisel karakterli tezyinat ve dekoratif unsurlar şahidenin alınlığında ve alt kısmında görülür. Ayak taşıdaki tezyinat da aynı karakteri göstermektedir. Kenarlarında silmeler görülen pehle, şahidelere dayanak vazifesi görmektedir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Akant yaprağı, yaprak, Fes, kılıç.

Kompozisyon : Baş taşında bulunan kitabenin üstünde, hamîdiye kalıplı bir fes rölyefi dikkat çekicidir. Bu rölyefin altında bulunan çengel, fes ile kitabe arasında bir dayanak gibi durmaktadır. Fesin alt uçlarından başlayan defne dalları, yukarı kıvrılarak, rölyefin tepe kısmında birleşmektedir. Kitabenin başlangıcını oluşturan Allah sıfatı, her iki yanda yaprak filiziyle süslenmiştir. Şahidenin alt kısmında ise, içe dönük 8 sıra akant yaprağı dizisi yükselmekte ve şahideyle birleştiği yerde dışa dönerek nihayetlenmektedir. Bu kısım boğumlu bir vazo gibi görünmektedir. Bu haliyle şahide, vazo içinde pehleden yükselen bir çiçeği andırmaktadır. Baş taşında işlenen bu form, simetrik olarak ayak taşında tekrarlanmaktadır. Şahidenin iç (batı) yüzeyinde ise, alınlıktan aşağı, hafif

kuzeye, çapraz bir biçimde duran bir kılıç rölyefi görülmektedir. Kılıç kabzasının alt kısmına, iki yana uzanan defneye benzeyen yapraklı bir dal konmuştur. Büyük ölçüde toprağa gömülü dikdörtgen bir platforma yerleştirilen pehle iki kademelidir. Alt kademenin kenarları silmelerle konturluyken üst kademenin kenarları boğumludur. Şahidelere dayanak vazifesi gören bu kısmın ortasına çiçek dikmeye elverişli bir boşluk bırakılmıştır.

Katalog No	: 72.
Fotoğraf No	: 126.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.
İnceleme Tarihi	: 21.06.2000.
Bugünkü Durumu	: Sağlam.
Tarihi	: H. 1325/ M. 1907.
Kimliği	: Samsun mutasarrıfı Hafız Mehmet Bey Efendinin eşi Hatice Nevkız Hanım.
Ölçüleri	: Baş taşı, üst çap: 25cm. Alt çap: 19cm. Boy: 140cm. Ayak taşı, üst çap: 22cm Alt Çap: 19cm. Boy: 140cm. Lahit, boy: 153cm. En: 77cm. Yükseklik: 65cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli prizmatik lahit. Baş taşı: Silindirik şahide. Ayak taşı: Silindirik şahide.
Kitabesi	: Baş taşının batı (dış) yüzüne tâlik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-Bâki

Cennet mekân Sultan Abdülaziz Han

Hazretlerinin baş mâbeyincisi

Ve devri istibdâtın en birinci
Felaketi iğtirâb kurbanı olup
Devri dilârây-ı Meşrûtiyetin
Î'lanıyla beraber uhdesine
Samsun mutasarrıflığı tevcih
Buyurulan saadetlû Hafız Mehmed
Bey Efendinin haremi Hatice Nevkız
Hanımın rûhiçûn el-fâtiha
Sene 1325

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten ibarettir. Baş taşının batı (dış) yüzeyinde yer alan 12 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Bitkisel karakterli tezyinat her iki şahidenin alt kısmında görülür. Ayrıca ayak taşının batı (iç) yüzeyi, bitkisel karakterli bir süslemeyle bezenmiştir. Dikdörtgen prizmatik olan lahit sıvalıdır. Mermer lahit kapağının kenarlarında derin silmeler mevcuttur. Bu silmeler sayesinde lahitten lahit kapağına olan geçiş yumuşatılmıştır. Doğu ve batı yüzeyleri kartuşlanmış olan lahit kapağının ortasında ise çiçek dikmeye elverişli bir boşluk yer alır. Lahit, kendi ölçülerinden 12 cm daha taşkın bir platforma yerleştirilmiştir. Bu platform büyük ölçüde toprağa gömülüdür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, Akant yaprağı ve vazo.

Kompozisyon : Süsleme ağırlıklı olarak ayak taşında görülmektedir. Şahidenin iç yüzeyinde, beş dilimli bir vazo içinde, yüzeyi tamamen kaplayacak tarzda ince bir çiçek motifi yer alır. Tezyinatlı olan bu kısmın çevresi konturlanmıştır. Ayrıca her iki şahidenin alt kısmında stilize 4 sıra akant yaprağı dizisi göze çarpmaktadır.

Katalog No : 73.
Fotoğraf No : 127.
Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu mezarlığının güneyi.
İnceleme Tarihi : 02.11.2000.
Bugünkü Durumu : Şahideler sağlam lahit kısmen parçalanmış.

Tarihi	: H. Ramazan 1327/ M. Eylül 1909.
Kimliği	: Samsunlu Berberzade Mehmet'in oğlu Mahmud Ağa.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 75cm. En: 30cm. Kalınlık: 7cm. Başlık, üst çap: 15cm. Alt çap: 25cm. Yükseklik: 12cm. Ayak taşı, boy: 70cm. En: 28cm. Kalınlık: 6cm. Lahit, boy: 196cm. En: 70cm. Yükseklik: 82cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Şahideli prizmatik lahit.

Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.

Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Âh mine 'l-mevt

Fenâdan bekâya eyledi rihlet

Hakk ide kabrini ravza-i cennet

Samsunlu Berberzâde Mehmed

Merhûm bin Mahmud Ağanın

Rûhiçün el-fâtiha

Fi ramazan sene 1327

? Abdülaziz tarafında inşa olunmuştur.

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten ibarettir. Baş taşının doğu (iç) yüzeyine 7 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Kitabenin sonunda, mezarı inşa edenin adı işlenmiştir. Başlığını azîziye kalıplı bir fesin oluşturduğu şahidenin yüzeyinde başka bir süsleme unsuruna rastlanmaz. Ayak taşı oldukça sadedir. Kısmen parçalanmış olan kesme taş lahit

basit olup üzerinde her hangi bir bezeme unsuru yer almaz. 3 parçadan müteşekkil olaan lahit kapağı demir rabitalarla bağlanmıştır.

Katalog No	: 74.
Fotoğraf No	: 128.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzeyinde ve mezarlığın içinde.
İnceleme Tarihi	: 07.08.2000.
Bugünkü Durumu	: Baş taşı sağlam ayak taşı kırık.
Tarihi	: H. 9 Zilhicce 1327/ R. 9 Kanun-i evvel 1325/ M. 22 Aralık 1909.
Kimliği	: Fazlı zade Hacı Temel Ağa.
Ölçüleri	: Baş taşı, çap: 24cm. Yükseklik: 130cm. Ayak taşı, çap: 20cm Yükseklik: 82cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Silindirik şahide. Ayak taşı: Silindirik şahide.
Kitabesi	: Baş taşının doğu (iç) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

el-Hayy

Küllü nefsin zâikatü 'l-mevt

Sümme ileynâ türceûn

Fazlızâde Hacı Temel

Ağanın ruhuna

Rızâen li 'llahi 'l-teâle 'l-fâtîha

Fî 9 kanunievvel 1325 ve fî 9 zillhicce sene 1327 yevm-i Salı

Kitabenin ilk iki satırı Kur'an ayetlerinden oluşturulmuştur. Bu kısmın Türkçesi şöyledir:

Her can ölümü tadacaktır.

Sonra bize döndürüleceksiniz⁵⁴.

Genel Tanımı : Baş taşının doğu (iç) yüzeyine, 7 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Ayak taşı ortasından kırıktır. Şahide yüzeylerinde tezyinata rastlanmaz.

Katalog No : 75.

Fotoğraf No : 129, 130.

Bulunduğu Yer : Alaçam şehir mezarlığı içi.

İnceleme Tarihi : 26.05.2002.

Bugünkü Durumu : Sağlam

Tarihi : H. 1327/ M. 1909.

Kimliği : Ali Ağazade kardeşlerin annesi Şehri Hanım.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 113cm En: 32cm Kalınlık: 9cm.

Ayak taşı, boy: 110cm En: 27cm Kalınlık: 9cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide.

Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve'l-bâki

Bakûp geçene ricam şudur ey Muhammed ümmeti

Mevtânın diriden hemen bir fâtihadır minneti

⁵⁴ Kur'an, 29/57

Kabrimi ziyaret iden Rasûlün ümmeti

Bizlere bir fâtiha ihsân iden bulur hinneti

Ali Ağa Zade biraderler vâlidesi

Merhûme Şehri Hanım rûhuna fâtiha

Sene 1327

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı ve ayak taşı oluşmaktadır. Baş taşının doğu (iç) yüzeyindeki 8 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahidenin tepelik kısmı ile ayak taşının batı (iç) yüzeyinde bitkisel karakterli süsleme görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, gül, yaprak, vazo.

Kompozisyon : Baş taşının tepelik kısmı, alınlık üst kenarlarından başlayan ve boyun kısmında daralarak tepelik kısmını oluşturan yaprak demetlerinden oluşturulmuştur. Tepelikteki yaprakların üzerine üç gül, üçgen oluşturacak biçimde yerleştirilmiştir. Ayak taşının alt kısmında bir vazo içinde, C ve S kıvrımlarıyla yükselen stilize çiçek dalı bütün yüzeyi kaplamaktadır. Kıvrımların uçlarında çiçekler görülmektedir.

Katalog No : 76.

Fotoğraf No : 131, 132.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzeyi.

İnceleme Tarihi : 22.06.2000.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Tarihi : H. 17 Ramazan 1333/ M. 29 Temmuz 1915.

Kimliği : Yelkenci zade Ömer Efendinin eşi Nesime Hanım.

Ölçüleri : Baş taşı, üst çap: 35cm. Alt çap: 30cm. Yükseklik: 155cm.
Ayak taşı, üst çap: 32cm. Alt çap: 28cm. Yükseklik: 150cm.
Pehle, boy: 220cm. En: 125cm. Yükseklik: 23cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli prizmatik pehleli mezar . Baş taşı: Silindirik şahide. Ayak taşı: Silindirik şahide.
Kitabesi	: Baş taşının doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-Bâki

Muhterem vâlide Nesime Hanım

Gitti daru 's-safâyı ukbâya

Derdi çektim ben ızdırâb-ı elem

Kaldı zevk-i hayat ahyâya

Ruhuna fâtiha oku zâir

Mazhar ol neşve-i tecellâya

Dedi tarih gevherî lâmiḥ

Çıka gitti huzûr-u Mevlâya

Merhûm Yelkencizâde Ömer Efendinin

Zevcesi Nesime Hanımın makberidir

Fi 17 nun sene 1333

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten ibarettir. Baş taşının doğu (iç) yüzeyine, 12 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Bitkisel karakterli tezyinat, şahidenin alt kısmında ve kitabe çevresinde görülür. Şahidenin bu formu ayak taşında tekrarlanmış olup sadece kitabenin yerini yüzeyde bitkisel süsleme almıştır. Sade olan pehle, şahidelere dayanak vazifesi gören ve sade olan pehle, iki katlı dikdörtgen bir platforma yerleştirilmiştir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, akant yaprağı, vazo.

Kompozisyon : Pehle üzerinde boğumlanarak yükselen baş taşının alt kısmında, bir dizi akant yaprağının yükseldiği görülmektedir. Kitabe çevresinde ise sarmaşık şeklinde stilize yaprak uçları, alt ve üstte başlangıç yaparak şahide ortasında

birleşmektedir. Bu form ayak taşında simetrik biçimde tekrarlanmaktadır. Burada, Baş taşında kitabenin olduğu yere, dilimli ve boğumlu bir vazo içinde yükselen stilize edilmiş çiçek dalı işlenmiştir. Yükseldikçe C ve S kıvrımları yapan bu çiçek dalının uçlarına, boşluğu dolduracak biçimde çiçekler yerleştirilmiştir. İki katlı dikdörtgen bir platforma yerleştirilen pehnenin ortasında çiçek dikmeye elverişli bir boşluk bırakılmıştır.

Katalog No	: 77.
Fotoğraf No	: 133, 134.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin güneyi.
İnceleme Tarihi	: 09.06.2001.
Bugünkü Durumu	: Şahideler sağlam mezar cepheleri kısmen kırık.
Tarihi	: H. 1335/ M. 1916.
Kimliği	: Kefelizade Hafız Ahmed Efendi.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 117cm. En: 33cm. Kalınlık: 8cm. Başlık, çap: 19cm. Yükseklik: 17cm. Ayak taşı, boy: 107cm. En: 30cm. Kalınlık: 6cm. Mezar, boy: 190cm. En: 78cm. Yükseklik: 68cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit. Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide. Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Âh mine 'l-mevt

Olmaya pek dildâde i 'mâr-ı zira dehr-i dîn

Bir misafir hânedir sükkân-ı ebnây-ı sebîl

Yâdel tâ devri Âdemden beri ecdâdım
Müddeâyı vâkıa istersen ey gâfil delil
Siyyemâ kâfi bir kerre çeşm-i ibreti
Kabr-i hüznengiz Hafız Ammed'e tevcih kıl
Kıldı terk-i mâ meleke âkıbet azm-i bekâ
Rahmetinden kılmasın ânı mehcûr Rabb-i Celîl
Cevdeti gel bir fatiha terdîf kıl târihine
Aldı Hafız Ahmed'i eyvâh kim Mevlâ bu yıl
Trabzon hicretzedegânından Kefelizâde
Hafız Ahmed Efendinin ruhuna fâtiha
Sene 1335

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen lahitten ibarettir. Baş taşının doğu (iç) yüzeyine 14 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Başlıkta aziziye kalıplı bir fesin görüldüğü şahide yüzeyinde başka tezyinata rastlanmaz. Ayak taşının iç yüzeyi tezyinatlıdır. Mezar cephelerinde barok karakterli süslemeler görülür. Yüzeyindeki mermer kaplamalar parçalanmış olan mezar , çevresi demir çubuklarla çevrilerek korunmaya çalışılmıştır.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, vazo.

Kompozisyon : Ayak taşının iç yüzeyinde görülen stilize çiçek formu, altta bir vazodan yükselerek C ve S kıvrımlarıyla bütün cepheyi kaplamaktadır. Mermer kaplama olan mezar yüzeylerinde görülen barok karakterli yapraklar, ince silmelerle konturlanmıştır.

Katalog No : 78.

Fotoğraf No : 135, 136.

Bulunduğu Yer : Asri mezarlıkta Ada-16'nın kuzey-doğu köşesi.

İnceleme Tarihi : 05.06.2002.

Bugünkü Durumu	: Sağlam ⁵⁵ .
Tarihi	: H. 12 Rebiulevvel 1336/ M. 26 Aralık 1917.
Kimliği	: Feriha Hanım.
Ölçüleri	: Baş taşı, çap: 25cm. Yükseklik: 125cm. Ayak taşı, çap: 23cm. Yükseklik: 120cm. Pehle, boy: 160cm. En: 60cm. Yükseklik: 15cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli prizmatik pehleli mezar.
Kıtabesi	Baş taşı: Silindirik şahide. Ayak taşı: Silindirik şahide. : Baş taşının doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir: <i>Âh mine 'l-mevt</i> <i>Vaz-ı haml eyledi nûr edâ bıraktı gitti</i> <i>Cenneti hân ide kâdir bu ferîha hanıma</i> <i>Mustafa Bey ki Hâcı Zade beyin zevcî idi</i> <i>Giryedâr ve müteessir bu ferîha hanıma</i> <i>Otuz üç sâl-i hayatında zavallı gitti</i> <i>Esti bir bâd-ı mefâhir bu ferîha hanıma</i> <i>Mâderin cenneti âlâda yeri yüksektir</i> <i>Virdî Hâk cây-ı mefâhir bu ferîha hanıma</i> <i>Şüphesiz derki şehîd oldu zavallı nâgah</i> <i>İrticâlen dedi târihi mücevher bir lâmiñ</i>

⁵⁵ Asri mezarlık 1950 yılında kurulmuştur. Bu mezarlıkta incelediğimiz şahideler, daha sonra buraya nakledilmiştir. Bu nakil sırasında şahidelere dayanak vazifesi gören mozayikten mamul bir de mezar yapılmıştır.

Okur bir fâtiha zair bu ferîha hanıma

Fî 12 râ sene 1336

Genel Tanımı : Mezar baş taşı, ayak taşı ve bunlara dayanak vazifesi gören iki kademeli pehleden oluşmaktadır. Baş taşının doğu (iç) yüzeyindeki 14 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, ikişerli satır oluşturacak biçimde, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahidenin pehleye birleştiği alt kısmında süsleme görülür. Ayak taşıdaki süsleme ise, şahidenin batı (iç) yüzeyinde ve, baş taşında olduğu gibi, pehleye birleştiği alt kısımdadır. Silmelerle yumuşatılmış olan pehlenin ortasında çiçek dikmeye elverişli bir boşluk görülür. Pehle, iki katlı dikdörtgen bir platforma yerleştirilmiştir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, Akant yaprağı, vazo.

Kompozisyon : Silindirik baş taşının alt kısmında, bir dizi halinde akant yaprağı yer almaktadır. Aynı süsleme ayak taşının alt kısmında tekrar edilmiştir. Şahidenin batı yüzeyinde görülen stilize çiçek dalı, altta bir vazo içinde C ve S kıvrımlarıyla yükselmektedir.

Katalog No : 79.

Fotoğraf No : 137, 138.

Bulunduğu Yer : Asri mezarlıkta Ada-1'in kuzey-doğu köşesi.

İnceleme Tarihi : 05.06.2002.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Tarihi : H. 1336/ M. 1917.

Kimliği : Kefeli Zade Hacı Muhammet Efendinin eşi Fatıma Hanım.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 115cm En: 33cm Kalınlık: 8cm.

Ayak taşı, boy: 96cm En: 30cm Kalınlık: 8cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide.

Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve'l-bâki

Fenâdan bekâya eyledi rihlet

İde Hakk kabrini ravza-i cennet

Kefeli Zade Hacı Muhammed

Efendinin zevce-i muhteremesi

Olup elli yaş

Yaşında vefât iden

Fâtıma Hanımın rûhuna fâtiha

Sene 1336

Genel Tanımı : Mezar baş taşı ve ayak taşından oluşmaktadır. Baş taşının doğu (iç) yüzeyindeki 9 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Baş taşının tepelik kısmı ile ayak taşının batı (iç) yüzeyinde bitkisel karakterli süsleme görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, gül, yaprak, vazo.

Kompozisyon : Baş taşındaki kitabenin çevresi ince silmelerle konturlanmıştır. Bu silmeler arasına, kitabeyi boydan boya dolanan ince bir yaprak filizi yerleştirilmiştir. Şahidenin alınlığında bu kısım, içe kıvrımlanarak mihrabiyemsi bir şekil almaktadır. Şahidenin tepelik kısmı, alınlık üst kenarlarından başlayan ve boyun kısmında daralarak tepelik kısmını oluşturan yaprak demetlerinden oluşturulmuştur. Alınlık üst kenarlarındaki yapraklar arasına birer çiçek, tepelikteki yaprakların orta kısmına ise, ortadaki daha büyük, üç gül yerleştirilmiştir. Baş taşındaki kitabe çevresindeki silmeler içindeki ince yaprak filizi dizisi, ayak taşında tekrarlanmıştır. Şahidenin batı (iç) yüzeyinde görülen stilize çiçek dalı, altta bir vazo içinde C ve S kıvrımlarıyla yükselmektedir.

Katalog No : 80.

Fotoğraf No : 139, 140.

Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzeyi.
İnceleme Tarihi	: 22.06.2000.
Bugünkü Durumu	: Sağlam.
Tarihi	: H. 1337/ M. 1918.
Kimliği	: Hüseyin.
Ölçüleri	: Baş taşı, çap: 28cm. Yükseklik: 145cm. Ayak taşı, çap: 28cm. Yükseklik: 145cm. Lahit, Boy: 197cm. En: 80cm. Yükseklik: 72cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli prizmatik lahit. Baş taşı: Silindirik şahide. Ayak taşı: Silindirik şahide.
Kitabesi	: Baş taşının doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve'l-bâki

Genç idi bilmem nasıl kıydı ecel

el-Meded yâ Şafi-i rûz-i cezâ

Koydu evlâd u ıyâl u kardeşi

Eyledi azm reh-i semt-i bekâ

Vâkıf-ı hükm-ü fena fillah idi

Fıtraten yelkencizâde mutlaka

Izdirâb-ı kalbten yêûs idi

Her zaman oldu mahyây-ı fenâ

Çaktı bir lâmih bu tarihi vefat

Fâtîha hân ez Hüseyin'e dâima

Sene 1337

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten ibarettir. Silindirik baş taşının doğu (iç) yüzeyine, 12 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Tezyinat sadece şahidenin alt kısmında görülür. Silindirik ayak taşının iç yüzeyinde görülen tezyinat bitkisel karakterlidir. Dikdörtgen prizmatik lahdin cepheleri, silmelerle kartuşlanmıştır.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, Akant yaprağı, vazo.

Kompozisyon : Silindirik baş taşının alt kısmında, şahidenin lahit kapağına bitişen kısmın üzerinde bir sıra akant yaprağı dizisinin yer aldığı görülür. lahit kapağı üzerinde boğum yaparak yükselen bu form, ayak taşında tekrarlanmıştır. Baş taşında, kitabenin olduğu cepheye; ayak taşında, yüzeyi tamamen kaplayan stilize bir çiçek yerleştirilmiştir. Altta dilimli ve kulplu bir vazodan yükselen çiçek dalı, yükseldikçe C ve S kıvrımları ile şahide yüzeyini bezemektedir. Lahdin cephelerinde görülen süsleme, ince ve geniş silmelerle oluşturulmuştur. Ortasında çiçek dikmeye elverişli bir boşluğun yer aldığı lahit kapağının kenarları, silmelerle yumuşatılmıştır.

Katalog No : 81.

Fotoğraf No : 141.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin güneyi.

İnceleme Tarihi : 02.11.2000.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Tarihi : D. tarihi M. 1860/ Ö. tarihi M.1920.

Kimliği : Hacı zade Mesut Efendi.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 90cm. En: 55cm. Kalınlık: 12cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Prizmal şahide.

Kitabesi : Şahidenin doğu (iç) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hacızâde Mes'ûd Efendinin

Ruhuna fâtiha

Tarihi tevellüdü 1860

Tarihi vefat 1920

Genel Tanımı : Baş taşının iç yüzeyine 2 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe görülmektedir. Süsleme şahide alınlığında ve başlığında görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Yaprak, rozet, yarım rozet.

Kompozisyon : Şahidenin alınlığında dizi halinde 5 küçük rozet görülür. Aynı rozet, süslemenin devamı şeklinde yan yüzlerde de yer alır. Başlıkta ise, ortada daha büyük bir rozet defne dallarıyla çevrilmiştir. Başlık kenarlarındaki yarım rozetler süslemeyi tamamlamaktadır.

Katalog No : 82.

Fotoğraf No : 142, 143.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu mezarlığının güney batısı.

İnceleme Tarihi : 02.11.2000.

Bugünkü Durumu : Baş taşı ve Ayak taşı yerinden alınarak lahdin doğu ve batı köşelerine dayandırılmıştır. Şahideler yeşile boyalı olup sağlam durumdadır. Lahit, parçalanmış ve demir kafesle örülmüş olduğundan ölçüsü alınamamıştır.

Tarihi : R. 30 Nisan 1337, M. 1921.

Kimliği : Târikât-ı Nakşibendi halidiye salıklarından olup Vakfikebir eşraf ve tüccarından Kalyon zade Hacı Mehmet Efendinin oğlu Osman Efendi.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 157cm. En: 35cm. Kalınlık: 8cm.

Başlık, çap: 22cm. Yükseklik: 15cm.

Ayak taşı, boy: 150cm. En: 35cm. Kalınlık: 8cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit.

Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.

Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının batı (dış) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-hayyü 'l-bâki

Târikât-ı nakşibend-i hâliidiye

Sâliklerinden Vakfikebir

Eşrâf ve tüccarından

Kalyonzâde Hacı Mehmed

Efendi bin Osman Efendinin

Ruhuna rızâen lillâhi teâlâ 'l-fâtiha

Fî 30 nisan sene 1337

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen lahitten ibarettir. Baş taşının batı (dış) yüzeyine 8 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Üst kısmında oval bir başlığın yer aldığı şahidenin yüzeyinde tezyini unsur yer almaz. Ayak taşının doğu (dış) yüzeyinde yer alan tezyinat, bitkisel karakterli olup yüzeyi kaplamaktadır. Şahideler, lahit üzerinden alınarak köşelerde yere konmuştur. Üstü açık dikdörtgen lahdin parçalanmış yüzeylerinde barok karakterli süslemeler görünür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu Akant yaprağı, vazo.

Kompozisyon : Ayak taşında görülen stilize çiçek formu, vazo içinden yükselerek tüm yüzeyi kaplamaktadır. Uçlarında çiçekler görülen bu çiçek dalı, şahidenin alınlığında sona ermektedir. Şahidenin sivri kemerli başlık kısmında ise geniş bir akant yaprağı yüzeye uygun biçimde alınlığın üzerine yerleştirilmiştir. Lahdin, geniş olan kuzey ve güney cephelerinde ikişer, daha dar olan doğu ve batı cephelerinde birer süsleme unsuru yer alır. Barok karakterli bu tezyini unsurlar, silmelerle konturlanarak pano içinde işlenmiş görüntüsü vermektedirler. Ortada vazunun yer aldığı bu formun üst kısmında, yanlara sarkan simetrik iki küçük akant yaprağı yer alır. vazunun alt kısmında iki iri akant yaprağı kıvrım yaparak motifi tamamlamaktadır.

Katalog No	: 83.
Fotoğraf No	: 144, 145.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzeyi.
İnceleme Tarihi	: 22.06.2000.
Bugünkü Durumu	: Sağlam.
Tarihi	: R. 30 Mart 1338, M. 1922.
Kimliği	: Yelkenci zade Şükrü Efendinin torunu Lütü Beyin oğlu Fuad Bey.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 80cm. En: 29cm. Kalınlık: 8cm. Başlık, üst çap: 14cm Alt çap: 20cm. Yükseklik: 13cm. Ayak taşı, boy: 72cm. En: 28cm. Kalınlık: 8cm. Lahit, boy: 85cm. En: 55cm. Yükseklik: 50cm.
Malzemesi	: Şahideler ve lahit kapağı mermer, lahit taş.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli prizmatik lahit. Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide. Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Âh mine 'l-mevt

Bir kuş idim uçtum yuvadan

Ecel ayırdı beni anadan babadan

Ve çok sevdiğim büyük babamdan

Yelkencizâde Şükrî Efendinin

Hafidi Lütfü Beyin mahdûmu

Fuad Beyin ruhuna fâtiha

Fi 30 mart sene 1338

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten ibarettir. Baş taşının doğu (iç) yüzeyini kaplayan 8 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Başlık kısmında azîziye kalıplı bir fesin görüldüğü şahidenin alınlığında tezyinat oldukça azdır. Ayak taşının batı (iç) yüzeyi ise bitkisel karakterli, stilize bir motifle bezenmiştir. Oldukça sade olan Dikdörtgen prizmatik lahit, kendi ölçülerinden yaklaşık 15 cm dışa çıkıntı yapan dikdörtgen bir platforma yerleştirilmiştir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, vazo.

Kompozisyon : Baş taşında yer alan kitabe alınlıkta yarı daire ile konturlanmıştır. Kalan boşlukta stilize ve simetrik iki çiçek görünmektedir. Ayak taşında yer alan çiçek formu ise yüzeyde hafif yukarda başlangıç yapmaktadır. Uçlarında çiçek görünen çiçek dalı, vazo içinde yükselmekte ve C ve ters S kıvrımlarıyla cepheyi kaplamaktadır. Lahit kapağında, derin silmelerden başka tezyinat yoktur.

Katalog No : 84.

Fotoğraf No : 146, 147.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu mezarlığının güneyi.

İnceleme Tarihi : 02.11.2000.

Bugünkü Durumu : Şahideler mezar üzerinden alınarak doğu ve batı yönünde yere konulmuş durumdadır.

Tarihi : R. 2 Mayıs 1338, M. 1922.

Kimliği : Kefeli zade Hacı Mehmet Efendinin oğlu Hacı Hasan Efendi.

Ölçüleri : Baş taşı, çap: 20cm. Yükseklik: 150cm.
Ayak taşı, çap: 20cm. Yükseklik: 150cm.
Lahit, boy: 153cm. En: 63cm. Yükseklik: 58cm.

Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit. Baş taşı: Silindirik şahide. Ayak taşı: Silindirik şahide.
Kitabesi	: Baş taşının güney yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâki

Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yezdân

Bi hakk-ı arş-ı âzâm ve nûr-u kur'ân

Gelup gâbrim ziyaret iden ihvân

İdeler rûhuma bir fâtiha ihsân

Kefelizâde Hacı Mehmed

Efendinin mahdûmu Hacı

Hasan Efendinin ruhuna fâtiha

Fi 2 mayıs yevm-i salı sene 1338

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen lahitten ibarettir. Üstü açık lahdin iki ucunda güneye dönük vaziyette yerde duran şahideler, bir onarım sırasında yerinden alınarak bulundukları yere konulmuş olmalıdır. Baş taşının güneye dönük yüzeyine 9 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahidenin alt kısmında ve ayak taşının güney cephesi ile alt kısmında bitkisel karakterli süsleme görülür. Cephelerinde barok karakterli süsleme görülen lahit, kendi ölçülerinden 20cm dışa taşan dikdörtgen bir platforma yerleştirilmiştir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, akant yaprağı ve vazo.

Kompozisyon : Şahidelerin alt kısmında bir dizi geniş akant yaprağı görülür. Ayak taşının güneye çevrilmiş cephesinde yüzeye hakim olan serbest çiçek motifi, altta dilimli bir vazo içinde, C ve S kıvrımları yaparak yükselmektedir. Dalların uçlarına, yüzeyde kalan boşlukları dolduracak biçimde, çiçekler yerleştirilmiştir. Mezarın geniş olan kuzey ve güney cephelerinde barok üslupta serbest bir çiçek motifinin yüzeyi

kapladığı görülür. Yanlara geniş kıvrımlarla sarkan stilize edilmiş yapraklı dalın uçlarında çiçekler görülür. Dar olan diğer cephelerde ise aynı motif, mekan darlığından dolayı, küçük değişikliklerle tekrarlanmıştır.

Katalog No	: 85.
Fotoğraf No	: 148, 149.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.
İnceleme Tarihi	: 09.06.2001.
Bugünkü Durumu	: Şahideler sağlam, lahit parçalanmış.
Tarihi	: H. 4 Şaban 1340/ M. 2 Nisan 1922.
Kimliği	: Trabzonlu Çubukçuzade Tahsin Efendi.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 110cm. En: 30cm. Kalınlık: 9cm. Başlık, çap: 20cm. Yükseklik: 15cm. Ayak taşı, boy: 90cm. En: 25cm. Kalınlık: 8cm. Lahit, Boy: 235cm. En: 120cm. Yükseklik: 105cm.
Malzemesi	: Şahideler mermer lahit sıvayla kaplı tuğla.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli prizmatik lahit. Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide. Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide..
Kitabesi	: Baş taşının doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Âh mine 'l-mevt

Atıldım âkabet âgûş-ı hâke

Şu gurbet ezde hayfâ ve ezde

Garibim benim yok bir enîsim

İlâhi lâ tedzini fîhi ferdâ

Rûsûmât kolcu başlığı ile

Ma'rûf olup kırk sekiz

Yaşlarında âzim-i cevâr-ı rahmet

Olan Trabzonlu Çubukçuzâde

Tahsin Efendinin ruhuna el-fâtîha

Fi 4 şın sene 1340

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten ibarettir. Baş taşının doğu (iç) yüzeyine 11 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Tezyinat ayak taşının batı (iç) yüzeyinde görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, vazo.

Kompozisyon : Ayak taşının iç yüzeyinde yer alan çiçek dalı, altta vazo içinde bir filiz ve bir dal olarak başlangıç yapmaktadır. Şahide ortasına kadar yükselen küçük dal bir çiçekle son bulmaktadır. Diğer çiçek dalı, C ve S kıvrımlarıyla yükselmekte ve yüzeydeki boşluğu dolduran çiçeklerle şahideyi kaplamaktadır. Mezarda başka süs unsuruna rastlanmaz.

Katalog No : 86.

Fotoğraf No : 150.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin güneyi.

İnceleme Tarihi : 09.06.2001.

Bugünkü Durumu : Şahide başlığı kırık.

Tarihi : D. tarihi H. 11 Muharrem 1327/ Ö. tarihi 15 Şaban 1340- D. tarihi M. 2 Şubat 1909- Ö. tarihi 13 Nisan 1922.

Kimliği : Sîvâs seyyâre jandarma tâbûr Kumandanlığından emekli Ali şefîk Beyin kızı Hikmet Hanım.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 93cm. En: 33cm. Kalınlık: 8cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide (tepeligi kırık).
Kitabesi	:Şahidenin doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Âh mine 'l-mevt

Ağlayup zâr eyleme mevtimle ey mâder u pederim

Bu cihâna emr-i Hakk'tır pes gelenler hep gider

Cennet-i me'vâ değil mi ruh-u sıbyânın yeri

Râh-ı cennettir mezârım doğrı me'vâya gider

Sîvâs seyyâr jandarma tâbûr

Kumandanlığından mütekâit Ali şefik

Beyin kerimesi Hikmet Hanımın rûhiçün fâtiha

Târihi velâdet fi 11 muharremu 'l-ihram sene 1327, târihi vefât ve fi 15 şağbânu 'l-azîm sene 1340

Genel Tanımı : Baş taşının iç yüzeyine 8 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Tepeligi kırık olan şahidenin yüzeyinde kitabe hariç tezyini unsur yer almaz. Şahidenin alınlığında, kırık başlıktan kalan yaprak parçaları, başlığın tezyinatlı olduğuna işaret etmektedir.

Katalog No	: 87.
Fotoğraf No	: 151, 152.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusundaki İlk Mezar.
İnceleme Tarihi	: 21.06.2000.

Bugünkü Durumu : İlk incelediğimizde şahidenin 8 parçaya bölündüğü ve sonradan bu parçaların yerine yapıştırıldığı tespit edilmiştir. 09.06.2001 tarihindeki ikinci incelemelerimiz sırasında bu şahidenin tekrar parçalandığı görülmüştür (fotoğraf No: 152). Ayaktaşı kırık olan mezarın lahit kısmı kısmen bozulmuştur.

Tarihi : D. tarihi H. 1284/ Ö. tarihi 1340- D. tarihi M. 1867/ Ö. tarihi M. 1921.

Kimliği : Trabzon şuarâyı ulemasından ve eski dîvân-ı temyiz vilayet azasından ser defter ferrâ-ı zaman Hâfız Zuhri Efendinin kızı Zeynep Hanım.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 124cm. En: 34cm. Kalınlık: 6cm.
Lahit, boy: 265cm. En: 122cm. Yükseklik: 50cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Süslemeler kabartma, kitabe oyma.

Formu : Şahideli prizmatik lahit.

Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide.

Kitabesi : Şahidenin batı (dış) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve'l-Hayyü'l-Lâ Yemut

Zairâ:

Dehrin doğduğu ızdırâbâ ne gözler beni müebbeden

Kabayararak bu makber garbında mütevârie hâke hicret evvela

Vâlide-i pür rahîm ve şefkatim, Trabzon şuarâyı ulemasından

ve selefen dîvân-ı

Temyiz vilâyeti a'zasından, ser defter ferrâ-ı zaman Hâfız Zuhri

Efendinin kerimesi Zeynep Hanımdır.

Şu mağfure nazrıhuzur olan ümmü nezîhim

... .seyyide-i..... ve yirmi üçüncü behâr ömründe

Pederim Haşim Efendî zâde Ali Hikmet Efendinin.....

Mahrum kalmış ve nusbe-i mikdârınca..... hâsıl-ı mazhar beni

Oğlu, muhâmi Kemâl beyin ? kabz ve istikbâle hasr iderek

Bin üç yüz kırk senesi recebinin on üçüncü pazar

Günü, nâ murad elli dört yılın müntehâyı âlâmında, vatanımız

Trabzon'un hasret-i hâtıratı içinde, Samsunda, uful

İle efsâne-i âleme veda eylemiştir.

Rûhu bülend necâbet-i tanbengâh-ı fenâdan sükunzâr-ı bekâyâ

Pervâz iden ve irfan ve itkayı ve hayır hâh-ı müstesnâyı

İle zümre-i nisvâna ziynet-bahşây u fazîlet olan

Annem, Senden fâtihâ-i rahmet niyaz eyler.

Sene 1340

Tevellüdü Trabzon 1284

İrtihali Samsun 1340

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten ibarettir. Mezar ana hatlarıyla iki şahideli görünümünde olmasına rağmen ayak taşı yerinde yoktur. Esasen baş taşı da tahrip edilerek sekiz parçaya ayrılmış ve sonradan bu parçalar birleştirilerek onarılmıştır. Bu nedenle, satıhta 22 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, oldukça zor okunmaktadır. Bitkisel karakterli tezyinat şahidenin alınlık ve tepelik kısmında görülür. Dikdörtgen prizma şeklinde olan lahit taş kaplamadır. Mermer olan lahit kapağının ortasında çiçek dikmek için bırakılan bir boşluk göze çarpar. Prizmatik lahit, kendi ölçülerinden yaklaşık yirmi santim dışa taşan ve büyük ölçüde toprağa gömülü bir platforma yerleştirilmiştir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, Akant yaprağı, gül, lale.

Kompozisyon: Tezyinat ağırlıklı olarak şahidenin başlık kısmında görülür. Başlık, kulplu ve dilimli kâse içinde iki yana sarkan akant yaprağı motifiyle bezenmiştir. Bu geniş yaprak, yanlardan sarkarak şahidenin alınlığına ulaşmaktadır. Kâsenin üzerinde büyükçe bir gül motifi görülür. Arada kalan boşluklar ise 2 tane stilize lale motifiyle doldurulmuştur. Kitabenin çevresinde, görülen ince yaprak filizi, ince silmelerle konturlanmıştır. Şahidenin alınlığında kartuşlanan bu firizin başlangıcında küçük bir çiçek motifi görülmektedir.

Katalog No : 88.

Fotoğraf No : 153, 154, 155.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu mezarlığının güneyi.

İnceleme Tarihi	: 02.11.2000.
Bugünkü Durumu	: Sağlam.
Tarihi	: D. tarihi R. 25 Haziran 1340/ Ö. tarihi R. 1 teşrînevvel 1341- D. tarihi M. 1924- Ö. tarihi 1925.
Kimliği	: Kefeli zade İsmail Efendinin oğlu Hasan.
Ölçüleri	: Baş taşı, çap: 16cm. Yükseklik: 80cm. Ayak taşı, çap: 16cm. Yükseklik: 70cm. Lahit, boy: 105cm. En: 55cm. Yükseklik: 60cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Şahideli prizmatik lahit. Baş taşı: Silindirik şahide. Ayak taşı: Silindirik şahide.
Kitabesi	: Baş taşının güneye dönük yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâki

Bir kuş idim uçdum yuvadan

Ecel ayırdı anayla babamdan

Kefelizâde İsmail

Efendinin mahdûmî Hasan

Târih-i tevellûdü 25 haziran 1340

Târih-i vefatı fî 1 teşrînevvel 1341

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten ibarettir. Baş taşının güneye dönük yüzeyine 7 satırlık tâlik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahidelerin alt kısmında süsleme görünür. Kenarları silmelerle yumuşatılan lahit kapağının ortasında çiçek dikmeye elverişli bir boşluk yer alır. Dikdörtgen prizmatik lahadin cephelerinde barok karakterli tezyinat dikkat çekicidir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, Akant yaprağı, yaprak ve vazo.

Kompozisyon : Şahideler, lahit kapağından boğum yaparak yükselmekte olup bu boğumlu kısmın üzerinde bir dizi akant yaprağı görülmektedir. Lahdin geniş olan kuzey ve güney cephelerindeki süslemede, ortada bir vazodan yükselen yapraklar yer almaktadır. vazonun altında kıvrımlanarak başlayan stilize çiçek dalı yine kıvrımlanarak yüzeyi kaplamaktadır. Diğer cephelerdeki süslemelerde ise sağında ve solunda birer çiçek görülen vazodan, stilize yapraklar sarmaktadır.

Katalog No : 89.

Fotoğraf No : 156, 157.

Bulunduğu Yer : Alaçam şehir mezarlığı içi.

İnceleme Tarihi : 26.05.2002.

Bugünkü Durumu : Sağlam

Tarihi : 7 Mart 1927.

Kimliği : Ali Ağazade Hacı İsmail Efendi.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 110cm En: 34cm Kalınlık: 8cm.

Başlık, alt çap: 25cm Üst çap: 20cm Yükseklik: 14cm.

Ayak taşı, boy: 118cm En: 30cm Kalınlık: 7cm.

Lahit, boy: 112cm En: 85cm Yükseklik: 55cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit.

Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.

Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâki

Alaçam eşrâfından

Ali Ağa Zade Hacı İsmail

Efendinin rûhuna

Rızâen li 'llâhi teâle 'l-fâtiha

Fî 7 mart sene 1927

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve üstü açık dikdörtgen lahitten oluşmaktadır. Baş taşının doğu (iç) yüzeyindeki 6 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahidenin üst kısmında aziziye kalıplı bir fes görülmektedir. Ayak taşının batı (iç) yüzeyinde bitkisel karakterli süsleme görülür. Oldukça basit olan lahit kesme taş, kapağı ise betondandır. Bu görüntüsüyle lahit ve kapağı sonradan yapılmış görüntüsü vermektedir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, vazo.

Kompozisyon : Ayak taşında görülen stilize çiçek formu, vazo içinden yükselerek tüm yüzeyi kaplamaktadır. Uçlarında çiçekler görülen bu çiçek dalı, şahidenin alınlığında sona ermektedir.

Katalog No : 90.

Fotoğraf No : 158.

Bulunduğu Yer : Asri mezarlıkta Ada-1'in kuzey-doğu köşesi.

İnceleme Tarihi : 05.06.2002.

Bugünkü Durumu : Baş taşı sağlam.

Tarihi : R. 19 Kanunievvel 1927.

Kimliği : Şahin Zade Ahmet Remzi Efendinin eşi Huriye Hanım.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 128cm En: 35cm Kalınlık: 8cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının batı (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Âh mine 'l-mevt

Gonca idim açmadan soldum ? görmedim

Genç iken ittim ufûl dehrin safâsını sürmedim

? hazâna inkılâp etti behâr

Annemin göz yaşları oldu bana bir ?

İtmeden tahsîl tuttu hastalık ?

Görmeden bir gün felek aldı hevesli canımı

Nâgehân geldi ecel buldu beni furdu yere

Vâlideynimle görüşmek kaldı rûz-i mahşere

Şâhîn Zade Ahmed Remzi Efendinin

Kerimesi Huriye Hanımın rûhiçün fâtîha

Fî 19 kânûnievvel 1927

Genel Tanımı : Mezar baş taşından oluşmaktadır. Şahidenin sonradan şimdiki yerine getirilerek bir kaideye yerleştirildiğini sanıyoruz. Şahidenin batı (iç) yüzeyindeki 12 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahidenin tepelik kısmı bitkisel karakterli süslemeden oluşturulmuştur.

Süslemede Kullanılan Motifler: Gül ve yaprak.

Kompozisyon : Baş taşının tepelik kısmı, alınlık üst kenarlarından başlayan ve boyun kısmında daralarak tepelik kısmını oluşturan yaprak demetlerinden oluşturulmuştur. Tepelikteki yaprakların orta kısmına iki gül yerleştirilmiştir. Bu iki gülün iki kenarında ve üstünde, üçgen oluşturacak biçimde yerleştirilmiş, üç küçük gül daha görünmektedir.

Katalog No : 91.

Fotoğraf No : 159, 160.

Bulunduğu Yer : Alaçam şehir mezarlığı içi.

İnceleme Tarihi	: 26.05.2002.
Bugünkü Durumu	: Sağlam
Tarihi	: 8 Nisan 1929.
Kimliği	: Mübadil Hacı İsmail Efendinin eşi Cemile Hanım.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 98cm En: 31cm Kalınlık: 8cm. Ayak taşı, boy: 93cm En: 29cm Kalınlık: 8cm. Lahit, boy: 110cm. En: 80cm Yükseklik: 52cm.
Malzemesi	: Şahideler mermer, lahit kesme taş ve lahit kapağı mozaiktir.
İşlenişi	: Baş taşı kabartma, ayak taşı oyma.
Formu	: Şahideli üstü açık dikdörtgen lahit. Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide. Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının batı (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Ah ölüm

On sekiz yaşında iken böyle bir nev civân

Âkıbet itti nurum kıldı ukbâyâ revân

Kabri üzre her gelenler kılsunlar duâ

Şafi' olsun rûz-i mahşerde fahri cihân

Mübâdil Hacı İsmail Efendi

Kerimesi Cemile Hanım rûhuna

8 nisan fâtîha sene 1929

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve üstü açık dikdörtgen lahitten oluşmaktadır. Baş taşının batı (iç) yüzeyindeki 8 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahidenin tepelik kısmı bitkisel karakterli süslemeden oluşturulmuştur. Ayak taşının doğu (iç) yüzeyine, Türkçe olarak ölen kişinin kimliği yazılmıştır. Yazının altında süsleme görülür. Oldukça basit olan lahit kesme taş, kapağı

ise mozaiktendir. Bu görüntüsüyle lahit ve kapağı sonradan yapılmış görüntüsü vermektedir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, gül, yaprak, kurdeleli.

Kompozisyon : Baş taşının tepelik kısmı, fonda yaprakların yer aldığı iki büyük iki küçük gül demetinden oluşturulmuştur. Şahidenin alınlık kısmının her iki yanında benzer güllerin işlendiği görülür. Ayak taşındaki süsleme ise baş taşındaki süslemeye oranla daha basit olup kurdeleyle bağlanmış stilize çiçek dalından oluşturulmuştur.

Katalog No : 92.

Fotoğraf No : 161, 162.

Bulunduğu Yer : Karşıyaka Mezarlığının doğusunda.

İnceleme Tarihi : 05.06.2002.

Bugünkü Durumu : Sağlam.

Tarihi : 1930.

Kimliği : Rüstem oğlu — Veli efendi.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 100cm En: 25cm Kalınlık: 7cm.

Başlık, üst çap: 12cm Alt çap: 20 Yükseklik: 14cm.

Ayak taşı, boy: 84cm En: 23cm Kalınlık: 7cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.

Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Ah mine 'l-mevt

Ah ne yazık oldu bana gençliğime doymadım

Çaresiz bir derde düştüm bir ilâcın bulmadım

Hasretâ fâni cihanda tûl-i ömür sürmedim

Fırkatâ takdir bu imiş tâ ezelden bilmedim

Softa oğullarından Rüstem oğlu

----- veli Efendinin

Rûhiçün el-fâtiha

Sene 1930

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı ve ayak taşından oluşmaktadır. Baş taşının doğu (iç) yüzeyindeki 9 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, hafif eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Üst kısmında aziziye kalıplı bir fesin yer aldığı şahide yüzeyinde başka tezyinat yoktur. Ayak taşının batı (iç) yüzeyinde ise bitkisel karakterli süsleme görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, vazo.

Kompozisyon : Ayak taşının batı (iç) yüzeyinde görülen serbest çiçek formu, şahidenin alt kısmında, dilimli bir vazo içinden C ve S kıvrımlarıyla yükselerek tüm yüzeyi kaplamaktadır.

Katalog No : 93.

Fotoğraf No : 163, 164.

Bulunduğu Yer : Tekkeköy Mezarlığında Caminin kuzey batısında.

İnceleme Tarihi : 25.05.2002.

Bugünkü Durumu : Sağlam

Tarihi : D. tarihi H. 1289/ Ö. tarihi H. 1361/ D. tarihi M. 1872- Ö. tarihi M. 1942.

Kimliği : Hacı Osman Efendinin eşi Hacı Fatma.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 90cm En: 50cm Kalınlık: 7cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Dikdörtgen Plaka halinde prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının batı (dış) yüzeyine yazının Türkçesi işlenmiştir. Şahidenin doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâkî

Cihân bağıını mülk ettin

Bû dîvâna niçün boş geldin

Gözle Mevlânın rızasını

Desinler sana hoş geldin

Ecel geldi günün yetti

Gözlerinin ferî gitti

Kara yerler seni yuttu

İşte geldi hesap günlerimiz

Tekkeköy eşrâfından Hacı Osman Efendi

Refikası Hacı Fatıma

Doğum sene 1289 ölüm sene 1361

Genel Tanımı : Baş taşının doğu (iç) yüzeyindeki 9 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe görülmektedir. Şahide yüzeyinde kitabe dışında başka tezyinat görülmez.

Katalog No : 94.

Fotoğraf No : 165, 166.

Bulunduğu Yer : Alaçam şehir mezarlığı içi.

İnceleme Tarihi : 26.05.2002.

Bugünkü Durumu : Sağlam

Tarihi : 1948.

Kimliği : Hafız Mehmet Anakök

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 95cm En: 29cm Kalınlık: 7cm.

	Başlık, çap: 20cm	Yükseklik: 10cm
	Ayak taşı, boy: 61cm	En: 23cm Kalınlık: 8cm.
Malzemesi	: Mermer.	
İşlenişi	: Kabartma.	
Formu	: Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide. Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.	
Kitabesi	: Baş taşının batı (dış) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:	

Hüve 'l-bâki

İdüp terk mâsivâyı bugün azm-i bekâ ittim

Hüdânın hükmüne râzı olup cânım fedâ ittim

Bu dünyânın bekâsı yok bilürken âkâbet fânî

Giyüp cennet libâsı fenâyı terk idüp gittim

Kitabede bu satırlardan sonra gelen kimlik bilgilerinin kaba bir işçilikle Türkçe olarak yazıldığı görülmektedir:

HAFİZ MEHMET

ANAKÖK RUHU

NA FATİHA

19 48

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı ve ayak taşından oluşmaktadır. Mezarın lahit kısmının bir onarım sırasında yeniden yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu onarım sırasında baş taşındaki kitabenin alt satırlarında Türkçe olarak yeniden düzenlenmişe benziyor. Şahidenin batı (dış) yüzeyindeki 5 satırlık ta'lik hatla, 4 satırlık Türkçe işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahidenin üst kısmında oval bir başlık bulunmaktadır. Ayak taşının batı (iç) yüzeyinde, yeşile boyanmış bitkisel karakterli süsleme görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, vazo.

Kompozisyon : Süsleme ayak taşında görülmektedir. Altta bir vazodan yükselen stilize çiçek dalı, C ve S kıvrımları ile yüzeyi tamamen doldurmuştur. Kıvrımların uçlarında birer çiçek görülmektedir.

Katalog No : 95.

Fotoğraf No : 167, 168.

Bulunduğu Yer : Tekkeköy Mezarlığında Caminin kuzeyinde.

İnceleme Tarihi : 25.05.2002.

Bugünkü Durumu : Sağlam

Tarihi : D. tarihi H. 1290/ Ö. tarihi H. 1374- D. tarihi M. 1873/ Ö. tarihi M. 1954.

Kimliği : Tekkeköy Müderrislerinden el- Hac Osman el- Hac Hasan.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 100cm En: 58cm Kalınlık: 10cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Dikdörtgen Plaka halinde prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının batı (dış) yüzeyinde yazının Türkçesi bulunmaktadır. Şahidenin doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâki

Yedirmek içirmek hoştur İbadet boynuna borçtur

Can bedende garîb kuştur Kuş kafesten uçar bir gün

Nazar kıldım cihanın yok vefâsı

Vefâsı olamıyanın yok bekâsı

Ne söylemek ne gülmek ol kişiye ki Azrail elindedir yakası

İlâhi cürmümü affet Yüzüm karasına bakma

Tekkeköy müderrisi ve hanedânından el-Hac Osman el-Hac Hasan

Doğum sene 1290

Ölüm sen 1374

Genel Tanımı : Baş taşının doğu (iç) yüzeyinde 9 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe görülmektedir. Şahidenin alınlığında yer alan oval bir kavuk rölyefinden başka yüzeyde tezyinata rastlanmaz.

Süslemede kullanılan motifler: Kavuk rölyefi.

Kompozisyon : Baş taşının alınlığında, Allah sıfatının hemen üzerinde oval bir kavuk rölyeflendirilmiştir. Kitabe şahidenin cephesini tamamen kaplamaktadır.

Katalog No : 96.

Fotoğraf No : 169, 170.

Bulunduğu Yer : Tekkeköy Mezarlığında Caminin kuzey batısında.

İnceleme Tarihi : 25.05.2002.

Bugünkü Durumu : Sağlam

Tarihi : D. tarihi H. 1315/ Ö. Tarihi H. 1384- D. tarihi M. 1897/ Ö. Tarihi M. 1964.

Kimliği : el-Hac Hacı Ali eşi Hacı Emine Ekinci

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 85cm En: 52cm Kalınlık: 8cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Dikdörtgen Plaka halinde prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının batı (dış) yüzeyine yazının Türkçesi işlenmiştir. Şahidenin doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenen kitabe oldukça ibtidai ve basittir:

Hüve 'l-bâkî

Cihân bağıcı mülk ettin bû dîvâna

Niçün boş geldin gözle

Mevlânın rızasını desinler

Sana hoş geldin ecel

Geldi günün yetti

Gözlerinin feri gitti

Kara yerler seni yuttu

İşte geldi hesap günlerimiz

Tekkeköy eşrâfından

el-Hac Hacı Ali refİKası

Hacı Emine Ekinci

1315

1384

Genel Tanımı : Baş taşının doğu (iç) yüzeyindeki 9 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe görülmektedir. Şahide yüzeyinde kitabe dışında başka tezyinat görülmez.

Katalog No : 97.

Fotoğraf No : 171, 172.

Bulunduğu Yer : Tekkeköy Mezarlığında Caminin kuzeyinde.

İnceleme Tarihi : 25.05.2002.

Bugünkü Durumu : Sağlam

Tarihi : D. tarihi H. 1312/ Ö. tarihi 1392- D. tarihi M. 1894/ Ö. tarihi M. 1972.

Kimliği : Hacı Ali Ekinci.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 100cm En: 58cm Kalınlık: 8cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Dikdörtgen Plaka halinde prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının batı (dış) yüzeyine yazının Türkçesi işlenmiştir. Şahidenin doğu (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve'l-bâki

Bismillahirrahmânirrahîm

en-Necâtü fi 's-sıdk

İnsana sadâkat yakışır görsede ikrâh

Yardımcısıdır doğruların hazreti Allah

Bu dünya kimsenin malı değildir

Çok insanlar gafletten hâli değildir

Gaflet katiyyen îman yolu değildir

Uyan gafletten ey insan koru îmanını

Bu dünya fânidir fânî

Gelenler gitmiş nerededir hani

Gelir melek alır bu tatlı camı Sende boşaltırsın dükkânı

Tekkeköye fabrika elektrik su kadaastro gelmesinde

Maddi imkanlarını harcıyân Hacı Ali Ekinci

Rûhuna fâtiha

Doğum 1312

Ölüm 1392

Kitabenin üçüncü satırındaki arapça cümlelerin Türkçesi şöyledir:

Kurtuluş doğruluktadır.

Genel Tanımı : Baş taşının doğu (iç) yüzeyindeki 16 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe görülmektedir. Şahide yüzeyinde kitabe dışında başka tezyinat görülmez.

Katalog No : 98.

Fotoğraf No : 173, 174.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin doğusunda.

İnceleme Tarihi : 20.05.2002.

Bugünkü Durumu : Kısmen sağlam fakat bir kenarda atıl vaziyette duruyor.

Tarihi	:	
Kimliği	:	el-Hâc Hıdır bin Nebed.
Ölçüleri	:	Baş taşı, boy: 58cm En: 30cm Kalınlık: 8cm.
Malzemesi	:	Mermer.
İşlenişi	:	Kabartma.
Formu	:	Baş taşı: Dilimli kemerli prizmal şahide.
Kitabesi	:	Şahidenin bir yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hâzâ 'l-kabru 'l-Merhûm

el-Mağfûr el-Hac Hıdır bin Nebed

Bu kısmın Türkçe karşılığı şöyledir:

Bu kabir Allah'ın rahmetine kavuşmuş Allah tarafında affedilmiş hacı Hıdır bin nebed'e aittir.

Şahidenin diğer yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Küllü men aleyhâ fân.

Kur'an ayetinden oluşan bu kısmın Türkçesi şöyledir.

(Yer) yüzünde bulunan her şey yok olacaktır⁵⁶.

Genel Tanımı : Şahidenin bir yüzeyindeki 2 satırlık ta'lik sülüs işlenmiş kitabe, yatay ve kalın bir çizgiyle ayrılmıştır. Süsleme bu kısımda şahidenin alınlığında görülür. Şahidenin diğer yüzeyinde, tam orta yerde tek satırlık bir yazı vardır. Bu yazının yanları ve üst kısımları tezyinatlıdır.

Süslemede Kullanılan Motifler: Rumi, yaprak, çarkıfelek, mihrabiye, yıldız ve rozet.

Kompozisyon : Şahidenin iki satır kitabeye sahip olan yüzeyinde, üçgen alınlığı dolduran iki rumi motif simetrik olarak yüzeye yerleştirilmiştir. Diğer yüzey ise, kartuşlanan kitabenin yanları ikişer dizi yıldız motifleri ile tezyinatlıdır. Kitabenin tam üzerine yerleştirilen çarkıfelek, mihrabiye ile kartuşlanmış yüzeye hakimdir. Yanlarda simetrik iki stilize yoncanın görüldüğü şahidenin dilimli alınlık kısmına, mihrabiye'nin dışındaki boşluğu dolduracak biçimde beş rozet yerleştirilmiştir. Alınlığın en üstünde yer

⁵⁶ Kur'an 55/26

alan rozet diğerlerine oranla biraz daha iridir. Rozetlerin içi ise çeşitli yıldız geçmeleri ile doldurulmuştur.

Katalog No	: 99.
Fotoğraf No	: 175, 176.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin güney batısı.
İnceleme Tarihi	: 30.05.2001.
Bugünkü Durumu	: Sağlam.
Tarihi	: Şahide yüzeyinde tarih bulunmamaktadır.
Kimliği	: Hatun Paşa kızı Peri.
Ölçüleri	: Baş taşı, Boy: 62cm. En: 32cm. Kalınlık: 8cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.
Kitabesi	: Şahidenin doğu (iç) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

İrtihale'l-merhûme

Hatun Paşa binti Perî

Arapça kitabenin Türkçesi şöyledir:

Rahmete kavuşmuş Hatun Paşa binti Peri Göçtü (öldü).

Genel Tanımı : Şahidenin doğu yüzeyine 2 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgiyle birbirinden ayrılmıştır. Bitkisel karakterli olan süsleme, üçgen alınlıklı şahidenin üst kısmında ve taşın batı yüzeyinde görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Rumi, palmet ve hatayi.

Kompozisyon : Şahidenin alınlığında rumi ve hatayiler müsenna tarzında yüzeyi dolduracak biçimde işlenmiştir. Diğer yüzeyde ise rumi, palmet ve hatayilerin örgülü tarzda işlendiği görülür.

Katalog No	: 100.
Fotoğraf No	: 177.
Bulunduğu Yer	: Tekkeköy Mezarlığında Caminin kuzeyinde.
İnceleme Tarihi	: 25.05.2002.
Bugünkü Durumu	: Şahide büyük ölçüde toprağa gömülü durumda.
Tarihi	: Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır.
Kimliği	: Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 70cm En: 30cm Kalınlık: 14cm. Başlık, çap: 17cm Yükseklik: 23cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının doğu yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir: <i>Merhûm ve mağfûr</i> <i>İsmail Bölükbaşı</i> <i>Oğlu seyyid molla</i>

Genel Tanımı : Baş taşının doğu yüzeyinde, şahide toprağa gömülü olduğu için ilk üç satırı toprak yüzeyinde olan sülüs hatla işlenmiş kitabe görülmektedir. Üst kısmını oval bir başlığın oluşturduğu şahide yüzeyinde başka bir tezyinat yoktur.

Katalog No	: 101.
Fotoğraf No	: 178.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.
İnceleme Tarihi	: 10.09.2001.

Bugünkü Durumu : Şahide kısmen toprağa gömülü.

Tarihi : Şahidenin, tarih kısmının yer aldığı, alt kısmı toprağa gömülü olduğundan okunamıyor.

Kimliği : Muhammet Salih.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 110cm. En: 33cm. Kalınlık: 12cm.

Başlık, çap: 25cm. Yükseklik: 16cm.

Ayak taşı, boy: 55cm. En: 32cm. Kalınlık: 8cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.

Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşının batı (iç) yüzüne sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Yâ hû

Canik sancağı muhâsebecisi

Kâmil Efendinin pederi himmeti kesirleri

Tarîkât-ı âliyye-i rufâiye turâbdan

İkdâm-ı hândân-ı Rasûlüllâh merhûm

Ve mağfûrun leh Âsitâneli Muhammed Sâlih

Genel Tanımı : Baş taşının iç yüzeyine 6 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Kitabenin 6 satırlık kısmından sonrası toprağa gömülüdür. Üst kısmında oval bir başlığın yer aldığı şahidenin yüzeyinde tezyinat yoktur. Alt kısmı toprağa gömülü olan ayak taşının batı (iç) yüzeyinde süsleme görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Servi ağacı.

Kompozisyon : Ayak taşının iç yüzeyine, alt kısmı toprağa gömülü olduğu için görülmeyen, boydan boya silitize servi ağacı motifi işlenmiştir.

Katalog No	: 102.
Fotoğraf No	: 179.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin kuzeyinde ve mezarlık içinde.
İnceleme Tarihi	: 05.07.2000.
Bugünkü Durumu	: Toprağa gömilü.
Tarihi	: Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır
Kimliği	: Ömer Yazıcı.
Ölçüleri	: Şahide, boy: 70cm. En: 33cm. Kalınlık: 12cm. Başlık, çap: 20cm. Yükseklik: 25cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.
Kitabesi	: Şahidenin doğu (iç) yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Âh mine 'l-mevt

Hâsılı ömrüm çekerim yarası

Gitti elden kaldı dilde yarası

Kıl şefaât nev civânım kuluna

Vâlideynin gayrı yoktur câresi

Merhûm ve mağfûr Ömer

Yazıcı ruhuna fâtiha

Genel Tanımı : Baş taşının doğu (iç) yüzeyine, 7 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Kitabenin son kısımları toprak altında olduğu için okunamamıştır. Başlık kısmı, çapraz eğimde dilimli sarıktan oluşan şahide oldukça sadedir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Gül.

Kompozisyon	: Başlık kısmındaki sarıgn üzerine bir gül motifi işlenmiştir.		
Katalog No	: 103.		
Fotoğraf No	: 180.		
Bulunduğu Yer	: Kökcüoğlu Mezarlığı'nda Caminin doğusunda.		
İnceleme Tarihi	: 20.05.2002.		
Bugünkü Durumu	: Ayak taşı yerinde yok. Baş taşının üst kısmı kırık. Pehle kısmen sağlam durumda.		
Tarihi	: Mezar üzerinde tarih yoktur.		
Kimliği	: es-Seyyid Mehmet Ali bey.		
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 73cm	En: 25cm	Kalınlık: 5cm.
	: Pehle, boy: 150cm	En: 60cm	Yükseklik: 20cm.
Malzemesi	: Mermer.		
İşlenişi	: Kabartma.		
Formu	: Şahideli prizmatik pehle.		
	Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide (başlığı kırık).		
Kitabesi	: Baş taşının batı (iç) yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:		

.....

Birinci şu 'besi sınıf-ı râbi' ketebesinden

Samsun Redifliğinin miralay

İzzetlü muhtâr beyin mahdûmî merhûm

Ve mağfûr ila rahmet-i Rabbihi 'l-gafûr

es-Seyyid Mehmed Ali Beyin rûhiçûn fâtiha

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı ve dikdörtgen prizmatik pehleden oluşmaktadır. Baş taşının batı (iç) yüzeyindeki ta'lik hatla işlenmiş kitabe, hafif eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Mezar üzerinde herhangi bir tezyini unsur görülmez.

Katalog No : 104.

Fotoğraf No : 181.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin doğusunda.

İnceleme Tarihi : 20.05.2002.

Bugünkü Durumu : Başlık kısmı kırık olan şahidenin alt kısmı toprağa gömülüdür.

Tarihi : Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır.

Kimliği : Şeyh Mehmet Efendinin oğlu Şeyh Ahmet Nuri Efendi.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 52cm En: 22cm Kalınlık: 9cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide (başlığı kırık).

Kitabesi : Baş taşının doğu yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâkî

Yâ ilâhi ol mübârek ism-i pâkin izzeti

Hem rasûlin fahr-i âlem şan-ı kevneyn hürmeti

Eyle kabrim ravza-i cennet yâ ilâhe 'l-âlemîn

Gece gündüz eylesünler hûr-i gılmân hıdmeti

Şeyh Mehmed yâr Efendinin mahdûm-i

Merhûm Şeyh Ahmed Nûrî Efendinin

Genel Tanımı : Baş taşının doğu yüzeyindeki ta'lik hatla işlenmiş kitabe, hafif eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Kitabenin son kısımları toprak altında kaldığı için okunamamıştır. Şahide yüzeyinde bezeme unsuruna rastlanmaz.

Katalog No	: 105.
Fotoğraf No	: 182.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin batısında.
İnceleme Tarihi	: 20.05.2002.
Bugünkü Durumu	: Şahide büyük ölçüde toprağa gömülü.
Tarihi	: Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır.
Kimliği	: Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 57cm En: 34cm Kalınlık: 10cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının batı yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâkî

İşbu gabrîn sahibin Hakk mazhar gufrân ide

Genel Tanımı : Baş taşı olduğu anlaşılan şahide büyük ölçüde toprağa gömülüdür. Bu nedenle yüzeydeki kitabenin ancak iki satırı okunabilmektedir. Şahidenin batı yüzeyindeki ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Süsleme, kitabe çevresinde ve şahidenin tepeliğinde görülmektedir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Kurdele, yaprak.

Kompozisyon : Şahidenin cephesinde görülen kitabenin çevresini dolanan kurdele firizi, ince silmelerle konturlanmıştır. Şahidenin tepelik kısmını ise iri yaprakların doldurduğu görülmektedir. Tepeliğin alt kenarlarından kıvrım yaparak yükselen yapraklar alınlık ortasına kadar yükselmektedir. Dilimli tepelik ise, üçlü kıvrım yapan ince ve sık yapraklardan oluşturulmuştur. Alınlık ortasında kalan boşluk, iki yanda meyveli yaprakların çevrelediği bir dizi kurdele ile doldurulmuştur.

Katalog No	: 106.
Fotoğraf No	: 183.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin doğusunda.
İnceleme Tarihi	: 20.05.2002.
Bugünkü Durumu	: Şahide toprağa gömülü durumda.
Tarihi	: Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır.
Kimliği	: Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 50cm En: 22cm Kalınlık: 10cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının batı yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabenin yüzeyde görünen kısmı şöyledir:

Ah mine 'l-mevt

Ağlayub zar eyleme ey validem pederim

Size mahşerde şefa'at iderim

Cennetü 'l-me 'vâ değılmi rûh-i sıbyânın yeri

Genel Tanımı : Şahidenin batı yüzeyindeki ta'lik hatla işlenmiş kitabe, eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Kitabenin son kısımları toprak altında kaldığı için okunamamıştır. Şahidenin başlık kısmında, aziziye kalıplı bir fes görülmektedir. Fesin ön yüzünde, yukarıdan aşağıya zincirle uzatılmış bir madalyon rölyefi bulunmaktadır. Şahide yüzeyinde başka tezyinat görülmez.

Katalog No	: 107.
Fotoğraf No	: 184.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin doğusunda.

- İnceleme Tarihi** : 20.05.2002.
- Bugünkü Durumu** : Şahidenin üst kısmı kırık, alt kısmı ise toprağa gömülü durumda. ayrıca şahidenin dayanağı olmadığından yere eğik vaziyettedir.
- Tarihi** : Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır.
- Kimliği** : el-Salih.
- Ölçüleri** : Baş taşı, boy: 80cm En: 15cm Kalınlık: 26cm.
- Malzemesi** : Mermer.
- İşlenişi** : Kabartma.
- Formu** : Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide (başlığı kırık).
- Kitabesi** : Şahidenin doğu yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-hayyü 'l-bâkî

Beni kıl ma 'fîret ey Rabbi yezdân

Bi hakkı arş-ı âzam ve nûr-u Kur'ân

Gelüp kabrim ziyâret îden ihvân

Îdeler ruhuma bir fâtîha ihsân

Merhûm ve mağfûr ila rahmet-i

? el-Hac Salih

Genel Tanımı : Şahidenin doğu yüzeyindeki sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Kitabenin son kısmı toprak altında kaldığı için okunamamıştır Başlık kısmı kırık olan şahide üzerinde başka bir tezyinat görülmez.

- Katalog No** : 108.
- Fotoğraf No** : 185.
- Bulunduğu Yer** : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.
- İnceleme Tarihi** : 09.06.2001.

Bugünkü Durumu	: Şahide kısmen toprağa gömülü.
Tarihi	: Şahidenin, tarih kısmının yer aldığı, alt kısmı toprağa gömülü olduğundan okunamıyor.
Kimliği	: Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamadı.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 75cm. En: 30cm. Kalınlık: 7cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide.
Kitabesi	: Şahidenin batı yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Âh mine 'l-mevt

Saray-ı gülşen-i fânide nâzik gül idim âhir

Bana bâd-ı ecel erdi vücûdum gül gibi soldî

Huma gibi uçardım ben semâ-yı dehr-i ikbâlde

Düşüp bir illete cismim bu âlemden nihân oldî

Bu gençlikte benim derdime kimse bulmadı dermân

? ahir oldular necâh kim ecel geldi

Genel Tanımı : Şahidenin batı yüzeyinde, toprak üstünde kalan kısmına 7 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, hafif eğik çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Kitabenin son kısımları toprak altında kaldığı için okunamamıştır. Süsleme şahidenin tepelik kısmında görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu, yaprak, ışın halesi, serbest geometrik dizi.

Kompozisyon : Şahidenin alınlığında kavisli biçimde sıralanan geometrik dizi, kenarlara kadar uzanmaktadır. Tepelik, şahidenin yanlarından kıvrım yaparak yükselen stilize yaprakların uçlarına yerleştirilmiştir. Işın halesinden oluşan bu tepeliğin ortasında çiçek yer alır.

Katalog No	: 109.
Fotoğraf No	: 186.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.
İnceleme Tarihi	: 10.09.2001.
Bugünkü Durumu	: Başlığı kırık olan baş taşı kısmen toprağa gömülüdür. Yanı başında ters çevrili olan ayak taşının bu mezara ait olması şüphelidir.
Tarihi	: Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır.
Kimliği	: Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 88cm. En: 32cm. Kalınlık: 6cm. Ayak taşı, boy: 85cm. En: 25cm. Kalınlık: 9cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide (başlığı kırık). Ayak taşı: Prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının batı yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâki

Beni kıl ma'fret ey Rabbi yezdân

Bi Hakkı arşı âzam ve mur-u kur'an

Gelüp kabrim ziyaret iden ihvân

İdeler ruhuma bir fâtiha ihsân

? merhûm es-seyyid

Genel Tanımı : Baş taşının toprak üstünde kalan batı yüzeyine 6 satırlık sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Kitabenin son kısımları toprak altında kaldığı için okunamamıştır. Başlığı kırık olan şahide yüzeyinde tezyinata rastlanmaz. Ters çevrilmiş ve toprağa, baş taşının hizasına gelecek biçimde, gömülü olan ayak taşının bir cephesinde süsleme görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Serbest çiçek formu.

Kompozisyon : Ayak taşının bir yüzünde stilize çiçek dalı görülür.

Katalog No : 110.

Fotoğraf No : 187.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'ndaki caminin doğusu.

İnceleme Tarihi : 10.09.2001.

Bugünkü Durumu : Şahide kısmen toprağa gömülü.

Tarihi : Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır.

Kimliği : Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamadı.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 75cm. En: 32cm. Kalınlık: 5cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Tepelikli prizmal şahide.

Kitabesi : Şahidenin güneye dönük yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâki

Beni kıl ma'firet ey Rabbi yezdân

Bi hakkı arş-ı âzam ve nûr-u Kûr'an

Gelub kabrimi ziyaret iden ihvân

İdeler ruhuma bir fatiha ihsân

Genel Tanımı : Şahidenin toprağın üzerinde görünen yüzeyinde yer alan 5 satırlık ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Kitabenin son kısmı toprak altında kaldığı için okunamamıştır. Şahidenin tepeliğinde görülen süsleme bitkisel karakterlidir.

Süslemede Kullanılan Motifler: Yaprak.

Kompozisyon : Şahide alınlığında başlayan stilize yapraklar, uçlarda kıvrım yaparak, şahidenin tepeliğini meydana getirmektedir. En alt sıradaki yapraklar hariç, tepeliği oluşturan diğer yapraklar oldukça stilize edilmiştir.

Katalog No : 111.

Fotoğraf No : 188.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin batısında.

İnceleme Tarihi : 20.05.2002.

Bugünkü Durumu : Şahidenin üst kısmı kırık alt kısmı toprağa gömülü durumda.

Tarihi : Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır.

Kimliği : Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır.

Ölçüleri : Baş taşı, boy: 35cm En: 30cm Kalınlık: 8cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Baş taşı: Prizmal şahide.

Kitabesi : Şahidenin doğu yüzeyine ta'lik hatla işlenmiş kitabenin görünen kısmı şöyledir:

Bir kuş idim uçdum yuvadan

Ecel ayırdı beni anadan babadan

Unutmayın beni hayır duadan

Genel Tanımı : Şahidenin doğu yüzeyindeki ta'lik hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Kitabenin son kısmı toprak altında kaldığı için okunamamıştır.Şahide üzerinde tezyinat yoktur.

Katalog No : 112.

Fotoğraf No : 189.

Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin kuzey batısında.
İnceleme Tarihi	: 20.05.2002.
Bugünkü Durumu	: Şahidenin alt kısmı toprağa gömülü.
Tarihi	: Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır.
Kimliği	: Hikmet Nazmi.
Ölçüleri	: Baş taşı, çap: 30cm Yükseklik: 88cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Silindirik şahide.
Kitabesi	: Baş taşının batı yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hû

Tâlib-i rızây-ı rahmân-i

Muhtâc-ı rahmet-i samedâni

Dâi-i gufrân-ı Rabbânî

Râhil-i gurbeti subhâni

Mütehayyizân-ı ehâliden Trabzônî

Yelkencizâde Hikmet Nazmi

Genel Tanımı	: Baş taşının batı yüzeyindeki sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Kitabenin son kısmı toprak altında kaldığı için okunamamıştır. Şahide yüzeyinde tezyinata rastlanmaz.
---------------------	---

Katalog No	: 113.
Fotoğraf No	: 190.
Bulunduğu Yer	: Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin doğusunda.
İnceleme Tarihi	: 20.05.2002.
Bugünkü Durumu	: Şahidenin alt kısmı toprağa gömülü.

Tarihi	: Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır.
Kimliği	: Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır.
Ölçüleri	: Baş taşı, çap: 25cm Yükseklik: 75cm.
Malzemesi	: Mermer.
İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Silindirik şahide.
Kitabesi	: Baş taşının batı yüzeyine sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Hüve 'l-bâkî

Muhtâc-ı mağfiret-i yezdân

Tâlîbe-i rahmet ?

Trabzônî Yelkenci Zade

Hasan Fehmi Efendi hemşiresi

Genel Tanımı : Baş taşının doğu yüzeyindeki sülüs hatla işlenmiş kitabe, yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Kitabenin son kısmı toprak altında kaldığı için okunamamıştır.Şahide yüzeyinde tezeyinat yoktur.

Katalog No	: 114.
Fotoğraf No	: 191.
Bulunduğu Yer	: İsa Baba Camii bahçesinde.
İnceleme Tarihi	: 09.11.2000.
Bugünkü Durumu	: Şahidenin alt kısmı toprağa gömülü durumda.
Tarihi	: Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır.
Kimliği	: Şahide toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır.
Ölçüleri	: Baş taşı, boy: 158cm En: 48cm Kalınlık: 22cm. Başlık, çap: 32cm Yükseklik: 23cm.
Malzemesi	: Mermer.

İşlenişi	: Kabartma.
Formu	: Baş taşı: Başlıklı prizmal şahide.
Kitabesi	: Baş taşının doğu yüzeyine Arapça olarak sülüs hatla işlenmiş kitabe şöyledir:

Yâ hû

el-Mevtû ke 'sûn küllü nasin şâribûn

ve 'l-Kefenû siyâbûn küllü nasin lâbisûn

ve 'l-Cenâzü merkebûn küllü nâsin râkibûn

ve 'l-Kabrü bâbûn küllü nasin dâhilûn

Ehlü 'l-cenneti fi 'l-cenneti ila 'llahi yenzirûn

Ehlü 'n-nari fi 'n-nâri mahcûbûn

İnne fi zâlike leâyeten li gavmin ya 'kılûn⁵⁷

Hâzâ mekâm-ı merâkid-i gurebâ ve meşhed-i

Şühedâ ve ervâh-ı şâh-ı şehidîn

Kitabenin Türkçesi şöyledir:

Ölüm kasedir her insan ondan içer

Ve kefen elbisedir her insan giyer

Ve ölüm binektir her insan biner

Ve kabir kapıdır her insan girer

Cennet ehli cennette Allah'a bakar

Cehennem ehli cehennemde hüznülüdür

Şüphesiz bunda aklım kullanan bir toplum için ibret vardır.

Bu makam garipler kabrinin ve şehitler ve şehitler şahının yeridir.

⁵⁷ Kur'an 16/67; 13/4.

Genel Tanımı : Alt kısmı toprağa gömülü olan ve bu nedenle kitabesinin son kısımları okunamayan şahidenin üst kısmında oval bir başlık bulunmaktadır. Şahidenin doğu yüzeyinde görülen sülüs hatla yazılmış 10 satırlık kitabe yatay çizgilerle birbirinden ayrılmıştır. Şahide yüzeyinde herhangi bir bezeme görülmez.

Katalog No : 115.

Fotoğraf No : 192.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin kuzey batısında.

İnceleme Tarihi : 20.05.2002.

Bugünkü Durumu : Baş taşı mezar üzerinde değil, ayaktaşı sağlam, lahit büyük ölçüde toprağa gömülü durumda.

Tarihi : Baş taşı mevcut olmadığı için tarih kısmı yoktur.

Kimliği : Baş taşı olmadığı için kimliği yoktur.

Ölçüleri : Ayak taşı, boy: 97cm En: 32cm Kalınlık: 7cm.
Lahit, boy: 153cm En: 70cm Yükseklik: 75cm.

Malzemesi : Ayak taşı ve lahit kapağı mermer lahit taş.

İşlenişi : Oyma.

Formu : Şahideli prizmatik lahit.

Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşı olmadığı için Kitabe yoktur.

Genel Tanımı : Mezar, ayak taşı ve dikdörtgen prizmatik lahitten oluşmaktadır. Mezar üzerinde süsleme ayak taşında görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Kandil.

Kompozisyon : Ayak taşının batı yüzeyinde kandil motifi görülür. Kandil, şahide yüzeyine, üstte bir çengelle asılmıştır.

Katalog No : 116.

Fotoğraf No : 193.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin Kuzey batısında.

İnceleme Tarihi : 20.05.2002.

Bugünkü Durumu : Mezar unsurlarından sadece ayak taşı sağlam.

Tarihi : Baş taşı olmadığı için tarihi yoktur.

Kimliği : Baş taşı olmadığı için kimliği yoktur.

Ölçüleri : Ayak taşı, çap: 28cm Yükseklik: 132cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Ayak taşı: Silindirik şahide.

Kitabesi : Baş taşı olmadığı için kitabe yoktur.

Genel Tanımı : Ayak taşının batı yüzeyinde nesneli bezeme görülür. Şahidenin alt kısmında bitkisel süsleme vardır.

Süslemede Kullanılan Motifler: Kandil ve akant yaprağı.

Kompozisyon : Şahidenin batı yüzeyinde üstten üçlü bir halka ile tutturulmuş kandil rölyefi görülmektedir. Alt kısmı dilimli olan kandilin üst kısmında stilize bir çiçek göze çarpar. Şahidenin alt kısmında ise sekiz sıra akant yaprağı dizisi şahide yüzeyini dolanmaktadır.

Katalog No : 117.

Fotoğraf No : 194.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin doğusunda.

İnceleme Tarihi : 20.05.2002.

Bugünkü Durumu : Sadece ayak taşı sağlam.

Tarihi : Baş taşı olmadığı için tarihi yoktur.

Kimliği : Baş taşı olmadığı için kimliği yoktur.

Ölçüleri : Ayak taşı, boy: 70cm En: 32cm Kalınlık: 13cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Ayak taşı: Sivri kemerli prizmal şahide.

Kitabesi : Baş taşı olmadığı için kitabe yoktur.

Genel Tanımı : Ayak taşı olduğu anlaşılan şahidenin batı yüzeyinde bitkisel karakterli süsleme görülür. Baş taşı yerinde yoktur.

Süslemede Kullanılan Motifler: Servi.

Kompozisyon : Şahidenin batı yüzeyinin kenarları dilimlerle konturlanmıştır. Şahidenin yüzeyinde üç servi motifi görülür. Yanlarda bulunan serviler şahidenin alınlığında içe kıvrılmakta, ortadaki ise şahide boyunca yükselmektedir.

Katalog No : 118.

Fotoğraf No : 195, 196, 197.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin kuzey-batısında.

İnceleme Tarihi : 20.05.2002.

Bugünkü Durumu : Baş taşı kırık, ayak taşı ve lahit sağlam.

Tarihi : Baş taşı olmadığı için tarihi yoktur.

Kimliği : Baş taşı olmadığı için kimliği yoktur.

Ölçüleri : Ayak taşı, çap: 30cm. Yükseklik: 152cm.
Lahit, boy: 183cm En: 83cm Yükseklik: 75cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Kabartma.

Formu : Şahideli prizmatik lahit.
Baş taşı: Silindirik şahide.
Ayak taşı: Silindirik şahide (üst kısmı kırık).

Kitabesi : Baş taşı olmadığı için kitabe yoktur.

Genel Tanımı : Mezar, baş taşı, ayak taşı ve dikdörtgen lahitten oluşmaktadır. Baş taşı, şahidenin lahde bitiştiği yerden kırılmıştır. Ayak taşının batı yüzeyinde ve lahit yüzeylerinde tezyini unsurlar görülür.

Süslemede Kullanılan Motifler: Akant yaprağı, yaprak, çarkıfelek, kandil.

Kompozisyon : Ayak taşının batı yüzeyinde, zincirle tutturulmuş bir kandil rölyefi görülmektedir. Şahidelerin lahde bitiştiği alt kısımlarında, sekiz sıra akant yaprağı dizisi dolanmaktadır. Kenarları silmelerle konturlanmış olan lahit kapağının ortasında, çiçek dikmeye elverişli bir boşluk görülür. Lahdin kapağa birleştiği üst kısmında, ince bir yaprak filizi, bir firiz halinde lahdi boydan boya dolanmaktadır. Lahdin daha geniş olan kuzey ve güney cephelerinin ortasında içinde ay ve yıldızın bulunduğu birer rozet yer alır. Daha dar olan doğu ve batı cephelerinin ortasında ise yüzeye çarkıfelek motifi işlenmiştir.

Katalog No : 119.

Fotoğraf No : 198.

Bulunduğu Yer : Kökçüoğlu Mezarlığı'nda Caminin kuzeyinde.

İnceleme Tarihi : 20.05.2002.

Bugünkü Durumu : Pehle sağlam, prizmatik şahideler yerinde yok.

Tarihi : Şahideler olmadığı için mezarın tarihi bilinmemektedir.

Kimliği : Şahideler olmadığı için mezarın kimliği bilinmemektedir.

Ölçüleri : Lahit, boy: 95cm En: 60cm Yükseklik: 25cm.

Malzemesi : Mermer.

İşlenişi : Pehle sadedir.

Formu : Prizmatik pehle.

Kitabesi : Pehle üzerinde şahide olmadığı için mezarın kitabesi de yoktur.

Genel Tanımı : Kenarları derin silmelerle konturlanan pehlenin ortasındaki çiçek dikmeye elverişli boşluk, iç içe geçmiş iki daire biçimindedir. Pehlenin kuzey ve güney kenarlarında görülen şahide yuvalarının her iki yanında yaprak biçiminde, muhtemelen kuşların su içmesi için düşünülmüş, yerler mevcuttur. Pehle üzerindeki, şahidelerin yerleştirilmesi için açılan, yuvalar boştur.

III- KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

Bu bölümde incelediğimiz 119 mezar taşı örneğini form tipleri, başlık tipleri, süslemede kullanılan motifler, kullanılan malzeme ve taşların işleniş teknikleri, kitabelerdeki konular ve yazı türleri bakımından genel bir değerlendirmeye tabi tutacağız.

A- FORM TİPLERİ

Samsun yöresindeki mezar taşlarını konu alan bu çalışmamızda incelediğimiz 119 mezar taşı örneğini, mezar yapısı açısından şu şekilde sınıflandırabiliriz:

- 1- Şahideli Prizmatik Lahitler
- 2- Şahideli Pehleli Mezarlar
- 3- Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen Lahitler
- 4- Şahideli Mezarlar

Bu tasnifi büyük ölçüde mezarlardaki şahideleri göz önüne alarak yaptık. çalışmamızda erkek baş taşlarına ait şahide üst unsurları için “başlık” ifadesini kullandık. Kadın mezarlarındaki baş taşı üst unsuru için kullandığımız tepelikler⁵⁸ ise zaman zaman erkek ve kadın mezarlarında ayak taşı üst kısımlarında da görülebilmektedir. “Kendinden kaideli” ifadesini ise, şahidelerin, lahdin baş ve ayak ucunu oluşturan kısımlarla yekpare olması durumunda kullandık.

1- Şahideli Prizmatik Lahitler: Osmanlının son döneminde oldukça sık kullanılan bir mezar biçimidir. Mezar, iki uzun iki kısa levhanın çatılmasından sonra üzerinin bir kapakla örtülmesiyle oluşturulmuştur. Şahideler, lahitin üzerini örten bu kapağın iki ucunda açılan yuvalara yerleştirilmektedir.

İncelediğimiz mezarlar arasında 31 adet şahideli prizmatik lahit (örnek no: 23, 32, 34, 35, 36, 37, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 52, 53, 56, 57, 60, 70, 72, 73, 80, 83, 84, 85, 87, 88, 115, 118) tespit edilmiştir. Bunlardan 19.yüzyıla tarihlenen 19

⁵⁸ Tepelik, bir yapının ya da bezemeli bir yüzeyin en üstünde yer alan özel olarak biçimlendirilmiş kesimdir. bkz. Sözen, a.g.e., s.234.

örnekten on biri erkek, sekizi kadın mezarına aittir. 20.yüzyıla tarihlenen 9 örnekten altısı erkek, üçü kadın mezarına ait iken iki örnekte tarih ve kimlik bilgisi yoktur. Söz konusu bu mezarlardaki şahidelerin ölçüleri şöyledir: Baş taşı boyları 190 ile 70cm, enleri 39 ile 25cm arasında, kalınlıkları da 17 ile 6cm arasında değişmektedir. Ayak taşlarının boyları ise 185 ile 70cm, enleri 34 ile 19cm arasında, kalınlıkları 13 ile 5cm arasında değişmektedir. Bu tür lahitlerin şahideleri silindirik olduğunda, baş ve ayak taşı ölçülerinin de birbirine oldukça yakın olduğu tespit edilmiştir. Bu şahidelerin boyları 180 ile 124, çapları 30 ile 19 cm arasında değişmektedir. Lahit boyları ise 290 ile 85cm, enleri 134 ile 55, yükseklikleri 90 ile 42cm arasında değişmektedir. Bu gruba ait mezarları şahide biçimleri açısından şu şekilde sınıflayabiliriz:

a- Baş taşı, başlıklı prizmal gövdeli; ayak taşı, sivri kemerli prizmal gövdeli olanlar: 8 örnekte (örnek no: 44, 50, 52, 56, 60, 73, 83, 85) rastladığımız bu tip mezarlar en çok görülen şahideli prizmatik lahit formudur. Tamamı erkek mezarı olan bu örneklerden beş tanesi 19.yüzyıla, üç tanesi 20.yüzyıla tarihlenmektedir.

b- Baş ve ayak taşı, silindirik gövdeli olanlar: 7 örnekte (örnek no: 35, 70, 72, 80, 84, 88, 118) rastladığımız bu tip mezarlardan bir tanesi 19.yüzyıla, beş tanesi 20.yüzyıla tarihlenirken bir örnekte tarih bulunmamaktadır. Yine bu mezarlardan dört tanesi erkek, iki tanesi kadın mezarına aittir. Baş taşının üst kısmı kırık olan son örneğin kime ait olduğu bilinmemektedir.

c- Baş taşı, başlıklı prizmal gövdeli; ayak taşı, tepelikli prizmal gövdeli olanlar: 3 örnekte (örnek no: 34, 37, 49) görülen bu tip mezarların tamamı 19.yüzyıla aittir. Örneklerden ikisi erkek, biri kadın mezarına aittir.

d- Baş ve ayak taşı, tepelikli prizmal gövdeli olanlar: 3 örnekte (örnek no: 32, 36, 49) görülen bu tipin üçü de 19.yüzyıla tarihlenmektedir. Tamamı kadın mezarı olan lahitlerden 32 ve 36 no lu örneklerde şahide tepelikleri kırıktır.

e- Baş taşı, başlıklı prizmal gövdeli; ayak taşı, üçgen alınlıklı prizmal gövdeli olanlar: 19.yüzyıla tarihlenen 42 no lu örnekte gördüğümüz ve başlığı kırık olan bu tip mezar, bir erkeğe aittir.

f- Baş taşı, tepelikli prizmal gövdeli; ayak taşı, üçgen alınlıklı prizmal gövdeli olanlar: 19.yüzyıla tarihlenen ve bir kadına ait olan 42 no lu mezar tek örnektir.

g- Baş ve ayak taşı, tepelikli lale biçimli prizmal gövdeli olanlar: 19.yüzyıla tarihlenen ve bir kadın mezarı olan 48 no lu örnek bu formun tek örneğini oluşturmaktadır.

h- Baş taşı, tepelikli prizmal gövdeli; ayak taşı, sivri kemerli prizmal gövdeli olanlar: 19.yüzyıla tarihlenen ve bir kadına ait olan 57 no lu mezar bu formun tek örneğidir. Bu mezardaki baş taşı tepeliği kırıktır.

ı- Baş taşı, silindirik gövdeli; ayak taşı, tepelikli prizmal gövdeli olanlar: Bir erkeğe ait olan 41 no lu örnek de bu formun tek tipidir. Lahit kapağındaki köşeli şahide yuvasından anlaşıldığı kadarıyla, silindirik formdaki bu baş taşı aslında bu mezara ait değildir. Muhtemelen başka bir mezara ait olan bu silindirik şahide, incelediğimiz mezara ait lahit kapağının ortasındaki çiçek dikmeye elverişli boşluğa sonradan bırakılmış gözükmektedir.

i- Baş taşı, tepelikli prizmal gövdeli; ayak taşı kırık olanlar: Bu tipin 19.yüzyıla tarihlenen iki örneği ile 20.yüzyıla tarihlenen bir örneği olmak üzere toplam 3 örneği (örnek no: 45, 53, 87) bulunmaktadır. Kadın mezarı olan bu örneklerde ayak taşları kırıktır.

j- Baş taşı, yüksek kemerli prizmal gövdeli; ayak taşı, tepelikli prizmal gövdeli olanlar: 19.yüzyıla tarihlenen ve bir kadın mezarı olan 23 no lu örnek bu tipin tek formunu oluşturmaktadır.

k- Baş taşı, kırık, ayak taşı, sivri kemerli prizmal gövdeli olanlar: Baş taşı olmadığı için tarihi ve kime ait olduğu bilinmeyen bu mezar (örnek no: 115) tek örnektir.

Görüldüğü gibi bu tür lahit mezarlarda çok değişik şahide biçimleri kullanılmıştır. Şahideli prizmatik lahit mezarlara, Anadolu'nun pek çok yerinde rastlamak mümkündür. İstanbul'da bulunan mezarlıklarda bu tipin oldukça fazla örneği görülmektedir⁵⁹. Aynı mezar tipinin Bursa'da 14-15.yüzyıl ait bir örneğinin görüldüğü ifade edilmektedir⁶⁰. Kayseri'de ise 18.yüzyıl sonrasına ait bu formdaki mezarların varlıklı aileler tarafından tercih edildiği belirtilmektedir⁶¹.

⁵⁹ Laqueur, a.g.e., s.181; Bayrak, İstanbul'da..., s.143 ve 202.

⁶⁰ Karaçağ, a.g.e., s.22.

⁶¹ Karamağaralı, Ahlata..., s.12.

2- Şahideli Pehleli Mezarlar: Pehle, Türk mezarlarının baş ve ayak taşları arasında bulunan zeminden biraz yükseltilmiş dikdörtgen bölümdür⁶². Oldukça ağır olan şahidelere dayanak vazifesi gördüğü için bu tip mezarlara “pehleli mezarlar” denilmektedir.

İncelediğimiz mezarlar arasında 5 adet pehleli mezar (örnek no:71, 76, 78, 103, 119) tespit edilmiştir. Bunlardan 20.yüzyıla tarihlenen 3 örnekten biri erkek, ikisi kadın mezarına ait iken erkek mezarına ait 103 no lu örnekte tarih kısmı kırıktır. 119 no lu örnekte ise şahidelerin ikisi de kırıktır. Söz konusu bu mezarlardaki şahidelerin ölçüleri şöyledir: Silindirik olan 3 şahidenin çapları genellikle 20 ile 30cm arasında, boyları ise 150 ile 125cm arasında değişmektedir. 103 no lu örnekte gördüğümüz şahidenin ölçüsü 73x25x5cm dir. Bu mezarların pehle boyları ise 220 ile 95cm, enleri 125 ile 60cm arasındadır. 15 ile 25cm arasında değişen pehle yükseklikleri 71 no lu örnekte biraz fazladır. İki kademeli olarak düzenlenen bu pehlenin yüksekliği 75cm bulmaktadır. Pehleli mezarları şahidelerine göre şu şekilde sınıflayabiliriz:

a- Baş ve ayak taşı silindirik gövdeli olanlar: 20.yüzyıla tarihlenen 3 örneği bulunan (örnek no: 71, 76, 78) bu mezarlardan biri erkek ikisi kadın mezarıdır.

b- Baş taşı, başlıklı prizmal gövdeli olanlar: 103 no lu ve üzerinde tarih bulunmayan mezar bir erkeğe aittir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi bu mezarın baş taşı başlık kısmı ve ayak taşı kırıktır.

Pehleli mezarlar Osmanlı'nın son döneminde oldukça yoğun olarak görülen mezar tipidir. Şahidelere dayanak vazifesi gören pehle kısmının çoğu kere tahrip edildiği bu mezarlar, Edirne ve İstanbul gibi yörelerde çok değişik şahide biçimleriyle birlikte kullanılmıştır⁶³. Pehleli mezarların Malazgirt'te de görüldüğü ifade edilmektedir⁶⁴.

3- Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen Lahitler: Bu tür mezar yapılarında lahitin üstü kapakla örtülmeyip açık bırakılmıştır. Lahitin iki ucundaki şahideler, lahitin üzerine ya lahitten bağımsız ya da kendinden kaideli olarak yerleştirilmiştir.

İncelemiş olduğumuz mezar taşı örnekleri arasında 19 şahideli üstü açık dikdörtgen lahite (örnek no: 5, 8, 9, 13, 14, 15, 16, 17, 22, 24, 27, 47, 63, 65, 77, 82, 89,

⁶² Akıllı, a.g.m., s.148; Sözen, a.g.e., s.188.

⁶³ Bayrak, a.g.e, s.116 ve 177; Laqueur, a.g.e., s.181; Akıllı, a.g.m., s.147.

⁶⁴ Karamağaralı, a.g.e., s.30.

91) rastlanmıştır. 18.yüzyıla tarihlenen 3 örnekten sırasıyla biri erkek biri kadın mezarına ait iken birinin kimliği bilinmemektedir. 19.yüzyıla tarihlenen 12 örnekten ise ikisi erkek onu kadın mezarına aittir. Son olarak 20.yüzyıla tarihlenen 5 örnekten dördü erkek biri kadın mezarına aittir. Bu mezarlardaki şahidelerin ölçüleri şöyledir: Baş taşı boyları 220 ile 80cm arasında, enleri 27 ile 23cm arasında, kalınlıkları 20 ile 7cm arasında değişmektedir. Ayak taşlarının boyları ise 220 ile 70cm, enleri 52 ile 17cm arasında, kalınlıkları 20 ile 6cm arasında değişmektedir. Silindirik şahidelerin baş ve ayak taşı ölçüleri birbirine oldukça yakındır. Şöyleki Baş taşı boyları 156, 125, 135cm, çapları bir örnekte 40, iki örnekte 25cm iken ayak taşı boyları 154, 110, 132cm, çapları ise 40, 25, 22cm dir. Şahidler dayanak vazifesi gören lahitlerin boyları ise 227 ile 90cm, enleri 102 ile 17, yükseklikleri 75 ile 20 arasında değişmektedir.

Bu gruba ait lahit mezarları da şahidelerine göre şu şekilde sınıflamak mümkündür:

a- Baş ve ayak taşı, silindirik gövdeli olanlar: 3 örneği (örnek no: 47, 63, 65) bulunan bu mezarların 19.yüzyıla tarihlenen 2 örnekten biri erkek diğeri kadın mezarıdır. 20.yüzyılın başına tarihlenen diğeri örnek ise bir erkek mezarına aittir.

b- Baş taşı, başlıklı prizmal gövdeli; ayak taşı, sivri kemerli prizmal gövdeli olanlar: 20.yüzyıla tarihlenen 3 örneği (örnek no: 77, 82, 89) bulunan bu mezarların tamamı erkeklere aittir.

c- Baş taşı, başlıklı prizmal gövdeli; ayak taşı, üçgen alınlıklı prizmal gövdeli olanlar: Erkek mezarı olan 2 örnekten (örnek no: 8, 14) biri 18.yüzyıla diğeri 19.yüzyıla tarihlenmektedir.

d- Baş ve ayak taşı, kendinden kaideli tepelikli prizmal gövdeli olanlar: Bu tipin 2 örneği (örnek no: 9, 27) bulunmaktadır. Kadın mezarı olan bu örneklerden biri 18 diğeri 19.yüzyıla aittir.

e- Baş taşı, tepelikli prizmal gövdeli; ayak taşı, üçgen alınlıklı prizmal gövdeli olanlar: Bu tipin 20.yüzyıla tarihlenen ve kadın mezarı olan 2 örneği (örnek no: 15, 22) bulunmaktadır.

f- Baş ve ayak taşı, tepelikli prizmal gövdeli olanlar: 19.yüzyıla tarihlenen ve kadın mezarı olan bu mezar tipinin 2 örneği (örnek no: 16, 17) bulunmaktadır.

g- Baş taşı, başlıklı prizmal gövdeli; ayak taşı, tepelikli prizmal gövdeli olanlar: 19.yüzyıla tarihlenen ve bir erkek mezarına ait olan bu örneğin (örnek no: 11) en ilginç özelliği ayak taşı üst kısmının biraz değişik olmasıdır. Şahidenin tepe kısmı, üst üste boğumlu kesitlerden oluştuğu için, bu kısmı tepelik olarak kabul etmek durumunda kaldık.

h- Baş ve ayak taşı, sivri kemerli prizmal gövdeli olanlar: 19.yüzyıla tarihlenen 11 no lu örnek bir kadın mezarına aittir.

ı- Baş taşı, kendinden kaideli tepelikli prizmal gövdeli; ayak taşı, kendinden kaideli dilimli kemerli prizmal gövdeli olanlar: 19.yüzyıla tarihlenen tek örnek (örnek no: 11) bir kadın mezarına aittir.

i- Baş taşı, tepelikli prizmal gövdeli; ayak taşı, sivri kemerli prizmal gövdeler: Bir kadın mezarına ait olan ve 20.yüzyıla tarihlenen 91 no lu mezar bu formun tek örneğini teşkil etmektedir.

j- Baş ve ayak taşı, kendinden kaideli prizmal gövdeli olanlar: Şahidelerinin her ikisi de kırık olan 5 no lu mezar bu formun tek örneğini oluşturmaktadır.

Amasya'da yapılan bir araştırmada 16 şahideli üstü açık dikdörtgen lahit belirlenmiştir. Bu lahitlerin şehide tipleri, incelediğimiz örneklerde de görüldüğü gibi, çeşitlilik göstermektedir⁶⁵. Bu formdaki mezarların, Edirne ve İstanbul'da pek çok mezarlıkta bulunduğu bilinmektedir⁶⁶. Doğu Anadolu'da özellikle Malatya yöresinde yine bu formda mezarlar olduğu bildirilmektedir⁶⁷.

4- Şahideli Mezarlar: Herhangi bir mezar unsuru kullanılmaksızın sadece şahideleri olan mezarlardır. Ancak hemen belirtelim ki, bu mezarlarda şahidelerin, zemin ne kadar sağlam olursa olsun, bir dayanağı olmaksızın toprağa doğrudan dikilmeleri pek mümkün gözükmemektedir⁶⁸. Muhtemelen lahit ya da pehleli şekilde tanzim edilmiş formda olmaları gerektiğini düşündüğümüz bu mezarlarla ilgili olarak yapılacak kazı çalışmalarının, şahidelerin hangi tür mezarlara ait olduğunu daha iyi ortaya çıkaracağını düşünüyoruz.

⁶⁵ G. Aydoğdu, *Amasya Mezar Taşları*, Gazi Üniversitesi Sos. Bil. Enst., 1997 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), s.224 v.d.

⁶⁶ Bayrak, a.g.e., s.98 ve 111; Laqueur, a.g.e., s.181; Akıllı, a.g.m., s.147.

⁶⁷ Karamağaralı, a.g.e., s.30.

İncelediğimiz mezar taşları arasında 63 örnek (örnek no: 1, 2, 3, 4, 6, 7, 10, 12, 18, 19, 20, 21, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 33, 38, 39, 51, 54, 55, 58, 59, 61, 62, 64, 66, 67, 68, 69, 74, 75, 79, 81, 86, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 116, 117) söz konusu bu grubun içine girmektedir. Bu mezarlardan 17.yüzyıla tarihlenen tek örnek bir kadın mezarıdır. 18.yüzyıla tarihlenen 6 örnekten beşi erkek biri kadın mezarına aittir. 19.yüzyıla tarihlenen 22 örnekten ise on dördü erkek sekizi kadın mezarıdır. 20.yüzyıla tarihlenen 16 örnekten onu erkek altısı kadın mezarına aittir. Üzerinde tarih bulunmayan 13 örnekten onu erkek üçü kadın mezarına ait iken 5 örneğin üzerinde tarih ve kimlik bilgisi yoktur. Bu mezarlardaki şahidelerin ölçüleri ise şöyledir: Baş taşı boyları 195 ile 44cm arasında, enleri 50 ile 15cm arasında, kalınlıkları 26 ile 5cm arasında değişmektedir. Az sayıda olan ayak taşlarının boyları ise 142 ile 40cm, enleri 50 ile 23cm arasında, kalınlıkları 13 ile 6cm arasında değişmektedir. İki örnek (örnek no: 28, 29) form olarak diğer şahidelerden farklılık göstermektedir. Yatay dikdörtgen plaka prizmal baş taşı şeklinde olan bu örneklerin ölçüleri, boy:40 ile 85cm, en:110 ile 125cm, kalınlık:15 ile 10cm dir. Silindirik formda olan baş taşların ölçüleri, çap: 24, 30, 25cm, boy: 130, 88, 75 cm dir. Silindirik iki ayak taşından birinin baş taşı yoktur. Bu iki örneğin ölçüleri ise, çapları 20, 28, boyları 82, 132cm dir. Bu gruba ait mezarları şahidelerinin biçimlerine göre şu şekilde tasnif edebiliriz:

a- Baş taşı, başlıklı prizmal gövdeli olanlar: 19 örnekte (örnek no: 2, 3, 4, 20, 25, 30, 33, 51, 55, 58, 66, 67, 69, 100, 102, 104, 106, 107, 114) rastladığımız bu tip, en çok kullanılan şahide formudur. Örneklerden 7 tanesinde (örnek no: 3, 4, 55, 58, 66, 104, 107) başlık kırıktır. Tamamı erkek mezarına ait olan şahidelerin üçü 18.yüzyıla, yedisi 19.yüzyıla, diğer üçü 20.yüzyıla tarihlenirken altısında tarih yoktur.

b- Baş taşı tepelikli prizmal gövdeli olanlar: İncelediğimiz örnekler arasında 8 örnekte (örnek no: 12, 26, 62, 86, 90, 105, 108, 110) rastladığımız bu tip mezarlardan kimliği okunabilenlerinin tamamı kadın mezarıdır. 105 ve 110 no lu örneklerin büyük bölümünün toprağa gömülü olmasından dolayı kimlik bilgileri okunamamaktadır. Fakat genel özellikleri dikkate alındığında, bu şahidelerin de kadın mezarlarına ait baş taşları olduğu kolayca söylenebilir. İki örneğin (örnek no: 12, 86)

⁶⁸ A. Tibet ve diğer, "Yenikapı Mevlevihanesi Haziresi", *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, C.1, Ankara 1996, s.247.

tepelik kısımları kırıktır. Fakat 12 no lu örneğin alınlıktaki süslemelerinden, 86 no lu örneğin boyun kısmında kalan süslemelerinden, bu örneklerin tepelikli olduklarını sanıyoruz. Örneklerden üçü 19.yüzyıla, ikisi 20.yüzyıla tarihlenirken üç örnek üzerinde tarih bilgisi yoktur.

c- Baş taşı, başlıklı prizmal gövdeli; ayak taşı, sivri kemerli prizmal gövdeli olanlar: Tamamı erkek mezarı ait olan bu formun 6 örneği (örnek no: 31, 54, 68, 92, 94, 101) bulunmaktadır. Fakat 31 no lu örnekte, ayak taşının bulunduğu yerdeki toprağa gömülü şahide, başka bir mezara aittir. Örneklerden ikisi 19.yüzyıla, üçü 20.yüzyıla tarihlenirken birinin üzerinde tarih yoktur.

d- Baş taşı, prizmal gövdeli olanlar: Bu tipin 4 örneği (örnek no: 7, 29, 81, 111) bulunmaktadır Üç örnekte şahidelerin üst kısmının büyük oranda kırık olmasından, 81 no lu örnekte ise alınlığın kavisli olmasından dolayı bu şekilde tanımlayabildiğimiz bu mezarlar 18,19 ve 20.yüzyıla tarihlenirken birinin üzerinde tarih yoktur. İkisi erkek biri kadın mezarına ait iken tarih bulunmayan şahidenin kimliği de bilinmemektedir.

e- Baş taşı, dikdörtgen plaka halinde prizmal gövdeli olanlar: Tamamı Tekkeköy mezarlığında görülen bu mezarlar (örnek no: 93, 95, 96, 97) tarih olarak oldukça yakın bir zamana aittirler. Kitabelerinin Osmanlıca olmasından dolayı çalışmamız dahiline kattığımız bu örneklerin ikisi erkek ikisi kadın mezarıdır.

f- Baş taşı, silindirik gövdeli olanlar: Bu formdaki mezarların üç örneği tespit edilmiştir. 19. Yüzyıla tarihlenen ve bir erkeğe ait olan 40 no lu şahide, yerde devrilmiş durumdadır. Biri erkek diğeri kadın mezarına ait olan 112 ve 113 no lu örneklerin tarih kısmı, şahideler toprağa gömülü olduğu için okunamamıştır.

g- Baş taşı, üçgen alınlıklı prizmal gövdeli olanlar: Bu formun, biri 18 diğeri 20.yüzyıla tarihlenen 2 örneği (örnek no: 10, 18) bulunmaktadır. Örneklerden ikisi de kadın mezarına aittir.

h- Baş taşı, tepelikli prizmal gövdeli; ayak taşı, sivri kemerli prizmal gövdeli olanlar: 20.yüzyıla tarihlenen ve kadın mezarı olan 2 örneği, örnek no: 75-79, bulunmaktadır.

ı- Baş taşı, kendinden kaideli başlıklı prizmal gövdeli; ayak taşı, üst kısmı piramidal alt kısmı poligonal prizmal gövdeli olanlar: Bir erkek mezarı olan ve 18.yüzyıla tarihlenen bu formun tek örneği (örnek no:6) bulunmaktadır.

i- Baş taşı, başlıklı prizmal gövdeli; ayak taşı, üçgen alınlıklı prizmal gövdeli olanlar: 19.yüzyıla tarihlenen ve bir erkek mezarı olan (örnek no: 19) tek örnektir.

j- Baş taşı, başlıklı prizmal gövdeli; ayak taşı, prizmal gövdeli olanlar: Bir erkek mezarı olan 21 no lu örnek bu sınıflamanın tek örneğini teşkil etmektedir. Başlığı kırık olan baş taşının yanı sıra ayak taşının üst kısmı da kırıktır. Ayrıca bu iki şahidenin aynı mezara ait olması şüphelidir. Fakat her ikisi de aynı mezara ait gibi düzenlenmiş olmasından dolayı bu şahideleri aynı örnek içinde değerlendirmeyi uygun bulduk.

k- Baş taşı, lale biçimli prizmal gövdeli; ayak taşı, üst kısmı piramidal prizmal gövdeli olanlar: 19.yüzyıla tarihlenen ve bir kadın mezarı olan 64 no lu örnek, bu sınıflamanın tek örneğidir.

l- Baş ve ayak taşı silindirik gövdeli olanlar: Ayak taşının üst kısmı kırık olan 20.yüzyıla tarihlenen ve bir erkek mezarı olan 74 no lu örnek, bu sınıflamanın tek örneği oluşturmaktadır.

m- Baş taşı, başlıklı prizmal gövdeli; ayak taşı, prizmal gövdeli olanlar: Bir erkek mezarı olan 109 no lu örnekte baş taşının başlık kısmı kırıktır. Bu mezara ait olduğunu sandığımız ayak taşı, ters çevrilerek toprağa gömülmüş olduğu için, şahideler bu şekilde ayrı bir grup içinde değerlendirilmiştir.

n- Baş taşı, basık sivri kemerli prizmal gövdeli olanlar: İncelediğimiz örnekler arasında 17.yüzyıla ait tek örnek olan bu şahide, bir kadına aittir.

o- Baş taşı, yatay dikdörtgen plaka gövdeli olanlar: Bir kadın mezarına ait olan ve 19.yüzyıla tarihlenen bu formun 2 örneği (örnek no: 38-39) bulunmaktadır. Örneklerden biri erkek diğeri kadın mezarıdır.

ö- Baş taşı,yüksek kemerli prizmal gövdeli olanlar: 19.yüzyıla tarihlenen ve bir kadına ait olan 59 no lu mezar bu grubun tek örneğidir.

p- Baş taşı teğet kemerli prizmal gövdeli olanlar: 61 no lu örnekte görülen bu şahidenin üst kısmı düz olduğu için bu şekilde tanımlamayı daha uygun bulduk. 19.yüzyıla tarihlenen şahide bir erkek mezarına aittir.

r- Baş taşı, dilimli kemerli prizmal gövdeli olanlar: Bir erkek mezarı olan 98 no lu örnek bu tipin tek modelidir. Şahide üzerinde tarih bilgisi yoktur.

s- Baş taşı, sivri kemerli prizmal gövdeli olanlar: 99 no lu örnekte görülen ve bir kadına ait olan mezar tek örnektir. Şahide üzerinde her hangi bir tarih yoktur.

ş- Ayak taşı, sivri kemerli prizmal gövdeli olanlar: Baş taşı bulunmadığı için tarih ve kimlik bilgisini bilemediğimiz 117 no lu mezar bu formun tek örneğini oluşturmaktadır.

t- Ayak taşı, silindirik gövdeli olanlar: 116 no lu örnekte de baş taşı olmadığı için bu mezar ayrı bir grup içinde değerlendirdik. Mezar üzerinde tarih ve kimlik bilgisi yoktur.

u- Baş ve ayak taşı, prizmal gövdeli olanlar: 19.yüzyıla tarihlenen ve bir erkek mezarı olan 28 no lu örnek bu sınıflamanın tek örneğidir. Şahidelerinin üst kısımları kırık olan bu mezarı tanımlamada zorluk çektiğimiz için ayrı bir sınıflama yolunu tercih ettik.

Son dönem Osmanlı mezar taşlarının en belirleyici özelliğini hiç şüphesiz şahideler oluşturmaktadır. Yukarıdaki tipolojik sınıflamadan da anlaşılacağı üzere kimi şahide formları diğerlerine oranla daha çok kullanım imkanı bulmuştur. Örneğin tamamı erkek mezarlarına ait ve baş taşı olarak kullanılmış 47 örnek, başlıklı şahide formundadır. Yine tamamı kadın mezarlarına ait ve baş taşı olarak kullanılan 26 örnek, tepelikli şahide formundadır. Fakat aynı şahide formu ayak taşı olarak 5 erkek, 7 kadın mezarında kullanılmıştır. 11 erkek ve 6 kadın mezarında baş taşı olarak silindirik şahideler tercih edilmiştir. Ayak taşı olarak ise 8 erkek ve 5 kadın mezarında aynı form kullanılmıştır. Daha çok erkek mezarlarında ayak taşı olarak kullanılan sivri kemerli şahideler, kadınlara ait iki mezarda da baş taşı olarak kullanılmıştır.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz. Başlıklı prizmal şahideler sadece erkek mezarlıklarında baş taşı olarak kullanılmıştır. Baş taşı olarak sadece kadın mezarlarında görülen tepelikli prizmal şahideler, ayak taşı olarak hem erkek hem de kadın mezarlıklarında görülebilmektedir. Silindirik şahideler daha çok erkek mezarlarında kullanılmış fakat zaman zaman kadın mezarları için de tercih edilmiştir. Yine sivri kemerli prizmal şahidelerin, erkek mezarlarında ayak taşı olarak daha fazla kullanıldığı görülmüştür. Bu nedenle erkek mezarlarında kullanılan şahidelerin, genellikle belirli formlarda yoğunlaştığını, kadın mezarlarında ise bu yoğunlaşmanın sadece baş taşında görüldüğünü söyleyebiliriz. Zira kadın mezarlarında ayak taşı için daha farklı ve çeşitli şahide modellerinin tercih edildiği tespit edilmiştir.

Değişik Şahide örneklerine Anadolu'nun bir çok yerinde görmek mümkündür. Sivri kemerli şahideler muhtemelen en fazla görülen şahide tipi olmalıdır. Konya'da 13.yüzyıldan itibaren, rumili ya da sade pek çok sivri kemerli şahide örneği bulunmaktadır⁶⁹. Aynı şekilde Bursa'da, alınlık kısmı oldukça bezemeli, pek çok sivri kemerle nihayetlenen şahide örneği vardır⁷⁰. Amasya'daki sivri kemerli şahideler nispeten erken sayılacak bir döneme aittir⁷¹. Ayrıca sahil şeridinde yer alan Trabzon ve Sinop'ta oldukça fazla sayıda sivri kemerli şahide örneği mevcuttur⁷².

Üçgen alınlıklı, Dilimli kemerli, Başlıklı, tepelikli ve yuvarlak kemerli şahide örneklerine Amasya, Trabzon ve Sinop başta olmak üzere pek çok yörede rastlamak mümkündür. Farklı olarak Trabzon'da bombeli gövdeye⁷³ sahip bir şahide ile kitabe çevresi oldukça belirgin bezenmiş bir şahideyi gösterebiliriz⁷⁴. Farklı bir mezar grubu Artvin ili Ardanuç ilçesinde görülmüştür. Lüle taşından mamul olan mezarların üzerinde kitabe yer almamaktadır. Kadın mezarlarının üzeri, mahremiyet anlayışından olsa gerek, demir kafeslerle örülmüştür. Süslemelerde rozet ve güvercine benzettiğimiz kuş motifleri kullanılmıştır.

B- BAŞLIK TİPLERİ

İncelediğimiz mezar taşlarının 5 çeşit başlık tipine sahip olduğu tespit edilmiştir.

1- Oval Başlıklı Sarıklar: Genellikle başa oturan kalıpsız, takke türü bir başlığın dar ve ince şeritlerle tamamen sarılmasıyla oluşturulmuş bir başlık tipidir⁷⁵. 14 örnekte (örnek no: 2, 8, 20, 25, 30, 31, 52, 60, 67, 82, 94, 100, 101, 114) görülen bu başlıkların sekizinin mesleği bilinmekte olup altısının mesleği bilinmemektedir. İsa Baba Camii haziresindeki 114 no lu alt kısmı toprağa gömülü şahidenin, şeyh olduğuna inanılan İsa Baba'ya ait olduğu söylenmektedir. Oval başlıkları bir tablo yardımıyla aşağıdaki gibi gösterebiliriz.

⁶⁹ Karamağaralı, a.g.e., s.2.

⁷⁰ Karaçağ, a.g.e., s.157.

⁷¹ Aydoğdu, a.g.e., s.230.

⁷² Geniş bilgi için bkz. Bacqué, "Stelae Turcicae VI Stèles Funéraires De Sinop", *Anatolia Moderna Yeni Anadolu III*, Paris 1992, s.107 v.d.; M. Yüksel, *Trabzon'da Türk-İslam Eserleri ve Kitabeleri*, C. 4-5, Trabzon 2000.

⁷³ Yüksel, a.e., C.4, s.404.

⁷⁴ Yüksel, a.e., s.400.

⁷⁵ Çal, a.g.m., s. 211.

Örnek No	Tarihi	Mesleği
2	1739	Belirsiz
8	1775	İlim Ehli
20	1825	Belirsiz
25	1834	Kaptan
30	1864	Samsun Müftüsü
31	1866	Tarikat Mensubu
52	1890	Belirsiz
60	1894	Belirsiz
67	1901	Kaptan
82	1921	Tüccar
94	1948	Belirsiz
100	-	Tarikat Mensubu
101	-	Tarikat Mensubu
114	-	Belirsiz

2- Çubuklu Başlıklı Taşkın Sarıklı Kavuklar: Bu serpuşa “kalafat” diyenlerde bulunmaktadır⁷⁶. Başlık düşey çubuklar halinde olup alt yanlardan sarılan sarık hafifçe taşkındır⁷⁷. 3 örneği (örnek no: 6, 14, 19,) bulunan bu başlıkların biri kuyucular kethüdasına ait iken diğer ikisinin kime ait olduğu bilinmemektedir.

Örnek No	Tarihi	Mesleği
6	1754	Belirsiz
14	1812	Belirsiz
19	1820	Kuyucular Kethüdası

3- Kallavi: Tersine çevrilmiş piramit şekilli kuleyi andıran ve üstüne Hint tülbenti sardıktan sonra sağdan sola dört parmak kalınlığında sırma harç süslemeli olan 40cm uzunluğundaki Sadrazam ve Vezir kavuğu⁷⁸. İncelediğimiz örnekler arasında Bafra’daki Büyük Camii haziresinde tek örneği bulunmaktadır. Mezar, Hac emirliği

⁷⁶ M. O. Bayrak, *Türbeler Sözlüğü*, İstanbul 1998, s.122.

⁷⁷ Çal, *a.g.m.* s. 210.

⁷⁸ Bayrak, *a.g.e.*, s.122.

yapan, Mısır Kahire seraskeri ve Trabzon ve Erzurum valiliğinde bulunan, ayrıca Canik Sancağı Muhassılı olan Osmanlı Veziri Battal es-Seyyit el-Hac Hüseyin Paşa'ya aittir.

Örnek No	Tarihi	Mesleği
11	1800	Vezir

4- Çapraz Eğimde Dilimli Sarık: Başlığın önünde alt kısma yakın yatay, uçları yanlara ve yukarı doğru bir dilime, üstten çapraz ve kavisli dilimlerin birleşmesiyle oluşturulmuş bir başlıktır⁷⁹. Tek örneği bulunan bu mezardaki medfunun mesleği belli değildir.

Örnek No	Tarihi	Mesleği
102	-	Belirsiz

5- Fesler: Yeniçeri ocağının 1826 yılında kaldırılmasında sonra giyimeye başlayan kırmızı renkli yün (çuha) bir başlık olan fesin adının Fas şehrinden geldiği ifade edilmektedir. Bu başlık tipi 1828 yılında resmi başlık ilan edilmiş ve yaklaşık bir asrı sonra Cumhuriyet döneminde (1925) kaldırılmıştır⁸⁰.

İncelediğimiz örneklerde görülen fesler aziziye kalıplıdır. Hamidiye ve mecidiye kalıplı olarak farklı tiplerinin de olduğu bilinmektedir⁸¹. Aziziye kalıplı feslerde alt çap, üst çapa oranla daha büyüktür. 17 örnekte (örnek no: 33, 34, 37, 44, 46, 50, 51, 56, 68, 69, 73, 77, 83, 85, 89, 92, 93) görülen fes başlıklı şahidelerin sadece beş tanesinde mesleği belirtilmektedir. Bu feslerin tamamında püsküller giyene göre sağ tarafa sarkıtılmıştır. Sadece 77 no lu örnekte püskül, fesin arkasından sarkıtılmaktadır.

⁷⁹ Çal, a.g.m. s. 210.

⁸⁰ Bayrak, a.g.e., s.122.

Örnek No	Tarih	Mesleği
33	1872	Tersane-i Amire Kul Ağası
34	1873	Amire-i Istabla Müdürü, Kaptan
37	1875	Belirsiz
44	1878	Belirsiz
46	1881	Kahvecibaşı
50	1884	Belirsiz

Örnek No	Tarih	Mesleği
51	1884	Belirsiz
56	1890	Belirsiz
68	1902	Belirsiz
69	1904	Belirsiz
73	1909	Belirsiz
77	1916	Belirsiz
83	1922	Belirsiz
85	1922	Rusumat Kolcu Başı
89	1927	Belirsiz
92	1930	Belirsiz
93	-	Belirsiz

Mezarlardaki başlıklar dikkate alındığında Trabzon ve Sinop'taki mezar taşlarının birbirine oldukça benzediği görülmektedir. Farklı olarak, Trabzon'daki mezar taşı başlıkları arasında hamidiye kalıplı olanlara da rastlanmaktadır⁸². Sinop'taki mezar taşlarında ise Samsun'daki taşlara oranla, daha fazla başlık çeşidinin olduğu görülmektedir⁸³.

C- SÜSLEME ÖZELLİKLERİ

İncelemiş olduğumuz 119 mezar taşından 78 tanesinde tezyini unsurlar yer alırken, 41 mezar taşında süsleme unsuruna rastlanılmamaktadır. Süsleme unsuru bulunmayan bu mezar taşlarından 1 tanesi, örnek no: 1, 17.yüzyıl; 3 tanesi (örnek no: 2, 7,8) 18.yüzyıl; 16 tanesi (örnek no: 12, 13, 19, 20, 22, 25, 28, 29, 33, 38, 40, 51, 55, 57, 58, 61) 19.yüzyıl; 9 tanesi (örnek no: 66, 67, 69, 73, 74, 86, 93, 96, 97) 20.yüzyıla ait iken 12 tanesi (örnek no: 100, 102, 103, 104, 106, 107, 109, 111, 112, 113, 114, 119) tarihsizdir. Söz konusu bu taşlardan yirmi dokuzu erkek, onu kadın mezarlarına aittir.

⁸¹ Çal, a.m. s. 211-212.

⁸² Yüksel, a.g.e., C-4, s.171-C.5, s.142 ve 182.

⁸³ Geniş bilgi için bkz. Bacqué, a.g.m., s.107 vd.

Örnek no 111'in üst kısmı kırık olduğundan, örnek no 119'un ise pehle olmasından, kime ait oldukları anlaşılamamaktadır.

1- Bitkisel Süsleme: Mezar taşlarında görülen süslemelerin çoğunluğunu bitki motifleri oluşturmaktadır. İncelemiş olduğumuz 119 mezar taşından 73 tanesinde (örnek no: 3, 5, 6, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 21, 23, 24, 26, 27, 30, 31, 32, 35, 36, 37, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 56, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 68, 70, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 98, 99, 101, 105, 108, 110, 116, 117, 118) bitkisel motifli süsleme unsuru bulunmaktadır. 18.yüzyıla tarihlenen 5 örnekten ikisi erkek ikisi de kadın mezarına ait iken bir örneğin kime ait olduğu bilinmemektedir. 19.yüzyıla tarihlenen 36 örnekten ise 16 sı erkek 20 si kadın mezarına aittir. 20.yüzyıla tarihlenen 23 örnekten 14 ü erkek 9 u kadın mezarına aittir. Tarih bulunmayan 10 örneğin ikisi erkek, ikisi kadın mezarına ait iken 6 tanesinin kime ait olduğu bilinmemektedir. İncelediğimiz mezar taşlarında görülen bitki motifleri şunlardır:

a- Palmet: Bir sapın iki tarafında simetrik olarak uzunca yapraklardan oluşan üsluplaştırılmış bitkisel bezeme ögesidir. En eski Mezopotamya uygarlıklarından başlayarak bütün çağlarda bu motif değişik malzemelerle birlikte çok değişik mekanlarda yaygın olarak kullanılmıştır⁸⁴. Şekil yönünden farklılık gösterse de palmetin anavatanı olarak Mısır çevresi kabul edilmektedir⁸⁵. Bu motif Büyük Selçuklu, Zengi devri Şam ve Musul eserlerinde çeşitli biçimlerde görülür. Fakat Anadolu'da olduğu kadar bol ve değişik çeşidi hiçbir yerde görülmez. Özellikle Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Sanatının vazgeçilmez bir süsleme ögesidir⁸⁶.

Palmet, bir kadına ait 99 no lu örnekte görülmektedir. Tarih bulunmayan bu mezar taşındaki alınlık süslemeleri Bursa'daki 14 ve 15.yüzyıl mezar taşı süslemeleriyle benzerlik göstermektedir⁸⁷.

b- Rumi: Türk sanatında oldukça sık kullanılan bir diğer motif olan rumi, üsluplaştırılmış yaprak biçiminde bir süsleme ögesidir⁸⁸. Palmet gibi ruminin de anavatanı olarak Mısır ve çevresi kabul edilmektedir⁸⁹.

⁸⁴ Sözen, a.g.e., s.184.

⁸⁵ H. Gündoğdu, "İkonografik Açından Türk Sanatında Rumi ve Palmetler", *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar*, Güner İnal'a Armağan, Ankara 1993, s. 194-211 (s.198).

⁸⁶ S. Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Ankara 1987, s.75.

⁸⁷ Karaçağ, a.g.e., s.157 vd.

⁸⁸ Sözen, a.g.e., s.205.

⁸⁹ Gündoğdu, a.g.e., s.198.

İncelediğimiz mezar taşlarından üzerinde tarih bulunmayan üç örnekte, (örnek no: 31,98,99) rumi motif görülmektedir. Bunlardan ikisi erkek mezarlarına aittir. Esasen 31 no lu örnekteki toprağa gömülü ayak taşı ile 99 no lu örnekteki şahide, biçim, süsleme, yazı ve işleniş açısından birbirine benzemektedir. Dolayısıyla 31 no lu mezardaki ayak taşının, başka bir mezara ait baş taşı olduğu sanıyoruz. Daha öncede ifade ettiğimiz gibi, 99 no lu örnek Bursa'daki erken Osmanlı şahidelerine benzerlik göstermektedir. 31 no lu örnekte ayak taşı olarak kullanılan şahide de alınlık süslemesi ile aynı şekilde erken dönem Osmanlı şahidelerine benzemektedir. 98 no lu şahide, özellik olarak Sivas ve Tokat yöresinde bulunan Selçuklu mezar taşlarını andırmaktadır⁹⁰. Rumiler, dilimli kemerli prizmal şahide formunda olan taşın bir yüzeyindeki iki satırlık kitabenin üst kısmında ve şahide alınlığında sade bir şekilde işlenmiştir. Üzerinde tarih bulunmayan bu taşın yazı ve süsleme özellikleri dikkate alındığında, Osmanlı öncesi erken bir döneme ait olduğu söylenebilir.

c- Hatayi: Hatayi üslubundaki motife 3 örnekte (örnek no: 5, 31, 99) rastlıyoruz. Birinin kime ait olduğu bilinmemesine rağmen diğer iki mezar taşı erkek mezarına aittir. 18.yüzyıla ait olan 5 no lu örnekte hatayiler, şahide kaidesinde ve lahit yüzeylerinde görülmektedir. Bu örnekte hatayiler örgülü bir dizi biçiminde işlenmiştir. 19.yüzyıla ait olan 31 no lu örnekte ve, tarihi belli olmayan, 99 no lu örnekte ise hatayilerin rumilerle birlikte işlendiği görülür.

d- Serbest çiçek motifleri: İncelemiş olduğumuz mezar taşlarında en çok karşımıza çıkan süsleme öğesi çiçektir. Çok çeşitli biçimlerde ve çoğunlukla stilize edilmiş olarak görülen bu bezemeye 46 örnekte (örnek no: 3, 4, 5, 9, 10, 11, 15, 17, 23, 24, 26, 27, 30, 32, 34, 36, 41, 42, 44, 46, 48, 49, 50, 52, 53, 59, 60, 64, 72, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 84 85, 87, 88, 89, 91, 92, 94, 108) rastlıyoruz. Bu örneklerden 18.yüzyıla tarihlenen 5 örnekten ikisi erkek ikisi kadın mezarına ait iken birinin kimliği bilinmemektedir. 19.yüzyıla tarihlenen 23 örnekten onu erkek on üçü kadın mezarına aittir. 20.yüzyıla tarihlendirilen 17 örnekten ise onu erkek, yedisi kadın mezarıdır. Üzerinde tarih olmayan tek örnek bir kadın mezarıdır.

5 no lu örnekte stilize çiçek, şahide kaidesi ve lahit yüzeylerinde görülen rozet içine işlenmiştir. 9 örnekte ise (örnek no: 3, 4, 9, 10, 17, 30, 48, 59, 87) şahide

⁹⁰ Geniş bilgi için bkz. B. Karamağaralı, "Sivas ve Tokat'taki Figürlü Mezar Taşlarının Mahiyeti Hakkında", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi II*, Ankara 1972, s. 75-103; Öney, Anadolu'da

alınlığını bezeme için kullanılmıştır. Örnek no 9 da şahide alınlıklarının her iki yüzü stilize çiçeklerle tezyinatlandırılmıştır. 24 no lu örnekte stilize çiçek, şahidenin alt kısmında görülürken 11 no lu örnekte kaide kısmında görülür. İncelediğimiz mezar taşlarında en çok görülen şekil ise, vazoda yükselen stilize çiçek kompozisyonlarıdır. 24 örnekte (örnek no: 9, 23, 24, 27, 32, 34, 41, 50, 52, 64, 72, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 89, 91, 92) vazodan yükselen serbest çiçek motiflerinin tamamı ayak taşının iç yüzüne işlenmiştir. Bu mezar taşlarından 11 tanesi erkek, 12 tanesi de kadın mezarlarına aittir. 2 örnekte (örnek no: 42, 60) Ayak taşı iç yüzüne işlenmiş olan serbest çiçeklerin boşluktan yükseldikleri görülmektedir. 36 no lu örnekte de ayak taşının iç yüzüne işlenen serbest çiçek motifinin altta kurdeleyle bağlandığı görülür. 1 örnekte ise (örnek no: 49) ayak taşının iç yüzündeki çiçeklerin nereden çıktığı, şahide gömülü olduğu için görülmemektedir. 44 ve 46 no lu örneklerde kurdeleyle bağlanmış olan çiçekler, baş taşında, kitabenin üst kısmından başlamakta ve şahide alınlığına doğru sarkıtılmaktadır. 15 ve 26 no lu örnekte ise ince çiçek filizi şeklindeki süsleme firizi, kitabe çevresini boydan boya dolanmaktadır. 15 no lu örnekte ayrıca baş taşının üst kısmındaki yassı tepeliğin boyun kısmında, tek bir stilize çiçek formu gerdanlık ortasını süslemek için kullanılmıştır. 88 no lu örnekte çiçek, lahit yüzüne, 108 no lu örnekte, baş taşında tepeliği oluşturan ışın halesinin içine işlenmiştir. 52 no lu örnekte sade bir çiçek motifinin, lahit yüzeylerinde görülen iri baklava diliminin ortasında yer aldığı görülmektedir. 88 no lu örnekte lahit yan yüzeylerinde görülen stilize çiçekler vazodan yükselmektedir. 53 no lu örnekte ise çiçek olarak değerlendirdiğimiz fakat meyveli bir ağaca da benzeyen bir motif, lahit yüzeylerini süslemektedir. 9 no lu örnekte baş taşının arka yüzeyinde görülen farklı bir süsleme ögesi bulunmaktadır. Küre biçiminde hayat ağacı olarak tanımlayabileceğimiz bu bitki motifinin başka bir örneğine rastlanılmamıştır.

e- Papatya: 18.yüzyıla tarihlenen 1 örnekte (örnek no: 3) görülmektedir. Bir erkeğe ait olan şahide alınlığında görülen yarı papatya, bir rozet şeklinde alınlığı süslemektedir.

Aynı motif, daha belirgin bir biçimde, İstanbul'da Kaptan Hacı Hüseyin Paşa çeşmesinde de görülmektedir⁹¹. Daha sade bir örneği ise Eyüp Sultan'da ki Hacı

Selçuk Geleneğinde Kuşlu, Çift Başlı Kartallı, ve Arslanlı Mezar Taşları, *Vakıflar Dergisi*, C. VIII, Ankara 1969.

⁹¹ Ö. Barışta, *İstanbul Çeşmeleri*, Ankara 1995, s.112.

Ayşe Hanım çeşmesinin kemer üzerinde yer almaktadır⁹². Bir başka örneği, Üsküdar'da III. Ahmet Meydan Çeşmesinde tespit edilmiştir⁹³.

f- Yaprak: İkinci olarak en fazla görülen süsleme ögesi yapraktır. 40 örnekte (örnek no: 9, 11, 16, 17, 18, 23, 26, 27, 30, 32, 34, 35, 37, 41, 43, 45, 48, 49, 50, 53, 54, 56, 59, 62, 64, 68, 71, 75, 76, 77, 79, 81, 88, 90, 91, 98, 105, 108, 110, 118) kullanılan yaprak motifi genellikle stilize edilerek kullanılmıştır. Bu örneklerden 18.yüzyıla tarihlenen tek örnek bir kadın mezarıdır. 19.yüzyıla tarihlenen 24 örnekten dokuzu erkek on beşi kadın mezarına aittir. 20.yüzyıla tarihlendirilen 9 örnekten ise beşi erkek dördü kadın mezarıdır. Üzerinde tarih olmayan 5 örnekten biri erkek diğeri kadın mezarına ait iken üç tanesinin kimliği bilinmemektedir. 1 örnek, 18.yüzyıla, 23 örnek, 19.yüzyıla, 11 örnek de, 20.yüzyıla tarihlenmektedir. 4 örnekte ise tarih bulunmamaktadır. Bu örneklerden yirmi biri kadın, on beşi erkek mezarına ait iken üçünün kimlik bilgisi yoktur.

9 örnekte (örnek no: 23, 30, 32, 34, 37, 49, 50, 64, 76) yaprak motifi, ince bir firiz şeklinde kitabeyi boydan boya dolanmaktadır. Aynı yaprak filizi dizisi 2 örnekte (örnek no: 35, 118) lahit üst kısımlarını kartuşlamaktadır. 1 örnekte ince yaprak filizi dizisi hem baş taşındaki kitabeyi hem de ayak taşındaki süslemeyi boydan boya dolanmaktadır. 11 örnekte ise (örnek no: 9, 11, 16, 26, 43, 45, 54, 56, 59, 71, 108) stilize yaprak formları şahide alınlığını süslemektedir. Çok çeşitli ve stilize edilmiş yaprak motiflerinin en sık kullanıldığı yerler, çoğu kadımlara ait, şahide tepelikleridir. 14 örnekte (örnek no: 17, 26, 27, 32, 37, 41, 53, 62, 68, 75, 90, 91, 105, 110) şahide tepelikleri genellikle stilize edilmiş olan yapraklarla tezyinatlandırılmıştır. 1 örnekte, örnek no: 18, üçgen alınlık stilize yaprakla süslenmiştir. 2 örnekte ise defne yaprağı (örnek no: 71, 81) yer almaktadır. Birinci örnekte silindirik baş taşının üst kısmına rölyeflenen hamidiye kalıplı fesin iki yanında ve ayak taşının iç yüzeyine yukarıdan aşağıya doğru kabartma biçiminde işlenen kılıcın kabzası altında görülür. İkincide ise şahidenin alınlığında kabartma olarak yer almaktadır. Bundan başka iri yaprak motifleri barok tarzında 4 örnekte (örnek no: 43, 48, 77, 88) lahit yüzeylerine işlenmiştir. 1 örnekte ise (örnek no: 98) stilize edilmiş yonca yaprağı, şahidenin alınlık kenarlarına simetrik olarak işlenmiştir.

g- Akant yaprağı: Yaban enginarı yaprağı veya kenger yaprağı biçiminde olan bir bezeme ögesidir. İlk kez Antik Yunan sanatında kullanılmaya başlanmış olan bu

⁹² Barışta, a.g.e., s.113.

⁹³ Barışta, a.e., s.123.

süsleme ögesi daha çok korint sütun başlıklarında görülmektedir⁹⁴. Akant yaprağı, Anadolu Selçuklu Sanatında sütun başlıklarında kullanılmıştır⁹⁵.

Akant yaprağı 20 örnekte (örnek no: 15, 16, 23, 35, 36, 37, 48, 63, 65, 71, 72, 76, 78, 80, 82, 84, 87, 88, 116, 118) görülmektedir. 19.yüzyıla tarihlenen 8 örnekten ikisi erkek, altısı kadın mezarına ait iken 20.yüzyıla tarihlenen 9 örnekten ise altısı erkek dördü kadın mezarına aittir.

Akant yaprağı 1 örnekte, örnek no: 48, ince bir dizi halinde baş taşında kitabe çevresini dolanmaktadır. Akant yaprağına başka bir örnekte (örnek no: 16) şahide tepeliğinde rastlıyoruz. 7 örnekte bu motif (örnek no: 15, 16, 23, 36, 37, 82, 87) şahide alınlığını süslemektedir. Fakat akant yaprağı, incelemiş olduğumuz örneklerde daha çok, silindirik baş ve ayak taşının alt kısmını süslemektedir. Bu kısımda bulunan akant yaprakları genelde bir dizi halinde silindirik şahide çevresini kuşatmaktadır. 11 örnekte (örnek no: 35, 63, 65, 71, 72, 76 78, 80, 84, 88, 118) bu süsleme ögesi hem baş hem de ayak taşında bulunurken 116 no lu örnekte sadece ayak taşında bulunmaktadır. Fakat söz konusu bu örnekte baş taşı kırıktır.

h- Gül: İslamiyet'teki bir inanışa göre gül, Hz. Muhammet'in kestiği tırnağından veya terinden çıkmıştır. "Verdi Muhammet (Muhammet'in gülü) olarak tasvir edilen gül motifi Osmanlı Sanatında oldukça yoğun olarak kullanılmıştır⁹⁶.

Gül motifi daha çok şahide tepeliğini süslemek için kullanılmıştır. 16 örnekte (örnek no: 10, 26, 27, 32, 34, 41 42, 46, 48, 49, 75, 79, 87, 90, 91, 102) gül motifine rastlanılmıştır. Bunlardan 18.yüzyıla tarihlendirilen 1 örnek kadın mezarıdır. 19.yüzyıla tarihlenen 9 örnekten dördü erkek beşi kadın mezarına ait iken 20.yüzyıla tarihlenen 5 örneğin tamamı kadın mezarıdır. Erkek mezarına ait olan son örneğin tarih kısmı, şahide gömülü olduğu için okunamamıştır.

1 örnekte güller (örnek no: 26) şahide tepeliğinde vazö içinde buket biçiminde işlenmiştir. 27 no lu örnekte baş taşı tepeliğinde tek stilize gonca motifi şeklinde görülürken, başka bir örnekte (örnek no: 41) tek bir gül motifi görülmektedir. 9 örnekte (örnek no: 32, 34, 42, 46, 75, 79, 87, 90, 91) gül motifi daha çok ayak taşı tepeliğinde bulunmaktadır. 5 örnekte (örnek no: 32, 34, 46, 75, 79) bu motif, daha çok üç

⁹⁴ Sözen, a.g.e., s.15; G. Elitez, *Türk Mezar Taşlarında Bitki Motifleri*, Mimar Sinan Üniversitesi Sos. Bil. Enst, 1996, s.56 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).

⁹⁵ Ögel, a.g.e., s.79.

⁹⁶ B. Oğuz, *Mezartaşında Simgeleşen İnançlar*, İstanbul 1983, s.47.

gül şeklinde görülürken, 1 örnekte (örnek no: 91) iki gül, 2 örnekte (örnek no: 42, 87) tek gül ve 1 örnekte (örnek no: 90) gül buketi şeklinde işlenmiştir. 2 örnekte ise (örnek no: 48, 49) üç gül motifi hem baş taşının tepeliğinde hem de ayak taşının tepeliğinde görülmektedir. 1 örnekte (örnek no: 10) şahide alınlığının her iki kenarına yapraklı iki gül simetrik olarak işlenmiştir. Gül motifi son örneğimizde ise başlıktaki sarıgi bezemek için kullanılmıştır.

1- *Gülbezek*: Bu motif üsluplaştırılmış gül biçiminde olan bir bezeme ögesidir⁹⁷. Gülbezek motifine erkek mezarı olan 1 örnekte (örnek no: 37) rastlamaktayız. 19.yüzyıla ait Söz konusu bu örnekte gülbezek, ayak taşının tepeliğinde görülür.

i- *Servi*: İran mistizismine dayandırılan servi, yaz-kış ölmeyen bir ağaç olması, uzun boyu, fırtınada bile ağır başlı tavrı, temizliği, güzel kokusu, yoğun dal ve yaprakları rüzgar vs. dış etkenlere karşı koruyucu niteliği gibi etkenler nedeniyle mezar taşında oldukça yoğun olarak kullanılmıştır⁹⁸.

Servi ağacı motifine 11 örnekte (örnek no: 5, 6, 9, 14, 21, 37, 48, 49, 70, 101, 117) rastlamaktayız. 18.yüzyıla tarihlenen 3 örnekten biri erkek biri kadın mezarına ait iken diğerinin kimliği bilinmemektedir. 19.yüzyıla tarihlenen 5 örnekten üçü erkek ikisi kadın mezarına ait iken 20.yüzyıla tarihlenen 1 örnek kadın mezarıdır. Üzerinde tarih bulunmayan iki örnekten biri erkek mezarıdır. Diğerinin kime ait olduğu bilinmemektedir.

İncelediğimiz örnekler arasında servi ağacı motifi daha çok geniş olan şahidelerin yan yüzeylerini süslemek için kullanılmıştır. 5 ve 9 no lu örneklerde baş ve ayak taşlarının yan yüzeylerinde simetrik birer servi ağacı motifi görülmektedir. Ayrıca 5 no lu örnek te ayak taşının dış cephesinde iki servi ağacı motifi daha görülür. Örnek no: 6 da ise lahitten kalan parçanın dış yüzeyine 1, baş ve ayak taşı kaidesine ikişer servi ağacı motifi işlenmiştir. Yine bu mezardaki baş taşında bulunan kavuk üzerine ince bir servi ağacı motifi işlenmiştir. Edirne arkeoloji müzesinin karşısındaki sadece kapı harabesi ayakta kalmış olan Ali Fetavi Tekkesi haziresinde bu şekilde kavuk üzerine işlenmiş pek çok servi ağacı motifinin olduğu ifade edilmektedir⁹⁹.

Örnek no: 117 de ise şahide yüzeyinin üç servi ağacı motifiyle doldurulduğu görülmektedir. Servi ağacı motifinin üçlü olarak kullanılmasının

⁹⁷ Sözen, a.g.e., s.95.

⁹⁸ Oğuz, a.g.e., s.24.

Alevilikteki teslis (üçleme) anlayışından kaynaklandığı bildirilmektedir¹⁰⁰. İncelediğimiz örnekte baş taşının olmaması nedeniyle, bu görüşü destekleyici bir malumat edinemediğimizi belirtmek isterim.

Örnek no 14 ve 21 de servi ağacı, üzüm asmasıyla birlikte kullanılmıştır. Şahide yüzeyinin alt kısmından üst kısmına boydan boya uzanan servi ağacını, yanlardan yükselen üzüm asması dolanarak sarmaktadır. 70 ve 101 no lu örnekte bu motif ayak taşı yüzeyinde sade olarak kullanılmıştır. Servi ağacı motifi bazen lahit yüzeylerinde de görülmektedir. 3 örnekte (örnek no: 37, 38, 49) geniş olan lahit yan yüzeylerine, ikişer servi ağacı motifinin işlendiği görülür.

j- Hurma: İslamiyet'te Cennet meyvelerinden sayılan hurma bir nevi hayat ağacı olarak mezar taşlarına işlenmiştir. Hz. Muhammet'in hurma yemesi, hurma ile ilgili şeyler söylemesi bu meyveyi kutsallaştırmıştır¹⁰¹.

Hurma ağacı motifine 5 örnekte (örnek no: 9, 24, 43, 54, 68) rastlanmaktadır. 18.yüzyıla tarihlenen 1 örnek kadın mezarıdır. 19.yüzyıla tarihlenen 3 örnekten biri erkek ikisi kadın mezarına ait iken 20.yüzyıla tarihlenen tek örnek bir erkek mezarına aittir.

43 no lu örnekte hurma ağacı motifi ayak taşının iç yüzeyine işlenmiştir. Burada hurma meyvesi şahidenin alt kısmında yer almaktadır. Hurma ağacının alt dalları aşağıya üst dalları yukarıya dönüktür. 9,24 ve 68 no lu örneklerde hurma ağacı motifi ayak taşının dış yüzeyine işlenmiştir. İlk ikisinde meyveler şahidenin üst kısmında görülmekte, yüzeyde kalan boşluklar, ağaçtan bağımsız hurma meyveleriyle doldurulmaktadır. Son örnekte ise hurma meyveleri şahidenin alt kısmında yer almakta ve ağacın dalları yukarıya dönük durmaktadır. Örnek no: 54 de ise dilimli ve kulplu bir vazodan yükselen hurma ağacı şahide yüzeyini kaplamaktadır. Kalan boşluklar yine hurma meyvesi ile doldurulmuştur.

k- Üzüm: Üzüm ve asma, cennet meyvelerinden sayılmaktadır. Antik çağdan itibaren hayat ağacı olarak ta kullanılan bu meyvenin bereket, bolluk gibi sembolik anlamları vardır¹⁰².

⁹⁹ Oğuz, a.g.e., s.25.

¹⁰⁰ Elitez, a.g.e., s.58.

¹⁰¹ Oğuz, a.e., s.3.

¹⁰² Oğuz, a.e., s.74.

Bu süsleme motifine 6 örnekte (örnek no: 11, 14, 17, 21, 24, 46) rastlamaktayız. 19.yüzyıla tarihlenen bu örneklerden 4 tanesi erkek, 2 tanesi de kadın mezarına aittir.

17 no lu örnekte görülen üzüm meyvesi, baş taşı alınlığında kase içinde işlenmekte ve natürmort karakter göstermektedir. 46 no lu örnekte ayak taşı iç yüzeyine işlenen üzüm asması, altta dilimli ve kulplu bir vazo içinde C ve S kıvrımları ile şahide boyunca yükselmektedir. Kıvrımların uçlarında yer yer üzüm meyvesi ve lale motifi görülmektedir. 14 ve 21 no lu örneklerde ayak taşı dış yüzeyine işlenen üzüm asması, servi motifiyle birlikte kullanılmıştır. 17 no lu örnekte bu motif, kendinden kaideli baş ve ayak taşının kaide kısmını kaplamaktadır. 11 no lu örnekte görülen kase içindeki üzümler lahit yan yüzeylerindeki panolara işlenmiştir.

l- Lale: Lale motifine 5 örnekte (örnek no: 16, 46, 52, 53, 87) rastlamaktayız. 19.yüzyıla tarihlenen 4 örnekten ikisi erkek diğer ikisi kadın mezarına ait iken 20.yüzyıla tarihlenen tek örnek bir kadın mezarına aittir.

87 no lu örnekte iki lale formu, şahidenin tepeliğinde görülen gül motifinin iki kenarına simetrik olarak işlenmiştir. 16 no lu örnekte ise, baş taşında kitabeyi konturlayan silmeler içinde bir dizi halinde görülmektedir. Örnek no: 46 da, ayak taşının iç yüzeyinde görülen üzüm asmasında, üzüm meyvesiyle birlikte görülür. 52 ve 53 no lu örneklerde ise lale motifi, lahitin geniş yüzeylerinde görülen geometrik şekillerin uçlarındadır.

m- Nar: Nar, Fenike ve Suriye dinlerinin vazgeçilmez sembolleri arasındadır. Hristiyanlıkta bakire Meryem'in simgesi olan narın doğum ve gelecek (neşv-ü nema) gibi mistik anlamları bulunmaktadır¹⁰³.

İncelediğimiz mezar taşları arasında nar motifine 3 örnekte (örnek no: 15, 17, 37) rastlamaktayız. 19.yüzyıla tarihlendirilen bu örneklerden ikisi kadın, biri erkek mezarıdır.

15 no lu örnekte nar meyvesi, baş taşındaki yassı tepeliğin ön yüzüne işlenmiştir. 17 no lu örnekte ise, baş taşındaki kitabenin çevresinde ince silmelerle konturlanmış olan nar dizisiyle süslenmiştir. Aynı süsleme biçimi ayak taşının cephesini süsleyen servi ve üzüm asmasının çevresinde de görülmektedir. Örnek no: 37 de, ayak

¹⁰³ Oğuz, a.g.e., s.39.

taşının iç yüzeyinde, altta kurdeleyle bağlanmış stilize nar ağacı görülür. Yükseldikçe C ve S kıvrımları yapan bu ağacın kıvrımlarında yer yer nar çiçeği görülmektedir.

n- Armut: 19.yüzyıla tarihlenen iki örnekte (örnek no: 11, 17) armut meyvesi görülmektedir. Bir kadın mezarına ait olan 17 no lu örnekteki kase içinde armut formu, baş taşı tepeliğinin ortasına işlenmiştir. 11 no lu örnekteki kase içindeki armutlar ise, lahit yan yüzeylerini süsleyen panonun ortasına yerleştirilmiştir

o- Erik: 17 no lu örneğin ayak taşı tepeliğinde bir kase içinde 6 adet erik meyvesi görülmektedir. Esasen söz konusu tabağın içindeki meyveler hem erik hem de kayısıyı andırmaktadır. Eriğin yöreye ait bir meyve olmasını göz önüne alarak bu motifin erik olduğunu tahmin etmekteyiz.

Bu bölümde sonuç olarak şunları söyleyebiliriz. İncelediğimiz örnekler, Osmanlı'nın son dönem mezar taşları arasında olduğu için, genel olarak süslemelerde bu dönemin karakteristik özellikleri görülmektedir. Süslemeler natüremort bir karakter göstermekte ve kaynağını tabiattan almaktadır. İstanbul'da ki mezar taşlarında servi, üzerine asma sarmış servi motifi, gül ağacı, ve hurma ağacı gibi klasik süsleme motiflerinin tercih edildiği belirtilmektedir¹⁰⁴. Ayrıca vazo içinden yükselen farklı çiçek türlerinin ve hurma ağacı motifinin İstanbul'daki çeşmelerde 16.yüzyıldan itibaren görülmeye başlandığı ifade edilmektedir¹⁰⁵.

Amasya, Sinop ve Trabzon'daki mezar taşlarında benzer bezeme örneklerini görmek mümkündür¹⁰⁶.

2- Geometrik Süsleme: İncelemiş olduğumuz 119 mezar taşından 14 tanesinde (örnek no: 5, 6, 15, 43, 45, 48, 59, 60, 63, 81, 98, 108, 118) geometrik süsleme unsuru bulunmaktadır. 18.yüzyıla tarihlenen 2 örnekten biri erkek mezarına ait iken diğerinin kimliği bilinmemektedir. 19.yüzyıla tarihlenen 8 örnekten ise ikisi erkek altısı kadın mezarına aittir. 20.yüzyıla tarihlenen tek örnek bir erkek mezarına aittir. Üzerinde tarihi bilgi bulunmayan 3 örnekten biri erkek diğeri kadın mezarına ait iken sonuncusunun kimliği bilinmemektedir. Mezar taşlarında tespit edebildiğimiz geometrik süsleme unsurlarını şöylece sıralayabiliriz.

¹⁰⁴ Laqueur, a.g.e., s.130.

¹⁰⁵ Barışta, a.g.e., s.103 ve 113.

¹⁰⁶ Geniş bilgi için Bacque ve Yüksel'in eserlerine müracaat edilebilir.

a- *Yıldız, ay-yıldız, güneş*: Yıldız motifi 3 örnekte yer alır. 18.yüzyıla ait ve kimliği tespit edilemeyen 5 no lu örnekte iç içe geçmiş iki kareden oluşan yıldız motifi, geniş olan (kuzey ve güney) lahit yan yüzey kenarlarına simetrik olarak işlenen rozetin içinde yer almaktadır. 19.yüzyıla tarihlenen ve bir kadın mezarına ait 59 no lu örnekte bu motif, şahide alınlığında görülmektedir Örnek no 98 de ise dilimli kemerin alınlığını süslemek için kullanılan rozetlerin içlerine yerleştirilmiştir. Bu taşın üzerinde tarih ve kimlik bilgisi yoktur.

2 örnekte (örnek no: 53, 56) ay-yıldız motifi bulunmaktadır. 19.yüzyıla tarihlenen söz konusu bu 2 örnekten biri kadın diğeri erkek mezarına aittir. 53 no lu örnekte lahit yan yüzeylerinde yer alan kartuşlanmış geometrik şeklin ortasında, merkezde hilal, iki yanda birer yıldızla oluşturulmuş bir form gözükmemektedir. 56 no lu örnekte ise ay şeklinin ortasında görülen yıldız oldukça küçük olarak bir pano içine işlenmiştir. Panoda kalan boşluk, yıldızdan yayılan ışın halesi ile doldurulmuştur.

19.yüzyıla tarihlenen ve bir kadın mezarına ait olan 1 örnekte (örnek no:39) bir dağın arkasında doğmakta olan güneş ve bu güneşten yayılan ışın halesi görülmektedir. Söz konusu bu kompozisyon, şahidenin orta kısmında, yarı daire şeklinde düzenlenmiştir.

b- *Baklava dilimi*: 2 örnekte (örnek no: 43, 52) baklava dilimi görülmektedir. 19.yüzyıla ait olan bu iki örnekten biri erkek diğeri kadın mezarına aittir. 43 no lu örnekte baklava motifi, bir dizi halinde lahit üst kenarlarını boydan boya dolanmaktadır. 52 no lu örnekte ise baklava motifi, lahit yan yüzeylerinde yer alır. Uçlarına lale motifi yerleştirilmiş bu kompozisyonun ortasında stilize bir çiçek motifi bulunmaktadır.

c- *Rozet*: İncelediğimiz mezar taşları arasında 7 örnekte (örnek no: 5, 6, 48, 52, 63, 81, 98) rozet görülmektedir. Bunlardan 18.yüzyıla tarihlenen 2 örnekten biri erkek mezarına ait iken diğerrinin kime ait olduğu tespit edilememiştir. 19.yüzyıla tarihlenen 3 örnekten biri erkek ikisi kadın mezarına aittir. 20.yüzyıla tarihlendirilen tek örnek bir erkek mezarıdır. Üzerinde tarih olmayan son örnek ise bir erkek mezarıdır.

98 no lu örnekte rozet motifleri, dilimli kemerli olan şahidenin alınlığını süslemektedir. Birbirine benzeyen beş rozetten oluşan bu rozetlerin içleri değişik yıldız motifleriyle bezelidir. Bir erkeğe ait olan söz konusu şahide üzerinde tarih bulunmamaktadır. 20.yüzyıla ait olan örnek no 81 de tam ve yarım rozetler, erkek

mezarına ait olan baş taşının alınlığını süslemek için kullanılmıştır. Üzerinde tarih bulunmayan 5 no lu örnekte bu motif, baş taşı kaide ortasında ve lahit cephelerinde görülmektedir. Rozetlerin içlerinde yıldız motifi görülür. Örnek no 6 da ise rozet motifi, ayak taşı kaidesinde ve lahit cephesinde yer almaktadır. Ayak taşı kaidesine işlenen rozetin içinde iç içe geçmiş iki Mühr-i Süleyman motifi bulunurken lahit cephesindeki rozet içinde stilize çiçek motifi bulunmaktadır. 48 no lu örnekte çeyrek rozet motifleri, lahit cephe köşelerinde içe dönük olarak görülmektedir.

d- Çarkıfelek: Bu motife 3 örnekte (örnek no: 48, 98, 118) rastlamaktayız. Bir kadına ait olan ilk örnek 19.yüzyıla tarihlenmektedir. Tarihi tespit edilemeyen diğer 2 örnekten ilki bir erkek mezarına ait iken diğerinin kime ait olduğu bilinmemektedir. 98 no lu örnekte çarkıfelek motifi, şahidenin mihrabiye ile düzenlenmiş kısmının ortasında bulunmaktadır. Örnek no 48 de, lahitin geniş olan kuzey ve güney cephelerinde bir pano şeklinde görülürken 118 no lu örnekte lahitin dar olan doğu ve batı yüzeyinde görülmektedir.

e- Serbest geometrik süslemeler: Bu motif 4 örnekte (örnek no: 15, 45, 60, 108) görülmektedir. Örneklerden üçü kadın mezarına, biri erkek mezarına aittir. 3 örnek 19.yüzyıla ait iken birinin üzerinde tarih bulunmamaktadır. 15 no lu örnekteki yassı tepeliğin üst kısmındaki masıflığı gidermek için serbest geometrik süslemeler kullanılmıştır. Yine 45 ve 108 no lu örneklerde, baş taşıdaki kitabenin üst kısmı serbest tarzdaki geometrik süslemelerle kartuşlamaktadır. 60 no lu örnekteki lahit yüzeylerinde yine serbest geometrik şekiller görülmektedir.

3- Nesnel Süsleme: Çalışmamıza konu olan 119 mezar taşından 50 tanesinde (örnek no: 3, 6, 9, 11, 15, 17, 23, 26, 27, 32, 34, 35, 36, 37, 39, 41, 43, 45, 46, 47, 49, 50, 52, 54, 56, 64, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 88, 89, 91, 92, 94, 95, 98, 105, 108, 115, 116, 118) nesnel motifli süsleme unsuru bulunmaktadır. Bu Örneklerden 18.yüzyıla tarihlenen 3 örnekten ikisi erkek, biri kadın mezarına, 19.yüzyıla tarihlenen 23 örnekten on biri erkek, on ikisi kadın mezarına aittir. 20.yüzyıla tarihlenen 18 örnekten ise on ikisi erkek altısı kadın mezarıdır. Üzerinde tarih bulunmayan 2 örnekten biri erkek diğeri kadın mezarına ait iken 4 örneğin üzerinde tarih ve kimlik bilgisi yoktur.

a- Vazo: Vazoya çiçek yerleştirmenin doğuda, çok eskiden beri bilindiği söylenmektedir. Pek çok kültürün sanatında değişik biçimde görülen vazolar, Türk

sanatında Osmanlı'larla birlikte görülmeye başlamıştır. Vazo önceleri mimari eserlerde bir bezeme unsuru olarak kullanırken 15.yüzyılda çini ve fresklerin yanı sıra kitap tezyinatı ve minyatürlerde de görülmektedir¹⁰⁷.

İncelemiş olduğumuz mezar taşları arasında 28 örnekte (örnek no: 9, 15, 23, 26, 27, 32, 34, 41, 46, 50, 52, 54, 64, 72, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 88, 89, 92, 94) süsleme unsuru olarak vazo kullanılmıştır. 18.yüzyıla tarihlenen ilk örnek bir kadın mezarıdır. 19.yüzyıla tarihlenen 13 örnekten yedisi erkek altısı kadın mezarına ait iken 20.yüzyıla tarihlenen 14 örnekten ise dokuzu erkek beşi kadın mezarına aittir.

Vazo motifi daha çok ayak taşının iç yüzeyini bezeyen stilize çiçek formlarıyla birlikte görülmektedir. 21 örnekte (örnek no: 23, 32, 34, 41, 50, 52, 64, 72, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 89, 92, 94) bu şekilde görülen vazo motifinden yükselen çiçek formları ayak taşının iç yüzeyini kaplamaktadır. 27 no lu örnekte vazodan yükselen çiçek formu, ayak taşının dış yüzeyine işlenmiştir. 9 no lu örnekte baş taşının iç yüzeyinde, vazodan küresel hayat ağacı yükselirken ayak taşının iç yüzeyinde de vazodan stilize çiçek motifi yükselmektedir. 15 no lu örnekte, baş taşının iç yüzeyinde vazodan nar ağacı, 46 no lu örnekte üzüm asması ve 54 no lu örnekte vazodan hurma ağacı yükselmektedir. 26 no lu örnekte baş taşındaki tepeliğin orta kısmında vazo içinde gül buketi görülmektedir. 82 ve 88 no lu örneklerde ise lahit yan yüzeylerinde görülen stilize çiçek ve yapraklar vazoya konmuştur.

b- Kase: İki örnekte (örnek no: 11, 17) gördüğümüz kase formu 19.yüzyıla tarihlenmekte olup biri erkek diğeri kadın mezarına aittir. İlk örnekte 3 adet kase formu lahit yan yüzeylerine işlenmiştir. Lahitin geniş olan yüzeyini bezeyen kaselerden yan kenardakileri üzümle, ortadaki kase ise armutla doludur. 17 no lu örnekte görülen kase formu, baş taşında, şahidenin alınlık ve tepeliğini bezemektedir. Alınlık kenarlarında görülen iki kasenin içinde üzüm görülürken tepeliğin orta kısmını bezeyen kasenin içinde armut görülmektedir. Ayak taşının tepelik ortasında görülen kasenin içi ise erik olduğunu sandığımız meyvelerle doldurulmuştur.

c- Kurdele: Kurdele motifine 8 örnekte (örnek no: 27, 34, 36, 37, 44, 46, 91, 105) rastlanmaktadır. 19.yüzyıla tarihlendirilen 6 örnekten dördü erkek ikisi kadın

¹⁰⁷ Geniş bilgi için bkz. Akar, "Tezyini Sanatlarımızda Vazo Motifleri", *Vakıflar Dergisi*, C. VIII, Ankara 1969.

mezarına aittir. 20.yüzyıla tarihlendirilen tek örnek bir kadın mezarıdır. Üzerinde tarih görülmeyen son örneğin ise kime ait olduğu bilinmemektedir.

Kurdele formu mezarlarda daha çok bitkisel motiflerle birlikte kullanılmıştır. Tepelik kısmını stilize yaprakların oluşturduğu 105 no lu örnekte, baş taşı cephesinde görülen kitabenin çevresi, ince silmelerle konturlanan kurdele dizisiyle bezelidir. 44 ve 46 no lu örneklerde baş taşı alınlığında görülen stilize çiçekler kurdeleyle bağlanmıştır. 34 no lu örnekte baş taşının alt kısmında görülen boşluk kısım kurdele ile doldurulmuştur. 36 ve 91 no lu örnekte ise ayak taşının iç yüzeyinde görülen stilize çiçek formu altta bir kurdeleyle bağlanmıştır. 37 no lu örnekte ayak taşının iç yüzeyini bezeyen nar ağacı kurdeleyle bağlıdır. Bu örnekte baş taşı alınlığında görülen akant yaprakları ile ayak taşıdaki tepeliği oluşturan yapraklar yine kurdeleyle bağlanmıştır. Kurdele motifinin en fazla kullanıldığı mezar 27 no lu örnektir. Baş taşıdaki kitabe çevresi ince silmelerle konturlanmış düğümlü kurdele dizisiyle çevrelenmiştir. Aynı süsleme dizisi lahit üst kısımlarından başlayarak bütün mezarı boydan boya dolanmaktadır. Ayrıca baş ve ayak taşı kaidelerinde görülen çelenkler, uçları boşlukta olan bir kurdeleyle sıkıca bağlanmıştır.

d- Kandil: Konya'da pek çok örneği bulunan kandil motifinin, ölünün yolunu aydınlatıcı bir anlama sahip olduğu belirtilmektedir¹⁰⁸.

19.yüzyıla tarihlenen ve bir erkek mezarına ait olan 35 no lu örnekte kandil motifi, silindirik ayak taşının iç yüzeyine işlenmiştir. Üstten bir çengelle tutturulan kandil, zincirle şahidenin ortasına kadar sarmaktadır. İlk incelemelerimiz sırasında (22.06.2000) sağlam olarak gözlenen bu şahidenin, daha sonraki incelemelerimiz sırasında (20.05.2002) parçalandığını tespit ettik (Fotoğraf No: 65). Bundan başka 3 mezarda görülen (örnek No: 115, 116, 118) kandil motifli mezar taşlarının baş taşları yoktur. Dolayısıyla bu mezarların tarihlerini bilemediğimiz gibi kime ait olduklarını da tespit edemedik. 116 ve 118 no lu örneklerde kandil motifi silindirik ayak taşının iç yüzeyine işlenmiş olup, 35 no lu örnekte de olduğu gibi üstten bir çengelle tutturulan kandil motifi, zincirle şahidenin ortasına kadar sarmaktadır. 115 no lu örnekte ise kandil motifi sivri kemerli ayak taşın yüzeyine oldukça stilize edilmiş bir şekilde işlenmiştir.

¹⁰⁸ Karamağaralı, a.g.e., s.3.

ilave bir bilgi olarak, İncelediğimiz kandil motifli mezar taşlarının tamamının bir şekilde tahrip edildiği tespit edilmiştir¹⁰⁹.

e- Işın halesi: 6 örnekte ışın halesine (örnek no: 39, 43, 45, 49, 56, 108) rastlamaktayız. 19.yüzyıla tarihlenen 5 örnekten dördü kadın, biri erkek mezarına ait iken kadın mezarı olduğu anlaşılan son örnekte tarih tespit edilememiştir.

3 örnekte (örnek no: 43, 45, 108) baş taşının tepelik kısmı, ışın halesiyle oluşturulmuştur. 43 ve 108 no lu örneklerde ışın halesinin içine stilize çiçek yerleştirilmişken 45 no lu örnekte iç içe geçmiş iki daire yerleştirilmiştir. 39 no lu örnekte ışın halesi, yatay dikdörtgen cepheli baş taşının üst kısmından yayılan güneş ışığı şeklinde düzenlenmiş, 56 no lu örnekte ise, lahit cephesinde görülen ışın halesi, ay-yıldız motifindeki yıldızdan yayılan ışık şeklinde tanzim edilmiştir.

f- Sütunce: 3 örnekte (örnek no: 3, 9, 17) mezar yüzeylerinde sütunceler görmekteyiz. 18.yüzyıla tarihlenen ilk ikisinden biri erkek diğeri kadın mezarıdır. 19.yüzyıla tarihlenen son örnek ise bir kadın mezarına aittir.

3 no lu örnekteki burmalı sütunceler baş taşının kenarlarına işlenmiştir. Bu şekilde yüzeydeki masiflik giderilmiştir. 17 no lu örnekteki sütunceler, şahide alınlığında görülen bezemeleri konturlamaktadır. 9 no lu örnekte ise yivli sütunceler, baş ve ayak taşının kaidesi ile lahit yan yüzeylerinde görülen bitkisel ağırlıklı süslemeleri çerçevelemek için kullanılmıştır.

g- Kavuk-fes: Bu rölyef 3 örnekte (örnek no: 47, 71, 95) baş taşın üst kısımlarına işlenmiştir. Örneklerin tamamı erkek mezarına ait olup biri 19., ikisi 20.yüzyıla tarihlenmektedir. Silindirik olan 47 no lu örnekte görülen kavuk rölyefi, şahidenin iç yüzeyine işlenmiştir. Yine silindirik olan 71 no lu örnekte ise hamidiye kalıplı fes rölyefi, şahidenin dış yüzeyinde görülmektedir. Bu iki örneğe oranla daha yakın bir tarihe ait olan son örnekteki kavuk rölyefi, plaka halindeki şahidenin iç yüzeyinde görülmektedir.

¹⁰⁹ Tamamı Kökçüoğlu Mezarlığında olan bu mezarların tamamı bir şekilde tahrip edilmiştir. Bunun nedenini araştırdığımızda ilginç bir gerekçe ile karşılaştık. Söylendiğine göre şahidelerdeki kandil motifinin uç kısmı söz konusu mezardaki defineye işaret ediyormuş. İşte bu yanlış inanış, anlaşıldığı kadarıyla, mezar taşlarının tahrip edilmesine neden olmuştur.

Kavuk-fes rölyefi bulunan şahidelerde dikkati çeken en önemli husus, şahidelerin tamamının başlık taşımaya müsait olmamasıdır. Dolayısıyla bu rölyeflerin başlık şeklinde düşünüldüğünü sanıyoruz.

h- Çelenk: Çelenk 2 örnekte (örnek no: 9, 27) bezeme unsuru olarak kullanılmıştır. 18 ve 19.yüzyıllara tarihlenen söz konusu bu iki örnek, kadın mezarına aittir. 9 no lu örnekte görülen simetrik çelenkler, baş ve ayak taşı kaidelerine birer, lahitin geniş olan yüzeylerine üçer tane olarak işlenmiştir. 27 no lu örnekte ise baş ve ayak taşı kaidesine işlenen simetrik çelenklerin içlerinde yaprak görülmektedir. Lahitin geniş olan yüzeylerinde görülen simetrik çelenklerin ortasında, kurdelelerden oluşturulan şekiller yer almaktadır.

ı- Mühr-i Süleyman: Bu motif, 18.yüzyıla tarihlenen ve bir erkek mezarına ait olan tek örneğin (örnek no: 6) ayak taşı kaidesinde görülür. İç içe geçmiş iki mühür şeklinde olan ve bir rozet biçiminde yüzeye işlenen süslemenin ortasında stilize çiçek yer alır.

i- Kılıç: Kılıç motifi, 20.yüzyıla tarihlenen 71 no lu örnekte, silindirik ayak taşın iç yüzeyinde, alınlıktan aşağı, hafif kuzeye dönük çapraz biçimde yüzeye kabartılmıştır. Bu mezar Samsun Tugay Komutanı Ahmet Fehmi Paşaya aittir. Dolayısıyla söz konusu bu motif, ölen kişinin askerlik mesleğine mensubiyetine işaret etmektedir.

j- Mihrabiye: Mihrabiye formu, üzerinde tarih olmayan tek örnekte (örnek no: 98) görülmektedir.

k- Gerdanlık: 19.yüzyıla tarihlenen ve bir kadın mezarına ait olan tek örnekte (örnek no: 24) görülmektedir. Baş taşının boyun kısmında, ortası basık bir kabartma şeklinde işlenmiştir.

l- Perde: Bu motifin görüldüğü 27 no lu örnekte mezar bir kadına aittir. Ayak taşının üst kısmından yanlara sarkıtılan püsküllü perde, bağlanarak açılmış bir vaziyette yüzeye işlenmiştir. Bu şekilde derinlik hissi uyandırılarak, süslemenin şahide yüzeyinde daha belirgin olması amaçlanmış olmalıdır.

D- MALZEME VE İŞLENİŞ

İncelediğimiz mezar taşlarında kullanılan malzeme büyük çoğunlukla mermerdir. Zira özel yerler için tercih edilen mermer yüzeyi sert olduğundan, keskin

profiller için daha kullanılışlıdır¹¹⁰. Şahidelerde kullanılan malzemenin tamamı yine mermerdir. Kum taşından mamul örnek no 61 deki baş taşı tek istisnadır. Lahitlerin çoğu mermerden yapılmıştır. Fakat farklı malzeme kullanılarak yapılan lahitler de mevcuttur. Lahit için mermerden sonra en fazla kullanılan malzeme kara taştır. 14 örnekte (örnek no: 23, 37, 41, 42, 43, 44, 45, 48, 49, 50, 52, 53, 60, 91) lahit, kara taştan yapılmıştır. 2 örnekte (örnek no: 83, 115) yığma taş malzeme, 1 örnekte (örnek no: 57) kesme taş ve bir örnekte (örnek no:85) tuğla malzeme kullanılmıştır. 91 no lu örnekte ise lahit kesme taştan, lahit kapağı ise betondan yapılmıştır.

Mezar taşları üzerinde yer alan unsurlar genellikle kabartma olarak işlenmiştir. Nadiren de olsa oyma tekniği de kullanılmıştır. 4 örnekte (örnek no: 43, 44, 52, 115) ayak taşıdaki süslemeler oyma (kazıma) olarak tatbik edilmiştir. 87 no lu örnekte ise süslemeler kabartma tekniğiyle yapılmışken kitabe oyma tekniği kullanılarak yüzeye işlenmiştir.

Erkek baş taşlarındaki başlıklar ile kadın baş taşlarındaki tepeliklerde işleme sırasında detaya gidilerek plastik görünüm sağlanmıştır. Zira bu taşlar, başlık ve süslü tepelikleriyle, heykelimsi bir görünüme sahiptir.

E- KİTABELERDEKİ KONULAR

Mezar taşlarındaki kitabeler, en sık kullanılan sözcüklerin şablonları çıkartılarak yapıldığı ifade edilmektedir. Sadece sanat değeri yüksek taşlar ısmarlama özel siparişlerle hazırlanıyordu. Buna rağmen mezar taşlarındaki konuların bu kadar zengin olması arz talep nedeniyle oluşmuş gözükmektedir¹¹¹.

Osmanlı mezar taşlarındaki konuların yakarış, dua, kimlik, dua isteme ve tarih başlıkları altında incelenebileceği ifade edilmektedir¹¹². Fakat biraz daha ayrıntıya gidilerek farklı sınıflandırmalar da yapılabilmektedir. Biz incelediğimiz mezar taşı kitabelerini 16 başlık altında sınıflandırmayı uygun bulduk:

1-Başlangıç İfadesi

9- Hadis veya Hadise Atıf

2-Durum Bildirme

10- Memleket

¹¹⁰ Ögel, a.g.e.,s.3

¹¹¹ Laqueur, a.e, s.128; Mezar Taşlarında Harf Devrimi, IX. Türk Tarih Kongresi, C III, Ankara 1981, s.1373.

¹¹² Laqueur, a.e., s.80-81.

3-Sebep Bildirme	11- Aile veya Baba Adı
4-Tanrıdan İstek	12-Ölenin Yaşı
5-İnsanlardan Dilek	13- Dua
6-Meslek	14-Ölenin Adı
7-Nasihah	15- İnsanlardan İstek
8- Ayet veya Ayete Atıf	16- Tarih

Bu ayrıntılı sınıflamaya rağmen incelediğimiz mezar taşlarında yine de bu başlıkların altına girmeyen konularda çıkabilmektedir. Örneğin 35 no lu örnekteki yazının sonuna, hattatın notu “*nemekâhu Mısrızade*” şeklinde işlenmiştir. 73 no lu örnekte ise mezar ustasının notu “... *Abdülaziz tarafından inşa olunmuştur*” şeklinde yazının sonuna eklenmiştir. 71 ve 97 no lu örnekte ise ölenin sıfatı yer almaktadır. Sayıları az olan bu örnekler için ayrı bir sınıflandırma ihtiyacı duymadık.

1- Başlangıç İfadesi: İncelediğimiz 119 örnekten 21 tanesinde başlangıç ifadesi tespit edilememiştir. 8 mezar taşında (örnek no: 2, 4, 47, 56, 81, 99, 100, 103) başlangıç ifadesi yoktur. 6 mezar taşının (örnek no: 5, 7, 28, 29, 58, 111) üst kısımları kırık olduğu için başlangıç ifadelerinin olup olmadığını bilmiyoruz. 1 no lu mezar taşında kitabeye, alışlagelmişin dışında, ruhiçün fatiha ve kelimeyi tevhitte başlanmaktadır. 97 no lu örnekte ise başlangıç ifadesi olarak “*hâzâ gabru*’l (bu kabir)” şeklinde Arapça bir ifade yer almaktadır. 5 örnekte (örnek no: 115, 116, 117, 118, 119), mezar tahrip edildiği için, kitabe mevcut değildir. Tespit edebildiğimiz başlangıç ifadelerini şu şekilde sıralayabiliriz.

a- Allah’ın Sıfatları: Başlangıç ifadeleri içinde en yaygın olarak kullanılan türdür. 96 örnekten 74 tanesine Tanrının sıfatları ile başlanmaktadır. Bu sıfatlar yazılarda 9 değişik ifade formuyla kullanılmıştır:

1- el-Bâki (ebedi): 19.yüzyıla tarihlenen ve biri erkek diğeri kadın mezarı olan iki yazıda, örnek no: 13-20, kullanılmıştır.

2- Hüve’l-bâki (O ebedidir): Kitabelerde kullanılan en yaygın başlangıç ifadesidir. 48 örnekte (örnek no: 8, 10, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 24, 25, 26, 33, 38, 39, 42, 44, 48, 51, 52, 57, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 72, 75, 76, 79, 80, 84, 88, 89, 93, 94, 95, 96, 97, 104, 105, 109, 110, 113) görülen bu ifadenin ikisi 18, yirmi üçü 19 ve on sekizi 20.yüzyıla aittir. Dolayısıyla bu ifadenin 19.yüzyılda yaygınlaştığını söylemek

mümkündür. İstanbul'daki 19.yüzyıl mezar taşlarında da hüve'l-bâki sıfatının en yaygın kullanılan başlangıç ifadesi olduğu belirtilmektedir¹¹³.

3- Hüve'l-hallâku'l-bâkî (O yaratandır ebedidir): 5 örnekte (örnek no: 3, 11, 31, 46, 63) görülen bu ifadenin biri 18 diğer dördü 19.yüzyıla aittir.

4- Hüve'l-hayyü'l-bâkî (O diridir ebedidir): 13 örnekte (örnek no: 6, 9, 16, 21, 22, 23, 27, 30, 32, 68, 71, 82, 107) görülen bu sıfatın ikisi 18, yedisi 19, üçü 20.yüzyıla ait iken birinin tarihi okunamamıştır.

5- Hüve'l-hayyül-gayyûm (O diridir varlığı kendindendir¹¹⁴): 19.yüzyıla ait tek örneği (örnek no: 34) bulunmaktadır.

6- Hüve'l-hayyül-lâ yemût (O diridir ölmez): 20.yüzyıla ait tek örneği (örnek no: 87) bulunmaktadır.

7- Hû (O): İki örneği (örnek no: 35, 112) görülen bu ifadenin biri 19.yüzyıla ait iken diğerinin tarihi okunamamıştır.

8- Yâ hû (ey O): 101 ve 114 no lu iki örnekte görülen bu ifade şeklinin ait olduğu mezarın tarihi okunamamıştır.

9- el-Hayy (diri): Bu ifadenin 20.yüzyıla ait tek örneği (örnek no: 87) bulunmaktadır.

İstanbul'da bu ifadelerden başka hüve'l-hayy ellezî lâ yemût, hüve'l-ğafûru'r-rahîm, hüve'l-azîzü'l-ğafûr ve Hakk sübhânehû ve teâlâ şeklinde Allah'ın sıfatlarının başlangıç ifadesi olarak kullanıldığı belirtilmektedir¹¹⁵.

b- Serzeniş: 96 örneğin 22 tanesinde görülmektedir. Özellikle batı tesiriyle Osmanlı'nın son dönemlerinde kullanılmaya başlandığı ifade edilen serzeniş ifadelerini¹¹⁶ dört başlık altında toplayabiliriz.

1- Âh mine'l-mevt (ah ölüm): 96 örnekte görülen başlangıç ifadelerinden yirmisi (örnek no: 36, 37, 40, 41, 43, 45, 49, 50, 54, 73, 77, 78, 83, 85, 86, 90, 92, 102, 106, 108) bu şekildedir. Örneklerden dokuzu 19, sekizi 20.yüzyıla ait iken üçünün tarihi okunamamıştır.

¹¹³ Laqueur, a.g.e., s.83.

¹¹⁴ S. Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, C.1, İstanbul t.y., s.449.

¹¹⁵ Laqueur, a.g.e., s.83.

¹¹⁶ Laqueur, a.e., s.83.

2- Âh ölüm: 91 no lu örnekte görülmektedir.

3- Âh dest-i ecel (ah ecelin eli): 55 no lu örnekte kullanılmıştır.

4- el-Fırâk (ayrılık): 53 no lu örnekte görülmektedir.

Görüldüğü gibi kitabelerdeki serzeniş konulu başlangıç ifadeleri 19.yüzyılın son çeyreği ile 20.yüzyıla aittir. Geç döneme ait ve dini hassasiyetten uzak bu ifadeler, özellikle toplumun üst tabakasını oluşturan insanlardaki değişimi gösterdiği ifade edilmektedir. Zira bu ifadeler, geleneksel İslami bakış açısıyla, ölümü daha güzel bir hayata geçiş olarak algılamak yerine, Batı tesiriyle gelişen, hayatı güzel ölümü acı algılama biçiminin bir göstergesidir şeklinde yorumlanmaktadır¹¹⁷.

2- Durum Bildirme: 119 mezar taşından 54 tanesinde durum bildirme ifadesine yer verilmiştir. Yazılardaki şahıs dili veya ölenin ağzından ölüm olayının belirtildiği kısım olan bu ifadeleri bir tablo¹¹⁸ yardımıyla şu şekilde gösterebiliriz:

Örnek No	İfade
6	Eyledi rihlet
9	Çün ecel geldi vedâ-i alem fâni idüp El çeküp dünyâdan itdî sahn-ı adne vaz-ı pâ-y-ı
11	Biemri'llâhi teâlâ İrîhâl Dâr-ı bekâ îden
13-53-73 79	Fenâdan bekâya eyledi rihlet
14-15-22 41-45-52 92	Âh ile zâr kılarak tâzeliğime doymadım Çün ecel peymânesi dolmuş murâdım almadım Hasretâ fâni cihanda tûlî ömür sürmedim Firkatâ takdîr bû imiş tâ ezelden bilmedim
18	Takdîr bu imiş böyle emretti Sübhân On beş günde evlâdım Hakk emriyle oldu yetim
24	Hâsılı ömrüm çekerim yarası Gitti elden kaldı dilde yarası Vâlideynin gayri yoktur çâresi
26	Harman-ı ömrin savurdu rüzgar küllü fân İrcîî yâd-ı münâdîsinde erişti ecele Davet-i Hakk'a icâbet ile teslim itti cân
29	Âh ve hasretle bıraktı...beni
30	Hayf sad hayf bağ-ı dehir ekmeli Gitti dünyâdan yıkıldı ilim evi Gitti tevhîd ile râh-ı Hakka ol İlim ile tutmuş idi doğru yol

¹¹⁷ Laqueur, a.e., s.83.

¹¹⁸ Tablolarda gösterilen ifadeler bazen metin içinde küçük değişiklikler göstermektedir. Bu değişiklikleri göstermeye çalışarak tabloyu karmaşık bir hale getirmemek için sadece en yaygın kullanıma sahip olan ifadeyi tabloya aldık.

Örnek No	İfade
36	Dâr-ı dünyâda civân iken gezerdim bir zaman Nâgihân erdi eccl etti yerim bâğ-ı cinân Fânî dünyâda murâd almadım terk eyledim Vâlideynim eylesunler bir zaman âh-ı figân
37	Derîgâ câm-ı mevî nûş idub rahm-i atâ ittim Geçirdüm serîh-i ömrüm hezar-ı şükrü Hüdâ itmedim Hüdânın hikmetine râzı olub cânım fedâ ittim
39	Bu dünyâda bulmadım hiç rahatı İhtiyâr ettim ânın içün rihleti
40	Bir gonca iken açılmadan soldum Bağ-ı cihânı terk idüp cennet-i a'lâyı buldum Vâlideynim hasretimle giryân oldular amma Ben gül gibi handan olup güldüm
43	Hicret etti bu fenâdan bâki içre duhterim Vâlideyni ciğerine hasret ateşi koyup Bu fenâyı terk edüp gitti gonca gülüm
44-54	Ey derîgâ bülbül âmâli uçdı bağdan Zâğlar şimden gerû gülzârîde itsün Âsumanın hakkı var gân ağlasa bu yerlere Kim ayak çekti Muhammed bu cihândan vesselam
46	Etti İbrahim Efendi âkîbet-i terk-i cihân
47	İrtihâl-i dâr-ı bekâ eden
48	Eğerçi itibâr ve şöhreti var ise de bir sonu O huri tal'atın on dörde bâliğ olurmu sîmâ Nişanı geldiği gün itti azm-i gülşen menu âhirân Tahammül olunur mu ey felek bu hali gamnâk Kılup valideynin eyledin âhirân ile memlu
50	Tıfl iken erişti va'demi Ağlayup kaldı pederiyle hem büyük vâlidesi Nûri aynım bu idi hem çekerim yâresi Gitti elden dilde kaldı yarası
51	Sağ selîm râkib olup vâpura ben Bâd-ı sarsar esti buldum mihneti Duydu ruhum ırcîî sadâsını
55	Elliyeye varmıştı ancak itti hakka intikâl
58	Yetmiş yitmişti ömrü itti Hakka irtihâl
62	Âkîbet irdi eccl rihlet göründü canıma
63	Tâir rûhi oldu ravda-i ridvâna garîn
65	Dikkat eyle nazar kıl şu mezar taşına Âkil isen gafil olma aklını al başına Salınup gezerdim her dem neler geldi başıma Âkîbet turâb oldum taş dikildi başıma
68	Üç gün evvel gitmeden îdu duhâ Oldu İsmail şehîdi şühedâ
76	Muhterem vâlide Nesime Hanım Gitti daru's-safâyı ukbâyâ Derdi çektim ben ızdırâb-ı elem Kaldı zevki hayat ahyâyâ

Örnek No	İfade
77	Kıldı terk-i mâ meleke âkıbet azm-i bekâ
78	Giryedâr ve müteessir bu ferîha hanıma Otuz üç sâl-i hayatında zavallı gitti Esti bir bâd-ı mefâhir bu ferîha hanıma
79	Olup elli yaş yaşında vefât iden
80	Genç idi bilmem nasıl kıydı ecel Koydu evlâd ve ıyâl ve kardeşi Eyledi azm reh-i semt-i bekâ Vâkıf-ı hükmü fena fillah idi
83-88	Bir kuş idim uçtum yuvadan Ecel ayırdı beni anadan babadan Ve çok sevdiğim büyük babamdan
87	Şu mağfure...huzur olan ümmü nezîhim ... ve yirmi üçüncü behâr ömründe Pederim Haşim Efendi zâde Ali Hikmet Efendinin.... Mahrum kalmış ve nusbe-i mikdârınca ...hâsıl-ı mazhar beni Oğlu, muhâmi Kemâl ...kabz ve istikbâle hasr iderek Bin üç yüz kırk senesi recebinin on üçüncü pazar Günü, nâ murad elli dört yılın müntehâyı âlâmında, vatanımız Trabzon'un hasret-i hâtırat-ı içinde, Samsunda, uful İle efsâne-i âleme veda eylemiştir.
90	Gonca idim açmadan soldum ... görmedim Genç iken ittim ufûl dehrin safâsını sürmedim ... hazâna inkılâp etti behâr Annemin göz yaşları oldu bana bir.... İtmeden tahsîl tuttu hastalık Görmeden bir gün felek aldı hevesli canımı Nâgehân geldi ecel buldu beni furdu yere Vâlideynimle görüşmek kaldı rûz-i mahşere
91	On sekiz yaşında iken böyle bir nev civân Âkıbet itti nurum kıldı ukbâyâ revân
94	İdüp terk-i mâsivâyı bugün azmi bekâ ittim Hüdânın hükmüne râzı olup canım fedâ ittim Bu dünyânın bekâsı yok bilürken âkıbet fânî Giyüp cennet libâsı fenâyı terk idüp gittim
99	İrtihale'l-merhume Hatun Paşa binti Perî
102	Hâsılı ömrüm çekerim yarası Gitti elden kaldı dilde yarası Vâlideynin gayrı yoktur çâresi
108	Saray-ı gülşen-i fânide nâzik gül idim âhir Bana bâd-ı ecel erdi vücûdum gül gibi soldı Huma gibi uçardım ben semâyı dehr-i ikbâlde Düşüp bir illete cismim bu âlemden nihân oldı Bu gençlikte benim derdime kimse bulmadı dermân ahir oldular necâh kim ecel geldi

Örnek No	İfade
111	Bir kuş idim uçdum yuvadan Ecel ayırdı beni anadan babadan

3- Sebep Bildirme: Mezar taşlarında ölüm sebebinin açıklanması yaygın bir durum değildir. Ancak incelediğimiz örnekler arasında 11 tanesinde ölüm nedeni belirtilmiştir. En fazla görülen ölüm nedeni doğum olayıdır. 10 ve 78 no lu örneklerde sadece annenin öldüğü ifade edilirken 12 no lu örnekte annenin yanı sıra bebeğin de öldüğü ifade edilmektedir. 21 ve 62 no lu örnekte türlü emraz, 44 no lu örnekte humma, 49 no lu örnekte çaresiz ve ateşli dert, 52 no lu örnekte dermansız dert, 68 no lu örnekte mide hastalığı, 78 no lu örnekte kalp rahatsızlığı ölüm nedeni olarak belirtilmiştir.

Örnek No	İfade
10	Hamlini vaz' eyleriken eyledi terki fenâ Hem harâret virmiş idi cismine nâr-ı veba
12	Hamlini vaz' eyleriken eyledi terk-i Fenâ hem hararet virmiş idi cismine Nâr-ı veba aldı mahdûmun bile
21	Emri Hakkile türlü emrâz kâr eyledi tenime Bulmadı sıhhât vücûdum sebep oldu mevtime Akıbet irdi ecel rihlet göründü canıma
44	Nev civân iken deriğe Zâde Kel Onbaşı Sâkî-i hummâ elinden içdi hem zehri âb-ı câm
49	Âh ne yazık oldu bana gençliğime doymadım Çâresiz derde düştüm def'e imkan bulamadım Yakdı yandırdı vücûdum şehrini gahr-ı elem Gül gibi soldum cihanda ne olduğumu bilmedim
52	Âh kim bu âlem içre bende şâdân olmadım Derdime dermân aradım bir ilacın bulmadım
54	Tâze iken Zâde-i müfti Efendi âh kim Sâkî-i devr-i felekden içdi çün zehr-i âb-ı câm
62	Emri hakla türlü emrâzgeldi tenime Bî sıhhat vücûdum sebep oldu mevtime
68	Âkıbet mide hastalığına olarak mübtelâ Senelerce çektim ecelden bulmadım rehâ
78	Vaz-ı haml eyledi nur edâ bıraktı gitti
80	Fitraten yelkencizâde mutlaka Izdirâb-ı kalbten yêûs idi

4- Tanrıdan İstek: 119 örnekten 46 tanesinde Tanrıdan istek ifadesi yer almaktadır. Genellikle durum bildirmeden sonra kullanılan bu ifadelerde, Tanrıdan af dileme, yerinin cennet olması, şefaet edilmesi gibi istekler sıralanmaktadır.

Örnek No	İfade
1	Zibâde cennet olsun Fâtıma mekan
5-6-13-53-73-79	İde kabrini Hakk ravzai cennet
9	Seyyiâtın cümle afv idüp bi hakkı fâtiha Rûhunu rahmetle şâdân eyler bâr-î Hudây-ı
16-42-60-104	Yâ ilâhi ol mübârek ismi pâkin izzeti Hem rasûlün fahr-ı âlem şâh-ı kevneyn hürmeti Eyle kabrim ravza-i cennet yâ ilâhe'l-âlemîn Gece gündüz eylesunler hûr-i gılman hizmeti
17-25-33-56-66-67-84-107-109-110	Beni kıl ma'fîret ey Rabbi yezdân Bihakkı arş-ı a'zam ve nur-u kur'an
18	Onun kaydını kayıra ol Cenâb-ı Rabbi Yezdân
19	Miskinim kıl lütfünla yâ Hüdâ darü's-selâm Eyle hândan bu fakirini çâkerîn rûz-i kıyam Cürmümü afv et İlahî cümleden sensin rahîm Şol zamankim ümmetî der çağırır fahru'l-enâm
23	Cennet mekân firdevsî âşîyân
26	Hakk teâlâ lutf idüp vire azaptan emân
31	Dilerim bakmaya Rabbim yüzümün karasına Merâmı rahmet ura ma'siyetim yarasına Görmekten ne kadar mücrim isem kesmem ümîd Giremez kimse efendiyle kulun arasına
32	Gitti çün çi fânde afv ide ısyânın Hüdâ Yevme tüble's-serâir anın setr ide sû ef'âlini Hayr ide rûz-i ceza Hakk fakri âmâlini
37	İlâhi beyti gabrim rahmetinle nûra garg eyle İlâhi rûzi mîzanda sakıl kıl hayr a'malîm Kamu ısyânım hakikat ile sehvide hatâ ittim
43	Eyle yârab bâğ cennette refik-ı rehberim
44	Var ise afv eyle yâ Râb lütufla ısyânımı Hem penah ve destgîr ola ona hayru'l-enâm
46	Rahmet-i Hakk ruhuna bir dem refik olsun ânın Eylesun Mevlâ durağın kasr-ı bâlayı cinân
48	Vire bâkiyelere ömrü tâvîl ve âkibet Allah Hırâm ettikçe bâğ-ı cennet-i âlâda ol evveli eknû

Örnek No	İfade
55	Şâfi' olsun hazret-i sıbt nebi rûz-i ceza Vâr ise taksiri afv ide ilâhi bî zevâl
63	Tâir rûhi oldu ravda-i rıdvâna garîn Nâil nûri olup mağfîret rahmânın
69	Eyleyüp her dem tenzilgâh-ı rahmet gabrini Rûhuna firdevs me'vâ eylesun Rabbü'l-enâm
77	Rahmetinden kılmasın ânı mehcûr Rabbi celil
78	Cenneti hân ide kâdir bu ferîha hanıma Mâderin cenneti âlâda yeri yüksektir Virdî Hâk cây-ı mefâhir bu ferîha hanıma Şüphesiz derki şehîd oldu zavallı nâgah
80	el-Meded yâ Şafi' rûzi ceza
85	İlâhi lâ tedzinî fihi ferdâ
91	Şafi' olsun rûz-i mahşerde fahri cihân
95	İlâhi cürmümî affet yüzüm karasına bakma
102	Kıl şefaât nev civânım kuluna
105	İşbu gabrîn sahibin hakk mazhar gufrân ide
112	Talib rızay-ı rahman-ı Muhtâc rahmet-i samedâni Dâi gufrân-ı Rabbâni Râhil-i gurbeti subhân-ı
113	Muhtâc mağfîret-i yezdân Tâlîbe rahmet....

5- İnsanlardan Dilek: İncelediğimiz örnekler arasından 27 tanesinde insanlardan dilek ifadeleri yer almaktadır. Genellikle Tanrıdan istek ifadesinden sonra gelmektedir. Farklı biçimleri olsa da ziyaretçilerden dua isteği ön plandadır.

Örnek No	İfade
2-7	Ziyâretten murâd ancak duâdır Bugün bana ise yarın sanadır
4	Okûyalar fâtiha ey Rahmete'l-li'l-âlemin Durâğı cennet ola fi magâmin âminin
17-25-33 56-57-67 84-107- 109-110	Gelüp kabrim ziyâret iden ihvân İdeler rûhuma bir fâtiha ihsân
18	Mezarına gelen mü'min ider fâtiha ihsân
21	Okuyup bir fâtiha irsâl iderler
26	Ruhuna yâd ola dâim fâtiha ihlâs ile Rahmet-i gufrân olsun vuslatıyla şâdumân
30	Rahmet ile yâd ideler nâmını
62	Okuyup bir fâtiha irsâl ideler ruhuma
68	Zairâ oku ihlasla ihlâsı bana Bugün bana ise nöbet yarın sana

Örnek No	İfade
75	Bakûp geçene ricam şudur ey Muhammed ümmeti Mevtânın diriden hemen bir fâtihadır minneti Kabrimi ziyaret iden Rasûlün ümmeti Bizlere bir fâtiha ihsân iden bulur hinneti
76	Ruhuna fâtiha oku zâir Mazhar ol neşve-i tecellâya
78	Okur bir fâtiha zair bu ferîha hanıma
80	Fâtiha honez Hüseyin'e dâima
87	Rûhu bülend necâbet-i tanbengâh-ı fenâdan sükunzâr-ı bekâyâ Pervâz iden ve irfan ve itkayı ve hayır bâh-ı müstesnâyı İle zümre-i nisvana ziynet bahşay-ı ve fazilet olan Annem, Senden fâtiha-ı rahmet niyaz eyler
91	Kabri üzre her gelenler kılsunlar duâ
111	Unutmayın beni hayır duadan

6- Meslek: İncelediğimiz mezar taşlarından, tamamı erkek mezarı olan, 24 tanesinde, ölenin mesleği belirtilmiştir. Bazen ölen bir kişinin kimliği, ünlü bir yakının mesleği verilerek te ifade edilmiştir¹¹⁹.

Örnek No	Meslek
3	Ağa
8	İlim ehli
11	Vezir
18	Kuyucular kethudası
21	Samsun Mütesellimi
25	Kaptan
30	Samsun müftüsü
31-38-82-101	Tarikat ehli
33	Tersâne-i âmire-i kul ağası
34	Âmire-i ıstabla müdürü-kaptan
35	Hayriyye tüccarı
42	Âmire-i ıstabla
46	Kahvecibaşı
47	Canik sancağı mutasarrıfı
55	Canik Sancağı muhasebecisi
61	Mülazım
67	Kaptan
68	Kul ağası
71	Samsun redif livâ kumandanı
85	Rusumat kolcu başı
95	Müderriş

¹¹⁹ Örneğin Terme Mütesellimi Süleyman Ağanın zevcesi.... gibi. Bu meslek bilgilerini değerlendirmemizin dışında tuttuk.

7- Nasihat: İncelemiş olduğumuz mezar taşlarından 15 tanesinde, örnek no: 30-32-55-58-63-68-69-77-86-87-93-95-96-106-114, insanlara veya geride bıraktıkları yakınlarına, nasihat ifadesi bulunmaktadır. örneklerden 5 tanesi 19.yüzyılın ikinci yarısına, 8 tanesi 20.yüzyıla ait iken ikisinin tarihi okunamamaktadır. Genellikle hayatın geçici olması, bu dünyada iyilik yapılması ve geride kalanların teselli edilmesi gibi konuları içeren bu ifadelerin geç dönemlerde ortaya çıkmaya başladığını söylemek mümkündür.

Örnek No	İfade
30	el'Mevtü ke'sün küllü nâsin şâribun ve'l-Kefenü siyâbun küllü nâsin lâbisun ve'l-Cenâzu merkebun küllü nâsin râkibun ve'l-Gabru bâbun küllü nâsin dâhilun
32	Bâğ-ı ömrün târumâr etti felek gör hâlini Bu fenâ gülzârına meftûn âkil değil Hah-ı dil üzre geçirmez kimsenin âmâlini Devlet-i dünyâyâ istinâd ile mağrûr olan Âkibet bâşın döğer gördükte ol âcâlini Bunca servetle yeter ibret sana ey hoş yar Bulmadı âhir ecel fermânın ihmâlini
55	Mâ sivâyı eyleyüp tasvîp ile tecrübe Hoş demişler küllü mâ fi'l-kevnî zıllûn ev hayâlûn Âkil olan dâim eşyaya bakar bu noktadan Virmez ona âlemin varı yoğu zevk-i melâl İşte Tahsin bey dahi bu hale dikkat eyleyüp Eylemişti ömrünü vakf-ı rızayı zi'l-Celâl Sâdikâne hıdmet-i devlette eritti vücûd
58	Mâ sivây-ı ehli dîl vasf eyleyüb hoş dîdiler Küllü mâ fi'l-kevnî zıllûn ev misâlûn ev hayal Âkilân bu noktadan eşyaya eyler nazâr Âlemin varı yoğu onlara virmez hiç melâl İşte Hacı Mustafa Bey ona dikkat ederek Eylemişti ömrünü vakf-ı rızayı zi'l-celâl Hıdmeti devlette ibrâr-ı sadâkat eyleyüb
63	Herkesin mürsile-i âkıbeti makberdir Bi bekâ debdebesi ve gavgası dünyanın Kim neyleye soldu nice zühre râneyi hayat Serilüp sathı turâbında bu gabristanın İşte bu sâhibe-i levha dahi ölmüş idî Şân ile şöhret ile seyyidesi nisvânın
68	Neşîdin ibretle asker olmuştum cifâ Kul ağalığına kadar iderek irtigâ Fikir iderdim olmak üzre hep i'tilâ Maziye tahatturla iderken handü senâ

Örnek No	İfade
69	Zair encâmın budur mahsul-i âmâlin budur Bin yıl olsan kamver âlemde bir vefki merâm İşte meşhûdun olan gabri hazinemin sâkini Çeşmi ibret yine arz etmektedir bir dersi tâm Tu'menin siyâh etmiş ânu baht-ı siyâh Hayli demler kendine olmuş mekin hakkıyla râm
77	Olmaya pek dildâde i'mar-ı zira dehr-i dîn Bir misafir hânedir sükkân-ı ebnâyı sebîl Yâdel tâ devri Âdemden beri ecdâdını? Müddeâyı vâkıa istersen ey gâfil delil Siyyemâ kâfi bir kerre çeşm-i ibreti Kabr-i hüznengiz Hafız Ammed'e tevcih kıl
86	Ağlayup zâr eyleme mevtimle ey mâder pederim Bu cihana emri Hakk'tır pes gelenler hep gider Cennet-i me'vâ Değil mi ruh-u sıbyânın yeri Râh-ı cennettir mezârım doğrî me'vâya gider
87	Zairâ, Dehrin Doğduğu ızdırâbâ ne gözler beni müebbeden Kabayarak bu makber garbında mütevârie hâke hicret evvela
93-96	Cihân bağıını mülk ettin Bû dîvâna niçün boş geldin Gözle Mevlânın rızasını Desinler sana hoş geldin Ecel geldi günün yetti Gözlerinin ferî gitti Kara yerler seni yuttu İşte geldi hesap günlerimiz
95	Yedirmek içirmek hoştur İbadet boynuna borçtur Can bedende garîb kuştur Kuş kafesten uçar bir gün Nazar kıldım cihanın yok vefâsı Vefâsı olamıyanın yok bekâsı Ne söylemek ne gülmek ol kişiye ki Azrail elindedir yakası
106	Ağlayub zar eyleme ey validem pederim Size mahşerde şefaât iderim Cennetü'l-me'vâ değilmi rûh-i sıbyânın yeri
114	el-Mevtû kâsin küllü nasin şâribün ve'l-Kefenü siyâbün küllü nasin lâbisün ve'l-Cenâzü merkebün küllü nâsin râkibün ve'l-Kabrü bâbün küllü nasin dâhilün Ehlü'l-cenneti fi'l-cenneti ila'llahi yenzırûn Ehlü'n-nari fi'n-nâri mahcûbün

8- Ayet veya Ayete Atıf: Kur'an'ın herhangi bir cümlesi anlamına gelen ayetler bazen mezar yazıları içinde de kullanılmıştır. 5 örnekte (örnek no: 9, 51, 74, 98, 114) görülen bu ifadelerin biri 18.yüzyıla, biri 19.yüzyıla, biri 20.yüzyıla ait iken iki örnek üzerinde tarih bulunmamaktadır.

9 no lu örnekte lahit üst kısımlarını boydan boya “besmele” ve “ayete l-kürsi” dolanmaktadır. 51 no lu örnekte “fedhulî fi cennetî” ifadesi ile Kur’an ayetine atıfta bulunmaktadır. Kur’andaki 89/30 numaralı ayetin aslı, “vedhulî fi cennetî” şeklindedir. 74 no lu örnekteki “Küllü nefsin zâigatü l-mevt, Sümmе ileynâ türceûn”, ifadesi, Kur’an’ın 29/57 numaralı ayetinden, 98 no lu örnekte görülen “Küllü men aleyhâ fân” ifadesi, Kur’an’ın 55/26 numaralı ayetinden, 114 no lu örnekteki “İnne fi zâlike leâyete li gavmin ya ’gûlûn” cümlesi Kur’an’ın 16/67 ve 13/4 numaralı ayetinden alınmıştır.

9- Hadis veya Hadise Atıf: Geniş anlamda Hz. Muhammet’in (@) söz ve davranışlarına hadis denmektedir. Bazı mezar taşlarında İslam Dini’nin temel kaynaklarından olan hadis veya hadis metnine atıfta bulunulduğu görülmektedir.

10 no lu örnekte “Bunların hakkında şeksiz şüphesiz vardır eser, Nûş ider câm-ı şehâdet dîr Rasûlü Kibriyâ”; 12 no lu örnekte ise “Nûş ider cam-ı şehâdet dîr Rasûl-ü Kibriyâ” şeklindeki ifadelerle, hamilelik sırasında ölen annenin şehit olacağını belirten hadise atıfta bulunmaktadır¹²⁰.

10- Memleket: 22 mezar taşında ölen kişinin memleketi belirtilmiştir.

a- Trabzonlu olanlar: 9 örnekte (örnek no: 34, 35, 67, 77, 82, 85, 112, 113) ölen kişinin aslen Trabzonlu olduğu ifade edilmiştir. 82 no lu örnekte ölen kişinin Vakfikebirli olduğu yazılıdır. Örneklerden ikisi 19.yüzyıla, dördü 20.yüzyıla ait iken ikisinin tarihi bilinmemektedir.

b- Samsunlu olanlar: İki örnekte (örnek no: 16, 73) ölen kişinin Samsunlu olduğu bildirilmiştir.

c- Tekkeköylü olanlar: 3 örnekte (örnek no: 93, 96, 97) ölen kişinin Tekkeköylü olduğu ifade edilmiştir.

d- Diğerleri: 15 no lu örnekte ölen kişinin Canikli olduğu, 25 no lu örnekte Bafralı olduğu, 31 no lu örnekte Ahıskalı olduğu, 43 no lu örnekte Niksarlı olduğu, 56 no lu örnekte ölen kişinin Hamidiye kazasına bağlı Ersekilü olduğu, 89 no lu örnekte Alaçamlı olduğu ve 101 no lu örnekte İstanbullu olduğu belirtilmiştir.

¹²⁰ Hz. Cabir’den rivayet edilen konu ile ilgili hadis şöyledir: “Karnında çocuğu olduğu halde ölen kadın da şehittir.” Bkz İ. Canan, *Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi*, C. 5, Ankara t.y., s.260.

11- Aile veya Baba Adı: 119 mezar taşından 65 tanesinde aile adı bulunmaktadır. Genellikle ifadelerde önce kişinin aile lakabı haline gelmiş ismi verilmiş sonra ölenin adı zikredilmiştir. Erkek mezar taşlarında çoğu kere aile lakabı “zade¹²¹” olarak ifade edilmiştir. Toplam 22 örnekte (örnek no: 7, 35, 40, 41, 44, 52, 56, 58, 60, 65, 66, 67, 69, 73, 74, 77, 80, 81, 85, 89, 92, 112) bu şekilde ölenin aile lakabı zikredildikten sonra kimliği verilmiştir. Kadın mezar taşlarında ise eşin belirtilerek kimlik bilgisinin verilmesi daha yaygındır. 13 örnekte (örnek no: 13, 18, 21, 26, 32, 39, 53, 59, 70, 72, 86, 93, 96) kimlik bilgisi bu şekilde eşinin kimliği belirtilerek ifade edilmiştir.

10 örnekte (örnek no: 2, 3, 4, 37, 48, 61, 100, 101, 103, 104) ölenin babası belirtilerek kimlik bilgisi belirtilmiştir. Ölen kadın ise babanın kimliği 5 örnekte (örnek no: 10, 16, 43, 45, 92) “kerime (kızı)” ifadesi ile birlikte yer almıştır. 1 örnekte (örnek no: 51) dedesinin kimliği; 3 örnekte (örnek no: 17, 27, 63) annesinin kimliği; 1 örnekte, örnek no: 64, kayın validesinin kimliği ile kimlik bilgisi belirtilmiştir.

8 örnekte (örnek no: 20, 24, 50, 82, 84, 88, 90) aile lakabının yanı sıra baba adı da verilmiştir. 5 örnekte (örnek no: 57, 62, 76, 78, 79) aile lakabının yanında eşin de kimliği belirtilmiştir. 47 no lu örnekte hem aile lakabı hem de kayın pederinin ismiyle kimlik belirtilmiştir. 14 no lu örnekte aile lakabının yanında “yeğen” ifadesi de görülmektedir. 1 örnekte (örnek no: 113) aile lakabının yanında erkek kardeşin adı da verilmiştir. 23 no lu örnekte ise aile lakabının yanı sıra, baba ve eşin kimlikleri de verilmiştir. 9 no lu örnekte eş, oğul ve babanın kimlikleri birlikte verilmiştir.

36 no lu örnekte eşin yanı sıra kayın peder ve eşin dedesinin kimliği de verilmiştir. 87 no lu örnekte ise annenin kimliği oğul ve babanın kimliği ile birlikte verilmiştir.

Bir vezir mezarına ait olan 11 no lu örnekte ölenin kendi sıfatlarının anlatılması tercih edilmiştir.

12- Ölenin Yaşı: Bazen metin içinde ölenin yaşı da verilmiştir. 6 örnekte (Örnek no: 48, 55, 58, 79, 85, 91) görülen yaş ifadelerinin üçü 19.yüzyılın son çeyreğine diğer üçü ise 20.yüzyıla tarihlenmektedir. Yine bu örneklerin üçü erkek diğer üçü kadın

¹²¹ Evlat, oğul gibi anlamlara gelmektedir. Doğmuş, meydana gelmiş manalarıyla birleşik kelimeler yapmaktadır. Örneğin perizade, periden doğmuş anlamına gelmektedir. F. Develioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1993, s.1163.

mezarına aittir. Dolayısıyla mezar taşı kitabelerinde ölüm yaşını vermenin son dönemlerde görülmeye başlandı söylenebilir.

48 no lu örnekte “*O huri tal’atın on dörde bâliğ olur mu sîmâ*” ifadesi ile ölen kişinin 14 yaşında olduğu ifade edilmiştir. 55 no lu örnekte “*Elliyeye varmıştı ancak itti hakka intikâl*” ifadesi, 58 no lu örnekte “*Yetmiş yitmişti ömrü itti Hakka irtihâl*” ifadesi, 79 no lu örnekte “*elli yaş yaşında vefât iden*” ifadesi, 85 no lu örnekte “*kırk sekiz yaşlarında âzim-i cevâr rahmet olan*” ifadesi ve 91 no lu örnekte “*On sekiz yaşında iken böyle bir nev civân*” ifadeleri ölenin yaşını belirlemek için metin içine yazılmıştır.

13-Dua: Daha çok ölen kişinin adından önce görülen dua kalıplarının çeşitli örnekleri görülmektedir:

a- Merhum(e): En çok kullanılan dua örneğidir. 20 örnekte (örnek no:6,7, 10, 12, 14, 16, 18, 19, 20, 24, 25, 30, 38, 44, 53, 64, 73, 75, 104, 109) merhum ifadesine yer verilmiştir.

b- Merhum(e) ve mağfur(e): 10 örnekte (örnek no: 2, 8, 13, 21, 33, 34, 39, 98, 100, 102) görülmektedir.

c- Merhum ve mağfur ila rahmeti Rabbihi’l-gafur: 103 ve 107 no lu örneklerde görülmektedir.

d- Merhum ve mağfur el-muhtac ila rahmeti Rabbihi’l-gafur: 3 örnekte (örnek no: 3, 4, 31,)bu ifadeye yer verilmiştir.

e- Merhum ve mağfur leh(a): 15, 17, 22 ve 101 no lu örneklerde bu ifadeye rastlanmaktadır.

f- Merhum ve mağfur leha el-muhtac: 37 no lu örnekte görülmektedir.

g- Merhum ve mağfur el-muhtac ila rahmeti Rabbihi’l-gafur cennetmekan firdevs aşıyan: 11 no lu örnekte görülmektedir.

e- İsmetlu: 27 no lu örnekte bu ifadeye yer verilmiştir.

14- Ölenin Adı: İncelediğimiz örneklerin tamamında ölenin adı belirtilmiştir. Fakat 13 örnekte (örnek no: 101, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114) baş taşının alt kısmı toprağa gömülü olduğu için isim okunamamıştır. 4 örneğin ise (örnek no: 115, 116, 117) baş taşları olmadığı için bu mezarların kime ait olduğu bilinmemektedir. 118 no lu örnekteki baş taşı kırık olduğu için, 119 no lu örnekte

hem baş hem de ayak taşı olmadığı için mezar üzerinde kimlik bilgisi tespit edilememiştir.

15- İnsanlardan İstek: 5 no lu bölümde sunduğumuz insanlardan dilek ifadelerinden farklı olarak genellikle metnin sonunda yer alan ve ziyaretçilerden fatiha talebini içeren kalıplaşmış ifadelerdir.

a- Ruhuna fatiha: 39 örnekte (örnek no: 5, 6, 10, 12, 13, 14, 16, 18, 20, 28, 31, 34, 36, 39, 40, 41, 43, 48, 49, 50, 51, 53, 56, 57, 61, 62, 63, 69, 71, 75, 77, 79, 81, 83, 84, 91, 94, 97, 102) görülen bu ifade en çok kullanılan istek kalıbıdır.

b- Ruhuna el-fatiha: 4 örnekte (örnek no: 35, 64, 66, 85) bu ifadeye yer verilmiştir.

c- Ruhuna li'llahi'l-fatiha: 32 no lu örnekte görülmektedir.

d- Ruhuna rızaen li'llahi'l-fatiha: 15 ve 58 no lu örneklerde görülmektedir.

e- Ruhuna rızaen li'llahi teale'l-fatiha: 7 örnekte (örnek no: 37, 42, 44, 55, 74, 82, 89) bu ifadeye yer verilmiştir.

f- Ruhuna bihurmeti'l-fatiha: 2 no lu örnekte bu ifadeye yer verilmiştir.

g- Ruhuna: 59 no lu örnekte bu ifade görülmektedir.

h- Ruhiçün el-fatiha: Ruhuna fatiha ifadesinden sonra en çok kullanılan dua biçimidir. 12 örnekte (örnek no: 3, 4, 7, 8, 21, 22, 25, 33, 38, 47, 72, 92) bu ifadeye rastlanmaktadır.

ı- Ruhiçün fatiha: 11 örnekte (örnek no: 1, 17, 19, 24, 45, 52, 60, 65, 85, 90, 103) bu ifadeye yer verilmiştir.

i- Ruhiçün Hak rızasıçün el-fatiha: 23 no lu örnekte görülmektedir.

j- Ruhiçün rızaen li'llahi teale'l-fatiha: 3 örnekte (örnek no: 11, 27, 70) bu ifadeye rastlanmaktadır.

k- Ruhi şerifü içün el-fatiha: 30 no lu örnekte görülmektedir.

l- Rızaen li'llahi teale'l-fatiha: 2 örnekte (örnek no: 26, 67) bu ifadeye yer verilmiştir.

16- Tarih: Mezar taşı kitabeleri üzerinde tarih bulundurma, Türk-İslam tarihi boyunca devam ede gelmiştir. Ayrıca mezar taşları dikkatlice incelendiğinde, üzerlerinde yıl, ay, gün, gece, akşam, sabah, hatta saat ibareleri bile görülebilmektedir¹²².

İncelediğimiz 119 mezar taşından 1 tanesi 17.yüzyıl, 9 tanesi 18.yüzyıl, 54 tanesi 19.yüzyıl ve 33 tanesi 20.yüzyıla aittir. 22 tanesinin üzerinde ise tarih bulunmamaktadır. Tarih verilirken genellikle aylar için rumuz kullanılmıştır¹²³.

Örneklerden 36 tanesinde, örnek no: 2-5-6-7-8-9-12-15-16-17-18-21-22-24-25-26-29-32-35-38-39-44-48-53-54-55-56-58-61-66-69-72-75-77-79-80, sadece yıl kısmı ifade edilmiştir. Bu örneklerin 6 tanesi 18.yüzyıla, 23 tanesi 19.yüzyıla ve 7 tanesi de 20.yüzyıla aittir.

28 örnekte (örnek no: 3, 10, 19, 27, 34, 37, 40, 41, 42, 43, 46, 49, 50, 51, 57, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 67, 70, 73, 76, 78, 82, 85) gün, ay ve yıl birlikte verilmiştir. Bu örneklerden 2 tanesi 18.yüzyıla, 18 tanesi 19.yüzyıl ve 8 tanesi 20.yüzyıla aittir. Bu durumda tarihi gün, ay ve yıl olarak vermenin 19.yüzyılda yaygınlaştığı anlaşılmaktadır.

7 örnekte (örnek no: 11, 14, 20, 23, 33, 36, 68) tarih ay ve yıl olarak verilmiştir. Örneklerin altısı 19.yüzyıl biri 20.yüzyıla aittir. 5 örnekte (örnek no: 4, 13, 30, 31, 45) tarih ğurre (ayın ilk günü) ifadesi, ay ve yıl ile birlikte verilmiştir. Örneklerin tamamı 19.yüzyıla aittir. 28 no lu örnekte ise tarih gün, ğurre, ay ve yıl ile birlikte verilmiştir. 47 no lu örnekte tarih selh (ayın son günü), gün, ay ve yıl ile birlikte verilmiştir.

9 örnekte (örnek no: 9, 26, 29, 44, 54, 55, 69, 77, 80) tarih metin içinde ebcet hesabıyla da düşülmüştür. Her harfe bir rakam karşılığı vermek suretiyle tarih düşürme anlamına gelen ebcet hesabının kaynağının İbrani alfabesi olduğu söylenmektedir¹²⁴. Özellikle İstanbul'daki mezarlıklarda, pek çok tarihi ebcet hesabıyla düşülmüş tmezar taşı olduğu bildirilmektedir¹²⁵. Ebcet hesabıyla tarih düşülen metinlerin sonunda genellikle ay ve gün belirtilmemektedir. İstisna olarak 46 no lu örnekte, metin içindeki ebcet ifadesinden başka metin sonundaki tarihte gün, ay ve yıl birlikte verilmiştir.

¹²² A. Tüfekçioğlu, "Türk-İslam Dönemi Türbe ve Mezar Taşı Kitabelerinde Tarih İbareleri", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999, s.401.

¹²³ bkz. Giriş bölümü s.7.

¹²⁴ S. Erker, "Kitabelerde (Ebcet) Hesabının Rolü", *Vakıflar Dergisi*, C. III, Ankara 1996, s.18.

¹²⁵ İ. Yakıt, "Vefat Tarihlerinde Ebcet ve Anlam Sanatı", *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1999, s. 405-417 (s.405 vd).

6 örnekte (örnek no: 81, 87, 93, 95, 96, 97) doğum ve ölüm tarihi birlikte verilmiştir. 88 no lu örnekte Rumi takvim kullanılarak doğum ve ölüm tarihi belirtilmiştir. Örneklerin tamamının 20.yüzyıla ait olduğu göz önüne alınırsa bu şekilde tarih verilmesinin 20.yüzyılda yaygınlaştığı söylenebilir.

7 örnekte (örnek no: 52, 82, 83, 84, 89, 90, 91) tarih Rumi takvim kullanılarak gün, ay ve yıl olarak belirtilmiştir. Örneklerden biri 19.yüzyıla diğerleri 20.yüzyıla aittir. Rumi takvim Osmanlılarda 1256/1840 yılından itibaren resmi takvim olarak kabul edilmiştir¹²⁶. Rumi takvim kullanılarak tarih verilen en erken örnek 1890 yılına aittir. Sayıca az olması da dikkate alındığında, mezar taşlarında Rumi takvimle tarih verilmesinin çok fazla yaygınlık kazanmadığı söylenebilir. 92 ve 94 no lu örneklerde tarih miladi takvimle belirtilmiştir. 71 ve 76 no lu örneklerde ise tarih hem hicri gün, ay, yıl hem de Rumi gün, ay ve yıl kullanılarak verilmiştir. 86 no lu örnekte doğum ve ölüm tarihi hicri ve Rumi gün, ay ve yıl verilerek belirtilmiştir. 30 no lu örnekte tarih bilgisi ayrıca metin içinde “*ey Hulusi söyle mevdi tarihini 1281*” ifadesi ile tekrarlanmıştır.

50 no lu örnekte ölenin çocuk olduğu “*tıfl iken erişti va'demi*” ifadesinden anlaşılmaktadır. 86 ve 106 no lu örneklerde “*cennet-i me'vâ değil mi ruh-i sıbyânın yeri*” ifadesi görülmektedir. Yazı sonundaki tarih ifadesinden başka bu şekilde ölenin çocuk olduğu da belirtilmektedir.

F- YAZI TURLERİ

İncelediğimiz mezar taşlarında ta'lik, sülüs ve muhakkak yazı çeşidi kullanılmıştır. Ta'lik yazı, tüm harfleri kavisli, eğimli ve kıvrımlı bir yazı çeşididir. Hareke ve süs unsurlarına yazıda yer verilmeyen bu yazının menşeinin İran olduğu belirtilmektedir¹²⁷. Sülüs yazı ise her harfin altında dördü düz, altında ikisi ise yuvarlak olan bir yazı çeşididir. Halen en fazla kullanılan yazı çeşidi olan sülüsün 7.yüzyılda Emeviler döneminde ortaya çıktığı kabul edilir¹²⁸. Muhakkak yazı ise sülüse geçişte kullanılan bir yazı türüdür. Elif ve lam gibi harflerin çanakları düz ve tok, sin, fe, kaf ve nun gibi harflerin çanakları düz ve uzuncadır. Yazılar sülüse göre daha köşelidir¹²⁹.

¹²⁶ Unat, a.g.e., s.160.

¹²⁷ M. B. Yazır, *Kalem Güzeli*, Ankara 1981, s.80; M. H. Subaşı, *Yazıya Giriş*, İstanbul 1987, s.14; A. Alparslan, *Ünlü Türk Hattatları*, Ankara 1992, s.19.

¹²⁸ Yazır, a.e., s.78; Subaşı, a.e., s.11; Alparslan, a.e., s.8.

¹²⁹ Subaşı, a.e., s.10; Alparslan, a.e., s.6.

65 örnekte, örnek no: 26-27-29-30-31-32-33-35-36-37-39-40-41-42-43-44-45-46-48-49-50-51-52-53-54-55-57-62-63-64-66-68-69-70-72-73-75-76-77-78-79-80-82-83-84- 85- 86- 87- 88- 89-90-91-92-93-94-95-96-97-103-104-105-106-108-110-111, görülen ta'lik yazının 30 tanesi 19.yüzyıla, 27 tanesi 20.yüzyıla ait iken 8 tanesinin üzerinde tarih yoktur. 48 örnekte, örnek no: 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-28-38-47-56-58-59-60-61-65-67-71- 74- 81- 98- 99- 100- 101-102-107-109-112-113-114, görülen sülüs yazının 1 tanesi 17.yüzyıla, 9 tanesi 18.yüzyıla, 23 tanesi 19.yüzyıla, 5 tanesi 20.yüzyıla ait iken 10 tanesinin üzerinde tarih yoktur. Dolayısıyla zamanla sülüs yazıdan ta'lik yazıya geçiş olduğunu söylemek mümkündür. 1873 tarihli 34 no lu kitabede ise muhakkak hat kullanılmıştır.

Günümüz mezar taşlarındaki konular, genellikle genç ölümüne isyan eden ve ölenin adının mezar taşına yakışmadığı serzenişlerini içeren, şiirimsi anlatımlardan ibarettir. Çok nadir olarak nesir yazı da görülebilmektedir¹³⁰.

¹³⁰ Geniş bilgi için bkz.

IV- SONUÇ

Samsun Merkez, Tekkeköy, Bafra ve Alaçam ilçelerinde çalışmamıza konu olarak, biri 17., diğerleri 18., 19. ve 20.yüzyıllara tarihlenen 119 mezar taşı tespit edilmiştir. Bu mezar taşları, şahideli prizmatik lahitler, şahideli pehleli mezarlar, şahideli üstü açık dikdörtgen lahitler ve şahideli mezarlar olmak üzere 4 ana form altında toplanmaktadır.

İncelediğimiz mezar yapılarında, çok çeşitli ve değişik biçimde şahideler bulunmaktadır. Dolayısıyla söz konusu mezar yapıları, şahidelerin biçim ve özelliklerine göre de kendi içinde alt gruplara ayrılmıştır. Gruplama sonucunda dikkatimizi çeken en belirgin özellik ise, erkek mezarlarındaki baş ve ayak taşı seçiminin belirli şahide formlarında yoğunlaşmış olmasıdır. Kadın mezarlarında da baş taşı için yine belirli formlar tercih edilirken, ayak taşı seçiminde değişik form tercihleri söz konusudur.

Baş taşlarında 5 değişik tipte başlık çeşidine rastlanmıştır. Bu başlık tipleri, oval başlıklı sarıklar, çubuklu başlıklı taşkın sarıklı kavuklar, kallavi, çapraz eğimde dilimli sarık ve feslerdir.

İncelediğimiz mezar taşları, daha çok Osmanlı'nın son dönemine ait olması dolayısıyla süslemeler bakımından bu dönemin karakteristik özelliğini yansıtmaktadır. Genellikle tabiattan alınan meyve ve çiçek motifleri natüralist bir üslupla mezar yüzeyine işlenmiştir. Çoğu kere bitkisel ve barok karakter gösteren süslemeler, ağırlıklı olarak şahide yüzeylerinde yoğunlaşmaktadır. Kullanılan motifler arasında vazodan yükselen serbest çiçek formları, çok değişik ve çoğunlukla stilize yapraklar, akant yaprağı, gül, servi, hurma ve natürmort karakterli kase içinde meyveler ön plandadır. Geometrik süslemeler arasında yıldız, ay-yıldız, güneş, baklava dilimi, rozet, çarkıfelek ve serbest geometrik bezemeler yer almaktadır. Bundan başka mezar üzerinde vazo, kase, kurdele, kandil, ışın halesi, sütunce, kavuk-fes rölyefi, çelenk, mühr-i süleyman, kılıç, mihrabiye, gerdanlık ve perde gibi nesneli motiflere de rastlanmaktadır. Süslemeler konusunda dikkati çeken husus ise kadın mezarlarının erkek mezarlarına göre daha süslü olmasıdır. Süsleme görülmeyen örnekler ise yok denecek kadar azdır.

Şahidelerde ağırlıklı olarak mermer malzeme kullanılmıştır. Zira mermer, keskin profilli yüzeyleri işlemek için daha elverişli bir malzemedir. Fakat lahit yapımında zaman zaman taş malzemenin kullandığı da görülmektedir.

Osmanlı mezar taşlarının, Orta Asya Şaman geleneğinin etkisiyle, insanı soyutlayarak simgeleştirdiği ifade edilmektedir¹³¹. İncelediğimiz örneklerde kadın mezar taşlarının çoğunda gördüğümüz çeşitli bitkilerle süslenmiş tepelikler, kadın başına, erkek mezar taşlarında yer alan sarık, kavuk ve fes türü başlıklar erkek başına oldukça benzemektedir. Şahidelerin özellikle boyun ve gövde kısımlarının, insan boynu ve gövdesine benziyor olması nedeniyle bu taşlarda plastik etkinin var olduğunu söyleyebiliriz. Bu konuda net bir şey söylemek şimdilik doğru olmasa da şahide boylarının yer yer 2m nin üzerine çıkıyor olması bu iddiayı kuvvetlendiriyor gözükmektedir. Başlık taşımayan silindirik şahideler hakkında ise böyle bir etkiden söz etmek mümkün değildir.

Kitabeler bütün örneklerde baş taşına yazılmıştır. Bu kitabelerdeki konular oldukça zengin bir içerik göstermektedir. Yazıları içerdiği konularına göre incelediğimizde, dönemin toplumsal anlayışındaki değişim izlerini görmek mümkündür. Önceleri ziyaretçilere ölümün gerçekliği hatırlatılıp nasihat verilmesi amaçlanırken, daha sonra, Batı etkisiyle gelişen yeni hayat anlayışının tesiri olarak, ölümün soğukluğu ve ayrılığın acı olması temaları belirginlik kazanmaya başlamıştır. Özellikle başlangıç ifadesi olarak kitabelerde, ilk dönemlerde sadece Allah'ın sıfatları kullanılırken 19.yüzyılın son çeyreği ve 20.yüzyıldan sonra, ölümün zor kabullenildiğine işaret eden serzeniş içerikli ifadeler de kullanılmaya başlanmıştır.

Bazen kitabelerde ölüm sebebi belirtilmektedir. İncelediğimiz mezar taşlarında doğum olayı, türlü emraz, humma, ateşli hastalık ve kalp rahatsızlığı gibi nedenler ölüm sebebi olarak belirtilmiştir. Bunun yanında durum bildirme, Tanrıdan istek, insanlardan dilek, meslek, nasihat, hadis veya hadise atf, ayet veya ayete atf, memleket, aile veya baba adı, dua, ölenin adı, insanlardan istek gibi konular, mezar taşı kitabelerinde tespit ettiğimiz diğer konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Önceleri mezar taşlarında ölüm tarihi sadece yıl olarak belirtilirken 19.yüzyıldan sonra kitabe sonundaki ölüm tarihinin gün, ay ve yıl olarak verildiği gözlenmiştir. Ayrıca metin içinde tarihin ebcet hesabıyla düşürülmesi metodu da kullanılmıştır. Hem doğum hem de ölüm tarihinin birlikte verilmesi ise 20.yüzyılda yaygınlık kazanmaya başlamıştır.

¹³¹ Laqueur, a.g.e., s.3.

Tarihlerde daha çok hicri takvimin kullanıldığı görülmüştür. 1840 yılında Osmanlılarda Rumi takvimin resmi takvim olarak kabul edilmesi göz önüne alındığında mezar taşlarında Rumi takvim kullanımının fazla yaygınlaşmadığı söylenebilir.

İncelediğimiz örneklerde daha çok ta'lik yazı görülmektedir. Fakat ilk dönemlerde kullanılan yazı çeşidi genellikle sülüstür. Dolayısıyla mezar yazılarında zamanla sülüsten ta'lik yazıya doğru bir geçişin sağlandığını söylemek mümkündür.

Sonuç olarak Samsun'daki mezar taşlarının, form, süsleme ve yazı açısından, önemli bir fark göstermeksizin Osmanlı'nın son döneminde görülen diğer mezar taşlarıyla benzerlik arzettiğini söyleyebiliriz.

V- ÖZET

“Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları” adlı bu çalışmamızda Samsun merkez, Tekkeköy, Bafra, ve alaçam ilçelerinde bir tanesi 17., diğerleri 18.19. ve 20.yüzyıla tarihlenen 119 mezar taşı incelenmiştir. Bu mezar taşlarını dört ana başlık altında tipolojik sınıflandırmaya tabi tutmak mümkündür.

- 1- Şahideli Prizmatik Lahitler.
- 2- Şahideli Pehleli Mezarlar.
- 3- Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen Lahitler.
- 4- Şahideli Mezarlar.

Bu mezar yapıları, şahidelerinin biçim ve özelliklerinin çeşitlilik göstermesinden dolayı, kendi içinde de gruplanmaktadır. Bu gruplama sonucunda dikkati çeken en belirgin özellik ise, erkek mezarlarındaki baş ve ayak taşı seçiminin belirli form tiplerinde yoğunlaşmasıdır. Kadın mezarlarında baş taşı için yine belirli formlar tercih edilirken, ayak taşı seçiminde daha değişik tercihler söz konusudur.

İncelediğimiz mezar taşları, daha çok Osmanlı'nın son dönemine ait olmasından dolayı süslemeler bu dönemin karakteristik özelliğini göstermektedir. Genellikle tabiattan alınan meyve ve çiçek motifleri natüralist bir üslupla mezar yüzeylerine işlenmiştir. Süslemeler ağırlıklı olarak şahide yüzeylerinde yoğunlaşmaktadır.

Mezar taşlarında ağırlıklı olarak mermer malzeme kullanılmıştır. Zira mermer, keskin profilli yüzeyleri işlemek için daha elverişli bir malzemedir.

Kitabeler bütün örneklerde baş taşına yazılmıştır. Bu kitabelerdeki konular oldukça zengin bir içerik göstermektedir. Bu yazılar içerdiği konularına göre sınıflandırıldığında, dönemin toplumsal anlayışındaki değişim izlerini görmek mümkündür. Önceleri ziyaretçilere ölümün gerçekliği hatırlatılıp nasihat verilmesi amaçlanırken, daha sonra, batı etkisiyle gelişen bir anlayışın tesiri olarak, ölümün soğuklu ve ayrılığın acı olması temaları da vurgulanmıştır.

Kitabelerdeki yazılar daha çok ta'lik hatla işlenmiştir. 1 örnekte muhakkak olmak üzere sülüs hatla işlenen kitabelere de rastlanılmaktadır.

VI- ABSTRACT

In the doctoral dissertation entitled “*Tombstones Around The City of Samsun*”, 119 tombstones, which date back to 18, 19, and 20 th centuries (with the exception that one of the tombstones belongs to 17 th century) around the city of Samsun and its neighbouring towns of Tekkeköy, Bafra and Alaçam were examined. Those tombstones can be categorized, according to different types they represent, as follows:

- 1- Prismatic sarcophagi with *şahide*
- 2- Graveyards with *şahide* and *pehle*
- 3- Rectangular sarcophagi whose upper part is open with *şahide*
- 4- Graveyards with *şahide*

The structures of graveyards are grouped among themselves according to forms and details of their *şahides*. The most significant detail within these groups is that the head and toe stones on the graveyards of men were constructed in specific forms, while the toe stones on the graveyards of women were subject to different construction.

The ornaments on the tombstones represent the characteristic of the last period of Ottoman State. The motifs of fruit and flower were applied to tombstones in naturalist styles. Most of the ornaments appear on the part of the *şahide*.

Marble establishes the basic material of the tombstones simply because of its ability to accept carves and sharp profiles. On the headstones we examined there were inscriptions carved on the headstones we examined. The contents of the inscriptions are as rich as to represent the changes of the societies of the last period of Ottoman State. While the main goal of the inscription was to remind visitors the reality of death and the lessons which could be drawn from this reality, by the time the inscriptions were thematized according to western effect in the line of cold face of death and suffer relevant to it.

The calligraphy of the inscriptions is mostly *ta'lik*, while in the first sample, it is *muhakkak* and in some other samples, it is *sülüs*.

VII- KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZOĞLU, Sacit, “*Hattat Sami Efendinin Mezar Taşı Kitabeleri*”, *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1998, s. 128-139
- AKAR, Azade, “*Yüzyıllar Boyunca Mezar Yazıtlarında Süslemeler*”, *Atatürk Konferansları 1973-1974*, Ankara 1977, s. 73-77
- _____, “*Tezyini Sanatlarımızda Vazo Motifleri*”, *Vakıflar Dergisi*, S. VIII, Ankara 1969
- AKILLI, Hüseyin, “*Edirne Osmanlı Mezarlıklarının Restorasyon ve Konservasyon Işığında Değerlendirilmesi*”, *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1998, s. 140-159
- AKYÜZ, Vejdi, *İbadetler İlmihali*, İstanbul 1995
- ALPARSLAN, Ali, *Ünlü Türk Hattatları*, Ankara 1992
- ALTAYLI, Alim, *Samsun Tarihi*, Samsun 1967
- ASLANAPA, Oktay, *Türk Sanatı*, İstanbul 1993
- _____, *Türk Cumhuriyetleri Mimarlık Abideleri*, Ankara 1996
- ATEŞ, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, C.1, İstanbul t.y
- AYANOĞLU, Fazıl İsmail, “*Fatih Devri Ricali Mezar Taşları ve Kitabeleri*”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı IV, Ankara 1958, s. 193-208
- _____, “*Vakıflar İdaresince Tanzim Ettirilen Tarihi Makbereler*”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı II, Ankara 1972
- AYDOĞAN, Ali, *Cumhuriyet Devri Manzum Mezartaşı Kitabeleri*, by. 1999.
- AYDOĞDU, Günnur, *Amasya Mezar Taşları*, Gazi Üniversitesi Sos. Bil. Enst., (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 1997
- BACQUÉ , J. L., “*Stelae Turcicae VI Stèles Funéraires De Sinop*”, *Anatolia Moderna Yeni Anadolu III*, Paris 1992

_____, Gramment “*L’étude Des Cimetières Ottomans: Méthods et Perspectives*”,
İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri, C. 1, Ankara
1996, s. 135-157

BARIŞTA, H. Örcün, *İstanbul Çeşmeleri*, Ankara 1993

BAŞAR, Zeki, *Erzurum’da Eski Mezarlıklar ve Resimli Mezar Taşları*, Ankara 1973

BAYAT, Ali Haydar, “*Mezar Taşı Tezyinatından İsa Bey Camii Mihrabına*”, *Geçmişten
Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri
Sempozyumu*, İstanbul 1998, s. 432-452

BAYRAK, M. Orhan, *Türbeler Sözlüğü*, İstanbul 1998

_____, *İstanbul’da Gömülü Meşhur Adamlar*, İstanbul 1998

BARTHOL, W., “*Türklerde ve Moğollarda Defin Meselesine Dair*”, *Belleten*, C.XI,
Temmuz 1947, Sayı 43, s. 515-539

ÇAL, Halit, “*İstanbul Eyüp’teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar*”, *Tarihi, Kültürü ve
Sanatıyla III. Eyüpsultan Sempozyumu*, İstanbul 2000, s. 206-225

CANTAY, Tanju, “*Bir Kuzey-Batı Anadolu Gezisinden Notlar*”, *Dokuzuncu
Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi Bildiri Özetleri*, Ankara 1995

CEMBELOĞLU, Sinan-CEMBELOĞLU, Mehmet, *İlimiz ve Bölgemiz Samsun ve
İlçeleri*, Ankara 1969

ÇAM, Nusret, “*Türk Mezar ve Türbelerinin Özellikleriyle İlgili Bazı Düşünceler,
Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri
Sempozyumu*, İstanbul 1998, s. 63-71

DEVELİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 1993

DIYARBEKİRLİ, Nejat, “*Artukoğullarına Ait Olması Muhtemel Bir Mezar Taşı*”, *Türk
Sanat Tarihi Araştırma ve İncelemeleri I*, İstanbul 1963

_____, *Hun Sanatı*, İstanbul 1972

ELİTEZ, N. Gülgün, *Türk Mezar Taşlarında Bitki Motifleri*, Mimar Sinan Üniversitesi
Sos. Bil. Enst, 1996 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)

ERKER, Selahattin, “*Kitabelerde (Ebcet) Hesabının Rolü*”, *Vakıflar Dergisi*, C. III,
Ankara 1996

EYİCE, Semavi, “Mezarlıklar ve Hazireler”, *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, Ankara 1996, s. 123-134

_____, “Tarihi Mezarlar ve Mezarlıklara Dair Notlar”, *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1998, s. 495-541

ERGİN, Muharrem, *Orhun Kitabeleri*, İstanbul 1999

GÜN, Recep, “Samsun Arkeoloji Müzesinde Bulunan Sanduka Tipli Mezar Taşları”
<http://www.dinbilimleri.com/dergi/cilt1/sayi3/>
 (Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 3, Mayıs-Haziran-Temmuz 2001)

GÜNDOĞDU, Hamza, “İkonografik Açıdan Türk Sanatında Rumi ve Palmetler”, *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar*, Güner İnal’a Armağan, Ankara 1993, s. 197-211

HASEKİ, Metin, *Plastik Açıdan Türk Mezar Taşları*, İstanbul 1976

<http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2001/07/05/egeb/egeb1.html>

<http://www.discoverturkey.com/kultursanat/halk-mez.html>

<http://www.milliyet.com.tr/2000/04/16/gazpazar/gaz11.html>

İNAN, Abdülkadir, “Altay Dağlarında Bulunan Eski Türk Mezarları”, *Belleten*, C.X, Sayı 41-44, Ankara 1947, s. 569-570

KARAÇAĞ, Demet, *Bursa’daki 14-15.Yüzyıl Mezartaşları*, Ankara 1994

KARAMAĞARALI, Beyhan, “Sivas ve Tokat’taki Figürlü Mezar Taşlarının Mahiyeti Hakkında”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi II*, Ankara 1972, s.75-103

_____, *Ahlat Mezar Taşları*, 2. Baskı, Ankara 1992

_____, *Türk Mimari Eserlerinde Ahlat Mezar Taşları*, Ankara 1993

_____, “Kültür Tarihimiz Bakımından Mezar Taşlarının Önemi ve İkonografisi”, *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu*, İstanbul 1998, s. 33-46

KARAMAN, Hayrettin, “Ölüm, Ölü, Defin ve Merasimler”, *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, Ankara 1996

KUŞOĞLU, Mehmet, Zeki, **Mezar Taşlarında Hüve'l-Baki**, İstanbul 1984

LAQUER, Hans Peter, **Hüve'l-Baki**, İstanbul 1997

_____, "Mezar Taşlarında Harf Devrimi", **IX. Türk Tarih Kongresi**, C III, Ankara 1981

NEVEVİ, Muhyiddin, **Riyazü's-Salihin**, ter. Kıvamüddin Burslan-H Hüsnü Erdem, C. 3, Ankara 1960,

NÜZHET, S., **İstanbul'da Meşhur Meşahire Ait Mezar Taşları**, by. 1932

OĞUZ, Burhan, **Mezartaşında Simgeleşen İnançlar**, İstanbul 1983

ORHUN, Ömer, **Samsun Tarih Coğrafya Ekonomi**, Samsun 1949

ÖGEL, Semra, **Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı**, Ankara 1987

ÖNDER, Ali Rıza, "*Mezar Taşlarında Halk Kültürü*", **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, C. V, Ankara 1987

ÖNEY, Gönül, "*Anadoluda Selçuk Geleneğinde Kuşlu, Çift Başlı, Kartallı, Şahinli ve Aslanlı Mezar Taşları*", **Vakıflar Dergisi**, C. VIII, Ankara 1969

ÖNKAL, Hakkı, **Anadolu Selçuklu Türbeleri**, Ankara 1996

ÖZ, Mehmet, **XV-XVI Yüzyıllarda Canik Sancağı**, Ankara 1999

ÖZER, Cebe, "*Edirne'de Üsküflü Mezar Taşı Örnekleri*", **Sanat Tarihi Yıllığı VII**, İstanbul 1977

RUDANİ, **Büyük Hadis Külliyyatı**, İstanbul b.y

SAMSUN VALİLİĞİ, **Samsun 2000**, Samsun 2000

SARCAN, Ali, **Samsun Tarihi**, Ankara 1966

SÖZEN, Metin-TANYELİ, Uğur, **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü**, İstanbul 1992

SUBAŞI, Hüsrev, **Yazıya Giriş**, İstanbul 1987

ŞEKER, Mehmet, "*Türk Mezar Bilimi Bir Disiplin Olarak Kurulmalı*", **Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu**, İstanbul 1998, s. 25-32

- TERZİ, İhsan, “Samsun’daki Mezarlıklar ve Kökçüoğlu Mezarlığındaki Tasvirli Bazı Mezartaşları”, O.M.Ü. İlahiyat Fakültesi dergisi, S. 9, Samsun 1997, s. 205-516
- TİBET, Aksel ve diğer., “Yenikapı Mevlevihanesi Haziresi”, İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri, Ankara 1996
- TORUN, Mehmet, Samsun ve İlçeleri Tarihi Araştırmaları, İstanbul 1954
- TUNÇEL, Gül, Batı Anadolu Bölgesinde Cami Tasvirli Mezartaşları, Ankara 1989
- TÜRK DİL KURUMU, Türkçe Sözlük, , İstanbul 1992
- UNAT, Faik Reşit, Unat, Hicri Tarihleri Milâdî Tarihlere Çevirme Kılavuzu, Ankara 1974
- UZUNEMİNOĞLU, Hamza, Samsun Bir Uygulamalı Şehir Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı, , İstanbul 1992 (Basılmamış Doktora Tezi)
- SEVİN, Veli., “Taş Suretler”, <http://www.atlasturkey.com/sayilar/102s/arkeo/ark1.html>
- YAKIT, İsmail, “Vefat Tarihlerinde Ebced ve Anlam Sanatı”, Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu, İstanbul 1999, s. 405-417
- YAZIR, Mahmud Bedrettin, Medeniyet Aleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli, C. I-II, Ankara 1981
- YETKİN, Şerare, “Yeni Bulunmuş Figürlü Mezar Taşları”, Selçuklu Araştırmaları Dergisi I, Ankara 1969
- YOLAÇICI, M. Emin, XIX Yüzyılda Canık (Samsun) Sancağının Sosyal ve Ekonomik Yapısı, Ankara 1998
- YÜKSEL, Murat, Trabzon’da Türk-İslam Eserleri ve Kitabeleri, C. 4-5, Trabzon 2000.

VIII- LŪGATÇE

ÂB	: Su.
ÂCÂL	: Eceller. Ölümler, vâdeler.
ÂĞŪŞ	: Kucak.
AHALÎ	: Halk. Bir memleketin yerlileri, bir memlekette oturanlar.
AHYA	: Diri olanlar. Hay olanlar. Canlılar.
ÂKIBET	: Bir şeyin sonu. Nihayet.
A'LÂ	: Yükseklik. Büyüklük. şeref. şan.
ALEYH	: (Aleyhi - Aleyhâ) Aleyhinde, onun hakkında, onun üzerine anlamında bir edat.
ÂMÂL	: Emeller. Arzular. Gayeler. Dilekler. İstekler.
ÂMÎRE-İ İSTABLA	: Saray ahır.
ARŞ	: Kürsü, taht, yüce makam. En yüksek gök. Allah'ın kudret ve saltanatının tecelli yeri.
ARŞ-I ÂZÂM	: En büyük arş. Cenab-ı Hakk'ın arşı.
ASÎTÂNELÎ	: Saraylı, İstanbullu.
ÂSUMAN	: Gökyüzü. Semâ. Felek.
ÂŞİYÂN	: Kuş yuvası, mesken, ev.
ÂŞİNÂ	: Mâlumatlı, haberli olan. Arif. Bilgili. Tanıdık. Yabancı olmayan.
ATÂ	: Verme. Bağışlama. Bahşış. Lütuf. İhsan.
A'YÂN	: Osmanlı devletinin Ayan meclisi azası.
AYN	: Göz. Pınar, kaynak. Çeşme.
BAD	: Yel. Rüzgâr. Soluk. Nefes.
BAHŞÂY	: Bağışlayan.
BAĞ	: Büyük bahçe. Bostan. Üzüm asmaları bulunan yer. Üzüm asması.
BÂLÂ	: Yüksek, yüce.

- BENDER** : Ticaret yeri, işlek ticaret iskelesi, büyük iskele.
- BEZM** : Sohbet meclisi. Muhabbet yeri. Yiyip içme, iş-u nûş. Meclis.
- BEYT** : Ev, oda,hane. Geceyi bir işle geçirmek.
- BÎ BEKÂ** : Bekasız.
- CÂH** : Makam, itibar.
- ÇÂKERİ** : Kulluk, kölelik, kulluğa ait.
- CAM** : Bardak, kadeh.
- CAY** : Yer.
- CENK AZMÂ**: Cengi denemiş.
- CENK CÛY** : Cengaverlik, yiğitlik.
- CEVHER** : Bir şeyin özü, esası. Kıymetli taş. Edb: Noktalı harf. Yalnız noktalı harflerin ebcedi hesap edilerek yazılan manzum tarih. Harflerin noktası.
- CİLVA CÂY** : Zevkü sefa.
- CİNÂN** : Cennetler.
- CİVAN** : Taze, genç.
- ÇEŞM** : Göz. Ayn. Dide.
- DÂRU'S-SAFÂ**: Eğlence yeri, cennet.
- DEBDEBE** : Gürültü, patırtı. Gösteri için yapılan gürültü. Tantana. Haşmet.
- DERİĞA** : Yazık, vah, yazıklar olsun, ne yazık.
- DESTGÎR** : Elinden tutan, yardımcı.
- DEHR** : Zaman, ebedi. Dünya, alem.
- DEVR-İ FELEK**: Zaman, talih, kader.
- DİL** : Gönül, yürek, kalp.
- DİLÂRÂ** : Gönül alan, gönlü dinlendiren.
- DİLDÂDE** : Aşık, gönül vermiş, ilgi duyan.
- DÎR** : Uzun müddet, çoktan.

DUHÂ	: Sabah.
DUHTER	: Kız.
DÛN	: Aşağı, alçak. Kolay. Zayıf. Gayrı, diğer.
EBNÂ	: Oğullar. Çocuklar.
EF'AL	: Fiiller, işler, ameller.
EĞERÇİ	: ...ise de, her ne kadar, ...olsa da.
EĞÛŞ	: Kucak.
EHL-İ HÂCET	: İhtiyaç sahipleri.
EMAN	: Korkusuzluk. Af ve yardım dileme. Eminlik.
EMRÂZ	: Hastalıklar.
ENÎS	: Dost, arkadaş, yar, sevgili.
ESBÂK	: Geçen ki, geçen, önceki. Daha önce geçmiş olan.
ESER	: Hadis-i şerif, peygamberimizin sözü, nişan, iz, alamet.
FAHRU'N-NİSÂ	: Kadınların en şerefli.
FÂRUK	: Tefrik eden, fark eden, ayıran.
FENÂ	: Yokluk, yok olma, geçici dünya, geçip gitme.
FİRDEVS	: Cennet, cennette altıncı kat.
GAMNÂK	: Gamlı, tasalı, kaygılı.
GARİN	: Havuz dibinde olan balçıklı su. Her nesnenin kap dibinde kalan çöküğü, tortusu.
GARK	: boğulma, boğma.
GEVHER	: Elmas, cevher, inci.
GILMÂN	: Bıyığı yeni bitmiş gençler. Cennette hizmet gören delikanlılar.
GİRYEDÂR	: Ağlamış.
GUFRÂN	: Cenab-ı Hakk'ın günahları affedip örtmesi, rahmeti.
GÛLŞEN	: Gül bahçesi. Güllük.

GÜLZÂR : Gül bahçesi, gül tarlası.

HÂC : Hacı.

HÂCET REVÂ: İhtiyacı gören, gideren.

HAFÎD : Torun.

HAH-I DİL : Gönül isteği, gönül dileği.

HÂK : Toprak.

HAKK : Allah, yüce yaratıcı.

HALIK : Yoktan yaratan. Yaratıcı. Allah (C.C.).

HALİLE : Nikâhlı eş.

HAMLİNİ VAZ' EYLEMEK: Doğum yapmak, yükünü koymak.

HÂTİF : Sesi işitilip de kendisi görülmeyen.

HAYDAR-I KERRÂR: Döne döne saldıran aslan. Hz. Ali'nin lakabı.

HAYF : Haksızlık, zulüm. Yazık, heyhat.

HAYR'UL-ENÂM: Varlıkların hayırlısı, Hz. Muhammet.

HEMŞİRE : Kızkardeş.

HEYCÂ : Savaş, dövüş.

HEZÂR : Bülül, bin, pek çok.

HIRÂM : Nazlı, edalı.

HULK : Huy. Ahlâk. Tabiat. Yaratılıştan olan haslet. Seciyye. İnsanın doğuştan veya sonradan kazandığı ruhî ve zihnî hâller.

HUMMA : Ateşli hastalık. Sıtma.

HÜSN : Güzellik. İyilik. Eksiksizlik.

HÜZNENGİZ: Hüzün veren. Keder verici.

İBGÂ : Baki, devamlı, sürekli kılma.

İBRÂR : Yeminin doğruluğu, tasdik edilme.

ÎD : Bayram.

- İĞTİRÂB** : Gurbete çıkma.
- İKDÂM-I HÂNDAN RASÛLÜLLÂH** : Rasûlüllâh'ın soyunun önde gelenlerinden.
- İ'MAR** : Yapmak. Tâmir etmek. Şenlendirmek. Mâmur kılmak.
- IRCÎ** : (Ar.) Dönmekten emir. Dön.
- İSTİBDÂT** : Keyfi idare sistemi.
- İSTİNÂD** : Dayanma, güvenme.
- İCABET** : Kabul olmak. Kabul etmek. Râzı olma, rızâ gösterme.
- İHSÂN** : İyilik, lütuf, bağışlamak, cömertlik yapmak.
- İHTİYÂR** : Seçme, seçilme.
- İHVÂN** : Kardeşler. Eş, dost. Sâdık arkadaşlar. Aynı mezhep veya tarikata mensup olanlar.
- İKBAL** : Baht açıklığı. Talih. Refah.
- İRSAL** : Göndermek, gönderilmek, yollamak. Havale etmek. Elçi gönderme.
- İRTİGÂ** : Yukarı çıkma, yükselme.
- İRTİHAL** : Bir yerden başka yere göçmek, gitmek. Ölmek.
- İTGA** : Koltuk altına yastık veya dayak koyma. Yaslanma.
- İYÂL** : Bir adamın üzerine nafakasını vermek vacip olan, kendilerini geçindirdiği kimseler.
- İSMET** : Günahsızlık, mâsumluk. Peygamberlik vasıflarından birisidir.
- İSTİNÂD** : Dayanma. Güvenme.
- İŞÂA** : Bir haberi yaymak, duyurmak. Bir şeyin yayılmasına sebep olmak.
- KAMU** : Hep, bütün, tamamen.
- KAMVER** : Mutlu.
- KASR** : Köşk. Yüksek ve ferah bina, küçük saray.
- KERİME** : Kız evlat.
- KEVNEYN** : İki âlem. Dünya ve ahiret.

- KİBRİYÂ : Azamet, büyüklük.
- KİRÂM : Kerimler, şerefliiler. Eli açık cömert kimseler.
- LÂMÎH : Parlayan, parıldayan. Parlak.
- LA YEMÛT : Ölmez.
- LEHÂ : Hakkında. O kadın için.
- LİVA : Bayrak. Sancak. Eskiden kazadan büyük, vilâyetten küçük yerleşme merkezlerine denirdi. Tugay.
- MABEYN : Ara. Aradaki şey. İki şeyin arası. Haremle selâmlık arasındaki oda. Padişah yakınlarının bulunduğu oda.
- MAHDÛM : Oğul evlat.
- MAHYA : Hayat. Canlılık.
- MAĞFÛR : Affolunmuş, bağışlanmış.
- MAĞMÛR : İmar edilen, tamir edilmiş.
- MAĞRÛR : Gururlu.
- MAKAL : Söz. Lâkırdı. Söyleyiş.
- MÂ SİVÂ : Bir şeyden başka olan şeylerin hepsi. Dünya ile ilgili şeyler.
- MAZHAR : Nâil olma. Şereflenme.
- MEDED : İnayet, yardım, imdat, eman. Eyvah.
- MEFÂHİR : İftihar edilecek, övünülecek şeyler.
- MEFTÛN : Fitne ve belâya tutulmuş olan. Âşık. Mecnun.
- MEVT : Ölüm. Âhirete göç.
- MA'SİYET : (Ar.) Günah.
- MEDED : Yardım, imdat.
- MEDFEN : Defnedilen, gömülen yer.
- MEFTÛN : Gönül vermiş, tutkun.
- MEHCÛR : Uzaklaşmış, uzakta kalmış, ayrı düşmüş. Bırakılmış.

- MELÂL** : Usanç, bıkmâ.
- MEMLU** : Doldurulmuş. Dolu.
- MENKÛHA** : Nikahlı kadın, zevce eş.
- MERÂM** : İstek, maksat, niyet.
- MERHÛM** : Kendine rahmet edilmiş, rahmete kavuşmuş.
- ME'VA** : Mekân. Varılacak yer. Mesken. Sığınacak yer.
- MİHNET** : Zahmet. Eziyet. Dert. Belâ.
- MÎZÂN** : Terazi, ölçü, tartı. Akıl, idrak, muhakeme. Mahşerde herkesin amellerini tartmağa mahsus bir adâlet ölçüsü olup, hakiki mâhiyeti ancak âhirette bilinecektir.
- MUHÂMÎ** : Avukat.
- MUHASSIL** : Mutasarrıftan küçük, kaymakam ve müdürler derecesinde bir memur.
- MUHİBB** : Seven. Muhabbet eden. Dost. İyiliği isteyen.
- MUTASARRIF** : Tasarruf hakkı . Tasarruf eden. Bir işi kendi isteğine göre idâre eden. Bir malın sahibi. Eskiden, vilâyetten küçük olan Sancağın en büyük idâre âmiri.
- MÛBİN** : Açık, vâzih, âşikâr. Ayân kılan, beyan ve izah eden.
- MÛCRİM** : Cürüm ve kabahat işlemiş olan. Suçlu.
- MÛDDEA** : İddia olunan. Dâvâ olunan şey. Asılsız iddia edilen.
- MÛLAZİM** : Bir kimseye bağlı gibi olan. Maaşsız acemilik hizmeti. Medrese tahsilini bitirip icazet alan. Stajyer. Eskiden askerlikte yüzbaşidan aşağı rütbelerin derecesi, teğmen.
- MÛNADÎ** : Nidâ eden, seslenen, çağırın. Müezzin.
- MÛNTEHA** : Son, en son derece, en son yer, nihayet. Son uç.
- MÛŞİR** : Emreden, işaret eden, bildiren. Mareşal. En büyük unvanı taşıyan asker.
- MÛTECAVİZ** : Hücum eden. Haddi aşan, geçen. Sataşan, saldıran. Çok, fazla.
- MÛTEGÂİT** : Emekli.

MÜTESELLİM: Teslim edilen şeyi alıp kabul eden. Tanzimat'tan önce vali ve mutasarrıfların sorumluluğunda bulunan sancak ve kazâların idaresine memur edilen kimseler. Bunlara "Voyvoda" da denirdi. Vergi tahsildarı.

MÜTEVARİ : Gizli, saklı. Bir şeyin arkasına veya altına çekilerek saklanan.

MÜTEVEKKİL: Kendi yapamayacağı işte aczini bilip başka birisini vekil kabul etmek. Tevekkül eden.

NÂGEHÂN : Ansızın, aniden.

NAİB : Vekil, birinin yerine geçen. Şariat hâkimi olan kadı vekili. Nöbet bekleyen.

NAKİB : Vekil. Bir kavim veya kabilenin reisi veya vekili. Halkın hayırlısı.

NAİL : Muradına eren, nâil olan, ele geçiren. Erişmiş.

NÂGAH : Vakitsiz, birdenbire.

NAM : Sim, ad. Lakap. Ün. Şan.

NECAH : Zafer bulmak, murâda ermek.

NEŞVE : Sevinç, keyif. Bir şeyi tekrarlamak. Mest ve sarhoş olmak.

NEV : Yeni, tâze, son zamanda çıkmış.

NEZH : Nezihlik, temizlik, saflık. Hiçbir kötü hareketi olmamak.

NIHAN : Gizli, saklı. Bulunmayan. Mevcut olmayan. Sır.

NİSVAN : Kadınlar.

NÜŞ : İçen, içici, tatlı şerbet gibi içilecek şey. Zevk ve safâ.

PAK : Temiz, saf, katıksız. Hep, tamam, mübarek, kudsi.

PAY : Ayak.

PAYE : Rütbe, derece.

PEHLE : Türk mezarlarının baş ve ayak taşları arasında bulunan zeminden biraz yükseltilmiş dikdörtgen bölümdür.

PENÂH : Sığınma. Sığınacak yer. Dayandığı nokta.

PERVÂZ : Uçma, uçuş.

PES	: Ard, arka, geri
PEYMÂNE	: Büyük kadeh. Ölçek, kile. Şarap bardağı.
PÛR	: Çok, dolu, çok fazla.
RÂH	: Yol. Tarz. Usûl.
RAHM	: Acıma, koruma, esirgeme, şefkat etmek. Hısnılık, karabet.
RÂKİB	: Binen. Binici. Herhangi bir nakil vasıtasına binmiş olan.
RANA	: Güzel, latif, hoş.
RAVZA	: Sulu yer, bahçe, bostan, çimenlik yer.
REDİF	: Arkadan gelen, birisinin ardından giden. Birbiri ardınca zuhur etmek. Terhis olup ihtiyata geçen asker.
REH	: Yol, kaide, tarz, usul.
REFÎK	: Arkadaş, yoldaş.
REVÂN	: Yürüyen, giden, akan.
RIDVAN	: Memnunluk, hoşnutluk. Cennetin kapıcısı olan büyük melek.
RIHLET	: Geçmek. Göç etmek, göçmek. Ölmek.
RÛSUMAT	: Gümrük idâresi, vergiler.
RÛZ	: Gün, 24 saatlik müddet. Gündüz.
SÂBIK	: Geçmiş. Önceki. Zamanca veya rütbece ileride olan.
SÂDİGU'L-MAKÂL	: Doğru sözlü.
SADR	: Kalp, göğüs, ön. Meclisin önü ve en muteber yeri. Baş, başkan.
SAGİL	: Ağır.
SAKİ	: Sulayan, içecek su veren, sucu. Kadeh sunan. İçki sunan.
SALÎK	: Bir yolda giden. Belli bir yol tutup giden. Bir tarikat yolunda olan.
SARSAR	: Gürültü ile gelen pek soğuk rüzgâr, yel. Kasırga.
SEHÂ	: Cömertlik.
SEHV	: Hata, yanlış, yanılma.

SELEF	: Eskiden olan. Yerine geçilen. Eski adam.
SER	: Baş, başkan, tepe.
SERDEFTER	: Baş, başkan, reis. En başta olan. Önde olan.
SETR	: (Ar.) Örtme, kapama, gizleme.
SEYYİÂT	: Günahlar.
SIBT	: Torun. Sibteyn genellikle Hz. Muhammet'in iki torunu için kullanılır.
SIBYAN	: Çocuklar, sabiler.
SILA	: Memleketine gitme, akrabasına ulaşma.
SÜ'	: Kötü, fena.
SÜKKAN	: İkamet edenler, oturanlar.
SÜBHÂN	: Allah.
ŞADAN	: Sevinçli, bahtiyar.
ŞADUMÂN	: (şâd-mân) Mesruriyet, sevinçlilik. Mesrur, bahtiyar.
ŞAFİ'	: Şefa'at eden. Bir kim senin suçunun bağışlanması için aracılık eden.
ŞÂN	: Nam, şöhret, şan, ün. Gösteriş, çalım.
ŞUARA	: Şairler.
TAİR	: Uçucu. Uçan. Kuş.
TAL'AT	: Görünüş. Görüşmek. Güzellik. Bir şeye çok rağbet etmek
TAVİL	: Uzun. Çok süren.
TEÂLÂ	: "Nâmı büyük" anlamında olup Allah'ın kutsiyet ve büyüklüğü için hürmeten söylenir.
TECELLA	: Görünme. Bilinme. İlâhi kudretin meydana çıkması, görünmesi.
TERDÎF	: Peşinden ardı sıra yürütme.
TEVCİH	: Döndürmek, yöneltmek. Rütbe, mevki vermek.
TEVHÎD	: Allah'ın varlığını birleme, tek Allah'a inanma.
TIFL	: Küçük çocuk.

TU'ME	: Azık, yiyinti. Tad, çeşni, lokma.
TURAB	: Toprak, toz.
UFUL	: Gözden kayboluş. Görünmez olmak. Ölmek.
UHDE	: Bir işi üzerine alma. Söz verme.
UKBA	: Âhiret, öbür dünya, bâki olan âlem.
VA'DE	: Bir iş için önceden belli edilen zaman. Ecel.
VEFK	: Uygun gelme, uygun.
VEZİR	: Valilik, vekillik gibi yüksek rütbelerde bulunan “paşa” unvanını taşıyan kimse.
VUSLÂT	: Visal. Sevdiğine kavuşma, ulaşma.
YÂD	: Anma. Hatırda tutma. Zikretme.
YEÛS	: Ümitsiz, ümidi kesilmiş.
YEVME TÛBLE'S-SERÂİR	: (Ar.) Sırların ortaya dökülüp yoklanacağı gün (Kur'an 86/9).
YEZDÂN	: Hayır Tanrısı, Allah.
ZABTIYYE	: Tanzimat'tan sonra ülke içi güven ve emniyeti sağlamakla görevli kurum. Polis, jandarma.
ZAĞ	: Karga veya kuzgun.
ZAİR	: Ziyaret eden, ziyaretçi.
ZAR	: İnleyen, sesle ağlayan. Zayıf, dermansız.
ZÜHRE	: Zühre yıldızı. Yüzü güzel olanlar için sıfat olarak kullanılır.

IX- TABLULAR

A- TABLO 1

Örnek No	Foto No	Bulunduğu Yer	İnceleme Tarihi	Bugünkü Durumu	Tarihi	Kimliği	Mezar Ölçüsü	Baş Tası Ölçüsü	Başlık Ölçüsü	Ayak taşı Ölçüsü	Matzemesi	İşlenişi
1	1	Bağra Büyük Camii H.	16.08.2001	Sagliam	1694	Fatma	-	63x29x8	-	-	Mermer	Kabartma
2	2	Bağra Büyük Camii H.	16.08.2001	Sagliam	1739	Hacı Ahmet Ağa	-	133x27x14	Ç:25,h:15	-	Mermer	Kabartma
3	3	Kökçioğlu Mezarlığı	10.06.2001	Baş, Kırık	1745	Hacı İshak Ağa	-	110x38x20	-	-	Mermer	Kabartma
4	4	Kökçioğlu Mezarlığı	02.11.2000	Baş, Kırık	1752	Hacı Mustafa	-	150x34x15	-	-	Mermer	Kabartma
5	5,6,7	Samsun Mithesi	05.06.2002	Kırık	1753	-	123x40x42	75x20x12	-	-	Mermer	Kabartma
6	8,9	Samsun Mithesi	05.06.2002	Kırık	1754	Muhammet Paşa	-	136x50x25	Ç:30,h:30	106x50x25	Mermer	Kabartma
7	10	Bağra Büyük Camii H.	16.08.2001	Kırık	1767	Hacı Muhammet Ağa	-	120x28x7	-	-	Mermer	Kabartma
8	11	Bağra Büyük Camii H.	16.08.2001	Sagliam	1775	Muhammet Kaşif E.	198x80x29	107x33x20	Ç:23,h:25	105x30x12	Mermer	Kabartma
9	12-20	Bağra Büyük Camii H.	16.08.2001	Sagliam	1776	Hayva Hanım	227x80x53	210x57x15	-	197x52x15	Mermer	Kabartma
10	21	Kökçioğlu Mezarlığı	09.06.2001	Sagliam	1797	Neslihan Hatun	-	153x35x8	-	-	Mermer	Kabartma
11	22-25	Bağra Büyük Camii H.	16.08.2001	Sagliam	1800	Vezir Hüseyin Paşa	225x74x67	220x40x17	Ç:38,h:45	220x30x20	Mermer	Kabartma
12	26	Kökçioğlu Mezarlığı	20.05.2002	Kırık	1802	Hatice Hatun	-	110x27x13	-	-	Mermer	Kabartma
13	27	Bağra Büyük Camii H.	16.08.2001	Sagliam	1812	Nezaket Kadın	170x80x36	80x33x10	-	70x30x9	Mermer	Kabartma
14	28,29	Bağra Büyük Camii H.	16.08.2001	Sagliam	1812	Seyyit Ali Bey	185x76x50	150x31x16	Ç:27,h:24	116x35x13	Mermer	Kabartma
15	30,31	Bağra Büyük Camii H.	16.08.2001	Sagliam	1812	Şerife Dudu Hatun	184x68x30	100x27x14	-	80x26x9	Mermer	Kabartma
16	32	Bağra Büyük Camii H.	16.08.2001	Sagliam	1812	Emine Hanım	-	155x53x7	-	150x34x10	Mermer	Kabartma
17	33,34	Bağra Büyük Camii H.	16.08.2001	Sagliam	1812	Fatma Selva Hanım	170x75x48	189x50x12	-	147x44x12	Mermer	Kabartma
18	35	Kökçioğlu Mezarlığı	05.06.2000	Sagliam	1812	Hayva Hanım	-	82x34x10	-	-	Mermer	Kabartma
19	36	Bağra Büyük Camii H.	16.08.2001	Sagliam	1820	Seyyit Hacı Ali Ağa	-	120x36x17	Ç:29,h:20	80x32x7	Mermer	Kabartma
20	37	Kökçioğlu Mezarlığı	10.09.2001	Sagliam	1825	Seyyit Muhammet B.	-	105x22x13	Ç:25,h:18	-	Mermer	Kabartma
21	38,39	Kökçioğlu Mezarlığı	10.09.2001	Sagliam	1825	Selim Ağa	-	123x36x20	-	142x50x10	Mermer	Kabartma
22	40	Bağra Büyük Camii H.	16.08.2001	Sagliam	1825	Hatice Hanım	200x73x36	110x28x15	-	80x28x7	Mermer	Kabartma
23	41,42	Kökçioğlu Mezarlığı	02.11.2000	Sagliam	1827	Rabia Hanım	180x55x65	165x45x18	-	130x30x13	Mer, kara t.	Kabartma
24	43,44	Bağra Büyük Camii H.	16.08.2001	Sagliam	1829	Emine Hanım	90x17x20	98x23x10	-	77x17x10	Mermer	Kabartma
25	45	Bağra Büyük Camii H.	16.08.2001	Sagliam	1834	Hacı Ahmet Ağa	-	160x36x16	Ç:30,h:20	-	Mermer	Kabartma
26	46,47	Kökçioğlu Mezarlığı	31.10.2000	Sagliam	1835	Dudu Kadın	-	195x42x7	-	-	Mermer	Kabartma
27	48-51	Bağra Büyük Camii H.	16.08.2001	Sagliam	1841	Naim Hanım	210x60x65	160x40x15	-	154x30x20	Mermer	Kabartma
28	52	Kökçioğlu Mezarlığı	20.05.2002	Kırık	1848	Seyyit Ahmet E.	-	50x27x12	-	40x26x7	Mermer	Kabartma
29	53	Kökçioğlu Mezarlığı	20.05.2002	Kırık	1861	Fatma	-	44x30x9	-	-	Mermer	Kabartma
30	54	Kökçioğlu Mezarlığı	02.11.2000	Sagliam	1864	Ahmet Efendi	-	170x38x18	Ç:32,h:23	-	Mermer	Kabartma
31	55,56	Kökçioğlu Mezarlığı	01.11.2000	Sagliam	1866	Mehmet Halim E.	-	108x33x12	Ç:25,h:15	-	Mermer	Kabartma

TABLO 1

Örnek No	Foto No	Bulundugu Yer	İnceleme Tarihi	Bugünkü Durumu	Tarihi	Kimliği	Mezar Ölçüsü	Baş Taşı Ölçüsü	Başlık Ölçüsü	Ayak taşı Ölçüsü	Mabemesi	İşlenişi
32	57,58	Kökçüoğlu Mezarlığı	02.11.2000	Kırık	1871	Gülşen Hanım	155x70x60	165x35x10	-	165x34x8	Mermer	Kabartma
33	59	Kökçüoğlu Mezarlığı	09.06.2001	Sağlam	1872	Sileyman Efendi	-	115x30x7	Ç:20,h:15	-	Mermer	Kabartma
34	60,61	Kökçüoğlu Mezarlığı	22.06.2000	Sağlam	1873	Mehmet Ağa	-	190x39x15	Ç:30,h:18	185x33x10	Mermer	Kabartma
35	62-65	Kökçüoğlu Mezarlığı	22.06.2000	Sağlam	1873	Ömer Efendi	218x90x75	Ç:30,h:175	-	Ç:30,h:165	Mermer	Kabartma
36	66,67	Kökçüoğlu Mezarlığı	01.11.2000	Kırık	1874	Hediye Hanım	-	117x28x7	-	86x31x6	Mermer	Kabartma
37	68-70	Kökçüoğlu Mezarlığı	05.08.2000	Sağlam	1875	Leifş Bey	290x88x90	180x35x10	Ç:20,h:12	180x30x13	Mer, kara t.	Kabartma
38	71	Kökçüoğlu Mezarlığı	31.10.2000	Sağlam	1875	Şeyh Muhammet E.	-	40x110x15	-	-	Taş	Kabartma
39	72	Kökçüoğlu Mezarlığı	01.11.2000	Sağlam	1876	Fatma Hanım	-	85x125x10	-	-	Mermer	Kabartma
40	73	Kökçüoğlu Mezarlığı	20.05.2002	Yerde	1877	Mustafa Bey	-	Ç:25,h:177	-	-	Mermer	Kabartma
41	74	Kökçüoğlu Mezarlığı	20.05.2002	Kırık	1877	Nuh Bey	160x65x30	Ç:22,h:130	-	90x30x9	Mer taş	Kabartma
42	75,76	Kökçüoğlu Mezarlığı	21.06.2000	Kırık	1878	Hüseyin Ağa	158x82x42	105x28x7	-	95x28x8	Mer taş	Kabartma
43	77-80	Kökçüoğlu Mezarlığı	22.03.2000	Sağlam	1878	Emine Melek Hanım	150x70x60	95x25x12	-	80x20x10	Mer taş	Kab, oy.
44	81,82	Kökçüoğlu Mezarlığı	22.06.2000	Sağlam	1878	Mehmet Efendi	138x75	125x25x9	Ç:20,h:13	112x24x8	Mer taş	Kab, oy.
45	83	Kökçüoğlu Mezarlığı	22.06.2000	Sağlam	1880	Arslan Han Hanım	178x75x60	100x25x8	-	-	Mer taş	Kabartma
46	84,85	Kökçüoğlu Mezarlığı	02.11.2000	Sağlam	1881	Hacı İbrahim Efendi	200x80x85	160x30x10	Ç:18,h:15	140x30x10	Mermer	Kabartma
47	86,87	Kökçüoğlu Mezarlığı	01.11.2000	Sağlam	1881	Hasan Paşa	246x102x75	Ç:40,h:156	-	Ç:40,h:154	Mermer	Kabartma
48	88,89	Kökçüoğlu Mezarlığı	21.06.2000	Sağlam	1881	Hediye Kadın	165x68x62	127x30x7	-	119x22x9	Mer taş	Kabartma
49	91-94	Kökçüoğlu Mezarlığı	21.06.2000	Kırık	1882	Fatma Hanım	155x75x65	138x32x6	-	115x32x6	Mer taş	Kabartma
50	95,96	Kökçüoğlu Mezarlığı	21.06.2000	Sağlam	1884	Ali Rıza Bey	-	70x26x8	-	70x23x5	Mer taş	Kabartma
51	97	Kökçüoğlu Mezarlığı	09.06.2001	Sağlam	1884	Hasan Tahsin E.	-	70x24x7	Ç:13,h:7	-	Mermer	Kabartma
52	98,99	Kökçüoğlu Mezarlığı	22.06.2000	Sağlam	1890	Hacı Osman E.	-	110x30x10	Ç:20,h:15	83x26x8	Mer taş	Kab, oy.
53	100-102	Kökçüoğlu Mezarlığı	22.06.2000	Kırık	1890	Hayriye Hanım	155x85x8	95x28x8	-	-	Mer taş	Kabartma
54	103,104	Kökçüoğlu Mezarlığı	09.06.2001	Kırık	1890	Haydar Efendi	-	118x33x7	-	130x28x8	Mermer	Kabartma
55	105	Kökçüoğlu Mezarlığı	20.05.2000	Kırık	1890	Tahsin Bey	-	115x32x8	-	-	Mermer	Kabartma
56	106	Kökçüoğlu Mezarlığı	02.11.2000	Eğik	1891	Mehmet Efendi	168x77x65	145x34x17	Ç:23,h:16	142x34x10	Mermer	Kabartma
57	107	Kökçüoğlu Mezarlığı	21.06.2000	Kırık	1892	Hacı Havva Hanım	145x70x68	77x25x6	-	80x22x6	Mer taş	Kabartma
58	108	Kökçüoğlu Mezarlığı	20.05.2002	Kırık	1892	Mustafa Bey	-	145x33x15	-	-	Mermer	Kabartma
59	109	Kökçüoğlu Mezarlığı	09.06.2001	Sağlam	1894	Cemile Hanım	-	70x25x10	-	-	Mermer	Kabartma
60	110,111	Kökçüoğlu Mezarlığı	21.06.2000	Sağlam	1894	Muhammet Ali E.	182x86x77	107x31x10	Ç:27,h:15	86x25x6	Mer taş	Kabartma
61	112	Kökçüoğlu Mezarlığı	09.06.2001	Sağlam	1894	Numan Bey	-	73x33x9	-	-	Kum Taşı	Kabartma
62	113	Kökçüoğlu Mezarlığı	10.09.2001	Kırık	1897	Emine Hanım	-	105x32x5	-	-	Mermer	Kabartma

TABLO 1

Örnek No	Foto No	Bulunduğu Yer	İnceleme Tarihi	Bugünkü Durumu	Tarihi	Kimliği	Mezar Ölçüsü	Baş Taşı Ölçüsü	Başlık Ölçüsü	Ayak taşı Ölçüsü	Malzemesi	İşlenişi
63	114,115	Kökçioğlu Mezarlığı	01.11.2000	Sağlam	1899	Emine Hanım	155x63x60	Ç:25,h:125	-	Ç:25,h:110	Mermer	Kabartma
64	116,117	Kökçioğlu Mezarlığı	09.06.2001	Kırık	1899	Habibe Hanım	-	75x35x9	-	80x26x12	Mermer	Kabartma
65	118	Kökçioğlu Mezarlığı	21.06.2001	Sağlam	1900	Yusuf Ziya Efendi	175x63x63	Ç:25,h:135	-	Ç:22,h:132	Mermer	Kabartma
66	119	Kökçioğlu Mezarlığı	20.05.2002	Kırık	1900	Hacı Hüseyin Efendi	-	65x27x8	-	-	Mermer	Kabartma
67	120	Kökçioğlu Mezarlığı	09.06.2001	Sağlam	1901	Hasan Kaptan	-	140x35x8	Ç:22,h:22	-	Mermer	Kabartma
68	121,122	Alaçam Ş. Mezarlığı	26.05.2002	Sağlam	1902	İsmail	-	107x27x7	Ç:18,h:13	90x27x6	Mermer	Kabartma
69	123	Kökçioğlu Mezarlığı	20.05.2002	Sağlam	1904	MUSTAFA VASİ E.	-	110x27x8	-	-	Mermer	Kabartma
70	124	Kökçioğlu Mezarlığı	02.11.2000	Sağlam	1905	Ayşe Şerife Hanım	150x55x70	Ç:24,h:124	-	Ç:24,h:88	Mermer	Kabartma
71	125	Kökçioğlu Mezarlığı	21.06.2000	Sağlam	1906	Ahmet Fehmi Paşa	180x83x75	Ç:27,h:145	-	Ç:25,h:135	Mermer	Kabartma
72	126	Kökçioğlu Mezarlığı	21.06.2000	Sağlam	1907	Hatice Nevkız H.	153x77x65	Ç:25,h:140	-	Ç:22,h:140	Mermer	Kabartma
73	127	Kökçioğlu Mezarlığı	02.11.2000	Sağlam	1909	Mahmut Ağa	196x70x82	75x30x7	Ç:25,h:12	70x28x6	Mermer	Kabartma
74	128	Kökçioğlu Mezarlığı	07.08.2000	Sağlam	1909	Hacı Temel Ağa	-	Ç:24,h:130	-	Ç:20,h:82	Mermer	Kabartma
75	129,130	Alaçam Ş. Mezarlığı	26.05.2002	Sağlam	1909	Şehri Hanım	-	113x32x9	-	110x27x9	Mermer	Kabartma
76	131,132	Kökçioğlu Mezarlığı	22.06.2000	Sağlam	1915	Nesime Hanım	220x125x23	Ç:30,h:155	-	Ç:32,h:150	Mermer	Kabartma
77	133,134	Kökçioğlu Mezarlığı	09.06.2001	Sağlam	1916	Ahmet Efendi	190x78x68	117x33x8	Ç:19,h:17	107x30x6	Mermer	Kabartma
78	135,136	Asri Mezarlık	05.06.2002	Sağlam	1917	Feriha Hanım	160x60x15	Ç:25,h:125	-	Ç:23,h:120	Mermer	Kabartma
79	137,138	Asri Mezarlık	05.06.2002	Sağlam	1917	Fatma Hanım	-	115x33x8	-	96x30x8	Mermer	Kabartma
80	139,140	Kökçioğlu Mezarlığı	22.06.2000	Sağlam	1918	Hüseyin	197x80x72	Ç:28,h:145	-	Ç:28,h:145	Mermer	Kabartma
81	141	Kökçioğlu Mezarlığı	02.11.2000	Sağlam	1920	Mesut Efendi	-	90x55x12	-	-	Mermer	Kabartma
82	142,143	Kökçioğlu Mezarlığı	02.11.2000	Kırık	1921	Osman Efendi	-	157x35x8	Ç:22,h:15	150x35x8	Mermer	Kabartma
83	144,145	Kökçioğlu Mezarlığı	22.06.2000	Sağlam	1922	Fuad Bey	85x55x50	80x29x8	Ç:20,h:13	72x28x8	Mer,kara t.	Kabartma
84	146,147	Kökçioğlu Mezarlığı	02.11.2000	Kırık	1922	Hacı Hasan Efendi	153x63x58	Ç:20,h:150	-	Ç:20,h:150	Mermer	Kabartma
85	148,149	Kökçioğlu Mezarlığı	09.06.2001	Sağlam	1922	Tahsin Efendi	235x120x105	110x30x9	Ç:20,h:15	90x25x8	Mer tuğla	Kabartma
86	150	Kökçioğlu Mezarlığı	09.06.2001	Kırık	1922	Hikmet Hanım	-	93x33x8	-	-	Mermer	Kabartma
87	151,152	Kökçioğlu Mezarlığı	21.06.2000	Kırık	1921	Zeynep Hanım	265x122x50	124x34x6	-	-	Mermer	Kab,oy.
88	153-155	Kökçioğlu Mezarlığı	02.11.2000	Sağlam	1925	Hasan	105x55x60	Ç:16,h:80	-	Ç:16,h:70	Mermer	Kabartma
89	156,157	Alaçam Ş. Mezarlığı	26.05.2002	Sağlam	1927	Hacı İsmail E.	112x85x55	110x34x8	Ç:25,h:14	118x30x7	Mermer	Kabartma
90	158	Asri Mezarlık	05.06.2002	Sağlam	1927	Huriye Hanım	-	128x35x8	-	-	Mermer	Kabartma
91	159,160	Alaçam Ş. Mezarlığı	26.05.2002	Sağlam	1929	Cemile Hanım	110x80x52	98x31x8	-	93x29x8	Mer m,taş	Kabartma
92	161,162	Karşıyaka Mezarlığı	05.06.2002	Sağlam	1930	Veli Efendi	-	100x25x8	Ç:20,h:14	84x23x7	Mermer	Kabartma
93	163,164	Tekkeköy Mezarlığı	25.05.2002	Sağlam	1942	Hacı Fatma	-	90x50x7	-	-	Mermer	Kabartma

TABLO 1

Örnek No	Foto No	Bulunduğu Yer	İnceleme Tarihi	Bugünkü Durumu	Tarihi	Kimliği	Mezar Ölçüsü	Baş Taşı Ölçüsü	Başlık Ölçüsü	Ayak taşı Ölçüsü	Malzemesi	İşlenişi
94	165,166	Alaçam Ş. Mezarlığı	26.05.2002	Sağlam	1948	Ahmet Anakök	-	95x29x7	Ç:20,h:10	61x23x8	Mermer	Kabartma
95	167,168	Tekkeköy Mezarlığı	25.05.2002	Sağlam	1954	Hacı Hasan	-	100x58x10	-	-	Mermer	Kabartma
96	169,170	Tekkeköy Mezarlığı	25.05.2002	Sağlam	1964	Hacı Emin Etkinci	-	85x52x8	-	-	Mermer	Kabartma
97	171,172	Tekkeköy Mezarlığı	25.05.2002	Sağlam	1972	Hacı Ali Etkinci	-	100x58x8	-	-	Mermer	Kabartma
98	173,174	Kökçioğlu Mezarlığı	20.05.2002	Kırık	-	Hacı Hidir bin ...	-	58x30x8	-	-	Mermer	Kabartma
99	175,176	Kökçioğlu Mezarlığı	30.05.2001	Sağlam	-	Peri	-	62x32x8	-	-	Mermer	Kabartma
100	177	Tekkeköy Mezarlığı	25.05.2002	Top. Göm.	-	-	-	70x30x14	Ç:17,h:23	-	Mermer	Kabartma
101	178	Kökçioğlu Mezarlığı	10.09.2001	Top. Göm.	-	Muhammet Salih	-	110x33x12	Ç:25,h:16	55x32x8	Mermer	Kabartma
102	179	Kökçioğlu Mezarlığı	05.07.2000	Top. Göm	-	Ömer Yazıcı	-	70x33x12	Ç:20,h:25	-	Mermer	Kabartma
103	180	Kökçioğlu Mezarlığı	20.05.2002	Kırık	T.r	Mehmet Ali Bey	150x60x20	73x25x5	-	-	Mermer	Kabartma
104	181	Kökçioğlu Mezarlığı	20.05.2002	Top. Göm	-	Ahmet Nuri Efendi	-	52x22x9	-	-	Mermer	Kabartma
105	182	Kökçioğlu Mezarlığı	20.05.2002	Top. Göm	-	-	-	57x34x10	-	-	Mermer	Kabartma
106	183	Kökçioğlu Mezarlığı	20.05.2002	Top. Göm	-	-	-	50x22x10	-	-	Mermer	Kabartma
107	184	Kökçioğlu Mezarlığı	20.05.2002	Top. Göm	-	Salih	-	80x15x26	-	-	Mermer	Kabartma
108	185	Kökçioğlu Mezarlığı	09.06.2001	Top. Göm	-	-	-	75x30x7	-	-	Mermer	Kabartma
109	186	Kökçioğlu Mezarlığı	10.09.2001	Top. Göm	-	-	-	88x32x6	-	85x25x9	Mermer	Kabartma
110	187	Kökçioğlu Mezarlığı	10.09.2001	Top. Göm	-	-	-	75x32x5	-	-	Mermer	Kabartma
111	188	Kökçioğlu Mezarlığı	20.05.2002	Top. Göm	-	-	-	35x30x8	-	-	Mermer	Kabartma
112	189	Kökçioğlu Mezarlığı	20.05.2002	Top. Göm	-	Hikmet Nazmi	-	Ç:30,h:88	-	-	Mermer	Kabartma
113	190	Kökçioğlu Mezarlığı	20.05.2002	Top. Göm	-	-	-	Ç:25,h:75	-	-	Mermer	Kabartma
114	191	İsa Baba Camii H.	09.11.2000	Top. Göm	-	-	-	158x48x22	Ç:32,h:23	-	Mermer	Kabartma
115	192	Kökçioğlu Mezarlığı	20.05.2002	Kırık	-	-	153x70x75	-	-	97x32x7	Mer taş	Oyma
116	193	Kökçioğlu Mezarlığı	20.05.2002	Kırık	-	-	-	-	-	Ç:28,h:132	Mermer	Kabartma
117	194	Kökçioğlu Mezarlığı	20.05.2002	Kırık	-	-	-	-	-	70x32x13	Mermer	Kabartma
118	195-197	Kökçioğlu Mezarlığı	20.05.2002	Kırık	-	-	183x83x75	-	-	Ç:30,h:152	Mermer	Kabartma
119	198	Kökçioğlu Mezarlığı	20.05.2002	Kırık	-	-	90x60x25	-	-	-	Mermer	-

B- TABLO 2

Örnek No	Kimliği	Tarihi	Mezar Formu	Baş Taşı Formu	Ayak Taşı Formu	Süsleme	Yazı
1	Fatıma	1694	Şahideli Mezar	Bask Sivri Kemerli Prizmal şahide	-	X	X
2	Hacı Ahmet Ağa	1739	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide	-	X	X
3	Hacı İshak Ağa	1745	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide (Başlık K.)	-	X	X
4	Hacı Mustafa	1752	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide (Başlık K.)	-	X	X
5	-	1753	Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen L	Kendinden Kaideli Prizmal Ş. (K)	Kendinden Kaideli Prizmal Ş. (K)	X	X
6	Muhammet Paşa	1754	Şahideli Mezar	Kendinden Kaideli Prizmal Ş.	Ü. K. Piramidal A.K. Poligonal P.Ş	X	X
7	Hacı Muhammet Ağa	1767	Şahideli Mezar-	Prizmal Şahide (Üst Kısmı Kırık)	-	X	X
8	Muhammet Kaşif E.	1775	Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen L	Başlıklı Prizmal Şahide	Üçgen Alınlıklı Prizmal Şahide	X	X
9	Havva Hanım	1776	Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen L	Ken. Kai. Tepelikli Prizmal Şah.	Ken. Kai. Tepelikli Prizmal Şah.	X	X
10	Neslihan Hatun	1797	Şahideli Mezar	Üçgen Alınlıklı Prizmal Şahide	-	X	X
11	Vezir Hiliseyin Paşa	1800	Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen L	Başlıklı Prizmal Şahide	Tepelikli Prizmal Şahide	X	X
12	Hatice Hatun	1802	Şahideli Mezar	Tepelikli Prizmal Şahide (Tep. K.)	-	X	X
13	Nezaket Kadın	1812	Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen L	Sivri Kemerli Prizmal Şahide	Sivri Kemerli Prizmal Şahide	X	X
14	Seyyit Ali Bey	1812	Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen L	Başlıklı Prizmal Şahide	Üçgen Alınlıklı Prizmal Şahide	X	X
15	Şerife Dudu Hatun	1812	Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen L	Tepelikli Prizmal Şahide	Üçgen Alınlıklı Prizmal Şahide	X	X
16	Emine Hanım	1812	Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen L	Tepelikli Prizmal Şahide	Tepelikli Prizmal Şahide	X	X
17	Fatıma Selva Hanım	1812	Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen L	Tepelikli Prizmal Şahide	Tepelikli Prizmal Şahide	X	X
18	Havva Hatun	1812	Şahideli Mezar	Üçgen Alınlıklı Prizmal Şahide	-	X	X
19	Seyyit Hacı Ali Ağa	1820	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide	Üçgen Alınlıklı Prizmal Şahide	X	X
20	Seyyit Muhammet B.	1825	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide	-	X	X
21	Selim Ağa	1825	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide (B.K)	Prizmal Şahide (Üst Kısmı Kırık)	X	X
22	Hatice Hanım	1825	Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen L	Tepelikli Prizmal Şahide	Üçgen Alınlıklı Prizmal Şahide	X	X
23	Rabia Hanım	1827	Şahideli Prizmatik Lahit	Yüksek Kemerli Prizmal Şahide	Tepelikli Prizmal Şahide	X	X
24	Emine Hanım	1829	Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen L	Ken. Kai. Tepelikli Prizmal Şah.	Ken Kai. Dilimli Kemerli P.Şahide	X	X
25	Hacı Ahmet Ağa	1834	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide	-	X	X
26	Dudu Kadın	1835	Şahideli Mezar	Tepelikli Prizmal Şahide	-	X	X
27	Naime Hanım	1841	Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen L	Ken. Kai. Tepelikli Prizmal Şah.	Ken. Kai. Tepelikli Prizmal Şah.	X	X
28	Seyyit Ahmet E.	1848	Şahideli Mezar	Prizmal Şahide (Üst Kısmı Kırık)	Prizmal Şahide (Üst Kısmı Kırık)	X	X

TABLO 2

Örnek No	Kınlığı	Tarihi	Mezar Formu	Baş Taşı Formu	Ayak Taşı Formu	Süsleme	Yazı
29	Fatma	1861	Şahideli Mezar	Prizmal Şahide (Üst Kısmı Kırık)	-	X	X
30	Ahmet Efendi	1864	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide	-	X	X
31	Mehmet Halim E.	1866	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide	Sivri Kemeri Prizmal Şahide	X	X
32	Gülşen Hanım	1871	Şahideli Prizmatik Lahit	Tepelikli Prizmal Ş. (Tepelik K)	Tepelikli Prizmal Ş. (Tepelik K)	X	X
33	Süleyman Efendi	1872	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide	-	X	X
34	Mehmet Ağa	1873	Şahideli Prizmatik Lahit	Başlıklı Prizmal Şahide	Tepelikli Prizmal Şahide	X	X
35	Ömer Efendi	1873	Şahideli Prizmatik Lahit	Silindirik Şahide	Silindirik Şahide	X	X
36	Hediye Hanım	1874	Şahideli Prizmatik Lahit	Tepelikli Prizmal Ş. (Tepelik K)	Tepelikli Prizmal Ş. (Tepelik K)	X	X
37	Leîfş Bey	1875	Şahideli Prizmatik Lahit	Başlıklı Prizmal Şahide	Tepelikli Prizmal Şahide	X	X
38	Şeyh Muhammet E.	1875	Şahideli Mezar	Yatay Dikdörtgen Plaka P. Şahide	-	X	X
39	Fatma Hanım	1876	Şahideli Mezar	Yatay Dikdörtgen Plaka P. Şahide	-	X	X
40	Mustafa Bey	1877	Şahideli Mezar	Silindirik Şahide	-	X	X
41	Nuh Bey	1877	Şahideli Prizmatik Lahit	Silindirik Şahide	Tepelikli Prizmal Şahide	X	X
42	Hüsrev Ağa	1878	Şahideli Prizmatik Lahit	Başlıklı Prizmal Şahide (Başlık K)	Üçgen Alınlıklı Prizmal Şahide	X	X
43	Emine Melek Hanım	1878	Şahideli Prizmatik Lahit	Tepelikli Prizmal Şahide	Üçgen Alınlıklı Prizmal Şahide	X	X
44	Mehmet Efendi	1878	Şahideli Prizmatik Lahit	Başlıklı Prizmal Şahide	Sivri Kemeri Prizmal Şahide	X	X
45	Arslan Han Hanım	1880	Şahideli Prizmatik Lahit	Tepelikli Prizmal Şahide	-	X	X
46	Hacı İbrahim Efendi	1881	Şahideli Prizmatik Lahit	Başlıklı Prizmal Şahide	Tepelikli Prizmal Şahide	X	X
47	Hasan Paşa	1881	Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen L.	Silindirik Şahide	Silindirik Şahide	X	X
48	Hediye Kadın	1881	Şahideli Prizmatik Lahit	Tepelikli Lale Bıçımı Prizmal Ş.	Tepelikli Lale Bıçımı Prizmal Ş.	X	X
49	Fatma Hanım	1882	Şahideli Prizmatik Lahit	Tepelikli Prizmal Şahide	Tepelikli Prizmal Şahide	X	X
50	Ali Ruza Bey	1884	Şahideli Prizmatik Lahit	Başlıklı Prizmal Şahide	Sivri Kemeri Prizmal Şahide	X	X
51	Hasan Tahsin E.	1884	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide	-	X	X
52	Hacı Osman E.	1890	Şahideli Prizmatik Lahit	Başlıklı Prizmal Şahide	Sivri Kemeri Prizmal Şahide	X	X
53	Hayriye Hanım	1890	Şahideli Prizmatik Lahit	Tepelikli Prizmal Şahide	-	X	X
54	Haydar Efendi	1890	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide (Başlık K.)	Sivri Kemeri Prizmal Şahide	X	X
55	Tahsin Bey	1890	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide (Başlık K.)	-	X	X
56	Mehmet Efendi	1891	Şahideli Prizmatik Lahit	Başlıklı Prizmal Şahide	Sivri Kemeri Prizmal Şahide	X	X

TABLO 2

Örnek No	Kimliği	Tarhi	Mezar Formu	Baş Taşı Formu	Ayak Taşı Formu	Süsleme	Yazı
57	Hacı Hayva Hanım	1892	Şahidei Prizmatik Lahit	Tepelikli Prizmal Ş. (Tepelik K.)	Sivri Kemerli Prizmal Şahide	X	X
58	Mustafa Bey	1892	Şahidei Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide (Başlık K.)	-	X	X
59	Cemile Hanım	1894	Şahidei Mezar	Yüksək Kemerli Prizmal Şahide	-	X	X
60	Muhammet Ali E.	1894	Şahidei Prizmatik Lahit	Başlıklı Prizmal Şahide	Sivri Kemerli Prizmal Şahide	X	X
61	Numan Bey	1894	Şahidei Mezar	Teğet Kemerli Prizmal Şahide	-	X	X
62	Emine Hanım	1897	Şahidei Mezar	Tepelikli Prizmal Şahide	-	X	X
63	Emine Hanım	1899	Şahidei Üstü Açık Dikdörtgen L	Silindirik Şahide	Silindirik Şahide	X	X
64	Habibe Hanım	1899	Şahidei Mezar	Lale Biçimli P.Ş. (Üst Kısmı Kırık)	Üst Kısmı Piramidal Prizmal Ş.	X	X
65	Yusuf Ziya Efendi	1900	Şahidei Üstü Açık Dikdörtgen La	Silindirik Şahide	Silindirik Şahide	X	X
66	Hacı Hüseyn Efendi	1900	Şahidei Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide (Başlık K.)	-	X	X
67	Hasan Kaptan	1901	Şahidei Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide	-	X	X
68	İsmail	1902	Şahidei Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide	Sivri Kemerli Prizmal Şahide	X	X
69	Mustafa Taha'nın E.	1904	Şahidei Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide	-	X	X
70	Ayşe Serife Hanım	1905	Şahidei Prizmatik Lahit	Silindirik Şahide	Silindirik Şahide	X	X
71	Ahmet Fehmi Paşa	1906	Şahidei Prizmatik Pehleli Mezar	Silindirik Şahide	Silindirik Şahide	X	X
72	Hatice Nevkız H.	1907	Şahidei Prizmatik Lahit	Silindirik Şahide	Silindirik Şahide	X	X
73	Mahmut Ağa	1909	Şahidei Prizmatik Lahit	Başlıklı Prizmal Şahide	Sivri Kemerli Prizmal Şahide	X	X
74	Hacı Temel Ağa	1909	Şahidei Mezar	Silindirik Şahide	Silindirik Şahide	X	X
75	Şehri Hanım	1909	Şahidei Mezar	Tepelikli Prizmal Şahide	Sivri Kemerli Prizmal Şahide	X	X
76	Nesime Hanım	1915	Şahidei Prizmatik Pehleli Mezar	Silindirik Şahide	Silindirik Şahide	X	X
77	Ahmet Efendi	1916	Şahidei Üstü Açık Dikdörtgen L	Başlıklı Prizmal Şahide	Sivri Kemerli Prizmal Şahide	X	X
78	Feriha Hanım	1917	Şahidei Prizmatik Pehleli Mezar	Silindirik Şahide	Silindirik Şahide	X	X
79	Fatıma Hanım	1917	Şahidei Mezar	Tepelikli Prizmal Şahide	Sivri Kemerli Prizmal Şahide	X	X
80	Hüseyn	1918	Şahidei Prizmatik Lahit	Silindirik Şahide	Silindirik Şahide	X	X
81	Mesut Efendi	1920	Şahidei Mezar	Prizmal Şahide	-	X	X
82	Osman Efendi	1921	Şahidei Üstü Açık Dikdörtgen L	Başlıklı Prizmal Şahide	Sivri Kemerli Prizmal Şahide	X	X
83	Fuad Bey	1922	Şahidei Prizmatik Lahit	Başlıklı Prizmal Şahide	Sivri Kemerli Prizmal Şahide	X	X
84	Hacı Hasan Efendi	1922	Şahidei Üstü Açık Dikdörtgen L	Silindirik Şahide	Silindirik Şahide	X	X

TABLO 2

Örnek No	Kimliği	Tarhi	Mezar Formu	Baş Taşı Formu	Ayak Taşı Formu	Süsleme Yazı
85	Tahsin Efendi	1922	Şahideli Prizmatik Lahit	Başlıklı Prizmal Şahide	Sivri Kemerli Prizmal Şahide	X X
86	Hikmet Hanım	1922	Şahideli Mezar-	Tepelikli Prizmal Ş. (Tepelik K)	-	X X
87	Zeynep Hanım	1921	Şahideli Mezar	Tepelikli Prizmal Şahide	-	X X
88	Hasan	1925	Şahideli Prizmatik Lahit	Silindirik Şahide	Silindirik Şahide	X X
89	Hacı İsmail E.	1927	Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen L	Başlıklı Prizmal Şahide	Sivri Kemerli Prizmal Şahide	X X
90	Huriye Hanım	1927	Şahideli Mezar	Tepelikli Prizmal Şahide	-	X X
91	Cemile Hanım	1929	Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen L	Tepelikli Prizmal Şahide	Sivri Kemerli Prizmal Şahide	X X
92	Veli Efendi	1930	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide	Sivri Kemerli Prizmal Şahide	X X
93	Hacı Fatma	1942	Şahideli Mezar	Dikdörtgen Plaka Halinde P.Ş.	-	X X
94	Ahmet Anakök	1948	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide	Sivri Kemerli Prizmal Şahide	X X
95	Hacı Hasan	1954	Şahideli Mezar	Dikdörtgen Plaka Halinde P.Ş.	-	X X
96	Hacı Emine İkinci	1964	Şahideli Mezar	Dikdörtgen Plaka Halinde P.Ş.	-	X X
97	Hacı Ali İkinci	1972	Şahideli Mezar	Dikdörtgen Plaka Halinde P.Ş.	-	X X
98	Hacı Hıdır bin ...	-	Şahideli Mezar	Dilimli Kemerli Prizmal Şahide	-	X X
99	Pert	-	Şahideli Mezar	Sivri Kemerli Prizmal Şahide	-	X X
100	-	-	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide	-	X X
101	Muhammet Salih	-	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide	Sivri Kemerli Prizmal Şahide	X X
102	Ömer Yazıcı	-	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide	-	X X
103	Mehmet Ali Bey	T.r	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Ş. (Başlık Kırık)	-	X X
104	Ahmet Nuri Efendi	-	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Ş. (Başlık Kırık)	-	X X
105	-	-	Şahideli Mezar	Tepelikli Prizmal Şahide	-	X X
106	-	-	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide	-	X X
107	Salih	-	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Ş. (Başlık Kırık)	-	X X
108	-	-	Şahideli Mezar	Tepelikli Prizmal Şahide	-	X X
109	-	-	Şahideli Mezar	Başlıklı Prizmal Ş. (Başlık Kırık)	Prizmal Şahide	X X
110	-	-	Şahideli Mezar	Tepelikli Prizmal Şahide	-	X X
111	-	-	Şahideli Mezar	Prizmal Şahide	-	X X
112	Hikmet Nazmi	-	Şahideli Mezar	Silindirik Şahide	-	X X

TABLO 2

Örnek No	Kimliği	Tarini	Mezar Formu	Baş Taşı Formu	Ayak Taşı Formu	Süsleme	Yazı
113	-	-	Şahide li Mezar	Silindirik şahide	-		X
114	-	-	Şahide li Mezar	Başlıklı Prizmal Şahide	-		X
115	-	-	Şahide li Prizmatik Lahit	-	Sivri Kemerli Prizmal Şahide	X	X
116	-	-	Şahide li Mezar	-	Silindirik Şahide	X	X
117	-	-	Şahide li Mezar	-	Sivri Kemerli Prizmal Şahide	X	X
118	-	-	Şahide li Prizmatik Lahit	Silindirik Şahide	Silindirik Şahide (Üst Kısmı K)	X	X
119	-	-	Prizmatik Pehle	-	-		

TABLO 3

[illegible]

TABLO 3

Örnek No	Tarihi	Erkek/Kadın	Mezar Formu	Bitkisel Süsleme	Palmet	Rumi	Hatayi	Serbest Çiçek M.	Papatya	Yaprak	Akant Yaprığı	Gül	Gülbezek	Servi	Hurma	Üzüm	Lale	Nar	Armut	Erik	Geometrik Süsleme	Yıldız, ay-yıldız,güneş	Baklava Dilimi	Rozet	Çarkı Felek	Serbest Geometrik M.	Nesneli Süsleme	Vazo	Kase	Kurdele	Kandil	Işın Halesi	Sütunce	Kavuk-Fes Rölyefi	Çelenk	Mühr-i Süleyman	Kılıç	Mihriabiye	Gerdenlik	Püsküllü Perde			
51	1884	E	Şahidei Mezar																																								
52	1890	E	Şahidei Prizmatik Lahit	X				X									X				X							X	X														
53	1890	K	Şahidei Prizmatik Lahit					X		X							X				X	X																					
54	1890	E	Şahidei Mezar							X					X														X	X													
55	1890	E	Şahidei Mezar																																								
56	1891	E	Şahidei Prizmatik Lahit	X					X												X																						
57	1892	K	Şahidei Prizmatik Lahit																																								
58	1892	E	Şahidei Mezar																																								
59	1894	K	Şahidei Mezar	X				X		X											X	X																					
60	1894	E	Şahidei Prizmatik Lahit	X				X													X						X																
61	1894	E	Şahidei Mezar																																								
62	1897	K	Şahidei Mezar	X					X																																		
63	1899	E	Şahidei Üstü Açık Dikdörtgen Lahit	X																	X																						
64	1899	K	Şahidei Mezar	X				X		X																																	
65	1900	E	Şahidei Üstü Açık Dikdörtgen Lahit	X							X																																
66	1900	E	Şahidei Mezar																																								
67	1901	E	Şahidei Mezar																																								
68	1902		Şahidei Mezar	X					X						X																												
69	1904	E	Şahidei Mezar																																								
70	1905	K	Şahidei Prizmatik Lahit	X										X																													
71	1906	E	Şahidei Prizmatik Pehleli Mezar	X					X	X																		X															
72	1907	K	Şahidei Prizmatik Lahit	X				X																				X	X														
73	1909	E	Şahidei Prizmatik Lahit																																								
74	1909	E	Şahidei Mezar																																								

Örnek No	Tarihi	Erkek/Kadın	Mezar Formu
75	1909	K	Şahideli Mezar
76	1915	K	Şahideli Prizmatik Pehlilei Mezar
77	1916	E	Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen Lahit
78	1917	K	Şahideli Prizmatik Pehlilei Mezar
79	1917	K	Şahideli Mezar
80	1918	E	Şahideli Prizmatik Lahit
81	1920	E	Şahideli Mezar
82	1921	E	Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen Lahit
83	1922	E	Şahideli Prizmatik Lahit
84	1922	E	Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen Lahit
85	1922	E	Şahideli Prizmatik Lahit
86	1922	K	Şahideli Mezar
87	1921	K	Şahideli Mezar
88	1925	E	Şahideli Prizmatik Lahit
89	1927	E	Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen Lahit
90	1927	K	Şahideli Mezar
91	1929	K	Şahideli Üstü Açık Dikdörtgen Lahit
92	1930	E	Şahideli Mezar
93	1942	K	Şahideli Mezar
94	1948	E	Şahideli Mezar
95	1954	E	Şahideli Mezar
96	1964	K	Şahideli Mezar
97	1972	E	Şahideli Mezar
98	-	E	Şahideli Mezar

Örnek No	Tarihi	Erkek/Kadın	Mezar Formu
99	T.r	K	Şahideli Mezar
100	-	E	Şahideli Mezar
101	-	-	Şahideli Mezar
102	-	E	Şahideli Mezar
103	T.r	E	Şahideli Mezar
104	-	E	Şahideli Mezar
105	-	-	Şahideli Mezar
106	-	-	Şahideli Mezar
107	-	E	Şahideli Mezar
108	-	-	Şahideli Mezar
109	-	-	Şahideli Mezar
110	-	-	Şahideli Mezar
111	-	-	Şahideli Mezar
112	-	-	Şahideli Mezar
113	-	-	Şahideli Mezar
114	-	-	Şahideli Mezar
115	-	-	Şahideli Prizmatik Lahit
116	-	-	Şahideli Mezar
117	-	-	Şahideli Mezar
118	-	-	Şahideli Prizmatik Lahit
119	-	-	Prizmatik Lahit
		X	Bitkisel Süsleme
		X	Palmet
		X	Rumi
		X	Hatayi
			Serbest Çiçek M.
			Papatya
			Yaprak
			Akant Yapağı
			Gül
			Gülbezek
			Servi
			Hurma
			Üzüm
			Lale
			Nar
			Armut
			Erik
			Geometrik Süsleme
			Yıldız, ay-yıldız,güneş
			Baklava Dilimi
			Rozet
			Çarkı Felek
			Serbest Geometrik M.
			Nesnelli Süsleme
			Vazo
			Kase
			Kurdele
			Kandil
			Işın Halesi
			Sütunce
			Kavuk-Fes Rölyefi
			Çelenk
			Mühr-i Süleymen
			Kılıç
			Mihriabiye
			Gerdenlik
			Pasküllü Perde

D- TABLO 4- Yazılardaki Konuların Sıralanışı Ve Yazı Türleri

Konuları ifade eden rakamların açıklanması: 1-Başlangıç İfadesi 2-Durum Bildirme 3-Sebeup Bildirme 4-Tanrıdan İstek 5-İnsanlardan Dilek 6-Meslek 7-Nasihat 8-Hadis veya Hadise Atıf 9-Ayet 10- Memleket 11- Aile veya Baba Adı 12-Dua 13-Ölenin Adı 14- İnsanlardan İstek 15- Tarih.

Örnek No	Tarih	Konu Sayıları	Yazı Türü		
			Sülüs	Ta'lik	Muh.
1	1694	4-13-14-15	X		
2	1739	5-11-12-13-14-15	X		
3	1745	1-6-11-12-13-14-15	X		
4	1752	5-11-12-13-14-15	X		
5	1753	4-13-14-15	X		
6	1754	1-2-4-12-13-14-15	X		
7	1767	5-11-12-13-14-15	X		
8	1775	1-6-12-13-14-15	X		
9	1776	1-2-4-9-11-13-15 Ebcet	X		
10	1797	1-3-8-11-12-13-14-15	X		
11	1800	1-2-6-12-13-14-15	X		
12	1802	1-3-8-12-13-14-15	X		
13	1812	1-2-4-11-12-13-14-15	X		
14	1812	1-2-11-12-13-14-15	X		
15	1812	1-2-10-12-13-14-15	X		
16	1812	1-4-5-10-11-12-13-14-18-15	X		
17	1812	1-4-11-12-13-14-15	X		
18	1812	1-2-4-5-6-11-12-13-15	X		
19	1820	1-4-12-13-14-15	X		
20	1825	1-11-12-13-14-15	X		
21	1825	1-3-5-6-11-12-13-14-15	X		
22	1825	1-2-12-13-14-15	X		
23	1827	1-4-11-13-14-15	X		
24	1829	1-2-11-12-13-17-15	X		
25	1834	1-4-5-6-10-12-13-14-15	X		
26	1835	1-2-4-5-11-13-14-15 Ebcet		X	
27	1841	1-11-12-13-14-15		X	
28	1848	13-14-15	X		
29	1861	2-13-15 Ebcet		X	
30	1864	1-2-5-6-7-12-13-14-15		X	
31	1866	1-4-6-10-12-13-14-15		X	
32	1871	1-4-7-11-13-14-15		X	
33	1872	1-4-5-6-12-13-14-15		X	
34	1873	1-6-10-12-13-14-15			X
35	1873	1-6-10-11-13-14-15		X	
36	1874	1-2-11-13-14-15		X	

Örnek No	Tarih	Konu Sayıları	Yazı Türü		
			Sülüs	Ta'lik	Muh.
37	1875	1-2-4-11-12-13-14-15		X	
38	1875	1-6-12-13-14-15	X		
39	1876	1-2-11-12-13-14-15		X	
40	1877	1-2-11-13-14-15		X	
41	1877	1-2-11-13-14-15		X	
42	1878	1-4-6-13-14-15		X	
43	1878	1-2-4-10-11-13-14-15		X	
44	1878	1-2-3-4-11-12-13-14-15 Ebcet		X	
45	1880	1-2-11-13-14-15		X	
46	1881	1-2-4-6-13-15 Ebcet		X	
47	1881	2-6-11-13-14-15	X		
48	1881	1-2-4-11-13-14-15		X	
49	1882	1-3-13-14-15		X	
50	1884	1-2-11-13-14-15		X	
51	1884	1-2-9-11-13-14-15		X	
52	1890	1-2-3-11-13-14-15		X	
53	1890	1-2-4-11-12-13-14-15		X	
54	1890	1-2-3-13-15 Ebcet		X	
55	1890	1-2-4-6-7-13-14-15 Ebcet		X	
56	1891	4-5-10-11-13-14-15	X		
57	1892	1-5-11-13-14-15		X	
58	1892	2-7-11-13-14-15	X		
59	1894	1-11-13-14-15	X		
60	1894	1-4-11-13-14-15	X		
61	1894	1-6-11-13-14-15	X		
62	1897	1-2-3-5-11-13-14-15		X	
63	1899	1-2-4-7-11-13-14-15		X	
64	1899	1-11-12-13-14-15		X	
65	1900	1-2-11-13-14-15	X		
66	1900	1-4-11-13-14-15		X	
67	1901	1-4-5-6-10-11-13-14-15	X		
68	1902	1-2-3-5-6-7-13-15		X	
69	1904	1-4-7-11-13-14-15 Ebcet		X	
70	1905	1-11-13-14-15		X	
71	1906	1-6-13-14-15	X		
72	1907	1-11-13-14-15		X	
73	1909	1-2-4-10-11-12-13-15		X	
74	1909	1-9-11-13-14-15	X		
75	1909	1-5-12-13-14-15		X	
76	1915	1-2-5-11-13-15		X	
77	1916	1-2-4-7-10-11-13-14-15 Ebcet		X	
78	1917	1-2-3-4-5-11-13-15		X	
79	1917	1-2-4-11-13-14-15		X	

Örnek No	Tarih	Konu Sayıları	Yazı Türü		
			Sûlus	Ta'lik	Muh.
80	1918	1-2-3-4-5-11-13-15 Ebcet		X	
81	1920	11-13-14-15	X		
82	1921	1-6-10-11-13-14-15		X	
83	1922	1-2-13-14-15		X	
84	1922	1-4-5-11-13-14-15		X	
85	1922	1-4-6-10-11-13-14-15		X	
86	1922	1-7-11-13-15		X	
87	1921	1-2-5-7-11-13-15		X	
88	1925	1-2-11-13-15		X	
89	1927	1-10-11-13-14-15		X	
90	1927	1-2-11-13-14-15		X	
91	1929	1-2-4-5-13-14-15		X	
92	1930	1-2-11-13-14-15		X	
93	1942	1-7-10-11-13-15		X	
94	1948	1-2-13-14-15		X	
95	1954	1-4-6-7-13-15		X	
96	1964	1-7-10-11-13-15		X	
97	1972	8-10-13-14-15		X	
98	-	1-9-12-13-	X		
99	-	2-13-	X		
100	-	11-12-13-	X		
101	-	1-6-10-11-12-	X		
102	-	1-2-4-12-14-	X		
103	-	11-12-14-		X	
104	-	1-4-11-12-		X	
105	-	1-4-5-		X	
106	-	1-7-		X	
107	-	1-4-12-13-	X		
108	-	1-2-		X	
109	-	1-4-5-12-13-	X		
110	-	1-4-5-		X	
111	-	2-5-		X	
112	-	1-4-10-11-	X		
113	-	1-4-10-11-	X		
114	-	1-7-9-	X		
115	-	-			
116	-	-			
117	-	-			
118	-	-			
119	-	-			

X- ÇİZİMLER

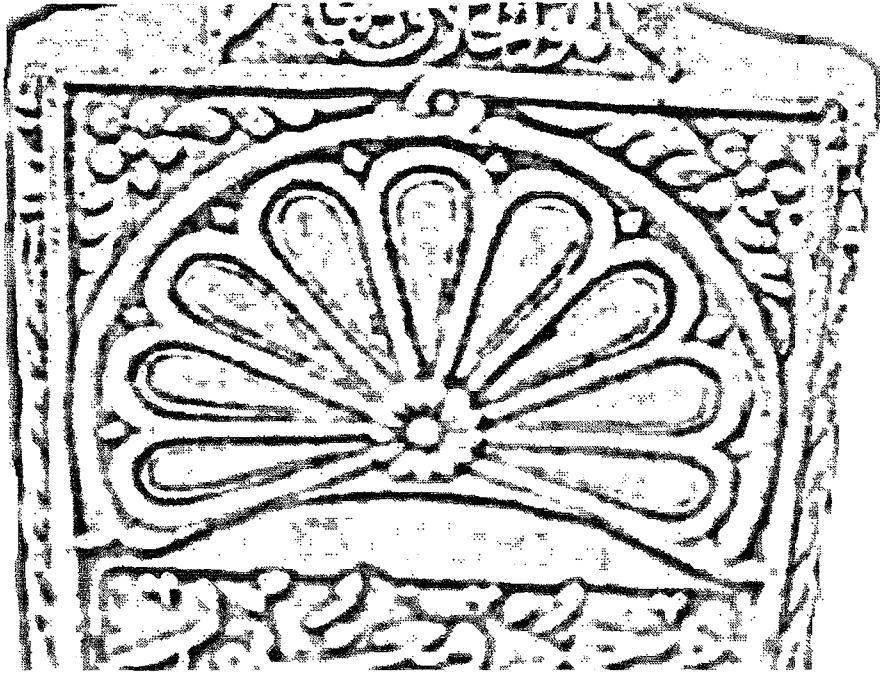

A- ÇİZİM LİSTESİ

- 1- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 3 no lu şahidenin alınlığındaki süsleme.
- 2- Samsun Şehir Müzesinin bahçesindeki 5 no lu mezarın, baş taşı kaidesinde ve lahdin güney-kuzey cephesinde görülen süslemeden detay.
- 3- Samsun Şehir Müzesinin bahçesindeki 5 no lu lahdin güney ve kuzey cephesindeki süslemeden detay.
- 4- Samsun Şehir Müzesinin bahçesindeki 5 no lu lahdin üst kısmını boydan boya dolanan süsleme firizi.
- 5- Samsun Şehir Müzesinin bahçesindeki 6 no lu baş taşın kaidesindeki süsleme.
- 6- Bafra Büyük Camii haziresindeki 11 no lu Vezir Hüseyin Paşa'ya ait ayak taşının dış cephesindeki süsleme.
- 7- Bafra Büyük Camii haziresindeki 11 no lu Vezir Hüseyin Paşa'ya ait baş taşının kaide süslemesi.
- 8- Bafra Büyük Camii haziresindeki 14 no lu mezarın ayak taşında görülen servi ve üzüm asmasının birlikte kullanılması.
- 9- Bafra Büyük Camii haziresindeki 17 no lu mezarın baş taşı tepelik süslemesi.
- 10- Bafra Büyük Camii haziresindeki 24 no lu Emine Hamm'a ayak baş taşının dış yüzey süslemesi.
- 11- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 34 no lu Mehmet Ağaya ait ayak taşı tepeliğindeki süsleme.
- 12- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 37 no lu Lefiş Beye ait ayak taşının iç cephesi.
- 13- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 35 no lu Ömer Efendiye ait ayak taşının iç cephesindeki kandil motifi.
- 14- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 43 no lu Emine Melek Hanıma ait baş taşının tepeliğindeki ışın halesi.
- 15- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 43 no lu mezarın ayak taşındaki hurma motifi.
- 16- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 47 no lu Hasan Paşaya ait mezarın baş taşındaki kavuk rölyefi.

- 17- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 49 no lu lahdin doğu cephesindeki süsleme.
- 18- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 57 no lu lahdin güney cephesinde görülen süsleme.
- 19- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 71 no lu mezardaki ayak taşında görülen kılıç motifi.
- 20- Asri Mezarlık içindeki 79 no lu Fatıma Hanıma ait ayak taşın i  cephesinde bulunan serbest   ek motifi.
- 21- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 83 no lu Fuat Beye ait ayak taşın i  cephesinde bulunan serbest   ek motifi.
- 22- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 99 no lu Hatun Paşa Binti Peri'ye ait sivri kemerli şahidenin kitabe olan  n cephesinde bulunan rumili bezeme.
- 23- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 99 no lu Hatun Paşa Binti Peri'ye ait sivri kemerli şahidenin arka cephesinde bulunan rumi ve hatayili bezeme.
- 24- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 117 no lu sivri kemerli şahidenin yüzeyinde görülen   l  servi motifi.

B- ÇİZİMLER

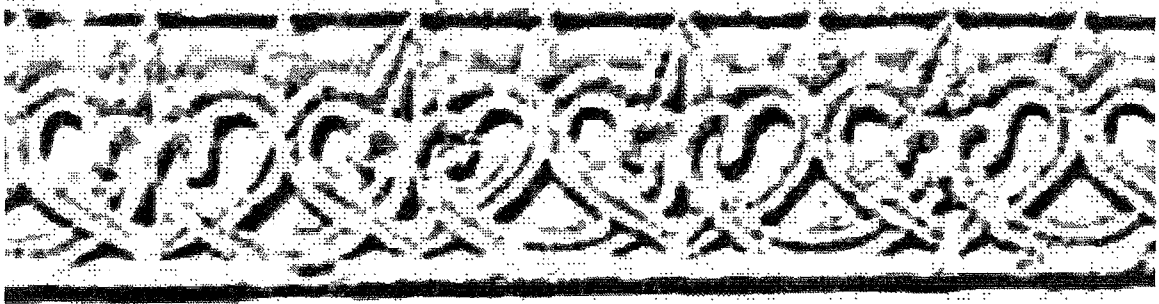
Çizim: 1

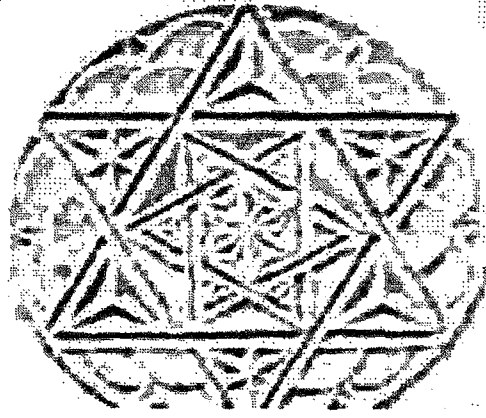
Çizim: 2

Çizim: 3

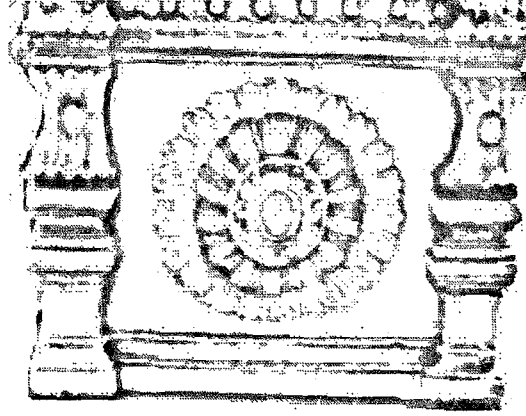
Çizim: 4

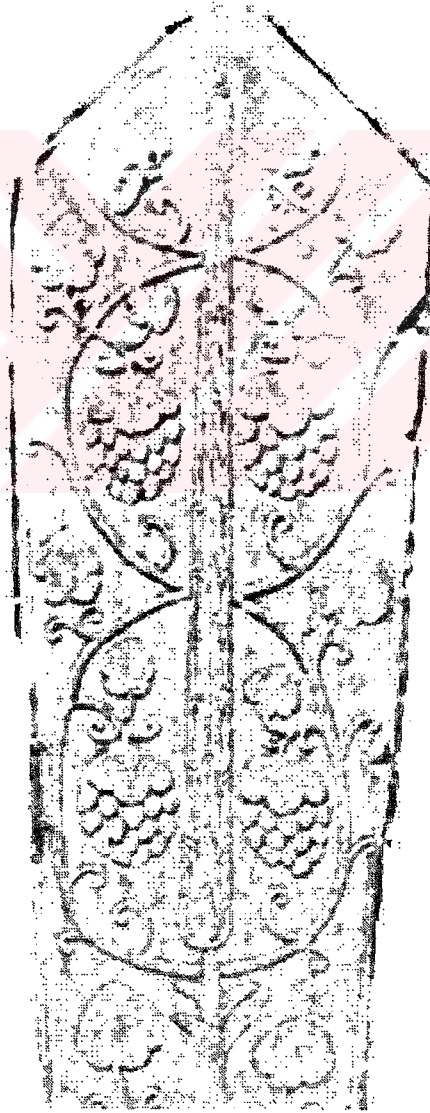
Çizim: 5

Çizim: 6

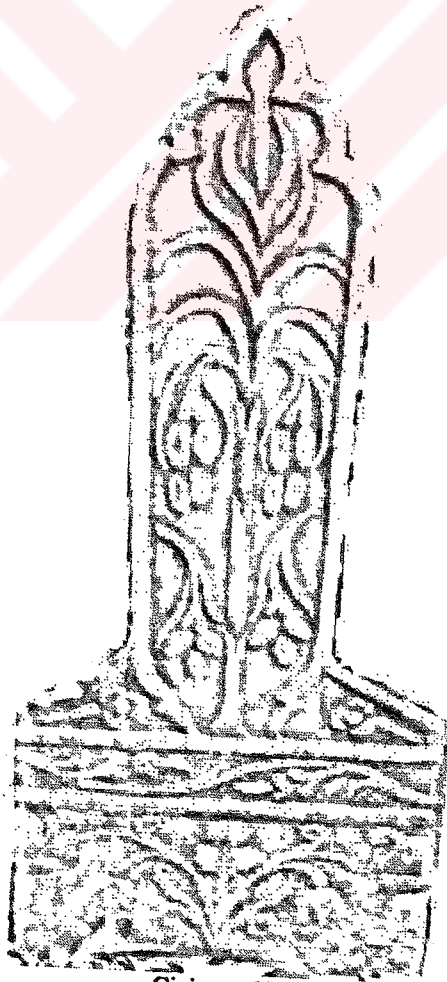
Çizim: 7

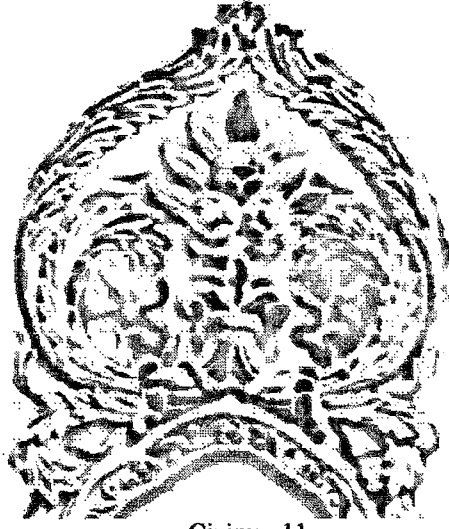
Çizim: 8

Çizim: 9

Çizim: 10

Çizim: 11

Çizim: 12

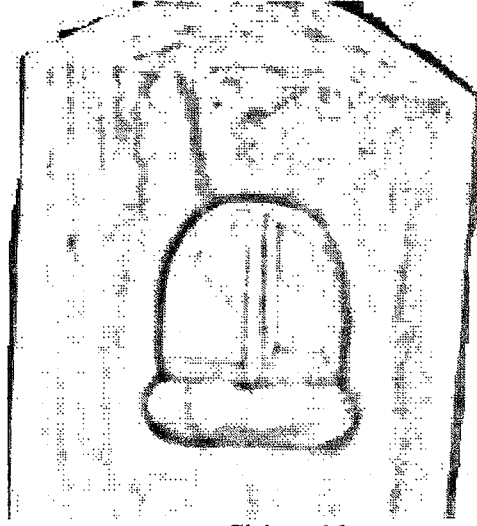
Çizim: 13

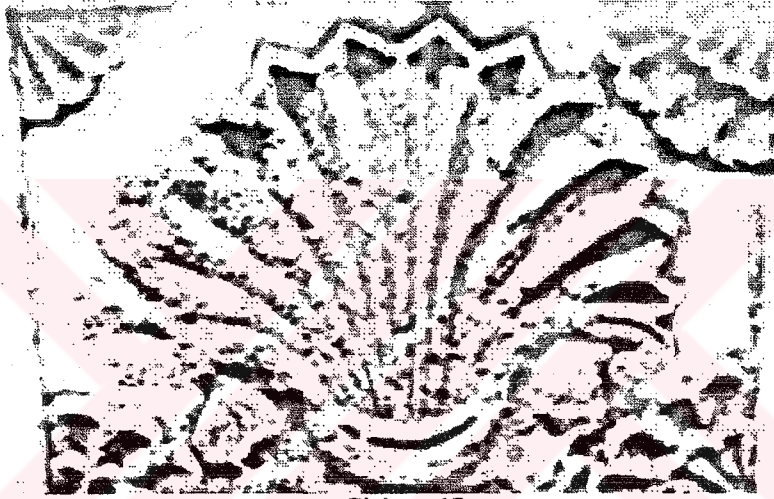
Çizim: 14

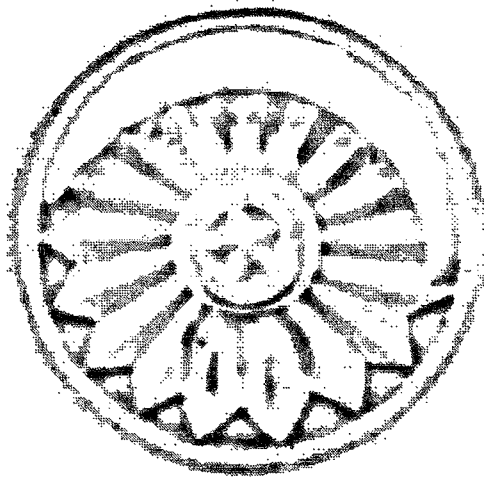
Çizim: 15

Çizim: 16

Çizim: 17

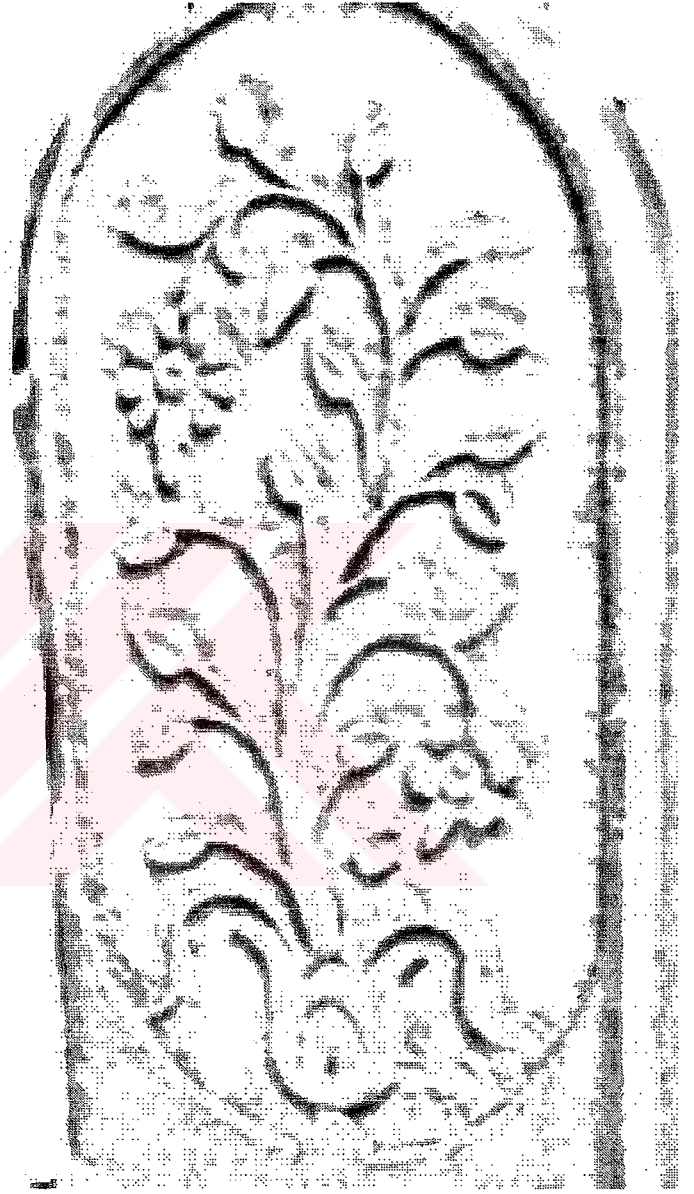

Çizim: 18

Çizim: 20

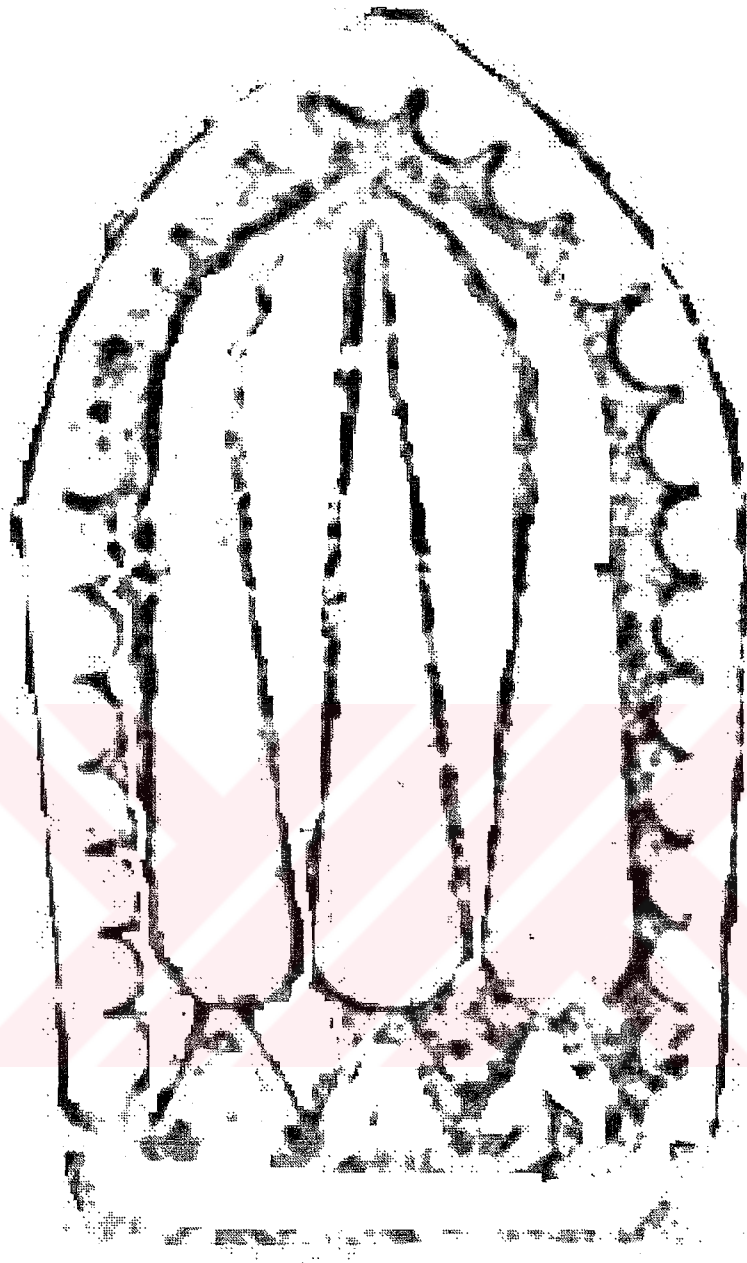
Çizim: 21

Çizim: 22

Çizim: 23

Çizim: 24

XI- RESİMLER

A- RESİM LİSTESİ

- 1- Bafra Büyük Camii haziresindeki 1 no lu Fatıma'ya ait şahide.
- 2- Bafra Büyük Camii haziresindeki 2 no lu Boz Oğlu Hacı Ahmet Ağaya ait şahide.
- 3- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 3 no lu Hacı Ishak Ağaya ait şahide.
- 4- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 4 no lu Hacı Mustafa'ya ait şahide.
- 5- Samsun Müzesinin ön bahçesindeki 5 no lu üstü açık dikdörtgen lahdin cephesi.
- 6- Samsun Müzesinin ön bahçesindeki 5 no lu üstü açık dikdörtgen lahdin ayak taşın.
- 7- Samsun Müzesinin ön bahçesindeki 5 no lu üstü açık dikdörtgen lahdin baş taşı.
- 8- Samsun Müzesinin ön bahçesindeki 6 no lu mezarın baş taşı.
- 9- Samsun Müzesinin ön bahçesindeki 6 no lu mezarın ayak taşı.
- 10- Bafra Büyük Camii haziresindeki 7 no lu Hacı Muhammet Ağaya ait şahide.
- 11- Bafra Büyük Camii haziresindeki 8 no lu Muhammet Kaşif Efendiye ait şahide.
- 12- Bafra Büyük Camii haziresindeki 9 no lu Havva Hanım'a ait baş taşının dış cephesi.
- 13- Bafra Büyük Camii haziresindeki 9 no lu Havva Hanım'a ait baş taşının iç cephesi.
- 14- Bafra Büyük Camii haziresindeki 9 no lu Havva Hanım'a ait ayak taşının dış cephesi.
- 15- Bafra Büyük Camii haziresindeki 9 no lu Havva Hanım'a ait ayak taşının iç cephesi.
- 16- Bafra Büyük Camii haziresindeki 9 no lu Havva Hanım'a ait baş taşının kaidesi.
- 17- Bafra Büyük Camii haziresindeki 9 no lu Havva Hanım'a ait baş taşının yan cephesi.
- 18- Bafra Büyük Camii haziresindeki 9 no lu Havva Hanım'a ait ayak taşının yan cephesi.
- 19- Bafra Büyük Camii haziresindeki 9 no lu Havva Hanım'a ait ayak taşın kaide kısmının yan cephesi.
- 20- Bafra Büyük Camii haziresindeki 9 no lu Havva Hanım'a ait lahdin cephesi.
- 21- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 10 no lu Şerife Neslihan Hatun'a ait şahide.
- 22- Bafra Büyük Camii haziresindeki 11 no lu Vezir Hüseyin Paşa'ya ait baş taşının dış cephesi.

- 23- Bafra Büyük Camii haziresindeki 11 no lu Vezir Hüseyin Paşa'ya ait baş taşının kaidesi.
- 24- Bafra Büyük Camii haziresindeki 11 no lu Vezir Hüseyin Paşa'ya ait ayak taşının dış cephesi.
- 25- Bafra Büyük Camii haziresindeki 11 no lu Vezir Hüseyin Paşa'ya ait lahdin cephesi.
- 26- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 12 no lu Hatice Hatun'a ait şahide.
- 27- Bafra Büyük Camii haziresindeki 13 no lu Nezaket Kadın'a ait şahide.
- 28- Bafra Büyük Camii haziresindeki 14 no lu Seyyit Ali Bey'e ait baş taşının dış cephesi.
- 29- Bafra Büyük Camii haziresindeki 14 no lu Seyyit Ali Bey'e ait ayak taşının dış cephesi.
- 30- Bafra Büyük Camii haziresindeki 15 no lu Tuti (Dudu) Hatun'a ait baş taşının dış cephesi.
- 31- Bafra Büyük Camii haziresindeki 15 no lu Tuti (Dudu) Hatun'a ait ayak taşının dış cephesi.
- 32- Bafra Büyük Camii haziresindeki 16 no lu Emine Hanım'a ait şahide.
- 33- Bafra Büyük Camii haziresindeki 17 no lu Fatıma Selva Hanım'a ait baş taşının dış cephesi.
- 34- Bafra Büyük Camii haziresindeki 17 no lu Fatıma Selva Hanım'a ait ayak taşının dış cephesi.
- 35- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 18 no lu Havva Hatun'a ait şahide.
- 36- Bafra Büyük Camii haziresindeki 19 no lu Seyyit Hacı Ali Ağaya ait şahide.
- 37- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 20 no lu Seyyit Muhammet Bey'e ait şahide.
- 38- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 21 no lu Selim Ağaya ait baş taşının dış cephesi.
- 39- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 21 no lu Selim Ağaya ait ayak taşının dış cephesi.
- 40- Bafra Büyük Camii haziresindeki 22 no lu Hatice Hanım'a ait şahide.
- 41- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 23 no lu Rabia Hanım'a ait baş taşının dış cephesi.
- 42- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 23 no lu Rabia Hanım'a ait ayak baş taşının dış cephesi.

- 43- Bafra Büyük Camii haziresindeki 24 no lu Emine Hanım'a ait baş taşının dış cephesi.
- 44- Bafra Büyük Camii haziresindeki 24 no lu Emine Hanım'a ayak baş taşının dış cephesi.
- 45- Bafra Büyük Camii haziresindeki 25 no lu Hacı Ahmet Ağaya ait şahide.
- 46- İlk incelemelerimiz sırasında Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki yerde atıl durumda olan bazı şahideler. Bu şahideler daha sonra belediye görevlilerince mezarlığın içine dikilmiştir.
- 47- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 26 no lu Tuti (Dudu) Kadına ait şahide.
- 48- Bafra Büyük Camii haziresindeki 27 no lu Naime Hanıma ait baş taşının üst ve tepelik kısmı.
- 49- Bafra Büyük Camii haziresindeki 27 no lu Naime Hanıma ait baş taşının kaide kısmı.
- 50- Bafra Büyük Camii haziresindeki 27 no lu Naime Hanıma ait ayak taşının dış cephesi.
- 51- Bafra Büyük Camii haziresindeki 27 no lu Naime Hanıma ait lahdin cephesi.
- 52- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 28 no lu Seyyit Ahmet Efendiye ait şahidelerin sağlam olan alt kısımları.
- 53- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 29 no lu Fatıma'ya ait şahidenin sağlam olan alt kısmı.
- 54- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 30 no lu Ahmet Efendiye ait şahide.
- 55- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 31 no lu Seyit Mehmet Halim Efendiye ait baş taşının dış cephesi.
- 56- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 31 no lu Seyit Mehmet Halim Efendiye ait ayak taşı olarak kullanılan şahide.
- 57- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 32 no lu Gülşen Hanıma ait baş taşının dış cephesi.
- 58- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 32 no lu Gülşen Hanıma ait ayak taşının dış cephesi.
- 59- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 33 no lu Süleyman Efendiye ait şahide.
- 60- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 34 no lu Mehmet Ağaya ait baş taşının iç cephesi.
- 61- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 34 no lu Mehmet Ağaya ait ayak taşının iç cephesi.
- 62- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 35 no lu Ömer Efendiye ait baş taşının iç cephesi.

- 63- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 35 no lu   mer Efendiye ait ayak taşının i  cephesi.
- 64- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 35 no lu   mer Efendiye ait lahdin görünümü.
- 65- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 35 no lu   mer Efendiye ait lahdin daha sonraki kırık hali.
- 66- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 36 no lu Hediye Hanıma ait ba  taşının dış cephesi.
- 67- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 36 no lu Hediye Hanıma ait ayak taşının i  cephesi.
- 68- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 37 no lu Lefi  Beye ait ba  taşının dış cephesi.
- 69- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 37 no lu Lefi  Beye ait ayak taşının i  cephesi.
- 70- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 37 no lu Lefi  Beye ait lahdin görünümü.
- 71- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 38 no lu şey Muhammet Efendiye ait  ahide.
- 72- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 39 no lu Fatıma Hanıma ait  ahide.
- 73- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 40 no lu Mustafa Beye ait yere devrilmiş  ahide.
- 74- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 41 no lu Nuh Beye ait mezar.
- 75- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 42 no lu Hüsrev Ağaya ait ba  taşın dış cephesi.
- 76- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 42 no lu Hüsrev Ağaya ait ayak taşın i  cephesi.
- 77- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 43 no lu Emine Melek Hanıma ait ba  taşının i  cephesi.
- 78- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 43 no lu Emine Melek Hanıma ait ayak taşının i  cephesi.
- 79- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 43 no lu Emine Melek Hanıma ait lahdin güney cephesi.
- 80- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 43 no lu Emine Melek Hanıma ait lahdin doğu cephesi.
- 81- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 44 no lu Mehmet Efendiye ait ba  taşının i  cephesi.
- 82- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 44 no lu Mehmet Efendiye ait ayak taşının i  cephesi.
- 83- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 45 no lu Arslan Han Hanıma ait mezar.
- 84- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 46 no lu Hacı İbrahim Efendiye ait ba  taşının i  cephesi.

- 85- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 46 no lu Hacı İbrahim Efendiye ait ayak taşının i  cephesi.
- 86- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 47 no lu Hasan Paşaya ait ba  taşı ve lahit.
- 87- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 47 no lu Hasan Paşaya ait ba  taşı.
- 88- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 48 no lu Hediyeye Kadına ait ba  taşı ve lahadin batı cephesi.
- 89- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 48 no lu Hediyeye Kadına ait ayak taşı.
- 90- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 48 no lu Hediyeye Kadına lahadin güney cephesi.
- 91- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 49 no lu Fatıma Hanıma ait ba  taşın dış cephesi.
- 92- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 49 no lu Fatıma Hanıma ait ba  taşın tepelik kısmı.
- 93- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 49 no lu Fatıma Hanıma ait ayak taşın i  cephesi.
- 94- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 49 no lu Fatıma Hanıma ait lahadin güney cephesi.
- 95- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 50 no lu Ali Rıza Beye ait ba  taşının dış yüzeyi.
- 96- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 50 no lu Ali Rıza Beye ait ayak taşının i  yüzeyi
- 97- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 51 no lu Hasan Tahsin Efendiye ait  ahide.
- 98- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 52 no lu Hacı Osman Efendiye ait ba  taşının i  cephesi.
- 99- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 52 no lu Hacı Osman Efendiye ait ayak taşının i  cephesi.
- 100-Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 53 no lu Hayriye Hanıma ait ba  taşının güney cephesi.
- 101- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 53 no lu Hayriye Hanıma ait lahadin batı cephesi.
- 102- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 53 no lu Hayriye Hanıma ait lahadin güney cephesi.
- 103- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 54 no lu Haydar Efendiye ait ba  taşının i  cephesi.
- 104- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 54 no lu Haydar Efendiye ait ayak taşının i  cephesi.
- 105-Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 55 no lu Tahsin Beye ait  ahide.
- 106-Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 56 no lu Mehmet Efendiye ait mezar.

- 107- K  k  u  lu Mezarlığı içindeki 57 no lu Hacı Havva Hanıma ait mezar.
- 108- K  k  u  lu Mezarlığı içindeki 58 no lu Mustafa Beye ait  ahide.
- 109-K  k  u  lu Mezarlığı içindeki 59 no lu Cemile Hanıma ait  ahide.
- 110-K  k  u  lu Mezarlığı içindeki 60 no lu Hacı Muhammet Ali Efendiye ait ba  taşın dış cephesi.
- 111- K  k  u  lu Mezarlığı içindeki 60 no lu Hacı Muhammet Ali Efendiye ait ayak taşın i  cephesi.
- 112- K  k  u  lu Mezarlığı içindeki 61 no lu Numan Beye ait  ahide.
- 113- K  k  u  lu Mezarlığı içindeki 62 no lu Emine Hanıma ait  ahide.
- 114-K  k  u  lu Mezarlığı içindeki 63 no lu Yelkenci Zade Hasan Efendinin annesi Emine Hanıma ait mezar.
- 115-K  k  u  lu Mezarlığı içindeki 63 no lu Yelkenci Zade Hasan Efendinin annesi Emine Hanıma ait lahdin cephe görünümü.
- 116-K  k  u  lu Mezarlığı içindeki 64 no lu Habibe Hanıma ait ba  taşı.
- 117- K  k  u  lu Mezarlığı içindeki 64 no lu Habibe Hanıma ait ayak taşı.
- 118-K  k  u  lu Mezarlığı içindeki 65 no lu Yusuf Ziya Efendiye ait mezar.
- 119- K  k  u  lu Mezarlığı içindeki 66 no lu Hacı Hüseyin Efendiye ait  ahide.
- 120- K  k  u  lu Mezarlığı içindeki 67 no lu Hasan Kaptana ait  ahide.
- 121- Alaçam  ehir Mezarlığı içindeki 68 no lu İsmail'e ait ba  taşın dış cephesi.
- 122- Alaçam  ehir Mezarlığı içindeki 68 no lu İsmail'e ait ayak taşın dış cephesi.
- 123- K  k  u  lu Mezarlığı içindeki 69 no lu Mustafa Tahsin Efendiye ait  ahide.
- 124- K  k  u  lu Mezarlığı içindeki 70 no lu Ayşe  erife Hanıma ait mezar.
- 125- K  k  u  lu Mezarlığı içindeki 71 no lu Ahmet Fehmi Paşaya ait mezar.
- 126- K  k  u  lu Mezarlığı içindeki 72 no lu Hatice Nevkız Efendiye ait mezar.
- 127- K  k  u  lu Mezarlığı içindeki 73 no lu Mahmut Ağaya ait mezar.
- 128- K  k  u  lu Mezarlığı içindeki 74 no lu Hacı Temel Ağaya ait mezar.
- 129- Alaçam  ehir Mezarlığı içindeki 75 no lu  ehri Hanıma ait ba  taşın dış cephesi.

- 130- Alaçam Şehir Mezarlığı içindeki 75 no lu Şehri Hanıma ait ayak taşın dış cephesi.
- 131- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 76 no lu Nesime Hanıma ait mezar.
- 132- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 76 no lu Nesime Hanıma ait ayak taşın iç cephesi.
- 133- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 77 no lu Hafız Ahmet efendiye ait baş taşın iç cephesi.
- 134- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 77 no lu Hafız Ahmet efendiye ait mezar.
- 135- Asri Mezarlık içindeki 78 no lu Feriha Hanıma ait ayak taşın iç cephesi.
- 136- Asri Mezarlık içindeki 78 no lu Feriha Hanıma ait mezar.
- 137- Asri Mezarlık içindeki 79 no lu Fatıma Hanıma ait baş taşın iç cephesi.
- 138- Asri Mezarlık içindeki 79 no lu Fatıma Hanıma ait ayak taşın iç cephesi.
- 139- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 80 no lu Hüseyin'e ait mezar.
- 140- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 80 no lu Hüseyin'e ait baş taşın iç cephesi.
- 141- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 81 no lu Mesut Efendiye ait şahide.
- 142- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 82 no lu Osman Efendiye ait baş taşı.
- 143- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 82 no lu Osman Efendiye ait ayak taşı.
- 144- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 83 no lu Fuat Beye ait mezar.
- 145- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 83 no lu Fuat Beye ait ayak taşın iç cephesi.
- 146- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 84 no lu Hacı Hasan efendiye ait mezar.
- 147- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 84 no lu Hacı Hasan efendiye ait lahdin güney cephesi.
- 148- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 85 no lu Tahsin Efendiye ait baş taşın iç cephesi.
- 149- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 85 no lu Tahsin Efendiye ait ayak taşın iç cephesi.
- 150- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 86 no lu Hikmet Hanıma ait şahide.
- 151- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 87 no lu Zeynep Hanıma ait baş taşın dış cephesi.
- 152- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 87 no lu Zeynep Hanıma ait baş taşın kırık hali.
- 153- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 88 no lu Hasan'a ait mezar.

- 154- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 88 no lu Hasan'a ait lahdin doğu cephesi.
- 155- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 88 no lu Hasan'a ait lahdin güney cephesi.
- 156- Alaçam   ehir Mezarlığı içindeki 89 no lu Hacı İsmail Efendiye ait ba   taşın dış cephesi.
- 157- Alaçam   ehir Mezarlığı içindeki 89 no lu Hacı İsmail Efendiye ait ayak taşın dış cephesi.
- 158- Asri Mezarlık içindeki 90 no lu Huriye Hanıma ait   ahide.
- 159- Alaçam   ehir Mezarlığı içindeki 91 no lu Cemile Hanıma ait ba   taşın i   cephesi.
- 160- Alaçam   ehir Mezarlığı içindeki 91 no lu Cemile Hanıma ait ayak taşın i   cephesi.
- 161- Karşıyaka Mezarlığı içindeki 92 no lu Veli Efendiye ait ba   taşın i   yüzeyi.
- 162- Karşıyaka Mezarlığı içindeki 92 no lu Veli Efendiye ait ayak taşın i   yüzeyi.
- 163- Tekkeköy Mezarlığı içindeki 93 no lu Hacı Fatma'ya ait ba   taşın i   yüzeyi.
- 164- Tekkeköy Mezarlığı içindeki 93 no lu Hacı Fatma'ya ait ba   taşın dı   yüzeyi.
- 165- Alaçam   ehir Mezarlığı içindeki 94 no lu Hafız Mehmet Anakök'e ait ba   taşın dı   yüzeyi.
- 166- Alaçam   ehir Mezarlığı içindeki 94 no lu Hafız Mehmet Anakök'e ait ayak taşın i   yüzeyi.
- 167- Tekkeköy Mezarlığı içindeki 95 no lu Hacı Hasan'a ait ba   taşın i   yüzeyi.
- 168- Tekkeköy Mezarlığı içindeki 95 no lu Hacı Hasan'a ait ba   taşın dı   yüzeyi.
- 169- Tekkeköy Mezarlığı içindeki 96 no lu Emine Ekinci'ye ait ba   taşın i   yüzeyi.
- 170- Tekkeköy Mezarlığı içindeki 96 no lu Emine Ekinci'ye ait ba   taşın dı   yüzeyi.
- 171- Tekkeköy Mezarlığı içindeki 97 no lu Hacı Ali Ekinci'ye ait ba   taşın i   yüzeyi.
- 172- Tekkeköy Mezarlığı içindeki 97 no lu Hacı Ali Ekinci'ye ait ba   taşın dı   yüzeyi.
- 173- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 98 no lu Hıdır bin Nebed'e ait şahidenin mihrabiyeli cephesi.
- 174- Kökçüoğlu Mezarlığı içindeki 98 no lu Hıdır bin Nebed'e ait şahidenin rumi motifli cephesi.

- 175- K k       Mezarlığı içindeki 99 no lu Hatun Paşa Binti Peri'ye ait sivri kemerli şahidenin kitabe olan  n cephesi.
- 176- K k       Mezarlığı içindeki 99 no lu Hatun Paşa Binti Peri'ye ait sivri kemerli şahidenin arka cephesi.
- 177- Tekkeköy Mezarlığı içindeki 100 no lu  sma  Bölükbaşı'na ait  ahide.
- 178- K k       Mezarlığı içindeki 101 no lu Muhammet Salih'e ait mezar.
- 179- K k       Mezarlığı içindeki 102 no lu  mer Yazıcı'ya ait  ahide.
- 180- K k       Mezarlığı içindeki 103 no lu Mehmet Ali Bey'e ait mezar.
- 181- K k       Mezarlığı içindeki 104 no lu  eyh Ahmet Nuri Efendi'ye ait  ahide.
- 182- K k       Mezarlığı içindeki 105 no lu tepelikli  ahide.
- 183- K k       Mezarlığı içindeki 106 no lu başlıklı  ahide.
- 184- K k       Mezarlığı içindeki 107 no lu Hacı Salih'e ait  ahide.
- 185- K k       Mezarlığı içindeki 108 no lu tepelikli  ahide.
- 186- K k       Mezarlığı içindeki 109 no lu kırık mezar.
- 187- K k       Mezarlığı içindeki 110 no lu tepelikli  ahide.
- 188- K k       Mezarlı ı i indeki 111 no lu kırık  ahide.
- 189- K k       Mezarlı ı i indeki 112 no lu Himmet Nazmi'ye ait  ahide.
- 190- K k       Mezarlı ı i indeki 113 no lu silindirik  ahide.
- 191-  sa Baba Camii avlusundaki 114 no lu ba lıklı  ahide.
- 192- K k       Mezarlı ı i indeki 115 no lu mezar.
- 193- K k       Mezarlı ı i indeki 116 no lu silindirik  ahide.
- 194- K k       Mezarlığı içindeki 117 no lu sivri kemerli  ahide.
- 195- K k       Mezarlığı içindeki 118 no lu mezar.
- 196- K k       Mezarlığı içindeki 118 no lu lahdin doğu cephesi.
- 197- K k       Mezarlığı içindeki 118 no lu lahdin kuzey cephesi.
- 198- K k       Mezarlığı içindeki 119 no lu pehle.

B- RESİMLER

Resim : 1

Resim : 2

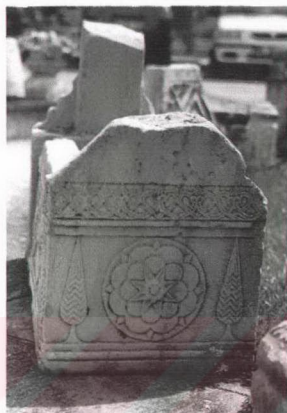
Resim : 3

Resim : 4

Resim : 5

Resim : 6

Resim : 7

Resim : 8

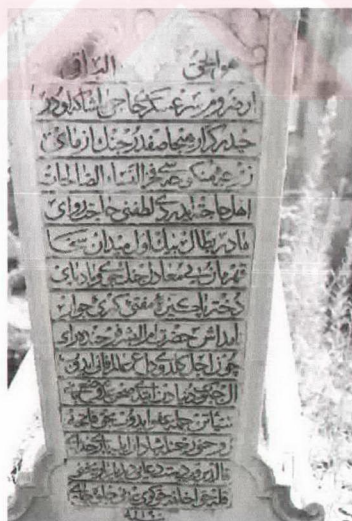
Resim : 9

Resim : 10

Resim : 11

Resim : 12

Resim : 13

Resim : 14

Resim : 15

Resim : 16

Resim : 17

Resim : 18

Resim : 19

Resim : 20

Resim : 21

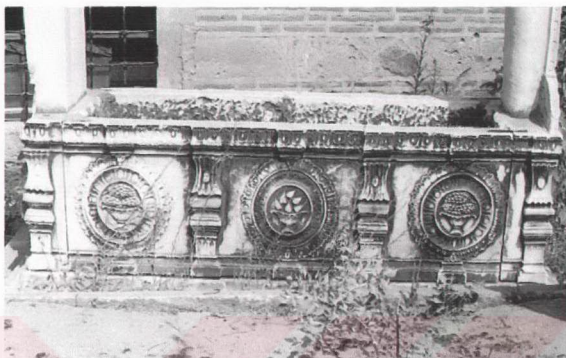
Resim : 22

Resim : 23

Resim : 24

Resim : 25

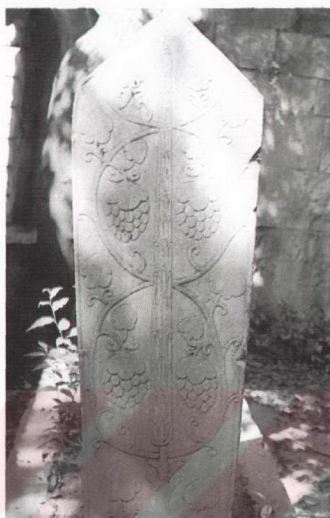
Resim : 26

Resim : 27

Resim : 28

Resim : 29

Resim : 30

Resim : 31

Resim : 32

Resim : 33

Resim : 34

Resim : 35

Resim : 36

Resim : 37

Resim : 38

Resim : 39

Resim 40 :

Resim 41 :

Resim 42 :

Resim 43 :

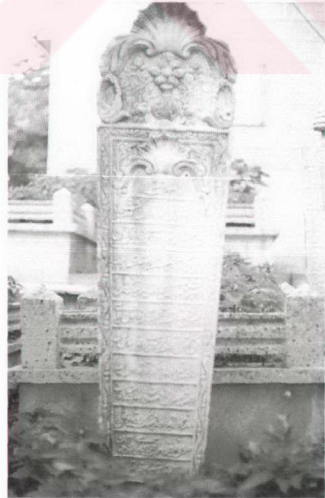
Resim : 44

Resim : 45

Resim : 46

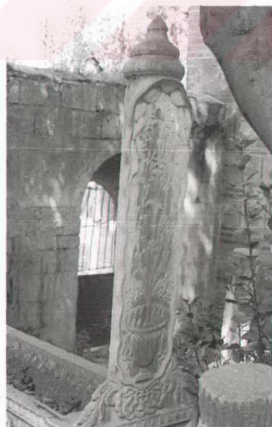
Resim : 47

Resim : 48

Resim : 49

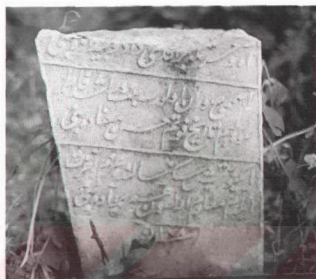
Resim : 50

Resim : 51

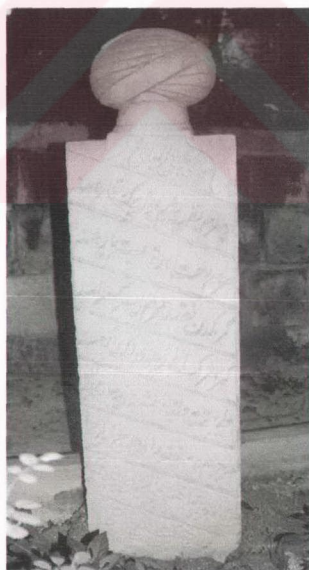
Resim : 52

Resim : 53

Resim : 54

Resim : 55

Resim : 56

Resim : 57

Resim : 58

Resim : 59

Resim : 60

Resim : 61

Resim : 62

Resim : 63

Resim : 64

Resim : 65

Resim : 66

Resim : 67

Resim : 68

Resim : 69

Resim : 70

Resim : 71

Resim 72

Resim 73

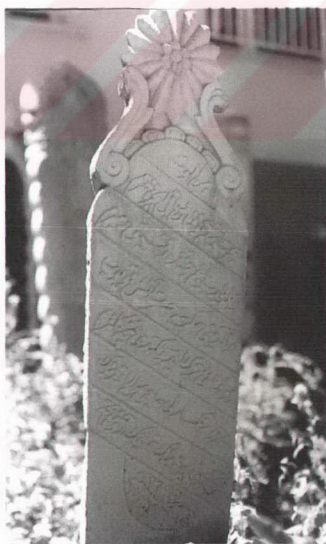
Resim 74

Resim : 75

Resim : 76

Resim : 77

Resim : 78

Resim : 79

Resim : 80

Resim : 81

Resim : 82

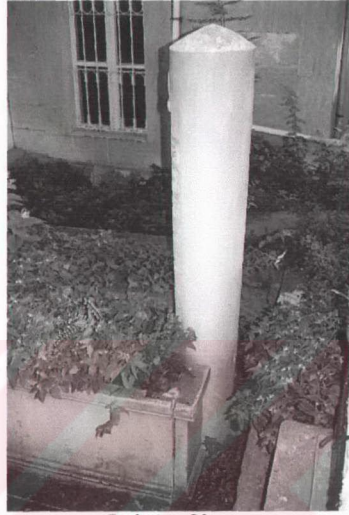
Resim : 83

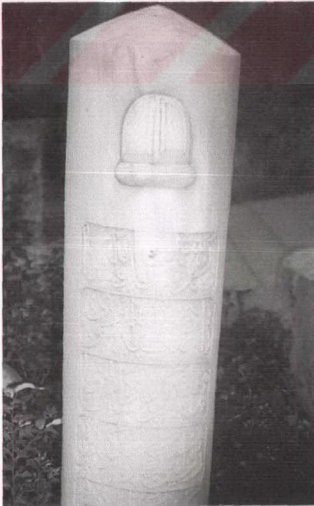
Resim : 84

Resim : 85

Resim : 86

Resim : 87

Resim : 88

Resim : 89

Resim : 90

Resim : 91

Resim : 92

Resim : 93

Resim : 94

Resim : 95

Resim : 96

Resim : 97

Resim : 98

Resim : 99

Resim : 100

Resim : 101

Resim : 102

Resim : 103

Resim : 104

Resim : 105

Resim : 106

Resim : 107

Resim : 108

Resim : 109

Resim : 110

Resim : 111

Resim : 112

Resim : 113

Resim : 114

Resim : 115

Resim : 116

Resim : 117

Resim : 118

Resim : 119

Resim : 120

Resim : 121

Resim : 122

Resim : 123

Resim : 124

Resim : 125

Resim : 126

Resim : 127

Resim : 128

Resim : 129

Resim : 130

Resim : 131

Resim : 132

Resim : 133

Resim : 134

Resim : 135

Resim : 136

Resim : 137

Resim 138

Resim : 139

Resim : 140

Resim : 141

Resim : 142

Resim : 143

Resim : 144

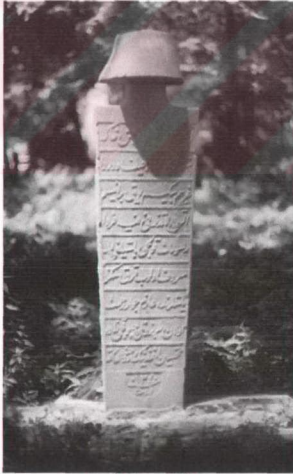
Resim : 145

Resim : 146

Resim : 147

Resim : 148

Resim : 149

Resim : 150

Resim : 151

Resim : 152

Resim : 153

Resim : 154

Resim : 155

Resim : 156

Resim : 157

Resim : 158

Resim : 159

Resim : 160

Resim : 161

Resim : 162

Resim : 163

Resim : 164

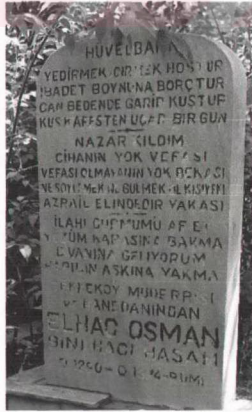
Resim : 165

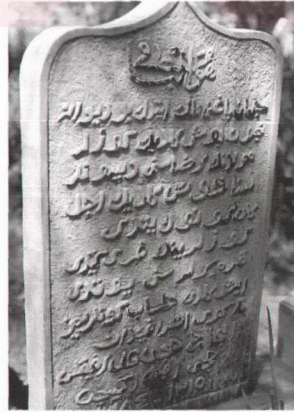
Resim : 166

Resim : 167

Resim : 168

Resim : 169

Resim : 170

Resim : 171

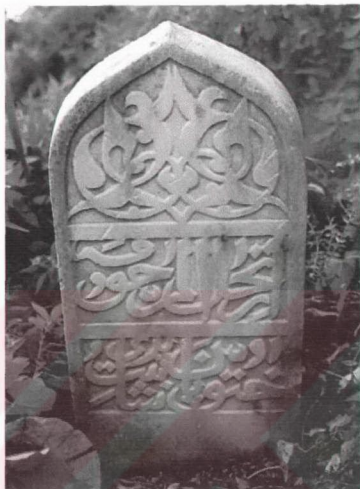
Resim : 172

Resim : 173

Resim : 174

Resim : 175

Resim : 176

Resim : 177

Resim : 178

Resim : 179

Resim : 180

Resim : 181

Resim : 182

Resim : 183

Resim : 184

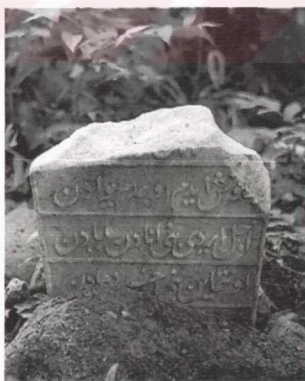
Resim : 185

Resim : 186

Resim : 187

Resim : 188

Resim : 189

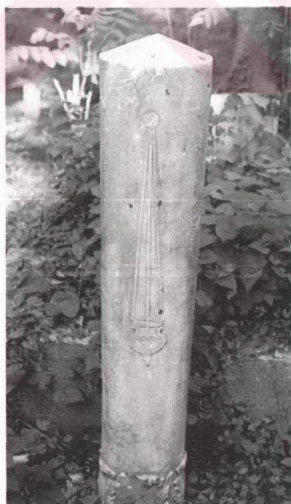
Resim : 190

Resim : 191

Resim : 192

Resim : 193

Resim : 194

Resim : 195

Resim : 196